

Helyi wiki témák szócikkeinek betűrendes mutatója

Kapuvár, Buxbaum nyomda
Kapuvár, Ehn-szálló, Ehn család
Kapuvár, Eszterházy-kastély
Kapuvár, Hajszán nyomda
Kapuvár, Polgár nyomda
Kapuvár, Sarlósboldogasszony templom
Kapuvár, Szent Anna templom
Kapuvári festett bútor
Kapuvári gazdasági vasút
Kapuvári Hanság Élővilág kiállítás
Kapuvári Húsgyár
Kapuvári Kis-Rába híd
Kapuvári pillangós kobak
Kimlei Hősök Útja
Kimlei közúti híd
Kisalföldi kocsik
Kisbaráti római katolikus templom
Kisbodaki külső kemencék a Szentendrei Skanzenben
Kisfalud, Nagyboldogasszony római katolikus templom
Kócsagvár
Koroncó régészete
Kunszigeti Bolgányi-híd
Kunszigeti Jézuskeresés
Lébényi római katolikus templom
Léghajútak Győr, Sopron, Moson megyében a 19. században
Levéli evangélikus templom
Lipót, Szent Kelemen-templom
Lövő, Nagyboldogasszony római katolikus templom
Lucsony
Magyarkeresztúri Baditz-kastély
Magyaróvár, Magyar Gazdasági Gépkísérleti Állomás (Magyar Gépkísérleti Állomás)
Magyaróvár, Magyar Növénytermelési Kísérleti Állomás (Magyaróvári Növénytermelési Kísérleti Állomás)
Magyaróvár, Magyar Tejkísérleti Állomás (Magyar Tejgazdasági Kísérleti Állomás)
Magyaróvár, Magyar Vegykísérleti Állomás
Magyaróvár, Magyar Vetőmagvizsgáló és Növényélettani Kísérleti Állomás
Magyaróvár, Országos Növénynevelési Intézet
Malató-domb
Máriakálnok, Marsovszky-kastély
Máriakálnok, Sarlós Boldogasszony kegykáporna
Máriakálnoki Mosoni-Duna-híd
Ménfőcsanak
Ménfőcsanak - Sírok az eperföldeken
Ménfőcsanak római kori régészeti leletei
Ménfőcsanak, Sulyok Vince Irodalmi Emlékhely
Mihályi, Szentháromság római katolikus templom
Milkovich-Zámory könyvgyűjtemény

Mosoni Futura
Mosoni római katolikus templom
Mosonmagyaróvár egykori vízimalmái
Mosonmagyaróvár, Háromszögű kápolna
Mosonmagyaróvár, Háromtölgy kápolna
Mosonmagyaróvár, Hősi emlékmű
Mosonmagyaróvár, Hungária szobor
Mosonmagyaróvár, Rozália kápolna
Mosonmagyaróvár, Szent Gotthárd templom
Mosonmagyaróvár, Szent Kereszt Felmagasztalása kápolna
Mosonmagyaróvár, Világháborús emlékmű, obeliszk
Mosonmagyaróvári Gazdászok első világháborús emlékműve
Mosonszentjánosi Kódex (Der Sankt-Johanner Kodex)
Mosonszentmiklósi cukorgyár
Mosonszentmiklósi templomegyüttes
Mosonszentmiklósi tiprómalom a Szentendrei Skanzenben
Mosonszentpéteri lakóház a Szentendrei Skanzenben
Mosonszolnok, Antiochiai Szent Margit római katolikus templom
Mosonszolnok, Első Világháborús Emlékmű
Nagybaráti evangélikus templom
Nagybaráti római katolikus templom
Nagylózs, Solymosy-kastély
Nagylózs, Szent István temető kápolna
Nagylózsi római katolikus templom
Novákpuszta
Nyúli Szurdik
Oslí Esterházy Madárvárta
Oslí, Esterházy Madárvárta
Öttevény, Földváry- Csáki-Kuster kastély
Öttevény, Mohl- malom
Páli műemlékei
Páli, Római katolikus templom
Pásztori római katolikus templom
Patonai malom
Patonai várkastély
Péc birtok, Kispéc
Pér, Nagyboldogasszony templom
Pusztacsaládi Szent István szobor
Rábaközi perec
Rábapatonai keresztek
Rábapatonai Pávakör
Rábapatonai Rába-átvágás
Rábapatonai Rába-hidak
Rábapatonai római katolikus templom
Rábasebes, Széchenyi-kastély
Rábaszabályzó Társulat
Rábaszentandrás római katolikus templom
Rábatamási, Jászai Mari-emlékház
Rábcakapi evangélikus templom
Rábcakapi lakóház a Szentendrei Skanzenben

Rajkai evangélikus templom
Röjtökmuzsaji vizimalom
Sokoró vidéki honvédtisztek
Sopron és környéki hátkosár
Sopron, Ruprecht féle cukorgyár
Soproni Pamutipari Vállalat
Soproni Ruhagyár
Sopronnémeti római katolikus templom
Süttör - Fertódi templom
Süttöri porta a Szentendrei Skanzenben
Szany, Bokréta Néptáncgyűttes
Szany, Pásztor Böske
Szany, Püspöki kastély
Szany, Szent Anna kápolna
Szanyi római katolikus templom
Szanyi viselet
Szilsárkány, Baditz-kúria
Szilsárkány, Bozzay-Baditz kastély
Szilsárkány, Hőgyész-kúriák
Szilsárkányi evangélikus templom
Szilsárkányi kovácsműhely a Szentendrei Skanzenben
Szilsárkányi római katolikus templom
Tápi porta a Szentendrei Skanzenben
Vadosfa római katolikus templom
Vámosszabadi római katolikus templom
Vámosszabadi természeti környezete, élővilága és árvizei
Vitnyéd-Csermajor, Ilmici és Lajta sajt
Vitnyéd, a kenyeretlen
Vitnyédi bölcsőske
Vitnyédi Vöröskép
Zsira, Rimanóczy kastély
Zsirai római katolikus templom

Kapuvár - Buxbaum nyomda

Kapuvár első nyomdája

Buxbaum József

1852-ben született, források hiányában feltehetőleg Kapuváron. Az 1880-ban megkötött házasságából 6 gyermeke született. Nyomdáját 1880-ban alapította, ami Kapuváron a Kossuth Lajos utca 15. szám alatt működött. Tevékenységi körük a nyomdászaton túl papír- és írószer kereskedéssel illetve könyvkötéssel párosult. 1913-as kiadványain még Buxbaum József Könyvnyomdája cím szerepel, de az 1918-ban kiadott Vadosfai Evangélikus Halotti Anyakönyvön már Buxbaum József és Fia Könyvnyomdája látható. Ez bizonyítja, hogy időközben fia Buxbaum Kálmán először társként, később tulajdonosként vette át a nyomda irányítását.

Egy 1831-es soproni címtáron már Buxbaum Kálmán Könyv- és Papírkereskedése, Könyvnyomdája és Könyvkötészete olvasható.

Kiadványaik

A Buxbaum nyomda 1880 és 1935-ig tartó működése alatt fő profilja, a nyomdászat mellett foglalkozott könyv-, papír-, írószer kereskedéssel, és könyvkötéssel is. Nyomdájukban készültek a környék legjelentősebb lapjai.

Rábaköz

1889 karácsonyán jelent meg először, majd hetilap lett belőle, a lapot 1890-től nyomták a Buxbaum-féle kapuvári nyomdában, lassú működésű, kézi sajtón készítették. Másfél éves árvitai szünet után 1892-től ismét itt került nyomtatásra a Rábaköz, idő közbeni modernizálásnak köszönhetően már nagy, gyorssajtó gépen.

Utolsó számát 1895. június 29-én készítették.

Rábaközi Hírlap

A Rábaköz konkurens lapja, 1892-ben jelent meg, a lap fennállása alatt végig a Buxbaum nyomdában készült, először kézi sajtón, majd gyorssajtón nyomtatták.

További kiadványaik

1919-es Tanácsköztársaság idejű röplapok, plakátok.

Kapuvári Magyar Kir. Áll. Polg. Fiú- és Leányiskolai értesítők /1933-34. évi jubileumi számot az iskola 50. évfordulójára készítették

Vadosfai Ág. Hitv. Evangélikus Egyházközség emléklapjai, keresztelési és halotti anyakönyvek.

Megrendelőik

Kapuvár nagyközség intézményei, hivatalai, pénzügyintézetek, egyházak, iskolák, kapuvári kereskedők, magánszemélyek.

A nyomda mellett működő üzletükben lehetett kapni tankönyveket, a náluk készült irkákat, gyakorló füzeteket, írószereket. 1939-ig működő Buxbaum nyomdát Minich Endre vásárolta meg, és folytatta a bejáratott nyomda üzemeltetését.

Forrás:

Giczi Magdolna: Adalékok a kapuvári nyomdászat történetéből. Kézirat, 1996. p. 1-14.

Varga József: Kapuvár múltja üzen. Kapuvár Város Önkormányzata, Kapuvár, 2000.

Pájer Imre: Rábaközi újságok a századelőn. In.: Kisalföld. 1999. január 25. p.13.

Kapuvár, Ehn-szálló, Ehn család

Családjuk eredete

Az Ehn család gyökerei Franciaországig nyúlnak vissza. Egyedi nevük egy francia folyótól az Ain-ből származik. A család vándorlásai során német nyelvterületen is élt, és itt változott az Ain, Ehnre.

Kapuvár

Az 1900-as években érkeztek Magyarországra, előbb Budapesten éltek, majd végleg Kapuvár lett az otthonuk.

A vendéglátó familiát Ehn Emil alapította, amikor feleségül vette a kapuvári Schwab Jankát, aki egy helyi vendéglős családból származott. Megvásárolták 1906-ban a kapuvári urasági fogadót, az épület középső részére emeletet építettek és itt nyitották meg szállójukat és éttermüket, Ehn-szálló néven, kilenc alkalmazottal, a mai főtér területén.

A szálló és étterem mellett borozó is működött az épületben, ellátásukat saját maguk biztosították. A család és az alkalmazottak nevelték a húskészlethez szükséges sertéseket, baromfikat, maguk palackozták a szódát, az üdítőt. Pincéjükben sorra készültek a különleges likőrök, röviditalok. Bort a zalai pincékből összefogva több kapuvári vendéglőssel közösen szállították, melyet így egy évre előre megvásároltak.

Ehn Emilnek öt gyermeke született, közülük Imre fia folytatta a vendéglős mesterséget, és vette át apjától a szállót. Hogy gasztronómiai ismereteit elmélyítse Ehn Emil francia földre küldte fiát tanulmányútra. A Lausanne-i vendéglátó főiskola befejezése után dolgozott konyhai hentesként, felszolgálóként, szakácsként is Európa leghíresebb éttermeiben, szállodáiban. Cannes-ban, Párizsban, Bécsben.

Ehn Emil 1939-ben bekövetkezett halálával Ehn Imre lett a szállóvezető.

A II. világháború a családot és a szállót sem kímélte, Ehn Imrét besorozták, a szállóban pedig egymásnak adták a kilincset előbb a német, majd a szovjet katonák, akik parancsnokságnak használták azt.

1945-49 között indította újra Ehn Imre a szállót és éttermet, ami aztán 1949-ben az államosítás sorsára jutott. Ezután nyitotta meg Kapuvár központjában borozóját, melynek a Kis-Ehn nevet adta (ez ma is működik), két évig vezette.

Győr

Ehn Imre 1951-ben Győrbe költözött, és a Rába Szálló étteremvezetőjeként dolgozott 14 éven át. Ezt követően nyitotta meg saját vendéglátó helyét Győrben a Park

Képek az egykori szállóról

A mai Kis-Ehn Kapuváron

éttermet. 1974-ben vonult nyugdíjba. Fia, ifjabb Ehn Imre sem tudta magát függetleníteni a vendéglátástól. Tanulmányai után több város éttermében dolgozott, megszerzett tapasztalatait, tudását már a fiataloknak adja át, vendéglátást tanítva közép- és felsőfokon.

Az étterem az államosítás után

1973-ban a kapuvári Hanság Szálló és Áruház építésekör elbontották, helyén mára új lakóházak nőttek, csak a régi képeslapok emlékeztetnek egykori fényére.

Forrás:

Turbók Attila: Emléküket a Kis-Ehn borozó őrzí a városban. In.: Kisalföld, 2006.06.27. p.6.

Imre Béla: A vendéglősmester szenvedélye. In.: Kisalföld, 1980. május 1. p.10.

Jerkó Gyula: Kapuvár múlt-jelen képekben. Kapuvár, Szerzői kiadás 2008.

Képek forrása:

Jerkó Gyula: Kapuvár múlt-jelen képekben. Kapuvár, Szerzői kiadás 2008.

a szócikk írója

Külső forrás

<http://kapuvar.blog.hu/search?searchterm=%C3%A9hn&searchmode=OR&submit=Keres%C3%A9s>

http://www.infokapuvar.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=3057&Itemid=215

Kapuvár, Eszterházy-kastély

Kapuvár honlapja szerint a barokk kastély, amely a mai épület magvát képezi, az egykori várhoz képest csekély alapterületű, igénytelen építmény volt. Földszinti dongaboltozatos helyiségeiben uradalmi hivatalok, emeletén pedig főtisztviselői lakások kaptak helyet.

A Fő-tér felé nyíló kapu fölött - mint minden Eszterházy-váron és kastélyon - Szűz Mária szobra állt. Előtte a tisztartó szolgálja minden szombat este két lámpást gyűjtött.

Ennek a kastélynak volt rövid ideig lakója a legendás víziember, Hany Istók. Az erdőben talált és 1749. március 17-én a kapuvári templomban megkeresztelt 8 év körüli fiú történetét a szájhagyomány kiszínezte (...)

1843-ban a Major utca egyik házában tűz ütött ki. Csakhamar lángokban állt az egész város. Leégett a templom, a serfőzőház és a kastély tetőzete is. A tűzben megrongálódott épület helyreállítására tervek készültek, mi több, - történetében nem utoljára - fölmerült a lebontásának gondolata is. Helyére az uradalom szerény, klasszicista kastély építését tervezte. Végül csupán a károk kijavítására került sor.

Lényegében változatlan, 18. századi állapotában érte meg a kastély a 19. század második felét, amikor 1864-ben az uradalommal együtt bérbbe vette és családjával beköltözött Berg Gusztáv báró. A század utolsó negyedében az épületen jelentős átalakításokat végeztetett. A főhomlokzat déli végén elkészült a már meglévő északi mintájára a falsíkból öt méterre előreugró, fióktetővel fedett oldalrizalit. Ugyanakkor készültek az udvari homlokzat filagóriával ékes fa verandái, lépcsőfeljárói. Az átalakítás során került mai helyére a kastély kazettás mennyezetű lépcsőháza.

Az egykori várudvart szegélyező magtárak és istállók a szomszédos major épületeivel még a korábbi gazdasági központ képét mutatták. Ez a kép egészült ki a Rábáig nyúló várkertben a kor divatjának megfelelően felépített üvegházzal, kerti pavilonnal, teniszpályával, fürdőházzal, a századforduló főúri lakhelyének tartozékaival.

Az így kialakult együtttest az első veszteség akkor érte, amikor 1941-ben a Sopron-győri országút újonnan épített szakasza az egykori vár területét keresztültszelte. A II. világháború hadi eseményeit a kastély és környezete különösebb károsodás nélkül vészelte át. 1945 után az épület köztulajdonba került.

Kezdetben ifjúsági házként hasznosították. Itt tartotta alakuló gyűlését a MADISZ kapuvári szervezete. Az emeleti nagyteremben bálakat, színdarabokat és egyéb

rendezvényeket tartottak. Később családok is beköltöztek, de az épület állaga egyre romlott. Padozata, a falak faburkolata majdnem teljesen megsemmisült, a lépcsőház korlátja letöredezett. A kastély parkjának fáit, amelyek együttese ritkaságszámba ment, kiirtották. A rongálás már addig fajult, hogy illetékes szervek a kastély lebontását határozták el. A bontás ellen a község előljárósága sikerrel fellebbezett. Az épületen kisebb állagmegóvó munkát végeztek, majd itt helyezték el a gépállomást, ami azt jelentette, hogy az egykori park helyén gépszíneket emeltek. 1957 és 1960 között került sor a kastély felújítására, amely ismét jelentős átépítéssel járt. Az átalakítást különösen az udvari homlokzat sínylette meg, értékes, 19. századi részleteit nem állították vissza."

Forrás:

<http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=4482>

Képek forrása:

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/dd/Kapuv%C3%A1r_-_Palace.jpg/265px-Kapuv%C3%A1r_-_Palace.jpg

<http://www.eszallas.hu/images/upload/rabakozi.jpg>

http://img5.indafoto.hu/7/5/50115_632ad1a427967e4bef22caa70e70c5ca/3659811_4f59782e667e02ba88f3ff884722414c_m.jpg

http://www.kapubar.hu/_site/img/text22711/hanvistok.ipg

Kapuvár, Hajszán nyomda

Kapuvár harmadik nyomdája

Nyomdásszá válás útján

Hajszán György 1917-ben született Kapuváron.

A Buxbaum Nyomdában szerezte a nyomdászsegéd végzettségét 1934-ben.

1935 és 36 között már az új tulajdonos, özv. Minich Endrené nyomdájában dolgozott, mint nyomdászsegéd. Ezt követően más városokban is szerencsét próbált, dolgozott a pápai Stern nyomdában, majd a szintén pápai Drach nyomdában, később az esztergomi HUNNIA Nyomdában.

1945. július 18-án mestervizsgáját letéve nyomdász mester lett belőle.

Önálló nyomdász

Végzettsége birtokában saját nyomdáról álmodott, melyet 1945 őszétől meg is nyitott Kapuváron a Pozsonyi u. 7 szám alatt.

1948-ban a nagyobb helyiség miatt új műhelyt és hozzá lakást is vásárolt a Széchenyi u. 1 szám alatt. Itt rendezte be új nyomdáját, amihez tartozott még előkészítő és raktárhelyiség is. Rajta kívül a felesége és egy inas végezte a munkát.

Tevékenységük a nyomdászat mellett könyvkötészetet is működtettek, dolgoztak a helyi iskoláknak, hivataloknak. Készítettek röplapokat, plakátokat, évkönyveket, de nyomtak orosz-magyar szótárt, üzleti kiadványokat is.

A Kapuvári Húsgyár részére készítettek angol-magyar nyelvű nyomtatványokat. A helyi sportegyesület /KSE/, a kapuvári Petőfi Mozgó Filmszínház is készített plakátokat.

Nyomdájukban nagyon sokféle betűtípussal rendelkeztek, ami egy vidéki kis nyomdában nem volt jellemző. Ez tette lehetővé, hogy széles körben kiváló minőségű külföldre is szállított termékeket állítsanak elő. /például a húsgyár export termékei/

Államosítás után

1949-ben azonban az államosítás ezt a rövid életű nyomdát is elérte. Kezdetben mint államosított nyomda működhetek 1950 márciusáig. Erre az időszakra már új rendelést nem vehettek fel, csak a megkezdetteket fejezhatték be. Kivételt a Kapuvári Húsgyár számára szükséges árucímkék, csomagolóanyagok, tömbök jelentették.

1950 után a nyomdát bezárták, Kapuváron megszűnt a nyomtatási lehetőség. A család már a Könyvkötészetet sem vitte tovább, ezt az egykor ugyancsak nyomdászatot működtetett Polgár Jenő végezte Kapuváron.

Forrás:

Giczi Magdolna: Adalékok a kapuvári nyomdászat történetéből. Kézirat, 1996. p. 22-24.

Varga József: Kapuvár múltja üzen. Kapuvár Város Önkormányzata, Kapuvár, 2000.

Kapuvár, Polgár nyomda

A kapuvári Buxbaum nyomda utódja

Minich nyomda

1935-ben a Buxbaum családtól Minich Endre vásárolta meg a nyomdát teljes felszereléssel. Minich Endre a Buxbaum nyomdában dolgozott, mint segéd, ott tanulta ki a szakmát.

A tulajdonosváltást követően azonban Minich Endre meghalt, így özvegyének sürgősen keresnie kellett valakit a frissen átvett nyomda működtetésére.

Polgár Jenő

1913-ban született Kapuváron. A nyomdász mesterséget a Buxbaum nyomában sajátította el, 1929 és 1932 között a család segédjeként dolgozott. Részt vett a nyomdászati munkákban, megtanulta a kötészetet és a kereskedést is.

Minich Endre halála után őt kérte fel annak felesége a nyomda vezetésére. Hogy ezt elvállalhassa mestervizsgát kellett tennie, amivel fiatal kora miatt még ekkor nem rendelkezett. 1937-ben mestervizsgázott kiváló eredménnyel. Minich Endréné 1944-ben bekövetkezett haláláig vezette a nyomdát, majd utána özvegy Minich Endréné utóda címen működő nyomdát bérelte.

1944-ben sikerült iparendélyt szereznie, de továbbra is mint bérlő vitte a nyomdát. 1944 szeptemberében elhagyták az eredeti épületet és a Szent István u. 38. számú házban rendezték be az új nyomdát és könyvkötészetet.

Az időközben zajló háború miatt Polgár Jenő is frontszolgálatra került és 1945-ös hazatéréig felesége Hajszán György nyomdászt hívta segítségül a nyomda üzemeltetéséhez.

1948 után már saját tulajdonban működtették Polgár Jenő nyomdáját. A teljes felszerelést is megvásárolták, a munka egészét feleségével közösen végezték.

Az 1949-es államosítási hullám azonban kettétörte az álmaikat, a nyomdát elvették, anyagilag teljesen ellehetetlenültek.

Polgár Jenő munkanélküli lett és csak 1950-ben vették fel az Esztergomi Nyomdába, ahol két évig dolgozott.

1953-tól a könyvkötéssel kezdtek ismét foglalkozni, amit 1975-ig folytattak.

Tevékenyséjük

A korabeli Kapuvár összes intézményének nyomtattak, pl.: iskolák, gyárak, hivatalok, kereskedők, iparosok.

Petőházi Cukorgyár számlái, tabellái, kocsibárcái

Herceg Esterházy Rábaközi Húsgyár: Yestor-porok csomagolóanyagai, szalámi címkék

Csermajori Tejüzem sajtcsomagoló papírjai

Szórólapok, plakátok, esküvői meghívók, menükártyák

Forrás:

Giczi Magdolna: Adalékok a kapuvári nyomdászat történetéből. Kézirat, 1996. p. 15-21.

Varga József: Kapuvár múltja üzen. Kapuvár Város Önkormányzata, Kapuvár, 2000.

Képek forrása:

Külső forrás:

<http://www.kapuvár.hu/>

<http://kapuvár.blog.hu/search?searchterm=buxbaum&searchmode=OR&submit=Keres%C3%A9s>

Kapuvár, Sarlósboldogyszony templom

Római katolikus templom

A templomtervezése, építése

A templom építését már 1923 óta tervezték a település házhely nevű részén élő lakosai, de az építést a közlő háború és a nehéz gazdasági-pénzügyi helyzet nem tette lehetővé. A háború után a Rákosi, majd a Kádár korszakban sem lehetett ezt megvalósítani. A nehézkesen beszerzett építési engedély után 1989. július 2-án került sor az ünnepélyes alapkőletételre. A terveket Jáky György okleveles építész, festőművész készítette Győrben. A kivitelezést a kapuvári Városgazdálkodási és Épületkarbantartó Vállalat végezte Papp Imre főmérnök és Rinner Sándor építész irányításával. Az építkezés műszaki ellenőre Lukácsi István volt. Az építmény sarló alakú elrendezést kapott külön belső kápolnával. A megépítéshez anyagi segítséget nyújtottak a kapuvári és a győregyházmegye hívei, valamint segítség érkezett az Új Ember katolikus újság cikke nyomán az egész országból, külföldről, cégektől és vállalkozásoktól. A helyi termelőszövetkezet helyből bányászott kavicssal, földdel, gépi és kézi munkával segített. Rengeteg társadalmi munkát végeztek a helybeli lakosok. A templom felépítésével az egyházközség 27 millió forinttal gazdagította a várost.

A templom felszentelése

A templomot 1991. szeptember 12-én Mária neve napján az egyházmegye püspöke, Dr. Pápai Lajos szentelte fel. A templom berendezése adományok útján évről évre gyarapodott:

Belső berendezés bővülése, adományok a templomnak

1992-ben oltárt és oltárképet ajándékozott Gerencsér Mária Kanadában élő elszármazott. 1993-ban tölgyfapadokat készítettek. 1994-ben a Lengyel, Hajdu, Magyar és Szalai családok adományaként színes ablakokat rendeltek a Perlaki üvegfestő műhelytől. 1995-96-ban hét stációs keresztút és Golgota készült égetett agyagból. 1998-ban a Kapuvár-Gartai születésű Kiss György Barnabás két új harangot adományozott a templomnak. 2000-ben elkészültek a Fatimai kápolna padjai és liturgikus tere. 2001-ben a felszentelés 10 éves jubileuma alkalmából OPUS 20 típusú kétmanuális, 2*34 regiszteres orgona készült. 2002-ben a templom körüli park végső kialakítására került sor.

Forrás:

Kisalföldi templomok 2004/ Nagy Miklós.- Sinzing: szerzői kiad., 2004.

Kapuvár, Szent Anna templom

A kapuvári Szent Anna templom a város főterén áll, Kapuvár egyik jelképévé vált az évtizedek alatt. Homlokzatán is látható építésének kezdete, az 1808-as év. Ez a templom, a Nagytemplom lett Kapuvár második kőtemploma.

Elődje – előzmények

1718-ban építették meg az első kőtemplomot a településen, ami közel száz évig szolgálta a kapuváriakat. Közben a lakosság számának rohamos növekedése és a hanyi süppedős talaj miatt bekövetkező falrepedések tették indokolttá, hogy építsenek egy új, és jóval nagyobb templomot.

1. korszak

1808-ban az eddig Kapuvárhoz tartozó Babót és Oslit önálló plébániát hozott létre, saját templomokkal. Ugyanebben az évben kezdték meg Kapuváron az első kőtemplom bontását is, és az új építését. Ekkor Tolnay Ferenc állt a plébánia élén. Az első templomból csak a torony maradt meg, és ehhez épült az új rész, észak-dél tájolással (elődje kelet-nyugati fekvésű volt, vagyis fordítottak a templomon). Ez lett a mai Nagytemplom főhajója, ami a toronytól a szentély vasrúdjaig tart.

Építtetője Esterházy Miklós herceg volt, a kivitelezéséhez a hívek, a lakosok is hozzájárultak kézi és igaerővel. Elődjéhez híven ezt is Szent Anna tiszteletére szentelték fel.

A templom klasszicista stílusban épült, három-három óriási világító ablakkal látták el. Tornya építéskor még csak a mai órájáig ért, négy harangnak adott otthont.

Belső mennyezete kazettás volt, padlózata pedig 30-40cm-rel alacsonyabban feküdt. Főoltárát az 1821-ben Bécsben festett Szent Anna és a védőszenteket ábrázoló oltárkép díszítette. Két mellékoltára is épült, Szent-Kereszt, illetve Sarlósboldogasszonyak keresztelve.

A templom oldalában építették a sekrestyét külön bejáróval. A templom tornyára toronyórát is tettek, melyet a város felügyelt.

Az 1813-as és 1830-as egyházlátogatási jegyzőkönyvek részletesen beszámoltak a templom kegytárgyairól, harangjairól.

Felújítás 1840-ben

Az új templom azonban a mocsaras talaj miatt süllyedni kezdett, ezért vált szükségessé a megerősítése 1840-ben.

1843-ban hatalmas tűzvész pusztított Kapuváron, a tűzben a templom tornya és teteje is leégett. A harangok és a toronyóra is megsemmisült.

Egy 1844-ben kötött szerződés alapján a soproni Seltenhofer Frigyes harangöntődjében készítettek három harangot a kapuvári templom számára. Új toronyórát is kapott a torony. A munkálatokat Thury Mihály plébános irányította.

Épül a Nagytemplom

1880-ban készült határozat a templom újjáépítéséről. Nagyságában meghagyták 1200

férőhelyesnek, közben a lakosság megháromszorozódott, már 6500-an lakták Kapuvárt. Ekkor Dominkovics Sándor, a plébános, akinek sikerült kieszközölnie a hercegségnél, hogy a hívek kérésére bővítsék a meglévő templomot.

1883-ban kezdődött az építkezés, a terveket Meiszner Károly hercegi építész készítette.

A szentély meghosszabbodott, az oldalfalakból oszlopok lettek, és két új hajóval bővült a templom épülete. A torony 32 méter magas lett, nyolcszögletű kupolás ráépítést kapott. A hatalmas klasszicista ablakokat kisebbekre cserélték. A kazettás mennyezet helyett hármaskupolát építettek. A nagy torony mellett két kis torony is került az oldalhajókra. A teljes átalakítás eklektikus stílusban készült.

1884. október 12-én szentelték fel az új templomot, mely akkor a Rábaköz legnagyobb temploma lett.

1890-ben gipsz stációt kapott a templom.

1895: Storno-Hild közös munkája a kő főoltár.

1905: Thury Gyula készítette a templom seccoját, témája: Szent István felajánlja a koronát a Magyarok Nagyasszonyának. Ebben az évben készült Szent Flórián és a Piéta kőszobrok illetve az Angyal szentségmutatóval mozaik utánzat.

1907: Országgh-féle orgona, a hívek adományaiból.

Dominkovich Sándor és Németh János plébánosok töltötték meg ezt az új Nagytemplomot hívekkel és különféle egyházi berendezési tárgyakkal, mindez 1927-ig tartott.

1995-96-ban a templom belső freskóinak restaurálására került sor, melyet Závory Zoltán végzett.

2001 novemberében szentelték fel a harangok emléktábláját, amely azok háromszori pusztulására emlékeztet (tűzvész és a két világháború).

2007. július 29-én a Magyar Katolikus Rádió élőben közvetítette Kapuvárról a Szent Anna templom búcsúi miséjét. Ekkor köszönt el Kapui Jenő esperes plébános a kapuvári hívektől.

Forrás:

Zsebedics József: A kapuvári egyház története. Hazánk kiadó, Győr, 2005.

Csatkai Endre: Sopron és környéke műemlékei. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1956.

Bódai Gyula: A Szent Anna templom története. In.: Kisalföld, 1997. április 15. 10.p.

Bódai Gyula: Emléktáblát a harangoknak. In.: Kisalföld, 2001. november 7. 8.p.

Dukai Miklósné: Szentmise élő adásban: Kapuvár. In.: Hitvallás, 2007. szeptember 4.p

Képek forrása:

a szócikk szerzője

Kapuvári festett bútor

A kapuvári és gartai gazdag parasztság bútorai a 18-19. században

Előzményei

A kapuvári festett bútorok a 19. század elején jelentek meg a helyi parasztok otthonaiban. A virágmintával ellátott ágyak, bölcsök, padok, szekrények, ládák stb. különböztek a közeli rábaközi és Fertő-menti /Süttöri/ bútoroktól.

Módos parasztság

A 18. század végén gazdasági fellendülés volt jellemző a termelő parasztságra, ami már nem csak önellátó volt, hanem feleslegét értékesítette. A megkeresett pénz indította el a parasztságon belüli anyagi tagozódást, ami ezután a lakáskultúrában is észrevehetővé vált.

Bútorkészítők

A 18. században a környék bútorai elsősorban a híres komáromi asztalosok műhelyeiből kerültek ki. A kapuvári asztalosok is ez időtájt kezdték el készíteni saját bútoraikat, főleg a komáromiak mintájára. Az apáról fiúra öröklődött mesterség olyan családneveket őrzött meg Kapuváron mint a Kuntzi, Hess, Burglits.

Kapuvári parasztság

A helyi parasztok a jobbágyfelszabadítás után szabadabban gazdálkodhattak. Az Esterházy hercegi uradalom jó mintát, lehetőségeket, módszereket adott a gazdálkodó parasztoknak akik egyre korszerűbb árutermelést folytattak. A nagybirtok azonban nem tette lehetővé, hogy jövedelmükből földet vásároljanak. Így a megtermelt javait saját kényelmére fordította: a lakását csinosította, ruhákat vásárolt /ez volt a kapuvári népviselet virágkora/.

Bútorok

Mennyezetes ágy

Más néven födeles ágy, minden szempontból presztizs értékkel bírt, díszes ágyneműt tároltak rajta, és csak kivételes esetekben használták alvásra.

A kismemesektől „elirigyelt” bútordarab a módos rábaközi mezővárosi iparosok és parasztok nagy becsben tartott tárgya lett.

A menyasszonyi kelengye részeként került egy-egy család birtokába. Kapuváron ezt minden esetben festett virágmotívumokkal díszítették. Az első kapuvári mennyezetes ágyak még komáromi mintára készültek.

Láda

Ládo, tulipános ládo.

A ládákat főleg Komáromból szerezték be vásárokon, a kapuvári asztalosok ritkán álltak neki ládát készíteni. Amitől meg lehetett különböztetni a kapuvári ládákat az a nyílt fecskefark csapolás volt. Fedelét ágas leveles tulipán, előlapját vázából kinövő virágminták díszítették. Néha évszámot és Krisztus-monogramot is festettek rá. A ládákat borított zárral zárták.

Továbbfejlesztett változata a sublato láda, melyben már fiók is szerepelt.

Ómárium

A kapuvári ómáriumok parkányzattal lezárt trapéz alakú oromzatos ruhásszekrények voltak.

Homloklapjai és leszegett élei is virágozottak.

Konyhaszekrény

Kászli, konyhakászli

Aszimmetrikus konyhaszekrény, fiókokkal polcokkal, tányértámasztó korláttal. Átlós díszítésű, megfestett vonalából kinövő tulipán motívumokkal.

Sarokpad

Asztópad, kettőspad Két féle létezett: a kettős T-alkú, keskeny deszkatámlás, ez volt a régi típusú. A keretbetétes támlás padok csak a 19. század vége felé jelentek meg Kapuváron és Gartán. A karfás padok szegletébe építették a padómáriumot /téka/.

A padok támláit díszítették, nyílott és bimbós tulipánokkal, a keretdeszkákba leveles tulipánokat festetek.

Tálas fogas

Díszítése megegyezett a sarokpad mintázatával. Két sarokfogasból készítették és a pad fölött helyezték el, ez a szent sarok, tányérok tárolására használták.

Bölcső

Kapuváron a bölcsőt is virágmintákkal díszítették, két végét és talpát borította tulipán motívum. Mindig került rá évszám és Krisztus-monogram.

Kapuvári stílus

A 19. század második felére alakult ki a helyi asztalosok között. A két-három alapszínből álló díszek gyakran már egy szoba teljes díszítését egységesen képviselték. Virágaik három-, hat szirmú felülnézetesek, forgó rózsák és tulipánok. A színeket és a mintagazdagságot a megrendelő család anyagi helyzete és ízlése befolyásolta. Alapszínekben a zöld, majd az okkersárga, és a flóderezett /erezett/ volt a divat. Ezekre került a virágminta.

A 19. század végétől romlott a minőség, a virágminták egyszerűsödtek.

Az utolsó kapuvári festett bútor az 1920-as években készült. Akkor az egyszínűre festett bútorok jöttek divatba, gyakran a virágmintásokat mázolták át, és használták őket a második világháborúig.

Forrás:

Csiszár Attila: A kapuvári festett bútor. In.: Arrabona 41.2003. Győr, p. 145-153.

Kapuvári gazdasági vasút

Magyarország első gazdasági vasútja

Előzményei

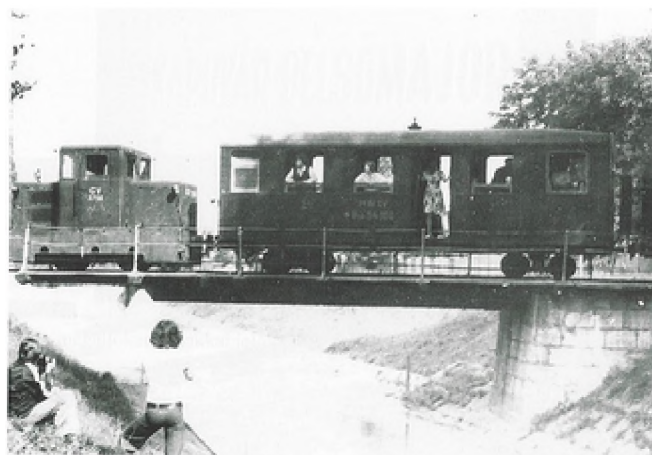
Öntésmajor

A kapuvári kisvasút kezdetei Öntésmajorba a Báró Berg Gusztáv által 1830-ban alapított mintagazdaságba nyúlik vissza. A mintagazdaság a Hanság lecsapolt területén jött létre, ahol a közlekedés, terményszállítás működőképessége érdekében hozták létre a kisvasút elődjét a keskeny nyomtávú lóvasutat.

Lóvasút

A kezdetben csak belső szállításra berendezkedett lóvasút később kibővült bevonva a hálózatba a környező újonnan fellendülő majorokat, mint például: Kistölgyfa, Mekszikó, Földvár, Rábarét stb.

A hansági talaj laza szerkezete miatt nem volt más lehetőség a betakarítás idején a gazdaságok közötti közlekedésre. Egy-egy gazdaságon belül a munka további könnyítése érdekében úgynevezett repülővágányokat alkalmaztak, melyek hordozhatóságukkal összeköttetést teremtettek a földek és a kisvasút között. /ami aztán a kapuvári állomásig közlekedett/

A Kapuvát-Belsőmajor felé tartó kisvonat halad át a Kis-Rába hídján

GySEV

A valódi vasútvonalat 1885-ben adták át, ami Győr-Sopron-Ebenfurt távolságban közlekedett /GySEV/. Nyomvonala Kapuvár gartai városrészétől délre épült meg, a helyi gazdák és a laza talaj miatt. A mintagazdaságok azonban Kapuvártól északra helyezkedtek el. Időközben épült a petőházi cukorgyár is, melynek alapanyagát ugyancsak a mintagazdaságokban termelték meg.

Mindezek miatt volt szükség a kisvasút bővítésére, a majorok bevonásával, aminek eredményeként behálózta az egész Hanságot.

Szerepe – tevékenysége

A vasút elsősorban a majorokat kötötte össze a gyakran járhatatlan hanyi utakon csak így lehetett közlekedni, ezért a terményszállítás mellett engedélyezett volt a személyszállítás is.

Az 1880-as években utazott a lóvasúton Széchényi Pál földművelődési miniszter is, megtekinteni a mintagazdaságokat. Egy másik alkalommal Rudolf trónörökös indult ezzel az éger erdőbe vadászni.

Gépesítés

Az 1920-as években a lóvontatás lassúsága miatt egyre korszerűtlenebbé vált, így tértek át a gépi meghajtásra. Ehhez a pályarendszert is átalakították, és a lovakat a gőzmozdonyok, később a benzin és diesel üzemű motoros kismozdonyok váltották fel.

Mozdonyok

A gőzmozdonyok főleg a fertői pályaszakaszon közlekedtek, ezt főleg a kapuvári oldal szűk pályái miatt kellett betartani. A második nagyobb korszerűsítés 1958-1962 között történt, ekkor diesel motoros kismozdonyokat alkalmaztak az 1978. december 31-ig történt megszüntetésig.

Vonalak

Ahogy bővült a szállítási igény, úgy bővítették a hálózatot is, illetve a már nem szükséges szárnyvonalakat felszámolták.

Fertődön: Tőzeggyár-Petőháza vonal – Fertőszentmiklós GySEV állomásig épült ki. Érintve LÉS-t /kastélypark/ és a mostani nádfeldolgozó üzemet.

Kapuvár- Tőzeggyár- Fertőszentmiklós vonal

1978. október 14.: A 2713.sz. Vonat hídja

Termények

A cukorrépa szállítmányok mellett jelentős volt a len, kender, és a faáruszállítás is.

II. világháború után

A háború a kisvasútban is komoly károkat okozott, hídjait felrobbantották. Mivel az állomások között így megszakadt a kapcsolat, nem működött a termény alapanyag szállítás, nagyon fontossá vált az újjáépítés. Az egykori uradalmi kisvasút működtetését azonban feldarabolták, több üzem, szövetkezet között. Így a kapuvári szakaszokat a Kapuvári Földműves Szövetkezet, a fertődit a Nádfeldolgozó vállalat és a Cukorgyár felügyelte, karbantartotta, és használta.

Birtoklásuk nem tartott sokáig, 1949-ben az egész hanyi vasutat államosították, és a Gazdasági Vasutak Igazgatósága alá került. Ekkor korszerűsítették a teljes hálózatot, szinte igazi vasúttá vált az egykori gazdasági vasút.

A munkálatok és a későbbi helyi vasúti irányítás vezetője Vig János lett, neve a felszámolásig összefonódott a kapuvári kisvasútéval.

Az itt szolgálatot teljesítő személyzet is mindvégig komolyan valódi vasútként működtette a szerelvényeket, szárnyvonalakat.

Volt pályafenntartási csoport, pályamesterrel, ők napi vonalbejárást végeztek.

A járműjavító műhely tagjai minden szükséges szakmai végzettséggel rendelkeztek, a mozdonyjavításhoz. Részt vettek más, környékbeli vasutak /Koroncó, Gyulamajor-Öttevény, Hédervár stb./ szerelvényeinek javításában is.

1949 után

1949. december 31-én indult meg a rendszeres forgalom a már felújított teljes pályaszakaszon bekapcsolva a majorokat is. A szállítás már nagyban a személyforgalomra terelődött, Gartárol, Házhelyből, a majorokból szállította a diákokat, dolgozókat a kapuvári városközpontba.

Menetrendjüket most már a munka és az iskolakezdéshez és befejezéshez igazították. A vonatokat számozták, ebből lehetett tudni, hogy Kapuvárról, vagy Kapuvárra megy a vonat, illetve, hogy milyen napszakban közlekedik, és hogy teher- vagy személyvonat. Menetrendje pontosan igazodott a GySEV menetrendjéhez is.

1960 után

1960-tól az új elnevezés Kapuvár MÁV GV. lett és a háború utáni következő nagyobb felújítás kezdődött. Síneket cseréltek, hidak épültek, az érintett folyók, csatornák fölött. Ekkor üzemelték be a C-50-es diesel mozdonyokat, és különböző kocsikat vásároltak attól függően mit szállítottak vele. 1960-as években 229 teher- és személyszállító kocsi közlekedett a kapuvári gazdasági vasút vonalain. Kiépítették a váltók és a vágányzáró sorompók rendszerét.

A kapuvári állomáson működő forgalomirányító adta ki a menetengedélyeket. Az őszi répaszállítási időszakban Petőháza a cukorgyárnál is működött forgalmi irányítás. A cukoripari alapanyagokon kívül szállítottak a kapuvári, fertői Tüzépnak, az osli tőzegtelepnek, Kistölgyfai Állami Gazdaságnak, a Fertőszentmiklósi Nádgyárnak, az Erdész és Kenderárugyárnak, és vitték a majori, kapuvári embereket.

A legjobb években évi 127 ezer tonna árut és 220 ezer utast szállított a kisvasút.

A MÁV kötelékébe kerüléssel egyre kevésbé volt fontos a kisvasutak helyzete. Így az évek során bebizonyosodott, hogy a kapuvári gazdasági vasút is gazdaságtalan, nincs rá szükség.

A város sem állt ki mellette, 1978. december 31-i utolsó üzemnap után már másnap elkezdték felszedni a síneket, és felszámolták a járműveket. Máshol megőrizték a sínrendszert, itt viszont csak a nyoma, vagy az sem maradt.

Pedig a kapuvári gazdasági vasút az országban egyedülálló módon nem egy-egy termény szállítására rendezkedett csak be, hanem menetrendszerű személyszállítást is végzett.

A majori emberek egyetlen kapcsolata volt sokszor a külvilággal, úthálózat híján.

Forrás:

Nagy János: A Kapuvári Gazdasági Vasút. A „Hanyi Vasút”. Győr 2010.

A hantági gazdasági vasút / Lovas Gyula ; kiad. Közlekedéstudományi Egyesület Soproni Területi Szervezete, 1975.

Kapuvár múltja üzen / Varga József ; fotó Csiszár Attila, 2000.

Képek forrása:

Nagy János: A Kapuvári Gazdasági Vasút. A „Hanyi Vasút”. Győr 2010. 85.p., 117.p., 139.p.

Kapuvári Hanság Élővilág kiállítás

Kapuvár, Öntésmajor, Rákóczi u. 1.

Telefonszám: 96/250-334

Fax: 99/537-621

Nyitva tartás: ápr. 15-okt. 15.: H-V 10-17; okt. 16- ápr. 14.: H-V 9-16

GPS koordináták: 47.643339 / 17.046327

A szigetközi tájvédelmi körzet bejáratánál, a nemzeti parkhoz tartozó Öntésmajorban lévő kiállítás bemutatja a Hanság növény- és állatritkaságait, valamint az itteni gazdálkodást emlékeit.

A hajdan egyik legnagyobb magyarországi mocsárvilág, a Hanság megmaradt 556 négyzetkilométer területéből 1976-ban 9000 katasztrális holdat tájvédelmi körzetté nyilvánítottak. Ezáltal sikerült megfékezni a táj, a növény- és állatvilág már-már megállíthatatlannak tűnő pusztulását. A kiállításon olyan ritkaságokat láthatunk, mint például a kijevei csalán és a légybangó, a madarak közül a kis békászó sas, a hamvas rétihéja, a nagy póling, a szalakóta (kékcsóka) és a darvak, a hüllők közül az elevenszülő gyík, a parlagi vipera stb.

A XIX. század második felében modern nagyüzemi gazdálkodás jellemezte a térség mezőgazdaságát. A gazdálkodás központjai a majorok voltak, amelyeket kisvasúttal kötöttek össze. A földeken a kor színvonalának megfelelő gépekkel dolgoztak. Ezt a gazdálkodást segítik elképzeltetni a látogatóval az egykori öntésmajori iskola udvarán összegyűjtött kis vagonok és mezőgazdasági gépek. Az épületében pedig egy, a Hanságot bemutató kiállítás látható.

Az első terem táblasora térben helyezi el a Hanságot, és morfológiai kialakulásáról tájékoztat. A térség négy folyóvize "telepötyözte" tavakkal a sík területet. E tavak, és azok tavaszi virágzása elevenedik meg színes képek során. A következő teremben képek, kitömött állatok, élethűen megkomponált enteriőrök az állatvilágot mutatják be. A vízi világ, majd a nádasok után lápos rétekre, ligetes erdőkre jutunk, melyeknek jellegzetes növénye az éger. A harmadik terem arról tájékoztat, hogy miképpen illeszkedett be az ember a Hanság világába. Milyen eszközöket használt a nád aratásához, mit készített a nádból, mit adott neki a Hany. Szinte hihetetlen módon a századforduló iparosodó gazdaságának is adott energiaforrást, a tőzeget.

Forrás:

<http://www.vendegvaro.hu/hansag-elovilag-kiallitas-kapubar>

A Kapuvári Húsgyár

A gyár története az 1920-as évekig nyúlik vissza. A herceg Esterházy család birtokainak központja Kismarton volt, ám a monarchia szétesése után az ügyintézés új helyszíne Eszterháza, a mai Fertőd lett. A központban dolgozó nagyszámú személyzet élelmiszerral való ellátására egy kis húsüzemet hoztak létre Eszterházán, ami nagyon gazdaságosan működött. Az ott dolgozók a későbbi sikerek és haszon reményében egy nagyobb, többféle terméket előállító gyár létesítését szorgalmazták.

A kérdés már csak a helyszínen volt: Eszterházán vagy Kapuváron legyen az üzem?

Kapuvár mellett szólt a jó vásári hely, a jobb szállítási lehetőségek, a tömegesebb vágóállat állomány, valamint a több munkaerő.

A gyár 1924-ben

Felépül egy gyár

1922-ben a hercegi gazdasági javak kormányzójává Esterházy Miklós. Ő a belterjes mezőgazdaság híveként egy gőzmalmot, egy kekszgyárat, egy hizlalót és ennek folyamánként egy vágóhidat akart létesíteni egy hozzá kapcsolódó húsüzemmel.

Hárs György uradalmi építész egy prágai tanulmányútján tervezte meg a kapuvári gyárat. 1922-ben kezdték építeni, és 1923-ban már állt, a hivatalos engedély 1924-ben íródott.

Fejlesztések

1926: szappangyár és glicerinpároló,

1927: sertésszállás és feljáró,

1928: gyárkémény, hullaégető, üzemvezetői lakás,

1930: frankfurti füstölő, zsírolvasztó, pácoló, könyvelési iroda,

1936: kishűtő, gőzfűtéses berendezés,

1937: füstölő.

Herceg Esterházy Pál Rábaközi Húsárugyárának első szakmai irányítói Mattka Pál és fia voltak. Prágai jellegű pácolt készítmények gyártására egy Dolezsár nevű cseh hentesmestert szerződtettek.

Ekkor számos helyi család tagjai lettek itt szakiparossá, és generációkon keresztül napjainkig húségesek maradtak a gyárhoz. (Bodai, Dukai, Kiss, Miletics, Orbán, Vida családok)

A Rábaközi Húsárugyár üzemépülete 1924-ben Az első igazgató Fejérvári Sándor lett.

Soós Géza jószágigazgatóként folyamatosan tájékoztatta a helyi sajtót minden fontosabb fejlesztésről.

A dolgozók létszáma 1924-1934 között 100 körüli volt, akik szállást és ellátást kaptak.

A levágásra kerülő állatok a birtok majorságaiból és a kispagzák istállóiból egyenlő arányban

Soós Géza közgazdászt nevezte ki herceg

Ünnepi díszben a Kapuvári Húsgyár 1974. Január 21-én

A gyár napjainkban

kerültek ki.

Lendületes sikerek

Nagyon gyorsan hihetetlen áruválasztékot dolgoztak ki, termékeikkel sorra nyerték az iparkiállítások díjait.

40 kolbászféle, 25-féle füstölt prágai áru, 10 fajta szalonna, 26-féle bontásban kínált nyers hús, 19-féle konzerv képezték a készletet. A különlegességek között szerepelt a Kárpáti virsli, a Hamburgi szalonna és a szarvasgombás májkrém. Sorra nyitották mintaboltjaikat, először a környező nagyobb településeken, majd a Dunántúlon, Budapesten, legmesszebb Miskolcon, Salgótarjánban árulták a kapuvári termékeket.

Hanyatlás

A húsüzem megálmodója Soós Géza azonban 1930-ban meghalt, helyettese ugyan akadt, de olyan tökéletes összetartó erő, mint amit ő képviselt, már nem. Ennek következtében a nagynevű külföldi mesterek elhagyták a gyárat és a világgazdasági válság sem kedvezett az értékesítésnek.

Németh József és Kühne Pál próbálta igazgatóként menteni a gyárat. Sorra zárták be a hatalmas rezsivel működő vidéki mintaboltokat. Egyedül a kapuvári üzlet volt töretlenül sikeres.

De a veszteségek csak egyre nőttek, ezért az üzemet bérbe adták a Yestor ételízesítő gyártó Krachenfelsér Vilmosnak, aki szinte mindenkit leépített olyannyira, hogy 1937 és 1940 között nem volt húsipari termelés, a gyár területén gyümölcs- és gabonaraktár működött.

Hadi felemelkedés

1940-ben a Hangya Szövetkezet veszi bérbe a kapuvári gyárat. A hadi megrendeléseknek köszönhetően nagyméretű növekedés vette kezdetét. A tartós húsárú és a szalonna-félék készítése lett a fő profil, konzervként pörköltet, gulyást dobozolnak.

1944 a megszállás éve, a Wehrmacht kiszolgálása és két új technológia bevezetésének ideje. A gyorspácolás és a melegcsontozás mind a gyártási idő lerövidítését szolgálták e háborús időkben.

A gyár német, illetve nyilas megszállás alá került, ami a mozdítható tárgyak teljes elrablásával járt a front közeledtével. Akkoriban tudni vélték, hogy a megszállók az üzem felrobbantására készültek, amit Fejérvári Sándor cégvezető sikeresen megakadályozott. A Vörös Hadsereg 1945 tavaszi bevonulása után ismét hadiüzemként működött a húsgyár, a front ellátására.

A KÓSER (1949-1951)

1948. jún. 1-én a Rábaközi Húsárugyár állami tulajdonba került, majd 1949-től létrejött a Dunántúli Húsipari Egyesülés, melybe a kapuvári, a soproni és a pápai húsüzemek tömörültek, központjuk Sopron lett. Az elegendő munka és a gazdaságosság érdekében az eddigitől eltérő tevékenységekre tértek át. Ilyen volt a kapuvári üzemben a rituális szarvasmarhavágás és az ebből készített kóser szalámi gyártása.

A KÓSER, ahogy a kapuváriak nevezték, a régi szappangyár helyén létesült, a zsidó üzem és a bolt reggeli nyitása-zárása egy meghatalmazott személy feladata volt. Szigorú szabályok szerint zajlott a vágás, amit a sakter végzett, aki akár rabbi is lehetett. A sakterek Győrből, Bécsből, Pozsonyból érkeztek a heti, kétheti vágásokra. A kóser marhából készültek a szalámik, melyeket a visszaemlékezések szerint jóvátétel, kártalanítás céljából gyártottak. A teljes művelet elvégzésére

csakis jó modorú, fiatal hentéseket alkalmaztak, akik külön tárgyi (nyugatról származó) jutalmakban is részesültek. Ez a fajta rituális marhavágás és kószerszalámi-gyártás - azon túl, hogy a kapuvári húsgyár történetében egy érdekes epizód -, igazi ipartörténeti ritkaság.

Magyar Bacon (1955-)

A gyár állami tulajdonba vétele bizonyos előnyökkel is járt, a már nevet szerzett vállalatok speciális feladatokat kaptak, ennek kapcsán kezdődhetett meg a bacongyártás Kapuváron Móser Károly vezetésével. A gyártást komoly előkészületek előzték meg, egy fiatal hentest Bolgár tanulmányútra küldtek, közben itthon kidolgozták annak a hústermékeknek a technológiáját, amely a Magyar Népköztársaság Országos Szabványában (MNOSZ) az 5866-52 számot kapta.

1948-tól gyártották a kapuvári bacont angol piacra, ám a hidegháború megakadályozta a felfutást, nem lehetett bacont szállítani. A 60-as évektől kezdődött a fellendülés, évi negyvenezer sertést vágtak bacon készítés céljából. 1972 volt a rekord éve, 52336 db állat vágásával.

A bacon készítéséhez nagyon szigorú feltételeknek kellett megfelelnie az élő állatnak is, ezt a MNOSZ 6923-52 szabványban határozták meg. A húsipar felső vezetése Nyugat-Európából vette a tenyészanyagot, amiket aztán a Dunántúlon osztottak szét és szaporítottak a sertéstelepeken.

A szabványok tehát az élő állattól a vágáson keresztül a darabolás, hűtés, pácolás, csomagolás és szállítás menetét is szigorúan meghatározták. A műjéggel, szárazjéggel hűtött vagonok (ún. kompratolható vagonok) általában 6 nap alatt Londonba szállították a magyar bacont. Mivel a bacon Angliában tőzsdecikk volt, így a kapuvári áru igazi angol kereskedőházakhoz került.

A hazai piacon császárhús néven szerepelt a bacon, szeletelt, majd a dobozos után fóliás formában is megjelent, több húsgyár is kezdett foglalkozni vele, de a kapuvári bacon fogalom lett itthon is.

Közben Oroszország is belépett az export országok sorába, ami hatalmas felvevőpiacnak számított. Hogy semmi se vesszen kárba, kitalálták a kockázott bacont és a back-bacont.

KHV

A pácolt félsertések export sikerének eredményeként 1953. május 1-jén a gyár önálló lett, Kapuvári Húsipari Vállalat néven. Engedélyezték a gyár felújítását, baconüzem építését. A munka 1962-ben kezdődött, és az alapítás óta a legnagyobb mértékű beruházásnak és korszerűsítésnek eredményeként 1966-ban már az új üzemben gyártották a bacont, és avatták fel az új laboratóriumot. Ezek a fejlesztések mind a magyar baconprogram részét képezték, aminek nagy jelentősége volt a II. világháború utáni időszakban.

Amerika (1968-)

A magyar diplomácia a 60-as évek közepétől egyre inkább a Nyugatra nyitást tűzte ki célul, ami a hazai élelmiszer feleslegnek új felvevőpiacokat hozott. 1966 nyarán az amerikai állatorvosok érkeztek Magyarországra, hogy 10 magyar vágóhidat és húsfeldolgozó üzemet vizsgáljanak meg a későbbi együttműködés céljából. A szigorú követelményeknek csak a kapuvári és a pápai üzem felelt meg, fel is kerültek arra a listára, ami lehetővé tette, hogy az USA-ba exportáljanak. A listán tartott üzemekben hivatalosan negyedévente ellenőrzéseket tartottak, de két évtized után a szoros és hasznos együttműködés eredményeként évente csak egy-két ellenőrzést tartottak. A kapuvári üzem az USA mezőgazdasági minisztériuma által elismert üzem lett, ami jó ajánlólevél volt az ausztrál és a japán exportjogokhoz annyira, hogy előzetes látogatások és vizsgálatok nélkül indulhatott meg a kereskedelem a gyár és köztük. Először ún. prágai jellegű sonkakonzerv-féleségeket gyártottak, majd áttértek a tengerentúlon kedvelt pasztörözött sonkák gyártására, köztük a különleges kanadai

baconra.

1984-ben a fóliás sonkák gyártására, a fóliacsomagok formálására Kapuvárott a legkorszerűbb módszert alkalmazták, ún. sonkatornyokat használtak. A fóliás sonkák sok előnyüknek köszönhetően lassan kiszorították a dobozos sonkákat.

Egyéb sikeres termékeik voltak ekkor még a Csemege Hansági májas, TU sonka és a dobozolt darált sertéshús.

Az ötven éves gyár (1974)

Az 1974-es év jubileumi év volt a kapuvári üzem számára, 50 évvel ezelőtt kezdődött meg falain belül a termelés, Kiváló Gyáregység címmel büszkélkedve ünnepsorozatot tartottak a már ismét városi ranggal bíró Kapuvárott.

Modernizáció

Ahhoz, hogy a gyár termékei sikeresek lettek, nagyban hozzájárult a szigorú higiéniai előírások betartása, a jó állatközérzet biztosítása. 1995-ben ISO 9002 minősítést kaptak. A kapuvári gyárban, mint amerikai exportra elfogadott üzemben már 1998-ban bevezették a belső ellenőrzési rendszert, a HACCP-t. A 80-as évek végéig folyamatos fejlesztések, építkezések zajlottak, melyekben kiemelkedő szerepet kapott a dolgozók biztonsága, kényelme, higiéniája.

A világbanki kölcsönből működtetett Integrál Állattenyésztési Ipari Program adott lehetőséget egy igazi nagy rekonstrukcióra, ami egy újbóli gyáralapításnak is megfelelt. A rekonstrukciós program kiterjedt a feldolgozás, termékgyártás minden területére, számítógépesítésre, környezetvédelemre, újrahaznosításra. 1997-ben a hazai húsiparban utolsóként privatizálták a gyárat, amikor is a Pick csoport tagja lett, termékeikkel jelentősen hozzájárultak a csoport hírnevének növeléséhez.

2003 októberétől a 2008-as év közepéig a Debreceni cégcsoport tagjaként sertésvágásra és darabolásra szakosodott, a készítménygyártás megszűnt. A tradicionálisan kapuvári húskészítmények forgalmazását azonban 2006-ban újra indították.

2008 közepétől a Debreceni Hús csoport értékesítése után önállóan folytatták működésüket. Az elmúlt évek során az ISO 9001, illetve az IFS rendszerek tanúsítása is megtörtént, és komplett minőségirányítási rendszert vezettek be.

A szöveg és a képek forrása:

Pernesz Gyula-Németh Imre: Ötvenéves a Kapuvári Húsüzem. Győr, 1974.

Ringa Húsipari Részvénytársaság kapuvári gyáranak 75 éves története 1924-1999. Összeáll.: Havas Ferenc. Kapuvár, 1999.

Jerkó Gyula: Kapuvár - múlt-jelen képekben. Kapuvár, Szerzői kiadás. 2008.

Kapuvári Kis-Rába híd

Kezdetek

A folyó ezen szakaszán már a középkorban is szükség volt átkelőre, kezdetben ezt a szerepet egy fahíd töltötte be.

1902-ben már kihasználva az új technológiai lehetőségeket egy betonszerkezetű híd építettek, amit Kalin Ferenc tervezett. Jelentős forgalmat bonyolított le ez az új híd, mert a 40-es évekig a Győrből érkező utazók Babót felől csak ezen a hídon tudták megközelíteni Kapuvárt.

Ez a híd egészen 1945. március 28-ig szolgálta a kapuváriak közlekedését, amikor is a visszavonuló németek felrobbantották.

A második híd, amely ma is keresztezi a Kis-Rábát, 1949-ben épült fel. 21,3 m szerkezeti hosszúságú, 20 t teherbírású, 202 nm hidfelületű lett.

Műszaki leírása

Zechmeister Károly győri polgármester dolgozta ki ezen hidak felépítésének lehetőségeit 1893-ban, egy évre rá 1894. február 20-án pedig elindulhatott rajtuk a közlekedés. Két híd jött így létre, a sétatéri Rába-híd és a főág feletti híd. A főági híd középrészét fel lehetett vonni, így uszályokkal is meg lehetett közelíteni a GYSEV rakodóját.

Előzőleg még 1893-ban hosszas viták folytak arról, hogy a sétatéri híd nyitószerkezetes legyen-e, mozgatásához hány emberre lenne szükség. A vita eldöntése után megindult a hídépítés, gőz cölöpverőket alkalmaztak a cölöpök leveréséhez. A híd 1894-es elkészültével ez lett a Budapest-bécsi nemzetközi főút útvonala is, a korabeli viszonyoknak megfelelően jelentős forgalmat lebonyolítva.

Felújításai

A híd pályalemezének szélessége 6,5 m, kétoldalt 1,5-1,5 m széles gyalogjáróval. Felülete három rétegű ragasztott lemezszigetelés, erre került 4 cm-es védőbeton és kiskockakő burkolat, illetve kopóréteg. A híd díszes vaskorlátai a budapesti Margit hidat díszítették eredetileg, onnan kerültek Kapuvárra.

A 2000-es években már rohamosan romlott a híd állapota, többször felmerült lezárásának, felújításának gondolata, terve. Mindezek 2011 tavaszán kezdtek megvalósulni, amikor teljes

felújításon kap a kapuvári Kis-Rába híd.

Forrás:

A Kis-Rába-híd felújítása késik : A mai közvetlen elődjét a második világháború végén felrobbantották / Turbók Attila In.: Kisalföld, 2008. ápr. 19. p. 12.

Győr-Moson-Sopron megyei hidak története / írta Mentés Zoltán ; írta Galgóczi József Győri Közúti Igazgatóság 1993. 24.p.

Képek forrása:

a szócikk szerzője

Külső forrás:

<http://www.kapubar.hu/>

<http://www.kisalfold.hu/archivum/?search=kis-r%E1ba%20h>

[%EDd&search_ok=OK&kulcsszo=kis-r%E1ba%20h%EDd&action=search](http://www.kisalfold.hu/archivum/?search=kis-r%E1ba%20h%EDd&search_ok=OK&kulcsszo=kis-r%E1ba%20h%EDd&action=search)

http://www.kisalfold.hu/rabakozi_hirek/a_kis-

[raba_hid_egyor_es_napjainkban_kapuvaron_-_galeria/2210003/](http://www.kisalfold.hu/rabakozi_hirek/a_kis-raba_hid_egyor_es_napjainkban_kapuvaron_-_galeria/2210003/)

Kapuvári pillangós kobak

Pillangós kobak

A kapuvári női népviselet egyik meghatározó kiegészítője volt az úgynevezett pillangós kobak.

Rendeltetése

A kobak eredetileg a kéregfejkötők csoportjába tartozott, asszonyok hajkontyára tűzött egyszerű fejkötő volt. Keménypapírból szabták, kartonnyaggal vonták be.

Az 1920-as évek előtt belevarrt lúdtollal, később már hajtűvel rögzítették a konty fölé.

A pillangós kobak a 19. század végén lett a kapuvári népviselet része. Eleinte ünnepre hordták csak, majd a 20. század közepén Kapuvárott is a viselet része maradt hétköznapiokon is.

A fejkötő viselet Kapuvárott viszonylag későn terjedt el, és ezért tovább is tartotta magát a többi környékbeli településhez, például Csornához képest.

Díszítése

A kis kobak ünnepi változata lett a pillangós kobak, aminek divatját Lőrincz Örzse teremtette meg az 1800-as évek végén, ekkortól vált egyedi kapuvári viseletté.

Az alap kobakot szalagokkal díszítették, „pillangókat”, „főrízokat” alakítottak ki belőle. A pillangósan díszített kobak tövéhez 3-4 lapos szalagcsokrot rögzítettek. A szalagok színe a 20. század elején piros és kék volt, később már virágos, többszínű szalagokat is használtak.

A vasárnapi kobak csak fehér szalagokkal, díszekkel készült, az idősebbek lila-fehér színűt viseltek. A lelógó szalagok alá úgynevezett „tarát” varrtak, ezt is díszítették pillangókkal, ez alá még 4-5 sor rojt és bodor is került.

Rangjelző

A pillangós kobak értéke csak díszítő szerepében volt. Elkészítését Lőrincz Örzsen kívül lánya és még két kapuvári varró ismerte. A leírások alapján először a vár bárónéjának varrtak ilyet a varróasszonyok, ezután terjedt el a kapuvári menyecskék között is.

Elkészítése aprólékos és munkaigényes volt, ezért az ára is magas volt. Egy mázsa búza árába is kerülhetett, így egyfajta társadalmi rangjelzőként is működött.

A pillangós kobak formája és színei fennállásának mintegy 50 éve alatt nem változott.

Forrás:

Baloghné Horváth Terézia: Kapuvár népviselete. In: Néprajzi közlemények, 16-17. évf. Bp. , NPI, 1972.

Flórián Mária: Magyar parasztviseletek. Planétás Kiadói és Kereskedelmi Kft., Budapest, 2001. Nyugati kapu. 2000. jan. 21.

Baloghné Horváth Terézia: A kapuvári népviselet. In.: Arrabona 9. A Győri Múzeum évkönyve,

Pillangós kobak

Győr, 1967, p. 219-246.

Képek forrása:

Kapuvári Múzeum

Külső forrás:

http://www.kapugar.hu/varos/galeria/?gallery1_id=46

<http://www.nepviseleteink.hu/kapuvári-nepviselet/kapuvári-nepviselet/>

http://kapugar.network.hu/kepek/0kapugar_es_kornveke_nepszeru/kapuvári_viselet_pillangos_kobak_noi_fokoto

<http://mek.nif.hu/02100/02115/html/3-85.html>

Kimlei Hősök Útja

Az emlékhely története, leírása

Az emlékhely a horvátkimlei településrészen található és a római katolikus templomtól vezet a temetőig. Az utat az Első Világháborúban elesett horvátkimlei katonák emlékére ültetett vadgesztenyefák szegélyezik, minden egyes fa egy-egy hősi halott emlékét őrzi. A Horvátkimléről bevonultak többsége a 13. magyar királyi honvéd gyalogezred (Pozsony) és a 76. császári és királyi gyalogezred (Sopron) kötelékében harcolt a világháborúban, de volt olyan is, aki a 4. honvéd táborigádés ezredben (Nyitra) szolgált.

Nem tudjuk pontosan, hány horvátkimlei vesztette életét az Első Világháborúban, de templom falán 1944-ben elhelyezett emléktábla ötven nevet tartalmaz.

Az emlékfák közül több mint harmincat 1932-ban ültettek el, és 1934. június 24-én avatták fel őket Pintér László országgyűlési képviselő jelenlétében, aki ez alkalomból beszédet is mondott. Ekkor hangzott el Megyimóri István (1884-1968) helyi igazgató-tanító Spomen Driva (Emlékfák) című verse is.

Az elültetett fák ötödét időközben pótolni kellett. 2014-ben ötven fa elé került fémkereszt az elesett hős nevének feltüntetésével, melyeket a Hősök napi ünnepség keretében áldottak meg. 1993 áprilisában a fásorban helyezték el Krepsz István és Balázs András fából faragott keresztúti stációit.

Forrás:

Mosonvármegye: Magyaróvári Hírlap 1934. jún. 30. 2. p.

Mosonvármegye: Magyaróvári Hírlap 1944. júl. 2. 2. p.

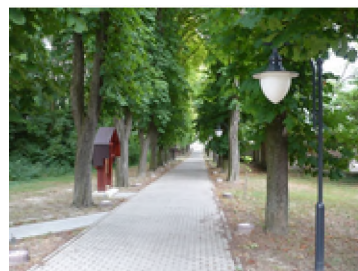
Mosonvármegye: Magyaróvári Hírlap 1944. júl. 9. p. 1-2.

Barangolások Mosonmagyaróváron és környékén. Szerk. Böröndi Lajos, Mosonmagyaróvár, 1997-1998. 78. p.

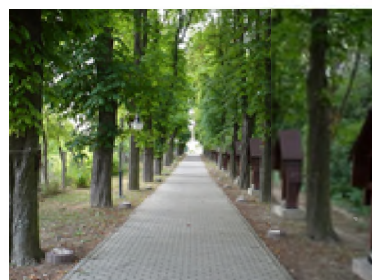
Merített örökség: Szigetköz - Mosoni síkság-Hanság : térségi irodalmi antológia. Mosonmagyaróvár, 2007. p. 83-85.

Képek forrása:

Huszár Gál Városi Könyvtár

A temető irányába vezető útrészlet

A templom irányába vezető útrészlet

Fémkereszt az elesett hős nevével

A világháborús hősök emléktáblája a templom falán

Kimlei közúti híd

Története és értékei

A mai Kimlénél, Horvátkimle és Magyarkimle között a Mosoni Dunán történő átkelést a 20. század elejéig komp biztosította. Ez az átkelő a 19. század végére fontos közlekedési csomóponttá vált, ami Moson vármegyét kötötte össze Győr vármegye keleti részével. A vasúti közlekedés megindulása, valamint a növénytermesztés, főleg a cukorrépa-termesztés fellendülése tarthatatlanná tette ezt a helyzetet: betakarításkor és vásárok idején naponta 20-30 kocsi várt átkelésre. A probléma megoldását állandó beton- illetve vashíd létesítésében látták.

1923. december 17-én adták át a forgalomnak a Horvátkimle és Magyarkimle közötti állandó hidat, amely vas tartószerkezetű fahíd volt. A híd építtetője Mautner Henrik (1875-1932), a novákpusztai uradalom bérlője volt, aki gazdasági vasutat is építtetett Novákpusztától a kimlei vasútállomásig. A hídon történő átkelésért hídbért kellett fizetni. A gazdasági vasút és a híd tervezője egyaránt Kováts István (1893-1955) magyaróvári városi főmérnök volt.

A hidat a visszavonuló német csapatok 1945. március 31-én felrobbantották. A második világháború után ideiglenesen alátámasztották, helyreállították. 1965-ben a régi híd közelében új hidat építettek, és a hídhoz igazították a közút vonalvezetését is. Érdekesség, hogy a medernyílás szerkezete a budapesti Kossuth-híd részeiből származik.

Trianon emlékmű

Az egykori híd egyik pillérére helyezték el azt a kettős keresztet, ami a Trianoni Békeszerződésre emlékeztet. A keresztet 2015. június 5-én avatták fel. Ezzel egy időben a horvátkimlei oldalon emlékparkot alakítottak ki kopjafájával. A kopjafa és a kereszt készítője Nyilasi-György Zoltán fafaragó volt.

Nepomuki Szent János szobor

A szobrot 1785-ben a falu akkori birtokosa Illésházy János állította, sokáig a régi híd horvátkimlei lábánál állt. 2001-ben az új hídhoz vezető út elejére helyezték és restaurálták.

2001. május 13-án szentelték újra.

Forrás:

Mosonvármegye: Magyaróvári Hírlap. 1910. nov. 17. 1. p

Mosonvármegye: Magyaróvári Hírlap. 1910. dec. 4. p. 1-2.

Mosonvármegye: Magyaróvári Hírlap. 1923. dec. 20. 1. p.

Győr-Sopron megyei utak története. Győr, 1987. p. 41-42.

A régi híd pillérei távolról

A régi híd pillérei közelről

A mai közúti híd

A Trianon emlékmű távolról

A Trianon emlékmű közelről

Győr-Moson-Sopron megyei hidak története. Győr, 1993. 19. p.
Mészely Réka: Az igazság fontos nekünk. In.: Kisalföld. 2015. jún.4. 9. p.

Képek forrása: Huszár Gál Városi Könyvtár

Kisalföldi kocsik

Nepomuki Szent János
szobor

A Kisalföldön a hagyomány különbséget tett a kocsi és a szekér között. Szekérnek az ökör vontatta kocsikat hívták, a kocsi az a ló vontatta kiskocsi volt. Így tettek különbséget az úgynevezett ökrös falvak például Kunsziget, Vámoszabadi, Nagybjacs, Gyirmót, Rábapatoná, illetve a lovas falvak, például Rábapordány, Mórchida, Lövő, Tárnokréti, Dunakiliti között.

A 19-20. században hétféle kocsit különböztettek meg a Kisalföldön

1. parasztkocsi
2. nagykocsi / szekér
3. ökrös szekér
4. féderes kocsi
5. cséza vagy Esterházy-kocsi
6. lapos stráfkocsi
7. görgős csapágyas gumibroncsos szállító kocsi

A kisalföldi kocsi részei

Alváz, kerekek, oldalak, löcsök, saroglyák, aljdeszka.

Tartozékai: kas, ülés, suberok, vendégoldal, oldalmagasító deszkák, illetve a dombos tájakon a fék. Elnevezéseik a különböző falvakban kiejtésükben eltérőek voltak. Az elnevezések mellett a színük is megkülönböztette a kisalföldi községek kocsijait, szekereit. A kasos parasztkocsikat ugyanis színesre festették.

Így lett például:

a lébényi kocsi zöld,
kunszigeti kék,
rábapatonai sárga,
szanyi világoskék,
a kónyi sötétzöld-szürke,
a gyirmóti fekete.

Apró díszítéseikkel még egyedibbé, tájjellegűvé tudták alakítani kocsijaikat az egy faluból származó gazdák. A helybeli kovácsok és bognárok ügyességét ígéri, hogy kialakultak olyan fogalmak, mint: szanyi kocsi, lébényi kocsi, szentiváni löcsös kocsi, szentmártoni fékes kocsi, szigetközi kocsi.

Mindegyik egy-egy típust jelölt.

Szanyi: kimagasló hátsó saroglyás.

Lébényi: szívformájú rúdszárny

Szentiváni löcsös: szépen vasalt löcsök.

Szentmártoni fékes: díszes csatlópálcák.

Szigetközi: kisebb, könnyebb kocsi.

Szabadhegyi kocsi: nagy kocsik közé tartozott, fuvarosok kocsija.

A kocsik szerepe

A parasztság mindennapos használati eszköze volt. Elsősorban munkában használták, de ezekkel mentek vásárba vagy un. parádézni. Szerszámokat szállították a földekre, terményt hordtak, építőanyagot.

A piacozásban is nagy szerepe volt, áruszállításra, állatszállításra használták. Parádézásnak hívták, ha templomba, látogatóba, mulatságba, lakodalomba, vagy temetésre mentek vele. A különleges alkalmakra gyakran díszítették a kocsikat szalagokkal virágokkal.

Forrás: Timaffy László: Kisalföldi kocsik, szekerek. In.: Arrabona 21. Xantus János Múzeum, Győr. 1979. p.117-144.

Kisbaráti Szeplőtelen Fogantatás templom

(római katolikus, 9081 Győrújbarát, Fő út 102.)

A műemlékjellegű kisbaráti templom 1735 körül épült barokk stílusban. Főhomlokzata és tornya klasszicista, XIX. sz. első feléből.

Berendezése főoltár, szószék, barokk; mellékoltárok, szentélyrács rokokó XVII. századból.

A templom építésének a története

A kisbaráti, római katolikus templomról 1339-ből hiteles adatok maradtak fenn. Egy házasságkötési szerződés kapcsán megállapodás született arról, hogy a kisbaráti birtokrész ahol köegyház áll egy Margit nevű hölgyé legyen. Ez az oklevél rögzíti, hogy Kisbaráton a Temetőhorgas környékén már kőtemplom létezett. (1.)

Az 1698-as egyház-látogatási jegyzőkönyv templomot nem, csak egy romokban lévő plébániaépület említ, melyben hajdan egy lutheránus lelkész lakott. A jegyzőkönyv szerint fa haranglábon Szent Antal tiszteletére szentelt félmázsás harang függ. Nagybarátnak a fiókegyháza. A nagybaráti lutheránus tanító végzett hetenként kétszer közimát.

Az 1748. március. 8-i ismételt látogatás már jelentős változást említett a község életében. A kisbaráti plébánia anyaegyházként működött és két filiával Csanakkal és Ménfővel rendelkezett. 1738 és 1787 között Kisbarátihoz csatolták Csanakot fiókegyházként. (2.)

Az akkori jegyzőkönyv szerint a templomban ezüstkehely, rézkehely, áldoztató kehely, kehelyabrosz, kehelykendő, miseruha szertartáskönyv, oltárterítő, oltárelő volt található.

1882. április 15-én hajnalban a plébániaházban tűzvész támadt és a kisbaráti plébános Horváth József a tűzvészben elhunyt.

A templom a temető bejárata felől

Külső

Plébániatemplomát 1735-ben a Boldogságos Szűz Mária szeplőtelen fogantatásának tiszteletére emelték. Az építkezést Báró Viczay Ádám támogatta. A templom barokk stílusban épült, alapterülete 230 m². Főhomlokzata és a templomhoz 1834-ben hozzáépített hegyes-sisakos torony klasszicista stílusú. A homlokzaton kis timpanon található.

Belső

A hajó kétboltszakaszos. Díszes kiképzésű főoltára és a faragott szobrokkal díszített szószék barokk (rokokó), mellékoltárai rokokó stílusúak, az egyik Páduai Szent Antalt ábrázolja. A falfestmények

Horváth József kisbaráti plébános sírja

Döbrentey G. alkotásai. Két színes üvegablaka közül az egyik Szent Henrik királyt, a másik Szent Rózsát ábrázolja.
Az orgona 1911-ben épült.

Lábjegyzetek:

1. Németh A. Endre: Kóstoló Győrújbarát történetéből. Győrújbarát. Győrújbarát Község Önkormányzata, 2006.
2. A pannonhalmi Szent Benedek-Rend története 5. köt. p. 119.

Forrás:

Borovszky Samu : Győr vármegye. Budapest. Országos monográfiai társaság, [1912] 464 p.
Lacza János győri székesegyházi főesperes vizitációja (1698) In: Katolikus egyház-látogatási jegyzőkönyvek 16-17. század. Bp. 2002. p. 253-254.
Győregyházmegyei almanach / szerk. Bóna László... Győr., 1995. p. 129.
Németh A. Endre: Kóstoló Győrújbarát történetéből. Győrújbarát. Győrújbarát Község Önkormányzata, 2006. 412 p.

Külső hivatkozások:

<http://nagyvofely.hu/gyorujbarat/templomok>

Képek forrása:

a szócikk szerzője.

Kisbodaki külső kemencék a Szentendrei Skanzenben

Elhelyezkedésük Skanzenben

A falun kívüli közös kemencék a múzeum kisalföldi tájegységének részét képezi, a tájegység építése 1970-es évektől 1988-ig tartott. Az épületeket a Kisalföldön általános zárt település szerkezetnek megfelelően az úti falu rendjébe helyezték el. Az utca mentén soros elrendezésben következnek a telkek. A három rekonstruált kemence a múzeumi utca nyugati végén épült fel.

Felhasználásuk

Régészek számára is értékes néprajzi alapgyűjtés szerint:

„A Szigetköz és Csallóköz népe nádból, sövényből és sárból épített mindent. Tréfásan úgy is mondták: minden sövényből volt régen, a ház, a kémény, a kút, még a tapasztott vödör is.”

A nagy vizek között a dombosabb részekre épültek a falvak. A szegényebbeknek kicsi hely jutott, sűrűn álltak a házak, ólak, színek. Nagy volt a tűzveszély. Sokszor nem is építettek a kis sövényházakba kemencét, hanem a falu két végére, tisztes távolba a házaktól csoportosan. Két-három nagyobb közös kemencében sütötték meg a kenyeret, kalácsot, lapított vagy kulcsos lepényt, esetleg rétest. Itt aszalták meg a szilvát, almát, vadkörte és somot. Négy-öt asszony közösen használta a kemencét. Lehetőleg egy nap többen sütöttek, hogy ne kelljen mindig külön befűteni. A tésztát otthon csinálták meg, aztán tragácson, jól betakarva tolták ki a falu végére és ott sorjában betették a kenyereket. Az volt a rossz, ha valamelyiknek nem kelt meg a tésztája, mert a többi nem tudott tőle sütni. Kisbodakon a Kis utcában álltak ezek a kemencék. Az utolsó ilyen építményeket, a sövényházakkal együtt az 1954-es árvíz mosta el örökre.

Építésük, gondozásuk

A kemencét összegyúrt sárból, téglafórán kiszabott darabokból építették a térdig érő padkára, hogy könnyebb legyen bevetni. Hátralagytak egy kis szellőnyílást, amit sárdugóval tömítettek. A kemence száját sártévével vagy vaslemezzel takarták el. Kívül-belül több rétegben

finoman tapasztották, végül sárga földdel bemeszelték. A kemencéket férfiak rakták meg, az asszonyok gondozták közösen. A sárga meszelést minden sütés után illett fölfrissíteni. Az időjárástól függően, de tavasszal mindenképpen felújították a tapasztást is. Annak az asszonynak kellett bemászni a kemencébe, a belsejét megtapasztani, akinek legkisebb volt a fenéke. Sokat nevettek ezen, a közösködésnek sok öröme is volt.

A kemencék előtti gödörbe kaparták ki a hamut. Ezt mosásra és fertőtlenítésre használták. A kemencehasználat joga öröklődött. A fiatal család a szülők jogán tartozott a kemencéhez. A faluba költözőknek csak akkor engedték meg a sütést, ha előbb részt vett a rendbetételben. A tüzelőt közösen hordták össze, akik egy napon sütöttek. A használatért senkitől nem kértek pénzt.

Öt-hat évenként a kemencéket újra kellett építeni, ha közben nem volt árvíz. Az újraépítéshez férfit hívtak segítségül, a többi asszony volt meg gyerek. Az agyag összehordásában mindegyik érintett család segített. Csináltak egy nagy gödröt, „ágyat”, aztán gyúrták, taposták. Amikor a sár készen volt, téglaförmára szétszabdalták. Ebből építették a kemencét. A kemence aljába követ, cserepet és üveget törtek, majd letapasztották, mert így jobban tartotta a meleget. A kemencerakó férfi jutalmul pálinkát kapott.

Forrás:

Kecskés Péter: Kisalföldi épületcsoport a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban. In.: A Kisalföld népi építészet (A Győrött 1993.május 24-25-én megrendezett konferencia anyaga) Szerk.: Cseri Miklós Szentendre-Győr 1993. 67-78.p.

Balázs György: A kisalföldi tájegység. In.: Szabadtéri Néprajzi Múzeum Szentendrén (Szerk.: Kecskés Péter) Budapest 1989. 175-203.p.

Fedezze fel Magyarországot! Kiállításvezető. Szabadtéri Néprajzi Múzeum. Szentendre, 2007.

Képek forrása:

a szócikk írója

Külső forrás:

<http://kisbodak.hu/index.php?page=kezdolap>

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Kisbodak>

<http://skanzen.hu/>

Kisfalud, Nagyboldogasszony római katolikus templom

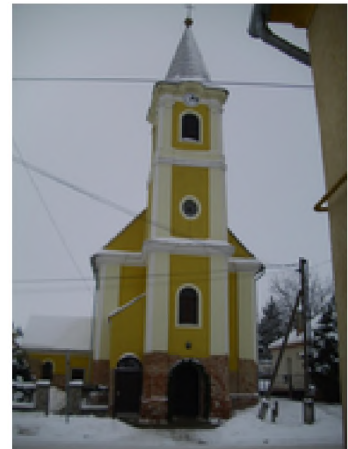
(Kisfalud, Kossuth utca)

Építéstörténet

A községben már 1428-ban létezett templom, a török átvonulás 1683-ban kárt tett benne. 1733-ban még nem volt oltára, de az 1759-ben készült feljegyzés alapján még náddal fedett faépület volt. A ma is álló templomot 1777-ben építették, majd 1894-ben bővítették, átépítették. A barokk templom műemléki védelem alatt áll.

Külső homlokzat

A homlokzattól kiemelkedik a lesarkított torony, aminek nyolcoldalas bádogsisak van a tetején. Ajtaja félköríves, felette csipkézett körszeletes szemöldökpárkány van. Az emléktáblán R. 1848. olvasható. Övpárkány felett lizénák között kerek ablakot, valamint egy R. 1934. felirat van. A toronyszoba körül jön stílusú félpillérek, félköríves ablakokat láthatunk. Órapárkány, óra is látható a toronyrészén. A homlokzat lizénás, oromzatos, a hajófalak ablakai körívesek.

Kisfaludi templom

Templombelső

Csehboltozatos a toronyalj, 1777-es évszámot láthatjuk emléktáblán a belső ajtó és a karzat felett is. Az épület alapterülete 120 m². Az orgonakarzat, eredetileg 2 pilléren állva 3 oldallal fordult a hajó felé, amit 1894-ben két kifelé hajló lappal bővítettek. Erre utal a felirat: Aedificata 1777. Renovata 1894. A karzat mögött kétszakaszos hajó, félköríves a szentély. A falakat keskeny arkádnak képezték ki, csehsüveg boltozat kettős hevederrel. A templom szentélye félköríves.

Berendezés

A főoltár jön félpilléres, rózsafüzér díszes tubernákulum, ajtaján szalagcsokorral díszített feszület van. Oldalt két angyalszobor látható. A falon lévő angyali üdvözlés jelenetét ábrázoló kép 1780 körül készült. A szószék toboz alakban végződik, szögletes mellvédjén volunták, díszítésként a kereszténység jelképeit faragták ki. Jó pásztor szobor látható rajta.

A katolikus templom mellett a Kossuth utcában található ez a szobor, 1886-ban készült. A kereszt lábánál Mária alakját láthatjuk. Kökereszt, klasszicista, 1816. A kereszt talapzatán ez az írás áll: " Kolmár Ferentz és fiai a jó hívek emelték a szenvedő Jézusnak 1816."

Szentháromság szobor

Forrás:

Csatkai Endre: Sopron és környéke. Győr: Győr-Sopron Megyei Idegenforgalmi Hivatal. 1962. p. 463. \q Göncz József, Bognár Béla: Templomok, iskolák Sopron vármegyében: kordokumentumokon és képeslapokon. Sopron: Szép Sopronunk Kiadó Kft., 2005. p. 98. Győregyházmegyei almanach, 2001/ szerk. Bóna László; szerk. Németh Gyula. Győr: Egyházmegyei Hivatal, 2001.

Fotók:

a szócikk szerzője

<http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=4487>

Kócsagvár

Fertő-Hanság Nemzeti Park

A Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság működési területe három tájegységre, Fertő-Hanság, Szigetközi és Pannonhalmi, tagolódik, amelyeken belül további örkerületek kerültek kialakításra. Az Igazgatóság működési területén 15 természetvédelmi ör látja el a szolgálatot.

A Nemzeti Park a Fertő, Észak-Hanság, Dél -Hanság, Tóköz, Répce mente védett területeit foglalja magában. Központja Sarród.

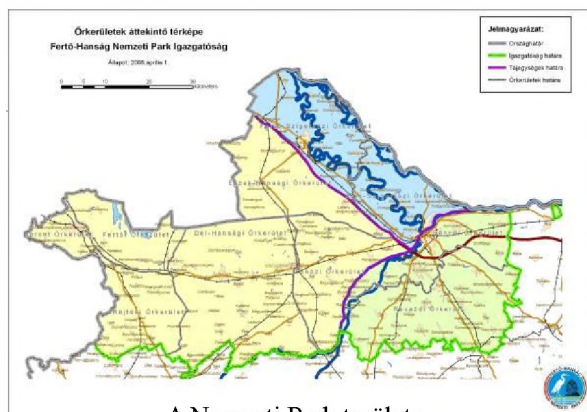
Látogatóközpontok

Kócsagvár, Sarród

Csapody István Természetiskola és Látogatóközpont, Fertőújlak

Bemutatóhelyek

Eszterházy Madárvárta, Oslí-Földsziget
"Hanság élővilága" kiállítás, Öntésmajor

A Nemzeti Park területe

Látogatóközpont (Sarród)

Győrtől 70 km távolságra található. Sarród község szélén, az egykori révátkelő helyén építették fel, Fertő-Hanság és Őrségi Nemzeti Park Igazgatóságának központi épületét, a Kócsagvárat. Nevét a helyi madárvilág jellemző képviselőjétől, a nagykócsagról kapta.

Az épületegyüttes 1993-ban épült, a PHARE támogatásból finanszírozták. Hazánk, sőt Közép Európa legnagyobb náddal fedett épülete. Az épületet a hegykői születésű Zámbó Terézia és férje, Koller József tervezte, a Makovecz Imre által létrehozott organikus építészeti stílust követve.

Az épületegyüttes besenyő halászfalut idéz, a díszes faragott kapuszárnyai az üdvözlésre kitárt kócsagok szárnyait szimbolizálják. A főépület folytatásaként nádtetős kis épületeket is látunk, amelyek a Fertő-táj építészeti stílusában épültek. A főépület folyosóján a Fertő-táj múltját bemutató állandó kiállítás mellett egymást váltják a különféle időszaki és vándorkiállítások. A Kócsagvár három szárnyában helyet kapott a természetvédelem hivatali épülete, egy oktatóközpont és 46 főt befogadó vendégszoba is. A bejárattól balra, félkörben folytatódó épületszárnyban van az Igazgatóság könyvtára. Az előadóterem az épület közepén helyezkedik el. Kaphatók itt a védett területeket bemutató kiadványok és más ismeretterjesztő anyagok, melyek hasznos információval látják el a környéket

Kócsagvár felülnézetben

Kócsagvár udvara

megismerni kívánó látogatókat, az épület egész évben szabadon látogatható.

A Park egyes részei szabadon, önállóan is bejárhatók, más részeire viszont csak előzetes bejelentkezés után szakvezetővel lehet bejutni. A szakvezetést igénylő látogatócsoportok mellé nemzeti parki vezetőt biztosítanak. A nemzeti parkot három zónára osztották a szakemberek.

A fokozottan védett Natúr vagy természeti zónába csak kutatók juthatnak be. A területen költ a vadréce, vöcsök, gém és még sok nádi énekesmadár.

A megőrző zónában természetes gazdálkodás folyik, aratják a nádat, legeltetik a szürke marhákat, rackajuhokat. Itt költenek a parti madarak és itt látható leggyakrabban a rétisas. Orchideafélék virágzanak ezen a területen. Ebbe a zónába betekintés nyerhetnek a látogatók, a kirándulók, a biológusok és leendő biológusok.

Az ütköző vagy pufferzónába léphet be a legtöbb csoport. Kiepített útvonalon barangolhatnak, ismerkedhetnek a területtel. Kilátótornyok, megfigyelő állomások találhatók ezen a részen.

Belső részlet

Forrás:

Ambrus András: Fertő-Hanság Nemzeti Park. Budapest, Tájak, Korok Múzeumok Egyesület, 1994.
Fertő-Hanság Nemzeti Park; kiad. Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatósága ; szerk. Tolnai Krisztina. Sarród, Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság, 1999.

Pálfalvi Gábor: A Fertő-Hanság Nemzeti Park. A világörökség része lehet. In: Szabad Föld, 2000. 30. sz. p. 30.

Zsohár Melinda: Kalandorok a Kócsagvárban. In: Magyar Nemzet, 2002. 11. 28. p.

Képek forrása:

http://www.ferto-hansag.hu/index.php?pg=menu_1698

Külső forrás:

<http://www.fertodikirandulas.hu/fertod/kocsagvar.html>

http://www.fertopart.hu/ferto_hansag_nemzeti_park.html

<http://www.programturizmus.hu/tpartner-ferto-hansag-nemzeti-park-igazgatosag-sarrod.html>

http://www.sarrod.hu/tartalom/ferto-hansag_nemzet

Koroncó régészeti leletei

Koroncó dombos határában folyik a Marcal és a Bakonyér. Az emberi letelepedésre kedvező területen a talált leletek szerint sok évezred óta, szinte minden korban élt itt ember. Közel 150 éve intenzív régészeti kutatás kezdődött, azóta igen gazdag anyag gyűlt össze.

Ebenhösch Ferenc és Czigány Béla is gyűjtött is a területen, a talált tárgyak a budapesti és a győri múzeumba kerültek.

Mithay Sándor és Bottyán Árpád számoltak be részletesen az 1939. évi ásatásokról, a Győri Szemle 3. számában, 1940-ben.

László Gyula 1943-ban adta ki A koroncói lelet és a honfoglaló magyarok nyerge című könyvét, melyben az ekkor talált honfoglalás kori női sírt ismertette.

Mithay Sándor 1952-ben vezetett ásatásokat, 1956-ban összegezte az addigi leleteket. Legújabbán 2002-ben kerültek elő bronzkori és Árpád-kori maradványok a falu területéről.

Az őskor

Mezolitikum és neolitikum

Az őskor legvégső szakaszában már lakott ember a falu határában, Bábota dombján. A középső kőkorból már tömegesen kerültek elő leletek, például pattintott kőszerszámok 1939-ben és 1941-ben. Hasonló leletek találhatók a Csukási tagon és Kisszentpál-pusztán, ahol kőből formált üllőt is találtak. Mindezek szerint már nyolcezer évvel ezelőtt is élt ember a falu határában.

Az újabb kőkorból az ember kőeszközeit csiszolta, ismerte az állattenyésztést és földművelést. Ebből a korból a Rácz-dombról és a Döbröcön-dűlőből kerültek elő edénytöredékek és kőeszközök. Bábótán nagyobb település lehetett ez időtájt.

Az 1941. évi ásatás érdekes eredménye a mezolitikus réteg megtalálása volt. A neolitikum a mai felszín alatt 1. 70-2 m-ig terjed. A mezolitikum közvetlen alatta következik. (Vastagságát nem derítették fel.) A mezolitikum a tiszta vörös homok legfelső részében kezdődött. A Bábótán, mind a rétegből származó, mind a felszínen talált leletek a mezolitikumban tovább élő magdalenien kultúra emlékei. Minden valószínűséggel ugyancsak a mezolitikus magdalenienbe kell sorolni a Koroncó határában a Csukási tag leleteit is. A típusok között igen jellegzetes a kisalakú, orrszerűen kiképzett magasvakaró. Geometrikus formákra nem akadtak, a leletek a felszínről származnak.

Megtalálták a koroncói mezolitikus tardenoisien egy lelőhelyét is, a Fövényes rétek-nél húzott próbaárokba kerültek elő, a felszíni, tiszta homok legfelső 40 cm-ből. Jellemző a korcs pengeformák, és a geometrikus alakok megjelenése.

Rézkor

A Bösze-dombnak a felszínén talált péceli típusú edénycserepek kerültek elő, a Bakony-ér mellől kőbaltát találtak. Bábótán és a Fövényes dombon a zóki műveltség emlékeit gyűjtötték be.

Bronzkor

A bronzkorban a mai falutól északnyugatra eső határ sűrűn lakott volt. A Tóth-tagon sok cserep, a Fövényesi úton cserepek, egy bögre, tapasztott tűzhely, állatcsontok is ezt bizonyítják. A Bakony-ér torkolatánál és Bábótán is élhettek ez időtájt.

Az 1939-es ásatás során szórányosan néhány korabronzkori cserepet, és az úgynevezett „Litzenkeramik” edénytöredékeit találták meg. Az 1941-es ásatás bőséges anyaga letetővé tette, hogy a leleteket nagy valószínűséggel a Patay által leírt „gáti kultúrával” azonosítsák. A koroncói

„gátai” rétegben szintúgy megtalálták a többi cseréppel elkeveredve a tipikus „Litzenkeramik”-díszű edények törmelékeit. A kutatóárokka l érintett területen a cserepek vastag hulladékra teget alkottak, állatcsontokkal és csonteszközökkel együtt. Egy lauzitzi típusú edényt közvetlenül a római kori járófelszín alatt találtak. Az 1939-es ásatás alkalmával előkerült lauzitzi ház és kemence közelében, újabb lauzitzi tűzhelyet találtak. Kifejezett háznyomokra nem találtak. Az ásatás folyamán néhány szórványos bronztárgyra is akadtak.

Meg kell említeni két lapos, korongos fejű bronz tűt, egy hurkosfejű bronz tűt, egy bronz törvéget, és egy kis bronz poncolóvését.

2002-ben késő bronzkori település nyomai: tárológödrök és egy épület oszlopszerkezetének lenyomatai, egy fabéléses kút, benne bronztűk, kerámiaedény valamint nagy számú miniatűr edény került elő.

Vaskor

A Bakony ér medrének szabályozása közben, a falun keresztül folyó szakaszon, vaslándzsát találtak a munkások. A vaslándzsa az úgynevezett preszkita kultúrába tartozik, és Magyarországon a vaskor elejét jelenti. Bábótán megtalálták a fiatalabb vaskor emlékeit is. A terület keleti végében nagy üreg nyomai voltak. A szögletes üreget egyenesen mélyesztették le a homokban, 150 cm mélységre. A ház ürege laza, fekete földdel volt tele, benne cserepeket, és sok háziállatcsontot találtak. A kutatóárok nyugati végében, 95 cm mélységben kis, nyílásával a földre borított kelta urnácskát találtak. A II. árok leletei tehát kelta lakótelep jelenlétére vallanak. A Tószér dűlőben, házépítés során egy koravaskori, földbe süllyesztett haláskunyhó került elő. Ebenhöch 1868-ban a templom közelében kelta sírt talált, melyben díszített edény, tál, bronz biztosító tű, köszörűkő és csontnyelű vaskés volt a halott mellett. Czigány 1932-33-ban az iskolánál nagy urnát, vaskardot és lándzsát talált. 1953-ból is került elő vaslándzsás sír.

Római kor

1879-ben római tárgyak kerültek elő a határ ismeretlen helyeiről. Gézaházán 1906-ban római sírokra, a Templom-dombon is téglasírok nyomaira bukkantak, de a Baka-dombon és a Máriavölgyben is voltak római kori nyomok. 1863-ban a temető nyugati sarkánál egy a római időkben összehordott temetkezési halmot fedeztek fel, sajnos tartalma nem ismert. Újtelepen 1951-ben egy római hullagödröt találtak.

1939-es ásatásokban talált cölöplyukak legnagyobb részt egy római kori gazdasági épülethez tartoztak. A gazdasági épület valószínű fából épült. Az udvart az épülethez csatlakozó árok vette körül. Az épülethez két egymással szemben elhelyezett sütőkemence is tartozott. A cserepek, fibulák és pénzek tanúsága szerint az épület a Kr. u. IV. századra datálható. Az elpusztulás időpontjára és okára egy barbár, hunkori bronz csat vet fényt, amely szórványosan került elő a gazdasági épület udvarán.

Árpád kor

Három különböző helyről kerül elő egy-egy honfoglaló ős sírja. A Rác-dombról előkerült sírból díszes lószerszámveretek nagy számban kerültek elő.

1939-ben Bábótán került elő a második sír. A halott lovának lószerszámait arannyal futtatták, zablája kígyófejes formában végződött.

Az 1950-es évek elején megtalált harmadik sír a Domán-kertből került elő. Itt a lószerszámdíszek bronzból készültek, a zablá és a kengyel vasból.

Az 1939-es ásatáskor Árpád kori földkunyhó maradvékát találtak. A földben csak a gondosan megépített tűzhely volt kivehető. A talált cserepek egy bográcshoz tartoztak, ami XIII-XIV. századi. A Csukási tagon, gátépítés közben, barbár módon lekubikoltak egy nagyobb épületet. A kubikusok

adatai szerint a falak között sok emberi csontot találtak. Valószínűleg egy gótikus, karélyos alakú kis kápolna kriptáját pusztították el. A kápolna előtti területen, több edényekkel megrakott kemence is elveszett. A megmenekült kerámika darabok középkori XIV-XV. századi jelleggel bírnak. Minden valószínűség szerint a közelben egy elpusztult magyar település volt.

2002-ben is előkerült egy falurészlet: a földbe mélyített házak utcásorba rendeződtek. A veremházakban kemencéket találtak, melyeket cseréptöredékekkel ragasztottak be. XII. századi ezüstérmék is előkerültek.

További korok

A középkor számos felszíni emlékeiből úgy tűnik, hogy a mai beépített területen két falu állt. A kettő között folyt a Bakony-ér. Az egykori Koroncó, a másik Dusnok (az ér északkeleti partján). A mai új iskola helyén 1951-ben találtak középkori lakóhelyet. A Négyfai dűlőben az Újtelepen és az Öreghegyen is találtak edényeket.

Az újkorból is gyakran a felszínről kerülnek elő leletek, 1939-ben a templom mellett 150 éves sírokat találtak.

Felhasznált források:

Mithay Sándor: Régészeti adatok a győri járás történetéhez. Győr, 1956. p. 59-62.

Mithay Sándor-Botthyán Árpád: Első koroncói ásatás a Bábótán (1939). In: Győri Szemle, 1940, p. 174-183.

Mithay Sándor: A koroncói koravaskori kunyhó. In: Arrabona 12. 1970. Győr, 1970. p. 5-16.

László Gyula: A koroncói lelet és a honfoglaló magyarok nyerge. Bp., 1943.

Durkovic Éva: Újabb adatok a Kisalföld kora vaskori településszerkezetéhez. In: Arrabona: 45/1. Győr, 2007. p. 20-22.

Árpád-kori falurészletet tártak fel. In: Kisalföld, 2004. febr. 6. p. 17.

Rimányi Zita: Bronzkor Koroncón. In: Kisalföld. 2002. jún. 24. p. 6.

Kunszigeti Bolgányi-híd

A híd a nevét Bolgány-pusztáról kapta, amely a Mosoni-Duna bal partján, a híd Dunaszeg felőli részén, a Mosoni–Duna 381,445 fkm szelvényében található. A Bolgányi-híd ma közúti hídként jelent összeköttetést a Szigetköz felé.

Története

A híd helyén évszázadokkal ezelőtt állhatott vámszedő hely, illetve rév a Mosoni-Dunán. Logikus volt hogy a kisvasút itt épült meg. 1960-as években még üzemelt az alsó-szigetközi kisvasút, amely Dunaszeg- Gyulamajorból szállította a Bolgányi-hídon át a mezőgazdasági terményt, főleg cukorrépat az öttevényi vasútra. Később gazdaságtalanságra hivatkozva a vasutat megszüntették, a talpfákat felszedték, a vasút nyomvonalán utat alakítottak ki, de a kisvasúti híd ma is áll. A vasút nyomvonalát sokáig közúti közlekedésre használták Kunsziget, Dunaszeg és Dunaszentpál között. Az út rossz állapota miatt 1994-ben 3,8 km hosszúságban újították fel, illetve építették ki az utat a hídig a kunszigeti oldalon. Azonban a híd másik oldalán a rossz utat csak két évvel később javították ki.

Bolgányi- híd

A fejlesztési tanács egymillió forintot szavazott meg a híd felújítására 2012-ben.

Forrás:

Cséfalvay Attila: Régen a vonatot is elbírtá. In: Kisalföld. 2009. 10. 16. p. 6.

Virág Imre: Újra megnyílt a Bolgányi-híd. In: Kunszigeti Hírmondó, 1990. 04. 25. p. 3.

Cséfalvay Attila: Összefogás a Bolgányi híderért. In: Kisalföld, 2012. 04. 26. p. 5.

Rába László: Bolgányi-híd. In: Kunszigeti Hírmondó, 1997. június 27. p. 3-4.

Cséfalvay Attila: Pénzre és forgalomnövelésre várva : a fejlesztési tanács egymillió forintot szavazott meg a Bolgányi-híd felújítására. In: Kisalföld, 2012. 06. 04. p. 3.

Bolgányi-híd

Képek forrása:

A szócikk szerzője

Kunszigeti Jézuskeresés

A Jézuskeresés népszokás ismert még Krisztuskeresés vagy Istenkeresés néven is.

Elő népszokás volt az országban nagyon sok helyen egészen a II. világháborúig. Bálint Sándor vallási néprajztudós szerint a húsvéti misztériumjátékok elnépiesedett változata ez. Húsvét hajnalán annak az emléket eleveníti meg, amikor a Krisztus sírjához igyekező asszonyok üresen találták a sírt, mivel Jézus feltámadt.

Kunsziget Győrtől 15 km-re, a Mosoni-Duna jobb partján található.

A kunszigeti templom

A népszokás eredete

Országosan is ritka hagyományt ápol a falu lakossága. A Jézuskeresés népi vallásos hagyományként talán egyedül itt Kunszigeten maradt fenn. Ugy tudják a lakosok, hogy a török időkből ered. A felgyújtott templom miatt egy előénekes a hívek elindultak Húsvét hajnalban az útszéli keresztekhez vigasztalást keresni. A szokás megmaradt a törökök kiűzése után is egészen a mai napig. Kezdetben kevés ember vett részt a körmeneten, aztán az emberek egymástól hallva mind többen és többen jöttek. Ma már ritka olyan helybeli család, aminek legalább egy tagja ne venne részt a Jézuskeresésben. Gyakran az egész család együttesen járja végig az utat.

Kunszigeten az imádságos virrasztás, az éneklés, a gyertyás vonulás, az áhítat, a szent helyek felkeresése-mind hozzátartozik ehhez a hagyományhoz. A résztvevők újra felelevenítik a három szent napot, a nagypénteket, a nagyszombatot és a húsvét vasárnapot.

A nagyszombati körmeneten hirdetik ki a vasárnapi Jézuskeresést. Eredetileg hajnali három órára szokták, később a nyári időszámítás miatt négy órára, majd fél ötre tették át a kezdést azért, hogy másfél órai áhítat után világosban érjenek vissza a templomhoz.

A körmenet hármassal beosztása

A hármassal beosztású formában a kunszigeti körmenet első része a nagypénteki eseményeket, a kereszthalált jelképezi. A második rész a nagyszombaton történeteket, a sírba tételt, a harmadik pedig Jézus feltámadását idézi fel.

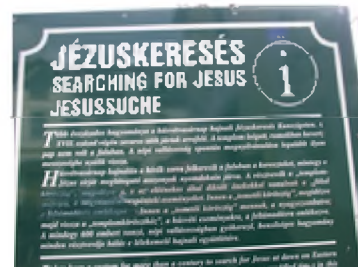
Az előénekes vezeti az imádságokat és az énekek egy-egy sorát előéneklí. A hívek utána ismétlik a sorokat. 1985-ig Virág Mihály volt a falu előéneke, ő mentette át a hagyományt a nehéz időkben. 1985-től Jáki Teodóz bencés atya vette át a feladatot.

1. rész a "templomkörösztű a felső körösztig": a nagypénteki események, a kereszthalál

Vasárnap hajnalban régebben három órakor, később öt órakor, gyülekeznek a hívek a kunszigeti templom előtt. Egymást keltegetik, hogy el ne késsenek.

Jézuskeresés

Jézuskeresés

A résztvevők körülveszik a templom előtti keresztet, és csendben várják az előénekes vezette indulást. A keresztől indul a gyertyás, fáklyás körmenet a falun keresztül. A bevezető imádság után énekelve vonulnak a mecséri vagy felső kereszthez énekelve a 14 versszakot.

”Zengjen szívünk méltó hálát, áldva Jézus keresztfáját! Zengjen a hív szeretet győzedelmi éneket! Te benned van bizodalmunk! Te vagy erőnk és oltalmunk!...”

A keresztnél imádkoznak a betegekért, otthon maradottakért, és azokért, akiknek szükségük van rá. Onnan a temetőbe mennek, és gyertyát gyűjtanak a szeretteik sírján.

2. rész „a felső köröszttől a temetőkeresztig”: a nagyszombat története, a sírba tétel

„Mit jelent a fény Jézus sírjánál, Mit mond az anygak a fény árjánál.. Alleluja, alleluja...”

3. rész ” a temetőköröszttől a templomkörösztig”: Jézus feltámadása

A résztvevők a temetőből vonulnak vissza újra a templomi kereszthez, meghúzzák a harangokat és a Mennynek Királyné Asszonya Mária-antifónát éneklük. Befejezésül az Úr Angyala imádságot mondják. A körmenet útvonalán az ablakokban gyertya fénye világít. Ekkor már kivilágosodik, reggel lesz. A hívek az áhítattól feltöltődve kívánnak egymásnak boldog ünnepeket.

Forrás:

Kiss Tamás: Kunszigeti Jézuskeresés. In: Hitvallás, 2001. április p. 10-11. Bedécs p. 71.

Krisztus –keresés Kunszigeten. In: Hitvilág Jáky Sándor Teodóz: A Kunszigeti Jézuskeresés In: Honismeret, 1999. 2. sz. p. 34-41.

Szalai Sándorné: Krisztus-keresés Kunszigeten. In: Hitvallás, 2009. május, p. 7.

Jáky Sándor Teodóz: A Kunszigeti Krisztuskeresés. In: Kisalföldi Kalendárium. Győr: Radnóti Emlékbizottság és Irodalmi Társaság , 1996.1987. p. 51-56.

Végh Ferenc: Kunsziget története. Kunsziget: : Kunsziget Község Önkormányzata , 2000. p. 51-56.
Képek forrása

Külső hivatkozás:

<http://www.kunsziget.hu/pages/show/50/krisztuskereses>

<http://SLASLAlexikon.katolikus.huSLAKSLAkunszigeti%20j%C3%A9zuskeres%C3%A9s.html>

<http://lexikon.katolikus.hu/K/kunszigeti%20j%C3%A9zuskeres%C3%A9s.html>]

Lébényi Római katolikus templom

Szent Jakab apostol plébániatemplom

A műemlékké nyilvánított római katolikus templom 1208-ban épült román stílusban Szent Jakab apostol tiszteletére. Az ország egyik legkorábbi nemzetségi monostortemploma. Alapterülete 518 négyzetméter.

A két tornyos, háromhajós, három apszisos templom végleges formájában 1226 körül készülhetett el. Falában két olyan azonosító kőjel található, amelyek csak a strasbourgi dómban láthatóak.

A Győr nemzetségbeli testvére és István nevű unokaöccsük a Héderváry család temetkezési helyéül szánták az apátsági templomot. Az épületet a történelem során többször megrongálták: 1242-ben a tatárok, 1271-ben II. Ottokár cseh király katonái dúlták fel, majd a 15. században a németek gyújtották fel. 1529-ben a törökök égették fel, ekkor beomlott a tető. 1653-ban a romos épület köveit a győri vár parancsnoka el akarta hordatni, de a kiküldött olasz munkások a templom szépsége miatt megtagadták a munkát.

1631-ben egy végrendelet a jezsuitáknak adta a templomot. 1683-ban a Bécs ellen vonuló török hadak ismét felgyújtották. 1841-ben újra tűzvész pusztított, ekkor kapták a tornyok barokk sisakot kaptak. A templom mai formáját a 19. század második felében nyerte el. A belső helyreállítást 1862-1865, a külső felújítást 1872-1879 között August Ottmar Essenwein (1831-1892) német építész tervei szerint és irányításával végezték el.

A helyreállítás után a lébényi templom lett az ország első restaurált műemléke. A lébényi római katolikus templom, egykori bencés apátsági templom fennállásának 800 éves évfordulóját 2006-ban ünnepelték. Az évfordulás megemlékezések kezdeteként 2005 augusztusában Pápai Lajos megyés püspök felszentelte a templom új nagyharangját, Gombos Miklós harangöntő mester munkáját.

Forrás:

Nagy Miklós: Rábaközi templomok 2005. (Szerzői kiadás)

Kép forrása:

Nagy Miklós: Rábaközi templomok 2005. (Szerzői kiadás)

<http://hu.wikipedia.org/w/index.php?title=F%C3%A1jl:Lebeny-hurche1.jpg&filetimestamp=20061013195515>

<http://hu.wikipedia.org/w/index.php?title=F%C3%A1jl:Lebeny2.jpg&filetimestamp=20061013195851>

http://hu.wikipedia.org/w/index.php?title=FC3%A1jl:LEBENY0319_KT041008.jpg&filetimestamp=20100406194125

http://hu.wikipedia.org/w/index.php?title=F%C3%A1jl:L%C3%A9b%C3%A9ny_temple.jpg&filetimestamp=20070626105921

További források:

Thullner István: Lébény (Megjelent a magyar állam millenniumára.)

Gerevich Tibor: Magyarország román kori emlékei (Die romanische Denkmäler Ungarns.) - *Egyetemi nyomda, Budapest, 1938.

Rados Jenő: Magyar építészet történet - Bp. : Műszaki Kiadó, 1961.

Dercsényi Dezső: Román kori építészet Magyarországon - Budapest : Corvina K., 1972.

Külső hivatkozás:

http://hu.wikipedia.org/wiki/L%C3%A9b%C3%A9ny_i_templom

Léghajóutak Győr-, Sopron-, Moson megyében a 19. században

18. századi előzmények

Montgolfier-testvérek léggömbje 1783-ban Annonay-ban
1783-ban a Montgolfier testvérek olyan léggömböt szerkesztettek, amelynek sikerült hosszabb ideig a levegőben maradnia, majd teherrel és állattal is felemelkedni, míg végül 1784-ben már emberekkel is magasba emelkedhetett. Ebben az időben Magyarországon is kísérleteztek a légtér meghódításával, mert mint Kállai Ferenc írja Gyarmathy Sámuel neves nyelvészről: “Ő volt az első ki ugyanekkor tájban Montgolfier repülő gojóbissát számos néző jelenlétében a pozsonyi piacon legelőször felbocsátotta”. Még ugyanebben az évben 1784-ben Szablik István és Domin József Győrben is bemutatták a találmányt. 1796-ban a Magyar Hírmondó egy léggömb megjelenéséről tudósított a Fertő vidékén amin a szemtanúk szerint ember vagy bábú függeszkedett. Az esetet az ekkor zajló Franciaországgal folyó háborúval hozták összefüggésbe.

Montgolfier-testvérek léggömbje
1783-ban Annonay-ban

1811. szeptemberi út

1811-ben először emelkedett fel léghajó Pozsony megyében. Ebben az évben júniusban Pesten két fizikus Kraskovits és Menner mutatták be léggömbjüket és Menner fel is emelkedett vele. Pozsonyban – ahol ebben az évben nyílt meg az országgyűlés – szintén bemutatót tartottak, amit egyes reklámkampánnyal vezettek fel. Először plakátokon jelentették be, hogy itt is felszállnak, szeptemberben közölték az eseményt, később nyilvánosságra hozták a helyszínt, a Pálffy kertet, de ugyanakkor felemelték jegyárakat az eredeti 2-ről 12 forintra. Végül 1811 szeptember 15-én került sor az eseményre. Kraskovics felemelkedett, majd cédulákat dobált le, elsütötte a pisztolyát, zászlóval integetett, míg végül eltűnt a nézők szeme elől. Valahol Rajka közelében ért földet, ahol a lakosok nagy örömmel fogadták és este 11 órakor sikeresen visszaérkezett Pozsonyba. Kraskovics a Magyar Kurír szerkesztőjének adott interjújában számolt be repülési élményeiről.

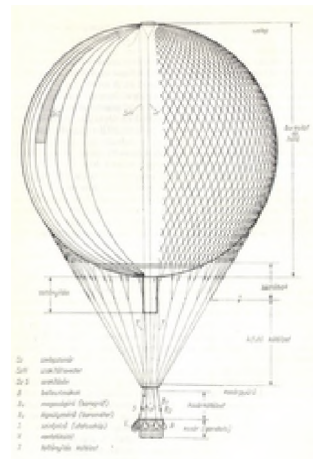
1870-es katonai léggömb

Az 1873-as léghajó út

Hosszú idő után került sor az újabb léghajós utazásra a megyében. Az 1873-as bécsi világkiállítás alkalmával felengedett egyik eszköz váratlanul viharba került és Mosonmagyaróvárnál esett le.

Az 1880-as és 1890-es évek útjai

1887-től a monarchia hadserege megkezdte a léghajók katonai célú felhasználását, ezek közül több is a megye légtérébe tévedt. 1887 június 5-én reggel fél hétkor Bécsből indult egy léghajó három utassal, vezetőjét Spalterininek hívták, mellette pedig egy fiatalember és egy hölgy, Miss Dare is helyet foglalt. A hajó nyolc órakor szállt le Kapuváron. Még ebben az évben Spalterini az egyik Kálnoky gróf kíséretében tért vissza, de hajójuk viharba került és útjuk Gyórán ért

A léghajó szerkezete

véget, ahol egy fán fennakadtak. 1896-ban két tiszt június 20-án Lorettóból emelkedett 1400 méter magasba, majd Kismartont és Rusztot érintve átrepültek a Fertő tavon, és végül Csornán értek földet, ahonnan felszerelésükkel együtt vasúton utaztak Bécsbe. Augusztus 15-én két tiszt Bécsből szállt fel és Magyarkeresztúrnál ereszkedtek le, egyikük lába azonban beleakadt a kosárba és így fejjel lefelé lógva maradt. Szerencséjére a léghajó nem emelkedett magasra így falu lakosai ki tudták szabadítani. Az 1899-es hajóút már a növekvő utazási távolságot példázza. Március 30-án reggel nyolc órakor Bécsben szállt fel egy katonai léghajó, fél tízkor Sopront köszöntötték integetéssel a magasból, majd délután kettőkor Tatán szálltak le. Útjuk során –nem egyenes vonalban haladva- 300 kilométert tettek meg, az elért legnagyobb magasság 4416 méter volt. Augusztus 9-én szintén Bécsből indult egy léghajó, amely Sopront és Csepreget érintve Zalaszentivánon szállt le.

Zárszó

Az új század első évében 1900-ban már gyakran jelentek meg léghajók a megye felett, így május 18-án Cinfalva és Selegdszántó között esett le egy, az utasoknak szerencséjére nem lett bajuk. Egy másik júniusban Vadosfa és Edve mellett ereszkedett le, majd a következő napon Tormafalunál még egy. Bár az 1910-es években már a kormányozható léghajó, a Zeppelin is gyakran megjelent a megye felett, de nemsokára ennek a közlekedési eszköznek a használata visszaszorult és átadta helyét a repülőgépnek.

Elképzelés a győri közlekedés jövőjéről 1900-as évek elején.

Elképzelés a győri közlekedés jövőjéről 1900-as évek elején.

Képeslap

Forrás:

Csatkai Endre: Léghajó megyénk felett. Kisalföld. 1961. szeptember 1.

Csanádi-Nagyváradí Winkler: A magyar repülés története. Bp. : Műszaki Kvk. , 1977. p. 14-15.

Levéli evangélikus templom

Levél, Fő utca

Története

Az evangélikusok 1789-ben kértek és kaptak engedélyt imaház építésére a faluban. Felépítették nádfedeles imaházukat, amelyet később cseréppel fedtek le. A bejáratot áthelyezték a templomhajó oldalába. A belső falait fehérre festették. 1844-ben sekrestyével és szentéllyel bővítették, ekkor tornyot is építettek hozzá, ahova két harangot szereltek fel. Kovácsoltvas kerítését 1846-ban állították, a 75 sípos karzaton lévő orgonáját Bécsben 1875-ben készítette Carl Hesse. Ez ma is működik.

Külső

A templom mai formáját 1903-ban nyerte el. Az átépítés Ludwig Schöne bécsi építész terve szerint történt. A tetőszerkezetet megemelték, dongaboltozatot készítettek, a tetőt palával fedték. 27 m-es torony került a régi helyére, a toronysisak sokszög alaprajzú.

A torony második szintjén lévő körablak alatt hármasközpont látható. A torony alá került a díszes kapubejárat, német nyelven felirat és három évszám: „Féljétek az Istent, tiszteljétek a királyt, szeressétek felebarátaitokat.” 1789. 1903, 1944. A templomhomlokzat neoromán stílusjegyeket mutat. A főhomlokzat oromfala ferde vonalú ívsorú párkánnyal kapcsolódik a toronyhoz. A főbejárat melletti félköríves félkörös pálcaívvel kiemelt ablakok vannak. A templom két harangját Friedrich Seltenhofer és fia öntötte 1924-ben.

Levéli templom

Belső

Oltárképét, „Krisztus földgömbön állva” Pesky József festette 1790-ben. Klasszicista stílusú a fából készített karzat, az oltár, a szószék és a keresztlő kút is. 1939-ben külső és belső renoválásra került sor. A padozatra új szőnyegek kerültek. Zapfl János újította fel a templom ablakait, Domonkos Sándor végezte a kőműves munkát. A templom utolsó felújítása 1989-ben volt.

Templombelső karzattal

Forrás:

Evangélikus templomok a mai Magyarországon. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004. p. 165-168.

Evangélikus templomok. Atheneum, Budapest, 1944., p. 376.p.

Csapó Imre: Levél: helytörténeti olvasókönyv: 1410-2010. Levél, Levél Község Önkormányzata, 2010.

Külső forrás:

<http://www.level.hu/index.php?modul=menupontok&kod=2>

<http://turaindex.hu/celpont/evangelikus-templom216>

Templombelső

Lipót, Szent Kelemen-templom

Lipót egyik nevezetessége a Szent Kelemen tiszteletére szentelt barokk stílusú római katolikus templom. Az épület műemléki védelem alatt áll.

Története

Lipót a történelme során a dunai árvizek miatt háromszor is változtatta helyét, minden áttelepülés alkalmával új templom is épült.

Első templomára utaló forrásanyag nincs, a község sokáig a hédervári plébánia filiája volt. 1634-ben egy, a rekatolizálás időszakáról szóló írás utal a lipóti templomra. 1681-ban pedig Héderváry Katalin így végrendeletkezett: „... az ásványi, medvei, lipóti templomokra összesen 75 frt-ot hagyományozok.”

Az akkori Lipold községnek tehát már volt temploma a 17. században, önálló plébániával, a mai Cseri domb mögött. Egyes szerzők szerint a török égette fel 1683-ban a sikertelen bécsi ostrom után, mások szerint árvíz mosta el.

A jelenlegi templomról az 1812-es canonica visitatio megjegyzi, hogy Vitzay Mihály, Lós és Hédervár örökös gróf ura építtette 1777-ben Szent Kelemen pápa és vértanú tiszteletére. A templomon többször végeztek felújítást, teljes külső felújítása 1994-től 1997-ig tartott. A munkálatokat a hívek társadalmi munkája és több millió forintos adománya segítette.

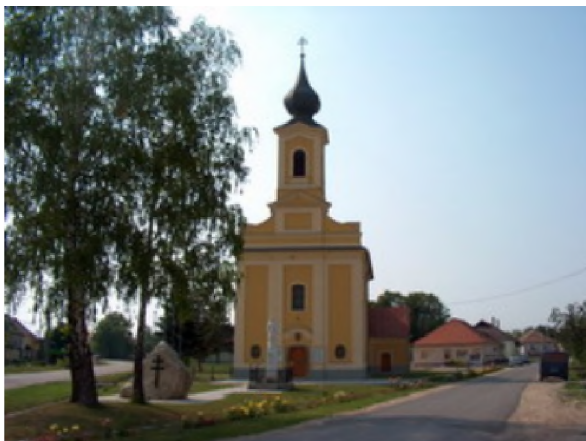
Egy 2002-ben beadott sikeres pályázat révén a templom belső felújítására is sor kerülhetett. A templomfelújítást Gábor Jenő egyházmegyei építész irányította.

Az érdemi munka 2002 augusztusában már el is kezdődött a villanszerelési munkákkal, a padok szétszedésével, a földmunkákkal. Utána az aljzatbetonozás és járólapozás, falak vakolása és festése, új ajtók, a karzatra vezető csigalépcső beépítése, új padok készítése és padfűtés beszerelése, a mennyezeti freskók átfestése következett. Alternatívaként tervezték a villanyfűtés kiváltását termálvizesre, amely végül mégsem valósult meg.

2004-ben püspöki szentmisével avatták és szentelték fel a korszerűsített templomot.

Építészete és értékei

A római katolikus templomot barokk stílusban, hagymakupolával és félköríves szentéllyel emelték. Belső tere kétboltszakaszos hajóra és szentélyre tagolt. Alapterülete 204 négyzetméter. Legrégebbi emléke a szentségi oltárköve 1692-ből származik. A gyönyörű oltárképet F. A. Maulbertschnek tulajdonítják, amit a győri székesegyház freskóinak festésével egy időben alkotott a kiváló osztrák művész, a Héderváry grófok bőkezű kegyúri ajándékából. Az oltárkép a templom és község védőszentje, Római Szent Kelemen megdicsőülését (apotheosis) ábrázolja. A pápai hármast a

(tiarát) angyal tartja a megdicsőülő vértanú közelében. A kép több alakos, de kiemelkedik a főalak, aki pompás, papi ruhában van. Egy felhőoszlopon, mint valami trónuson, angyalok emelik a magasba. Ő maga is fölfelé néz és kitért karjaival mintha a mindenséget akarná magához ölelni. Fölötte fénykoszorús bárány áll. Az angyalok hozzá emelik Kelemen. A bárány a lábával a földet kaparja és ennek nyomán víz fakad, mely alácsordul a mélység felé. (Ez utal Szent Kelemen vértanúságára.)

A mennyezeti freskók a felújítás során készültek, Angel Radukov festőművész-restaurátor keze munkáját dicsérik.

A templom passióképe – Zákonyi Ferenc szerint – a magyarvári kapucinus zárdából származik. Értékesek még a szószék oldalán található, a Jó Pásztort ábrázoló aranyozott dombormű, két angyalszobor, egy rokokó kehely, egy úrmutató 1780 tájékaról.

A templom tornyában három harang található. A javításukkor rögzítették a rajtuk olvasható feliratokat.

A nagyharangon a következő írás látható: „Védőszentünknek, Szent Kelemennek tiszteletére a lipóti hívek áldozatkészségéből készült 1926 évben. Öntötte Walser Ferenc Budapest” A középső harangon látható: Selzenhofer Fr. Öntötte Sopronban 1878.

A lélekarang felirata: „Kísérd a lelkeket az Úr elé!” Készítette Láng Ernő esperes plébános 1926. Öntötte Walser Ferenc Budapest.

A templomot szépen parkosított tér veszi körül. A templom bejáratával szemben lévő Mária-szobor 1954-ben készült a Mária Év emlékére, felújítását 1999-ben végezte a helybeli Szokolics Sándor. A téren 2000-ben a millennium évében emlékművet állítottak.

Papi szolgálat

Lipóton korábban a papi szolgálatot a hédervári plébániáról látták el, annak filiája volt. 1946-tól lett a falunak önálló lelkésze és parókiája. 1946-tól 1974-ig Kristóf István, 1974-1983 között dr. Erdős Mátyás, 1983-tól 1994-ig Vodnák József, 1994-től a pinnyei származású Tóth József plébános, utóbb Németh László pápai prelátus, érdekes, plébános teljesített papi szolgálatot Lipóton.

Források:

Karácsony István: Lipót község története. Lipót, Önkorm., 2005. p. 316-318.

Genthon István: Magyarország művészeti emlékei I. Dunántúl. Bp., Képzőműv. Alap K., 1959. p. 186.

Templomunk felújításáról. In.: Lipóti Kisbíró, 6. évf. 1. sz. 2004. tavasz. p. 4.

Bertalan Imre: Amiről a harangok mesélnek. In.: Lipóti Kisbíró, 8. évf. 2. sz. 2006. ősz. p. 9.

Székely Imre: A Győri Egyházmegye kincsei. Lipót, Szent Kelemen-templom. In.: Hitvallás, 2010. 11. évf. 10. sz.

Győregyházmegyei almanach, 1995. Győr : Egyházmegyei Hivatal, (1995). p. 141-142.

Külső hivatkozások:

<http://www.magyarharangok.hu/harangontok.html>

<http://www.gyor.egyhazmegye.hu/index.php?t=pleb&id=10&fr=temp>

http://www.lipotitermalfalu.hu/lipot_es_kornveke/

[http://hu.wikipedia.org/wiki/Lipót_\(település\)](http://hu.wikipedia.org/wiki/Lipót_(település))

http://k314.visionext.hu/index.asp?inc=tartalom_turizmus&tip=e
[\[http://www.belfoldiutazas.hu/magvar/telepules/lipot-314485\]](http://www.belfoldiutazas.hu/magvar/telepules/lipot-314485)
http://SLASLk314.visionext.huSLAindex.aspQUEinc=tartalom_turizmus&tip=e
[http://SLASLwww.belfoldiutazas.huSLAmagvarSLAtelepulesSLAlipot-314485\]](http://SLASLwww.belfoldiutazas.huSLAmagvarSLAtelepulesSLAlipot-314485)

Lövő, Nagyboldogasszony római katolikus templom

Egyhajós, középtornyos, későbarokk templom

A középkori templom

A falunak már a Kanizsayak idején 1387 és 1532 között is volt kőtemploma, de az egyházlátogatási jegyzőkönyvek szerint szűk és rozoga. Gót kelyhe a 14. századból származott. 1572-ben belső javítás történt, 1646-ban még nem volt sekrestyéje. 1659-ben az összeomlástól kellett tartani. 1714-ben is rossz állapotú volt, Stehenits János plébános javíttatta ki 1720-ban, még orgona is került a templomba. Ekkor kapta Szent Márton titulus helyett Nagyasszonyunk nevet. Szent István mellékoltár mellé a régi védőszentnek is emeltek oltárt.

Az új templom

Az új templom alapkövetétele 1782. április 22-én volt, másfél év múlva 1783. november 5-én került sor a templomszentelésre. Az enyhe középrizalitos homlokzatot főpárkány zárja le.

Felette indul a négy oldala bádogsisakkal fedett torony, melyet golyvás övpárkány oszt ketté. A toronyszoba körüli ablakok félkörívesek, toszkán félpilléres, könyöklőpárkányosak. A félemeleten kerek ablakok vannak. A főkapu füzéres, szalagos faragott. A hajó falain kosárvíves ablakokat és toszkán félpilléreket láthatunk. A szentély keskeny zárófala homorú, csehsüvegboltozatos. Bene Pál plébános építtette át a toronysisakot csúcsosra. A déli oldalon új sekrestye épült, a régiből oratórium lett. Új Mária oltárra a lurdesi Mária szobor került. Új lett a szószék is. 1856-ban Fritz Ferenc plébános felújította a templomot.

A templombelső

Főoltár Nagyasszonyé, mellékoltárok Szűz Mária és Szent Rókusról elnevezve. A földszinten az orgonakarzat két kicsi és egy nagyobb körívvel nyílik a hajó felé, az emeleten két kosárvíves és egy nagyobb körívvel. Az orgonakarzatot három csehsüvegboltozat tartja, a hátsó fala homorú, középen viszont kiível. A hajó kétszakaszos, oldalfalak mentén toszkán fejezetű falpillérek vannak.

Berendezés

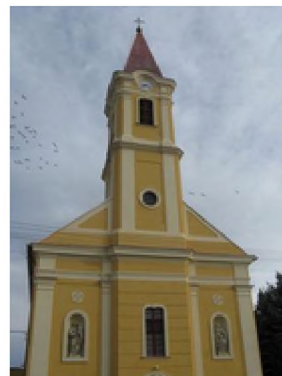
1903-ból való a főoltár, copf díszítésű tabernákulum. Két oldalon két magyar szent király kisebb szobra látható. Stornó Ferenc festménye a Mária mennybemenetele című oltárkép 1903-ból. A mellékoltár a 20. század elején készült, a pestis szentek című képet valószínű Rath János 1865-ban restaurálta, nem festette. A szószék is 20. század elejéről való. Szobrok: Szent Vernánc, Nepomuki Szent János a híd felett 1824-ben új orgona került, a bécsi orgonakészítő, Somonair Antal munkája. 1929-ben toronyóra. A templom homlokzatára szent József és szent Anna szobra került, ami Lapitz Antal soproni szobrász alkotása.

Forrás:

Mohl Antal: Lövő története. Győr, 1930.

Csatkai Endre: Sopron és környéke műemlékei. Budapest, Akadémiai Kiadó 1956. p. 549-550.

Fotók:

A lövői templom

A templom főoltára

a szócikk szerzője

[\[http://lovo.network.hu/kepek/rktemplom_felujitasa_lovon/lovoi_templom\]](http://lovo.network.hu/kepek/rktemplom_felujitasa_lovon/lovoi_templom)

Lucsony

Mosonmagyaróvár városrésze, egykori önálló település

Kezdetek

Története a 13. században megépített óvári vártól követhető. Ekkor a vár szolgálói telepedtek le a mai Lucsony területén. Szinte szigetként állt a várak és a Lajta-hurok között.

Területileg nagyon közel volt Magyaróvárhoz, de önálló település maradt.

Községként 1710 óta jegyzik.

1773-ban Lucsony néven szerepel, de létezett több névváltozata is: Lutzen, Lutschon, Lutsony.

1785-ben 458-an lakták.

Nagy pusztítást végzett a pestis, mely a Rákóczi szabadságharc után ütötte fel a fejét a településen, emlékére épült a lucsonyi kápolna, később a falu temploma lett.

Tervezett falu

Az óvári várat lakó főhercegi család 1700 körül mérette ki a várban, városban szolgáló családok részére a telkeket. Ezek a Lajta folyó kanyarulatában, közel a városhoz helyezkedtek el. A falut kettészelő fő utcából rövid keresztutcák nyíltak, melyeken egyforma telkek sorakoztak. Fő utcája a vár déli bejáratához futott.

A kezdeti fésűs elrendezést később zárt sorú utcák váltották fel. Kialakultak a Lucsonyra jellemző udvarházak, zárt udvarral a 19. században.

Az egységes utcaépet, megtartva épültek többféle stílusban a lucsonyi házak, mint pl.: barokk, korai romantikus, késői historikus.

Lucsony lakói

A falubeliek uradalmi szolgálok voltak, a szomszédos erdőket, réteket a magyaróvári uradalomtól kellett bérelniük, ezért önálló fejlődése nem lett a gazdáknak, a településnek.

Lucsony lakói üzött mesterségük mellett disznótartással, kukoricatermesztéssel, később az asszonyok selyemhernyó tenyésztéssel foglalkoztak.

Lucsonyi torma

Az 1800-as években kezdtek el foglalkozni a lucsonyiak tormatermesztéssel, földjeik a Lajta folyó mellett terültek el. A növény kis helyen nagy mennyiségben volt termeszhető, főleg a bécsi piacra szánták.

A lucsonyi torma gyorsan Európa-szerte híres lett, termesztésének kedvezett az öntési talaj. Moson megye legfontosabb termékévé vált.

A II. Világháború után a lucsonyi tormaültvények parcelláit felosztották, helyükön lakóházak épültek.

Mezőgazdasági centrum

Az 1900-as évek elején kezdődött meg az óvári mezőgazdasági akadémia által vezetett állomások Lucsonyba költöztetése. A nagy méreteket öltő építkezések mellett megmaradtak a Lucsonyra jellemző házak, kertek.

1903-ban költözött ide a Mezőgazdasági Vegykísérleti Állomás, a Tejkísérleti Állomás.

1910-ben került Lucsonyba az Országos Növénynevelési Intézet.

Ekkor készült el Lucsony csatornázása, aszfaltozása és ültették el a hársfasort.

A tudományos épületek nem hoztak bevételt a községnek, adót nem lehetett kivetni rájuk. A büszkeséget, eredményeket hozó tudományos új városrész okozta Lucsony megszűnését. A község

nem tudta ellátni önmagát.

1904-ben olvasztották be Magyaróvár területébe, nevét már csak egy utca őrzi.

Forrás:

Enzsöl Imre: Lucsony község rövid története. In: Hanság múzeum évkönyve 4. p. 69-88.

Magyarország Történeti Statisztikai Helységnévtára 19., Győr-Moson-Sopron megye KSH, Budapest, 2002. 148.p.

Ruff Andor: Mosonvármegye emlékkönyve. Magyaróvár, 1929. p. 163-171.

Böröndi Lajos: Kisváros az ország szélén- Mosonmagyaróvár. 2006. p. 88-89.

Mosonmagyaróvár. Győr-Moson-Sopron megyei Idegenforgalmi Hivatal, 1975. p. 33-34.

Magyarkeresztúri Baditz-kastély

Helyszín: Magyarkeresztúr, Kossuth L. u. 75. Jellege: műemlék

A kastély birtokosai

Magyarkeresztúr birtokosa a 14. században az Osl nemzetségbeli ostffyasszonyfai Ostffy család és a premontrei prépostság voltak. A 16. század végén a Keszy, Kolonay, Megyery családok rendelkeztek itt birtokrésszel. 1594-ben a törökök elpusztították a falut. 1663-tól a nádasdi és fogarasföldi gróf Nádasdy família kapott itt adomány földet. 1840-ben a csornai premontrei prépostság, valamint a szentkirályszabadjai Baditz, a sárvári Eötvös és a noszlopi Noszlopy családok rendelkeztek itt nagyobb birtokrésszel.

A kastély története

A kastélyt építtető Baditz család Veszprém megyei gyökerekkel rendelkezett, de birtokosok voltak Komárom és Vas megyékben is. A család későbarokk stílusú, copf stílusjegyeket hordozó kastélyát az 1790-es években emelték. Az 1856-os kataszteri térképen a kastély egy téglalap alaprajzú épület volt, parkot még nem jelöltek körülötte. A rezidencia tulajdonosa, Baditz Lajos Sopron vármegye táblabírája és főszolgabírója volt, fiai Baditz Lajos közjegyző és Baditz Ottó festőművész a kastélyban születtek. A festészet világában kiemelkedő hírnevet szerzett művész 1911-től a magyarkeresztúri kastélyban élt, ekkoriban gyakran festette a rábaközi tájat, embereket, a paraszti élet hétköznapijait. Baditz Ottó 1936-ban Magyarkeresztúron halt meg, sírja a helyi temetőben található. A kastélyt a 19. század utolsó éveiben historizáló díszítőelemekkel látták el, valószínűleg ekkor építették hozzá a baloldali szárnyat is.

Államosítás, rendszerváltás után

A kastélyt 1952-ben államosították, majd öt szociális bérlakást alakítottak ki a falai között. A rendszerváltás után az épület magántulajdonba került, napjainkban üresen áll. A kastély parkját mára kiirtották, területének nagy részét felparcellázták, beépítették, az egykori gazdasági épületeket lebontották.

Magyaróvár, Magyar Gazdasági Gépkísérleti Állomás (Magyar Gépkísérleti Állomás)

Az állomás kiadványa

A kísérleti állomás feladata

Feladata saját kezdeményezésből vagy a géptulajdonosok megkeresésére az újonnan feltalált vagy használatban lévő gazdasági gépek és eszközök elméleti és gyakorlati összehasonlító vizsgálatának elvégzése volt. Emellett munkatársai hatósági szakvélemények készítésével és tanácsadással is foglalkoztak.

Története

1869-ben alapították Magyaróvári Eszköz- és Gépkísérleti Állomás néven a gazdasági tanintézet tanári karának kezdeményezésére. Európa első hasonló jellegű intézetét Hallóban 1867-ben alapították, a magyaróvári szinte vele egykorúnak tekinthető.

Az állomás anyagi felszerelés és költségvetés tekintetében független volt a tanintézettől, de a gépkísérleteket az akadémia gazdaságában végezték. Az állomás irodája és kísérleti termei a géptani tanszék helyiségeiben voltak. A 20. század elején az állomás nemzetközi gépversenyeket, bemutatókat, kiállításokat szervezett Mezőhegyesen és Galántán is, amiket a nemzetközi mezőgazdasági szaksajtó is figyelemmel kísért.

Az Első Világháború után az állomás fő profilja a külföldről behozott, már belsőégésű motorral rendelkező erőgépek vizsgálata volt, amit Műegyetemen található másik országos intézet mellett végzett. Ekkor merült fel először a magyaróvári állomás megszüntetésének lehetősége, de ez ekkor még nem került napirendre.

Az 1930-as években a gazdasági válság következtében előtérbe kerültek az energetikai szempontok is: Magyaróváron kísérleteket végeztek fagázüzemű traktorokkal sőt még a biogáztermelés kérdésével is foglalkoztak, ezzel korukat jóval megelőzték.

1941-ben az állomás nevét Országos Mezőgazdasági Gépkísérleti Intézetre változtatták.

A Második Világháború során az intézet felszereléseinek, műszereinek nagy része megrongálódott, megsemmisült, 1945 és 1949 között már nem végeztek újabb gépvizsgálatokat.

1949-ben szüntették meg a Mosonmagyaróváron gépkísérleti intézetet, feladatát a Budapesten felállított Mezőgazdasági Gépkísérleti Intézet látta el.

Az állomás kiadványa

Az állomás kiadványa

Mezőgazdasági gyakorlat az 1920-as években

Mosonmagyaróváron (Magyaróváron) a gépkísérleti állomás (intézet) működésének 80 esztendeje alatt közel 600 mezőgazdasági gépet vizsgáltak meg illetve végeztek velük kísérleteket az

üzemeltetés, a teljesítmény és a munkaminőség szempontjából. Az itt dolgozók fontosnak tartották eredményeik rögzítését, publikálását, a gazdaközönség tagjai részére pedig gépkezelői tanfolyamokat tartottak, hogy elméleti eredményeiket a gyakorlatba is átültessék.

Az állomás vezetői időrendben

Johann Maximilian Fuchs (1869-1873)

Thallmayer Viktor (1873-1908)

ifj. Sporzon Pál (1908-1917)

Vladár Endre (1918-1931)

Karkovány Ákos (1932-1939)

Sass Gábor (1939-1949)

Forrás:

A Magyaróvári M. Kir. Gazdasági Akadémia Értesítője az 1915-16. tanévről ... Szerk. Ujhelyi Imre Magyaróvár, 1916. p. 15-16.

A Magyar-Óvári Magyar Királyi Gazdasági Akadémia Értesítője az 1905/1906-ik tanévről. Szerk. K. Vörös Sándor. Győr, 1906. p. 38-40.

Bánvártth Sándor: Magyaróvári m. kir. gazdasági akadémia az 1926-27. tanévben fennállásának 108. évében. Magyaróvár, 1927. p. 34-36.

Magyarország a XX. században. IV kötet Tudomány: 1. Műszaki és természettudományok. Szerk. Fábry György. Szekszárd, 1999. p. 719-720.

Erdei János - Flesch György: A 100 éves Mezőgazdasági Gépkísérleti Intézet története. Bp., 1969. p. 9-98.

Képek forrása:

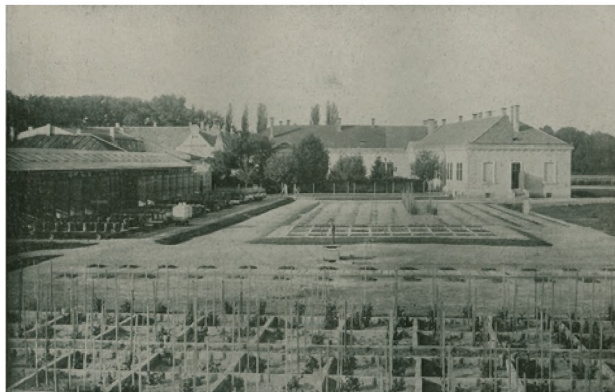
Huszár Gál Városi Könyvtár

Magyaróvár, Magyar Növénytermelési Kísérleti Állomás

(Magyaróvári Növénytermelési Kísérleti Állomás)

A kutatóintézet feladata

A kutatóintézet feladata a kultúrnövények különböző fajtáinak kipróbálása, terjesztése és termesztési módjuk kitapasztalása volt, amihez vető- és fűmagtermelési, talaj- és legelőjavítási és trágyázási feladatok is társultak. Külön hangsúlyt fektettek a hatósági szakvélemények készítésére és a növénytermelési ismereteknek szóban és írásban való terjesztésére is. Az állomás munkatársainak publikációi a Kísérletügyi Közleményekben jelentek meg.

Az állomás épületei. (Forrás: Bánvárt Sándor: Magyaróvári m. kir. gazdasági akadémia az 1926-27. tanévben fennállásának 108. évében. Magyaróvár, 1927.)

Története a II. világháborúig

Az állomást 1891-ben létesítették Magyaróváron Cserhádi Sándor vezetésével a Magyaróvári Gazdasági Akadémia növénytermesztési tanszékével szoros kapcsolatban. 1895-ben vált önállóvá, ekkor már csak a földművelésügyi miniszter fennhatósága alatt állt, ekkor kapott országos feladatot: a növénytermesztési kutatások összefogását.

1901-ben Aradon kirendeltsége nyílt az Alföld mezőgazdaságának fejlesztése céljából. Ez a kirendeltség az I. világháború után megszűnt. Az itteni munkából a szikjavítás és a rizstermesztés emelhető ki.

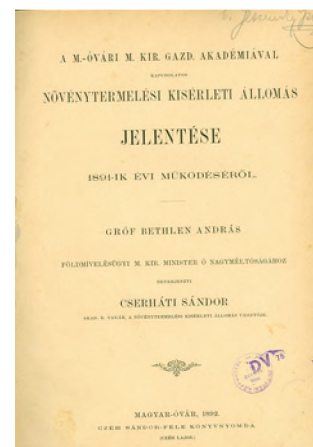

Magyaróvár. Országos m. kir. Növénytermesztési Állomás épületei

A 19-20. század fordulóján és a huszadik század elején a magyaróvári kutatók felbecsülhetetlen módon járultak hozzá a magyar mezőgazdaság fejlődéséhez. Néhány kiemelt szakterület: szalastakarmány-termelés, vetőmagtermelés és nemesítés, műtrágyázás, szerves-trágyázás talajtani kérdések, sikeres gazdálkodás az Alföld szélsőséges és száraz, szikes viszonyai között, zöldtrágyázás bevezetése és elterjesztése, növényújdonosságok bevezetése, silógazdálkodás, rét- és legelőgazdálkodás.

A 20. század elején jelentősek voltak a búzát érintő minőségvizsgálatok: a kísérleti állomáson készült Hankóczy Jenő lisztvizsgáló készüléke a farinométer is.

Magyaróváron ebben az intézetben született a magyar növénytermesztés tudománya. Az itt dolgozó kutatók tollából a 20. század első felében 60 könyv és mintegy 3000 tanulmány és szakkikk jelent meg.

1941-ben összevonták a növénynemesítői állomással, ekkortól új neve: Növénytermesztési és Növénynemesítő Kísérleti Intézet lett 1946-ig.

Az állomás kiadványa

Története a II. világháború után

1946-1948 között a Növénytermesztési Kísérleti Intézet, a többi kutatóintézethez hasonlóan bizonytalan helyzetbe került. Ezt a helyzetet úgy próbálták orvosolni, hogy 1950-ben a Népgazdasági Tanács újonnan létrehozta a Mosonmagyaróvári Mezőgazdasági Kísérleti Intézetet, amely lényegében egy tájintézet lett. Az újjászervezett intézet két osztállyal kezdte meg a működését, de hamarosan már öt osztály működött: növénytermesztési, növénynemesítési, agrokémiai és állattenyésztési osztály ehhez járult még egy üzemszervezési csoport is.

1955-re neve Északdunántúli Mezőgazdasági Kísérleti Intézetre változott. Hatáskörébe tartozott: Győr-Sopron megye, Vas megye, Fejér megye, Veszprém megye egy része is. Itt a szocialista nagyüzemre jellemző növénytermelési, talajvizsgálati és talajjavítási, trágyázási és takarmányozási módszereket dolgoztak ki.

1959-ben az akkori Mezőgazdasági Akadémiát összevonták az Északdunántúli Mezőgazdasági Kísérleti Intézettel, megszűnt az önálló kísérleti intézet a kutatások visszakerültek a tanszékekhez.

A kísérleti állomás vezetői időrendben

Cserháti Sándor]] (1891-1909)

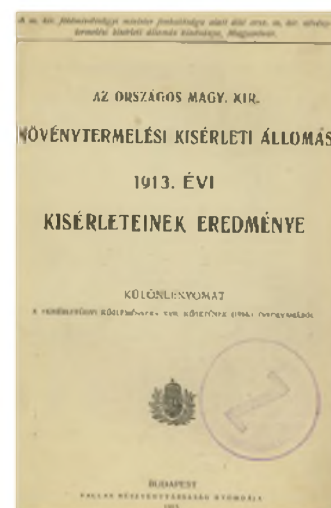
Gyárfás József]] (1909-1933)

Surányi János]] (1933-1937)

Dworák Lajos (1937-1941)

Villax Ödön]] (1941-1946)

Dworák Lajos (1946-1950)

Az állomás kiadványa

Forrás:

A Magyar-Óvári Magyar Királyi Gazdasági Akadémia Értesítője az 1905/1906-ik tanévről. Szerk. K. Vörös Sándor. Győr, 1906. p. 38-40.

A Magyaróvári M. Kir. Gazdasági Akadémia Értesítője az 1915-16. tanévről... Szerk. Ujhelyi Imre Magyaróvár, 1916. p. 15-16.

Bánvárt Sándor: Magyaróvári m. kir. gazdasági akadémia az 1926-27. tanévben fennállásának 108. évében. Magyaróvár, 1927. p. 28-30.

Magyarország a XX. században. IV kötet Tudomány: 1. Műszaki és természettudományok. Szerk. Fábry György. Szekszárd, 1999. p. 631-634.

Varga János-Balázs Ferenc: Száz éve létesült a Magyaróvári Növénytermelési Kísérleti Állomás. In.: Acta Ovariensis, 33. évf. 1991. 2. sz. p. 5-87.

Varga János: A Növénytermelési Kísérleti Állomás és jogutódainak vezetői. In.: Acta Ovariensis. 33. évf. 1991. 2. sz. p. 89-131

Képek forrása: Huszár Gál Városi Könyvtár

Magyaróvár, Magyar Tejkísérleti Állomás

(Magyar Tejgazdasági Kísérleti Állomás)

A kutatóintézet feladata

Feladata tudományos és gyakorlati kísérletek, vizsgálatok, kutatások végzése a tejtermelés és tejfeldolgozás köréből. Tanácsadás tejgazdasági kérdésekben továbbá bakteriológiai és kémiai vizsgálatok végzése. Ismeretterjesztés, szaktanfolyamok tartása, közreműködés tejelőversenyek szervezésében.

Története

A kísérleti állomást 1903-ban Ujhelyi Imre hozta létre Magyaróváron a tejtermelés és a tejfeldolgozás körébe tartozó vizsgálatok elvégzésére, amely a későbbiekben hatósági felügyelettel, gépmínősítéssel, ismeretterjesztéssel és szaktanácsadással is kiegészült.

Az intézet épülete

Magyaróváron a Lucsony utcai épületben kezdetben két laboratórium és két irodahelyiség működött, ami 1905-ben sajtüzemmel is kiegészült.

Az intézet kiadványa

Ez az intézet foglalkozott először Magyarországon a nyers tej főlözésével és pasztörözésével. Az intézmény rangját jelzi, hogy már a kezdeti korszakában több nemzetközileg elismert szakember is felkereste többek közt a dán Bernhard Bang (1848-1932) és a svéd Christian Barthel (1873-1954) is. Az állomáson végzett kísérletek és vizsgálatok eredményei a Kísérletügyi Közleményekben jelentek meg.

1926-ban az állomás, továbbképzési feladatának eleget téve, a gazdasági akadémiával közösen Felsőbb Tejgazdasági és Tejipari Szaktanfolyamatot indított. 1928-ban kísérleti üzem kezdte meg a működését, ahol Gratz Ottó irányításával kidolgozták a tilsi típusú óvári sajtot.

1934-ben megszüntették az állomás önállóságát és szervezetileg a Vegykísérleti Állomással egyesítették.

1937-ben korszerűen felszerelt technológiai modellüzemet létesítettek.

1940-1945 között a kutatómunka fő területe az ömlesztett sajtok gyártása volt, ami a mikrobiológiai kultúrák kutatásával egészült ki, Az állomás nevét 1941-ben Magyar Tejgazdasági Kísérleti Intézetre változtatták. A háború közeledtével a felszerelés jelentős részét Németországba hurcolták.

1945 áprilisában a tejkísérleti állomás, ez egyetlen Mosonmagyaróváron maradt kutatóintézetben, a Vegykísérleti Állomás laboratóriumában kezdték meg munkáját.

1946-ban hazatért Csizsár József egykori igazgató, és 1947-ben visszakerültek az intézet berendezései és felszerelési is. Mindez lehetővé tette, hogy Magyar Tejgazdasági Kísérleti Intézet néven folytathassa tevékenységét. Az 1940-es évek második felében a vaj minőségének javításával, a vajgyártással

Az intézet épülete

Az intézet épülete

Az intézet kiadványa

foglalkoztak. Korszerűsítették a legfontosabb hazai félkemény sajtok (óvári, trappista, mosonmegyei csemege sajt (illmici) gyártástechnológiáját.

1961-ben létrehozták az intézet budapesti részlegét. Az 1960-as években a folyamatos fejlesztések következtében a munkatársak létszáma elérte a 40 főt. Az 1960-as években a kutatás középpontjába a juhsajtgyártás és az ementáli sajt minőségének és gyártásának fejlesztése állt. 1968-1972 között a létszám 100 főre bővült. Ekkor hozták létre pécsi részleget.

1971-től az intézet rátért a középtávú kutatás rendszerére és mintegy 25 éven át a kutatómunka középpontjában a tejipari gyártmányok és gyártástechnológiák komplex fejlesztése állt.

Az intézet már a '90-es évek elején 15 olyan eljárással rendelkezett, amelyeket Írországból, Argentínából, az USA-ban, Szlovéniában és Horvátországban is használnak.

Napjainkban

A rendszerváltást követően, 1991-ben megszűnt az állami tejipari vállalatok trösztje, az intézet 1991-től állami tulajdonú szervezetileg önálló intézménnyé vált, 1993-ban gazdasági társasággá alakították. Kutatás-fejlesztési tevékenységét az 1990-es évek eleje óta döntően saját forrásból finanszírozza. Megváltozott tevékenysége a kutatás-fejlesztésre, a szolgáltatásokra és a termelésre terjed ki. Amihez meg kellett újítani az intézet műszaki technikai bázisát is.

A kutatás fejlesztési munka napjainkban három fő területen folyik: funkcionális (egészségvédő) tejtermékek és gyártástechnológiák fejlesztése, korszerű anyag- és energiatakarékos, környezetkímélő gyártási és csomagolási eljárások kutatása, a minőség és az élelmiszerbiztonság fejlesztése.

Az állomás (intézet) vezetői időrendben

Ujhelyi Imre (1903-1909)

Gratz Ottó (1909-1934)

Vas Károly (1934-1936) a Vegykísérleti Állomáson belül a tejkísérleti osztály vezetője

Nyiredy István (1936-1940)

Csiszár József (1940-1955)

Tomka Gábor (1955-1957)

Balatoni Mihály (1957-1959)

Hunkár Béla (1959-1962)

Ketting Ferenc (1962-1983)

Babella György (1983-1997)

Unger András (1997-2011)

Bognár Gábor (2011-2012)

Kocsis Róbert (2012-

Forrás:

Unger András: 100 éve alapították a Magyar Tejgazdasági Kísérleti Intézetet. In.: Moson Megyei Műhely. 6. évf. 2003. 1. sz. p. 5-20.)

A Magyar-Óvári Magyar Királyi Gazdasági Akadémia Értesítője az 1905/1906-ik tanévről. Szerk. K. Vörös Sándor. Győr, 1906. p. 38-40.

A Magyaróvári M. Kir. Gazdasági Akadémia Értesítője az 1915-16. tanévről ... Szerk. Ujhelyi Imre Magyaróvár, 1916. p. 15-16.

Bánvárt Sándor: Magyaróvári m. kir. gazdasági akadémia az 1926-27. tanévben fennállásának 108. évében. Magyaróvár, 1927. p. 33-34.

Képek forrása:

Huszár Gál Városi Könyvtár

Magyaróvár, Magyar Vegykísérleti Állomás

A kutatóintézet feladata

Feladata a gyakorlati cél szem előtt tartásával a mezőgazdaságban és a mezőgazdasági iparban előforduló anyagok tudományos vizsgálata volt. A vegykísérleti állomások a hatósági élelmiszerellenőrzés bölcsői voltak, így döntő hatással a mezőgazdasági termékek minőségére.

Története

Az állomás a Magyaróvári Gazdasági Akadémiából illetve annak kémiai tanszékéből alakult meg 1872-ben. 1873-

ban kezdett el dolgozni a "Magyar királyi gazdasági akadémia vegykísérleti állomása" néven. Az ország minden részéről ide fordultak a vásárolt termékek tisztaságának és értékének megállapítása céljából.

1894-től az állomás önálló intézményként a vegytani tanszék mellett és annak fennhatósága alatt állt.

1902 őszén az akadémia kémiai tanszékétől elvált, újonnan épített, a tejkísérleti állomással egy fedél alá kerülve, korszerűen berendezett épületben teljesen függetlenné vált.

Feladatai közé tartozott a mezőgazdasági kémia keretébe tartozó kérdések (talajismeret, trágyázás), a műtrágya és takarmányforgalom állandó ellenőrzése, a közigazgatási hatóságok támogatása az élelmiszer-kereskedelem és hamisítás ellenőrzésével, a vizsgálati eredmények népszerű ismertetése. Kezdetben a kutatás volt az elsődleges, majd fokozatosan az ellenőrzési funkció került előtérbe.

1934-ben egyesítették a tejkísérleti állomással. 1934-1936 között neve Magyar Mezőgazdasági Vegykísérleti és Tejkísérleti Állomás volt.

1942-ben egyesítették a győri vegykísérleti állomással, ami nevében győri volt, de Mosonmagyaróváron működött tovább. A vegykísérleti állomás volt az egyetlen, amelyet a második világháború alatt is Mosonmagyaróváron maradt. A nevében győri, de működési helyét tekintve mosonmagyaróvári vegykísérleti állomást a földművelésügyi minisztérium, közel négy éves halogatás után, 1949-ben megszüntette.

A Vegykísérleti Állomás vezetői időrendben

Ulbricht Richárd (1873-1884)

Kosutány Tamás (1884-1903)

Nyiredy Jenő (1903)

Nuricsán József (1903-1913)

Faltin Adolf (1913-1913)

Doby Géza (1913-1918)

Floderer Sándor (1918-1929)

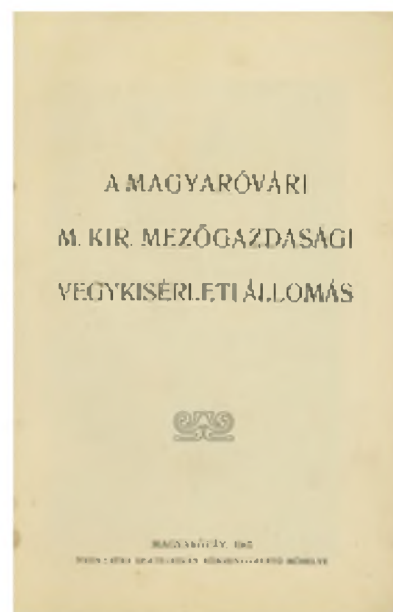
Hatos Géza (1930-1934))

Trambics János (1934-1936)

Szonntag Jenő (1936-1947)

A Vegykísérleti Állomás épülete

A Vegykísérleti Állomás kiadványa

Forrás:

Gönczy Árpád: A magyarországi hatósági élelmiszerellenőrzés kialakulása és rövid története. = Élelmiszervizsgálati Közlemények 1993. Különszám. p. 3-38.

A Magyar-Óvári Magyar Királyi Gazdasági Akadémia Értesítője az 1905/1906-ik tanévről. Szerk. K. Vörös Sándor. Győr, 1906. p. 38-40.

A Magyaróvári M. Kir. Gazdasági Akadémia Értesítője az 1915-16. tanévről ... Szerk. Ujhelyi Imre Magyaróvár, 1916. p. 15-16.

Bánvárt Sándor: Magyaróvári m. kir. gazdasági akadémia az 1926-27. tanévben fennállásának 108. évében. Magyaróvár, 1927. p. 24-27.

Képek forrása:

Huszár Gál Városi Könyvtár

Magyaróvár, Magyar Vetőmagvizsgáló és Növényélettani Kísérleti Állomás

A kutatóintézet feladata

A vetőmagvizsgáló területén: a vetőmagvak és más növényi cikkek forgalmazásának ellenőrzése. A magok tulajdonságainak megállapítására végzett kísérletek, vizsgálatok elvégzése. Megfelelő minőségű gabonatisztító gépek szerkesztése, abraktakarmányok botanikai elemzése.

A növényélettani és a növényvédelem területén: a paraziták és a gombák elleni hathatós védekezés kidolgozása, óvintézkedések foganatosítása, a betegségek határon történő behurcolásának megakadályozása, ami hatósági jogkört is jelentett

Története

A 19. század második felében a biztonságosabb és eredményesebb növénytermesztés érdekében egyre fontosabbá vált a vetőmag használati értékének megismerése, a megbízható eredetű szaporítóanyagok, magvak használatával.

A vetőmagvizsgáló először 1869-ben Tharandtban vezették be és rendszeresítették, ezt követően sorra létesültek Európában a magvizsgáló állomások.

Az első ilyen hazai állomást Magyaróváron a gazdasági tanintézet keretében 1878-ban szervezték meg Deininger Imre irányításával.

A magyaróvári állomás 1878-1882 között egyedül látta el az országos feladatokat is.

Linhart György vezetése alatt előtérbe került a növénykórtan szakterülete, amely eredetileg csak a magvizsgáló állomás egyik osztálya volt. A kutatóintézet neve 1897-től vetőmagvizsgáló, növényélet- és kórtani állomássá változott.

1906-ban megszűntek a vetőmagvizsgáló feladatok, ezt követően már csak növényélet- és kórtani állomásként fejtette ki szakmai tevékenységét.

1913-ban kerültek nyilvánosságra a földművelésügyi minisztériumnak azok a tervei, amelyek szerint a magyaróvári országos hatáskörű intézményeket Budapestre kell költöztetni. A minisztérium az összes kutatóintézetet a fővárosban kívánta központosítani egy leendő mezőgazdasági egyetem mellett. Első lépcsőben a növényélet-kórtani és a tejkísérleti állomás költözése került szóba, a többi állomásnak pedig csökkentették volna a hatás- és feladatkörét.

A város vezetősége, Magyaróvár fejlődésének érdekét szem előtt tartva a terv ellen emlékirat formájában tiltakozott a kormánynál, ami a kórtani állomás esetében nem vezetett eredményre.

A Magyar Vetőmagvizsgáló és Növényélettani Kísérleti Állomás 1913-ban fejezte be tevékenységét Magyaróváron, Budapestre helyezték át.

Az állomás vezetői időrendben

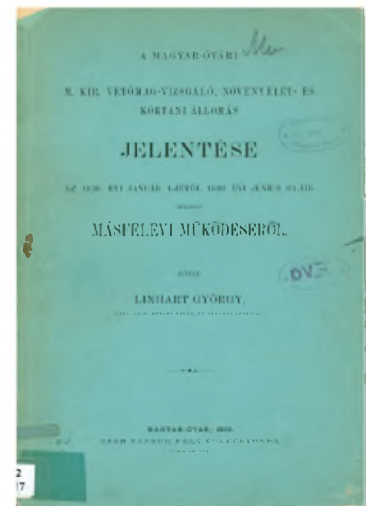
Deininger Imre (1878-1884)

Linhart György (1884-1910)

Hegyvi Dezső (1910-1913)

Forrás:

A Magyar-Óvári Magyar Királyi Gazdasági Akadémia Értesítője az 1905/1906-ik tanévről. Szerk.

Az állomás kiadványa

K. Vörös Sándor. Győr, 1906. p. 38-40.

100 éves a magyar vetőmagvizsgálat: 1878-1978. Bp., 1978. p. 7-8.

Kuroli Géza: A magyar vetőmagvizsgálat kezdete - Magyaróvár 1878. In.: Acta Agronomica Óváriensis 36. évf. 1994. 1-2. sz. p. 133-138.

Mosonvármegye: Magyaróvári Hírlap. 1913. jan. 19. p. 1.

Mosonvármegye: Magyaróvári Hírlap. 1913. júl. 6. p. 2.

Mosonvármegye: Magyaróvári Hírlap. 1913. aug.. 31. p. 1.

Képek forrása:

Huszár Gál Városi Könyvtár

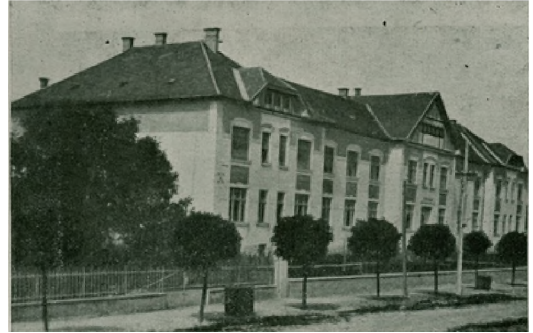
Magyaróvár, Országos Növénynevelési Intézet

Feladata

Feladata a gazdasági növények nevelése, a létezőknél jobb új növényfajták előállítására, a nevelített magyar növényfajták állami elismerése és törzskönyvezése.

Az intézet épülete egykor

A növénynevelési kísérleteket saját kísérleti telepen vagy az ország különböző vidékein hajtja végre. A gazdák közönségének segítése ingyenes szaktanácsadással.

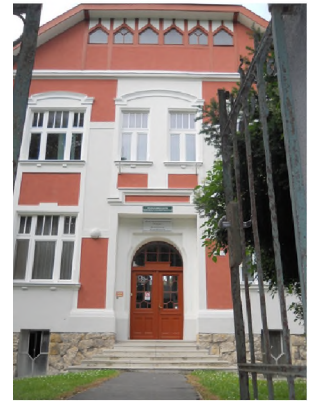

Az intézet épülete egykor

Története

A tudatos növénynevelés hazánkban a 19. században kezdődött, de csak a 20. században bontakozott ki és vált önálló tudományterületté.

A földművelésügyi minisztérium 1909-ben Magyaróváron létesített Növénynevelési Intézetet, amelynek élére Grábner Emil nevezte ki. Az intézet a növénynevelés mellett összefogta a növénynevelési telepek működését és folyamatosan képezte a növénynevelőket, továbbá és vetőmagtermelés fejlesztésével is foglalkozott. Grábner Emil mellett, hogy országosan megszervezte a növénynevelést mintegy 500 cikket és több szakkönyvet is írt. Az intézet 1930-as évek elején 16 laboratóriumi helyiséggel és 3 katasztrális hold tenyészkertrrel is rendelkezett, ami egy magtermelő teleppel is kiegészült. 1938-ban a növénynevelők Magyaróváron vándorgyűlést szerveztek, 1940-ben az intézet kezdeményezésére megindították az első növénynevelési továbbképző tanfolyamot is. 1941-ben összevonták a növénytermelési állomással, ekkortól új neve: Növénytermelési és Növénynevelési Kísérleti Intézet. 1946-1950 között ismét önálló kutatóintézetként működött

Az intézet épülete napjainkban

Az intézet vezetői időrendben

Grábner Emil (1909-1936)

Villax Ödön (1936-1948)

Berzsenyi János László (1948-1950)

Forrás:

A Magyar-Óvári Magyar Királyi Gazdasági Akadémia Értesítője az 1905/1906-ik tanévről. Szerk. K. Vörös Sándor. Győr, 1906. p. 38-40.

A Magyaróvári M. Kir. Gazdasági Akadémia Értesítője az 1915-16. tanévről ... Szerk. Ujhelyi Imre Magyaróvár, 1916. p. 15-16.

Magyarország a XX. században: IV. kötet: Tudomány: 1. Műszaki és természettudományok. Szekszárd, 1999. p. 627-628.

Kiss József: Magyaróvár szerepe a növénynevelésben. In.: Acta Ovariensis. 33. évf. 1991. 2. sz. p. 154-162.

Bánváth Sándor: Magyaróvári m. kir. gazdasági akadémia az 1926-27. tanévben fennállásának 108. évében. Magyaróvár, 1927. p. 30-33.

Varga János: A Növénytermelési Kísérleti Állomás és jogutódainak vezetői. In.: Acta Ovariensis. 33. évf. 1991. 2. sz. p. 89-131.

Képek forrása: Huszár Gál Városi Könyvtár

Malató-domb

Fekvése

Felpéc határában, a Bakonyér partján emelkedik a Malató-domb.

A név eredete

A nép emlékezetében úgy él, hogy valamikor a dombon egy kocsmá épülete állt, így ennek neve rejlik a Malató = Mulató szóban.

Talán az itt lévő római villa romjai szolgáltattak alapot a kocsmá létezésére.

fotó: Vikár Tibor, Malató-domb

Feltárt leletek

A felszíni leletek alapján a Krisztus előtt élt népek nyomait találták meg a területen. Ennek bizonyítékait hozza felszínre minden évben az eke.

Edények, kerámiák

A felszíni kerámiatöredékek alapján arra kell következtetni, hogy már a Krisztus előtti 4. évezredben megtelepedett itt az ember.

Korongolatlan, kézzel formált edényeik töredékei nagy számban kerültek elő, több kőeszköz töredékével együtt.

A kerámiák díszítésük szerint a lengyeli kultúra és a dunántúli vonaldíszes edények népsége volt először e hely lakója.

Lengyeli kultúra emberei: A lengyeli kultúra embereit egy mostani magyar faluról nevezték el, mert itt találták meg ezen ősi népcsoport jelentős hagyatékát.

Az itt napvilágra került edények formája jellemző az itt élt népségre. Az ország más területein is találtak hasonló edénytöredéket.

A lelőhelyeket térképen ábrázoljuk, kirajzolódik előttünk a kép, hogy ez a nép hajdan mekkora területet népesítettek be.

Vonaldíszes edények népsége: Elnevezésük onnan származik, hogy e kultúra emberei edényeiket különféle vonaldíszekkel látták el.

A paticsházak felépítése

Az újkőkor embere már felmenőfalú házat épített. Erről tanúskodnak a kerámiatöredékekkel közösen előkerült paticsdarabok.

Paticsházat még a múlt század végén is építettek környékünkön az emberek. A megépítendő háznak először a gerendavázát állították fel.

A gerendákat lécekkel kötötték össze, majd közéje vesszőből sövényfalat fontak, amit kívül és belül sárral tapasztottak meg. Az ilyen településeken gyakori volt a tűzvész. A ház gerendázatának és sövényfalának elégetésekor a földtapasztás téglá keménységüvé égett ki, ami az idő viszontagságainak ellenállt, és napjainkig megőrizte a vesszőfonatok nyomát. Az újkőkorszakban nemcsak az edénykészítés terjedt el, hanem egy időben lezajlott a mezőgazdasági forradalom Magyarországon területén. Elterjedt a gabonatermesztés, a kezdetleges faeke. Egy kis földterület már több embert is el tudott tartani.

Az újkőkor emberét a bronz- és a vaskor embere váltja fel.

Jelentős település a római korban

A Krisztus utáni 2. században volt jelentős település a Malató-dombon. A 2. században Pannónia határain megszilárdult a Római Birodalom hatalma. A meghódított népeket saját kultúrájuk átvételére készítetik. Így került sor a környékünkön élő kelta népesség egy részének romanizálására. A alapfalak jelentős része még a földben rejtőzik. A Malató-domb történelmi emlékét őrizve egy római villa alapfalaiból a feltárás után egy romkertet lehetne kialakítani, amellyel növelni lehetne a környék látnivalóit.

A településről sok sigilata töredék került elő. A sigilata vörös mázzal bevont, kívülről különféle növényi és állati jelenettel díszített kerámiaedény. Az itt előkerült sigilata edényeket, Galliában és a Felső –Rajna vidékén készítették.

Az előkerült fémeszközök közül megemlítendő a ruhadíszek (a fibulák, az övveretek). Az előkerült fibulák többsége az ún. trombitafibula, amelyet a romanizált bennszülött kelta lakosság kedvelt ruhadísz volt.

Két pénzérme került elő a feltárások során. Az egyik nagydénár Maximius Pius császár – 3. század – pénze volt.

A másik egy kis ezüstdénár, az egyik oldalán evezős gálya alakját lehet kivenni, de korát nehezen lehet megállapítani.

Szántás közben kerámiatöredék, sok vassalag került elő, ami egy kohóműhely maradványairól árulkodik.

Árpád kor

Az Árpád-korban őseink is megtelepedtek a Malátón, de kevés emlékük került elő. Ezek például a bográcsok és a hullámvonallal díszített kerámiatöredékek.

A népmonda azt tartja, hogy itt volt a Péc nemzetség téli szállása, Öregpéc.

A középkori falu

Az Árpád-korban a vidék központja Balázsfán volt. A 15. században alakult ki Kispéc, Felpéc és Balázspéc. A középkori magyar falu nagyobb területű volt, mint a mostani. A házak lazán kapcsolódtak egybe. A Malató is része volt a középkori Felpéc falu területének. Az Öregpéc elnevezése talán a falu egyik régebbi részére utal.

Forrás:

Vikár Tibor, Beszélő Múlt: „Mélységes mély kútnak múltja”, A Malató-domb, In.: Kajárpécsi Kispad, 1994. január, 1. szám. p. 6.

Máriakálnok, Marsovszky-kastély

Máriakálnok egyik nevezetessége a kései historizáló stílusban felépített, gyönyörű parkkal körülvett, díszes főkapun megközelíthető Marsovszky-kastély. A község határában, a Halászi felé vezető Rákóczi út mentén található. Néhány forrásban Marsowszky ill. Marschowsky néven szerepel.

Az építető Marsovszky gróf

Gróf Marsovszky Jenő, teljes nevén Jablonfalvi és Marsófalvi Marsovszky Jenő, bécsi születésű nemes az Osztrák-Magyar Monarchia magyar követségi tanácsosa volt. Feleségével, a szintén bécsi születésű Wachter Rózával Ausztriában, Bécsben élt. Többször járt Kálnokon, ott bérelt magának vadászterületet. Annyira megkedvelte a környéket, hogy földet vásárolt a falu határában. Jelentősebb méretű birtokkal nem rendelkezett, a Marsovszkyakat az 1935-ös gazdacímter sem említette a 100 holdnál nagyobb területtel rendelkező földbirtokosok között.

Az 1930-as évek elején telepedett le a községben Eleinte a tanítóházban, Tschida Károlyéknál lakott, majd 1935-ben kastély építésébe kezdett vadászbirtokán.

Több jótéteménye maradt fenn a faluban: ő hozta rendbe a templom beszakadóban lévő bejáratát és 1934-ben restauráltatta a kegykápolnát. 1938-ban az első világháború hősi halottainak szülő emlékoszlop készítését is támogatta.

1940. december 11-én, 56 éves korában tüdőgyulladás következtében hunyt el, Mosonban temették el.

A kastély története

Marsovszky gróf 1935-ben kezdte el, majd 1936-ban fejezte be a kastély építését. Az épület pihenőhelyül és vadászkastélyként szolgált tulajdonosának. Környékét hatalmas parkkal tette szebbé, benne különálló vadászházat építtetett, vadászt és kertészt alkalmazott gondozására. A kastély közelébe egy 1600 fából álló gyümölcsöst telepített.

1952. február elsején az épületet államosították.

1956. június 1-én szociális otthon helyeztek el a kastélyban, a mosonmagyaróvári Zichy Mihály utcai szegényház jogutódját. Kezdetben negyven személyt gondoztak, köztük néhány falubelit. A kastélyban maradt Marsovszky Jenőné külön szobát és teljes ellátást ellátást kapott 1972. április 7-én bekövetkezett haláláig. Őt is a mosoni temetőben helyezték örök nyugalomra.

A mosonmagyaróvári önkormányzat 2000 végéig üzemeltette az épületben az idősek otthonát, melyet a következő évben a mosonmagyaróvári Egyesített Szociális Intézményhez csatolta és átköltöztette a gondozottakat a mosoni, Soproni utcai intézménybe.

2000. május 15-én a kastély újra magánkézbe került. Az alapos felújítást igénylő épületegyüttes hosszas hirdetés után kelt el, egy fővárosi székhelyű ingatlanfejlesztő cég vásárolta meg. Az új tulajdonos időközben újratelepítette a kastélyparkot.

Az épület mai arculata

A kastély egyemeletes, közel négyzet alakú épület. Lábazata terméskő. Főhomlokzata szimmetrikus, középrésze elé toszkán oszlopokon nyugvó félköríves erkély lép ki, melyet posztamensekkel tagolt vasrács övez. Alatta teraszt alakítottak ki, melyhez kétoldalt az egykori ívelt kocsifelhajtókat lépcsőkké alakították. A terasz mögött félköríves záródású bejárati ajtó, két oldalán egy-egy ovális világító ablakkal. A főhomlokzaton keskeny szalagkeretes ablakok, az emeletiek vakolattükörrel.

Az oldalhomlokzaton az ablakok között ovális világítóablak. A hátsó homlokzat földszinti középső ablakai kisebb méretűek, mellettük egy-egy ovális világítóablak.

A kastélyt tetőablakos manzárdtető fedi, melyet egy nyolcszög alaprajzú sisakos huszártorony zár le. Az épület egy része alatt pince húzódik.

A főkapu a 2000-es évek elejéig egyike volt a falu műemlékvédelem alatt álló építményeinek.

Források:

Frauhammer József Alajosné: Máriakálnok, 1357-2007. Máriakálnok, Önkorm., (2007). p. 24-25.

M. Á.: Ötven éve gondozzák az időseket. In.: Kisalföld, 2006. júl. 3. p.

Ress Marietta: Elkelt a Marschowsky-kastély. Van helye a hatvanmilliónak. In.: Kisalföld, 120. sz. 2000. máj. 24. p. 8.

Ress Marietta: Kastélysors-latolgtató : Máriakálnok: A szándék üzleti titok. In.: Kisalföld, 51. sz. 2001. márc. 1. p. 7.

Virágh Zsolt: Magyar kastélylexikon. 9. köt. Győr-Moson-Sopron megye kastélyai és kúriái. Bp., Perfect Project, 2007. p. 153-154.

Képek forrása:

1. A Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár képgyűjteménye

2-3. Virágh Zsolt: Győr-Moson-Sopron megye kastélyai és kúriái. p. 153-154.

Külső hivatkozás:

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Máriakálnok>

www.halasz.hu

Máriakálnok, Sarlós Boldogasszony kegykápolna

Mária-napi zarándokhely, gyógyforrás

Máriakálnok Győr-Moson-Sopron megyében, Mosonmagyaróvártól 5 km-re a Szigetközben található. A búcsújáráshely eredete a 16. század közepéig nyúlik vissza. A kegyhely keletkezéséről szép legendák szólnak. A hagyomány szerint 1553-tól kezdve számos gyógyulás, sőt megtérés történt az említett forrásnál.

Első kápolna (1553-1633)

A szájhagyomány szerint egy kálnoki ember a közeli kút vizében találta meg a Boldogságos Szűznek papírra festett képét, és később a boldogságos Szűznek és Fiának hársfából faragott szobra is előkerült. A szerencsés megtaláló a szobrot úgy védte, hogy fölé minden oldalról nyitott épületet emelt. Ezt az épületet később egy remete zárt falú kis kápolnává alakította, gondozta a kegyhelyet. A kép alá az oltárra helyezte a szobrot. A kis kápolna 1633-ig maradt meg épségben.

A máriakálnoki kegykápolna

Második kápolna (1633-1873)

A kápolna helyére héderváry Viczay gróf 1720-ban új kápolnát építtetett, amit Sarlós Boldogasszony tiszteletére szenteltek fel. A kápolnát fél-rotundán építették, a főoltár a kápolna közepén volt. Az oltárképet, a Sarlós Boldogasszony festett képét az oltár fölött vasrudakra erősítették, a Mária szobor pedig az oltáron állt. Belül kifestették, székeket helyeztek el benne, volt orgonája is. Oltárát fölszentelték, misézni lehetett benne. A kápolna fa tornyában egy félmázsás harang volt. Egykor a csodatévő forrás a kápolna közepén volt, kút módjára kikövezték, később kivezték a vizét a kápolna mellé. Ebben a kápolnában már misézni is lehetett. Húsvéthétfőn, minden hónap első vasárnapján, valamint minden Mária-napkor volt szentmise.

1781-ben a búcsújárást II. József rendelete értelmében betiltották, eltávolították a kegyszobrot. 1793-ban sokak kérésre ismét kinyitották a kápolnát, újból felállították a barokk ruhába öltöztetett és megkoronázott Mária-szobrot.

1795-ben felújították az épületet, kifestették, új oltárt és új tornyot kapott. A gyakori árvíz sokszor kárt tett benne, az akkori plébános, Belányi János kérésére a mosoni főbíró 1803-ban gátat emeltetett a kápolna köré.

1827-ben, és 1829-ben tatarozni kellett a kápolnát az árvíz rongálása miatt, a tornyot lebontották. 1831-ben elkészült az új oltár. 1873. június 10-én a fa kápolna a zarándokok gyertyáitól meggyulladt, leégett, a tűzvészben elpusztult a híres kegykép és az 1848-ból származó orgona is. A szent Szűz és a Kisjézus szobrai épségben megmaradtak, és az oltár fölött helyezték el őket. A máriakálnoki templom szentélyének díszé a hagyomány szerint a tűzvészben megmenekült Mária szobor.

A kegykápolna oltára régi felvételen

A kápolnabelső ma

A mai kápolna (1873-)

A középtornyos, egyhajós neoromán épület 1874-ben közadakozásból épült. Az óvári főhercegi uradalmi főmérnök, Jammerschprach Frigyes készítette az új kápolna terveit. A fő adakozó a megyéspüspök, Zalka János győri volt. A hajó bal oldalán látható emléktáblán latin felirat olvasható: „Sancta Maria ora pro Joanne Zalka Fundatore Huius Capellae 1874.” magyar fordításban: Szűz Mária imádkozzál Zalka Jánosért, a kápolna alapítójáért. 1874. A kápolna 13,67 m hosszú, 8,72 m széle, magassága 6,9 m, tornya 17, 15 m hosszú. A szentélye félkör alakú, mélysége 2,35 m.

A festést Stupárovics Károly győri festő végezte. A hajó világos színű lett, a szentély boltozata világoskék, hármass mezőben arany csillagok. A szobrot a tűzvész után, 1874-ben átfestették, a kisdéd fejére koronát tettek. Mária szobra is koronát, ezüst jogart és arannyal áttört brokátköpenyt kapott. A kegyeszobor alakjait 5 pár ruhával váltakozva öltöztetik át .

Feszty Masa festette az oltárképet a mosoni hívek kérésére a máriakálnoki kegykápolna számára. A képet 1954. december 5-én áldották meg a mosoni templomban.

A szentély boltozatának kék egén csillagok ragyognak. Középen szép szabadon álló oltár látható.

A kápolna ablakai is adományból készültek: Szent Anna 1912-ben Mersics Mátyás és anyja, Szent Teréz ablak Horváth Ágoston és neje felajánlásából származnak. Szent Erzsébet, Szent István ablak 1938-ban Kühne Konrád és neje, 1941-ben az oltárnál lévő ablak Ellenreider család jóvoltából készült el.

A csodatévő forrás az oltártól jobbra található, két kőlappal van fedve és vizét a kápolnán kívül egy medencébe szivattyúzták. A templom nyugati falában márványtáblán a következők olvashatók: aere Benefactorum, arte Frederici Jammerspach 1874. A jötevők pénzén építtette F. Jammerspach.-hangzik magyarul.

A keleti falon egy átluggatott réztábla alatt fakeretben lévő márványtáblán a következő felírás van: „Ez a kő azon házból való melyben Mária a b. szűz, Erzsébet rokonát meglátogatta.” A kő Szentföldről való, de nem tudni, hogy ki és mikor hozta.

A kápolna román bélétes kapuját pillérek teszik hangsúlyossá. A pillérekön szobrok állnak, a kapu felett erkélyes lezárás látható. Szent Flórián és Szent Vendel szobra a kápolna bejárata fölött látható. A homlokzaton jellegzetes neoromán vakolatdíszítés fut végig. Az egyszintes torony homlokzatát a román stílusra jellemző íves ablakok díszítik. A kápolna belső is a historizmust idézi. 2003-ban kívül felújították az épületet. Elbontották az oltár előtti kovácsoltvas kerítést, új padok kerültek a régiék helyére. A kápolnától balra hatalmas hársfák árnyékában lévő szószerk alkalmas a szabadtéri misézéshez, amelyek Húsvéthétfőn kezdődnek.

Legfontosabb búcsújáró napok Pünkösöd hétfő és szeptember 8., Kisasszonynapja.

Forrás:

Haller János: Mosonvármegye történelmi földrajza (1941). Mosonmagyaróvár, 1998. Mosonmagyaróvári Helytörténeti Füzetek IX. .p. 226-227.

Perger Gyula: „Oltalmad alá futottunk”. Mária-enciklopédia 1950. Győr, Győri Egyházmegyei Levéltár, 2010. p. 108-110.

Frauhammer József Alajosné: Máriakálnok, 1357-2007. Máriakálnok, Máriakálnok Község Önkorm., (2007). p. 11, 12, 14, 17, 51-57

H.-né Sz. Ildikó: Máriakálnok kincse. Búcsújáróhely-kegyhely, melyről csodákat regélnek. In: Kisalföld, 226. sz. 1997. szept. 27. p. 8.

Szobrok a kapu felett

Kimlei Péter: „Kálnoki Mária, nézz le miránk”! In: Szél-járás. 2009. 2. sz. p. 45-47.
Frauhammer Józsefné: Máriakálnok története I. In. Máriakálnok, 1992. 1. sz. p.6.
Frauhammer Józsefné: Máriakálnok története II. In. Máriakálnok, 1992. 2 sz. p.4-5.
Frauhammer Józsefné: Máriakálnok története III. In. Máriakálnok, 1992. 3.sz. p.6-7.
Frauhammer Józsefné: Máriakálnok története. In. Máriakálnok, 1993. 1. sz. p. 4.

Fotók :

a szócikk szerzője

Frauhammer József Alajosné: Máriakálnok, 1357-2007. Máriakálnok, Máriakálnok Község Önkorm., (2007). p. 11, 12, 14, 17, 51-57.

Külső forrás:

<http://www.bucsujaras.hu/mariakalnok/index.html>

<http://latnivalok.nyugat-dunantul.istenhozta.hu/sarlos-boldogasszony-kapolna-mariakalnok/243/>

<http://www.mariakalnok.hu/kapolna.html>

<http://www.felvidek.ma/index.php?>

[option=com_content&view=article&id=24395&catid=22:hitelet&Itemid=109](http://www.felvidek.ma/index.php?option=com_content&view=article&id=24395&catid=22:hitelet&Itemid=109)

Máriakálnoki Mosoni-Duna híd

Márta híd

Fahíd

1924. február 16-án volt szó először a községben arról, hogy lecserélik a fahidat, ugyanis a falu mögötti akkori Holt-Duna ágon fahidak vezettek keresztül Halászi és Magyarakimle felé. A községet körülvevő Duna-ágon Óvár felé a Szitás-kompon jutottak a túloldalra, Szentistvánpusztára pedig a bordacsi komppal.

Vashíd

Az építési költségeket Moson és Kálnok is fele-fele részben vállalta volna. A vasszerkezet elkészítésére kiírt pályázatot a Magyar Vagon- és Gépgyár nyerte meg. 1929-ben a Mosoni–Duna fölé megépítették a rácsos szerkezetű, 57 m hosszúságú, egynyílású, 342 négyzetméter, 20 t teherbírású vashidat. Ez a híd volt az egyetlen vashíd, melyen Mosonba lehetett jutni. A városbíró, Koppó Pál javasolta, hogy a hidat a képviselő feleségéről, Szemerei Mártáról nevezzék el.

Mivel a híd építési költsége 165 000 korona volt, ezért a hídra vámszedési engedélyt kértek, amit meg is kaptak. A megítélt hídvámmal próbálták csökkenteni a költséget.

A hidat a II. világháború idején, 1945-ben a visszavonuló német katonák felrobbantották.

1946-ban megkezdték a roncs kiemelését. Hidraulikus emelőket használtak, két helyen robbantották fel.

Újjáépítés

1950-ben újra felépítették a felrobbantott hidat. A híd nagyon karcsú szerkezetű lett, ezért 1958-ban korlátozták a teherbírását 12 tonnára. A súlykorlátozás miatt lecsökkent a teherforgalom.

Az 1970-es években a növekvő nemzetközi forgalom miatt a balesetek gyakoriak voltak az 1. sz. főúton, ezért a forgalmat ráterelték a hídra, ami annak túlterheléséhez vezetett. Két lépésben megerősítették a hidat, kicserélték a kapuzatot, a felső szélrácsot, majd a beton pályaszerkezetet. A rekonstrukció során megszüntették a magasságkorlátozást, a teherbírást pedig 40 tonnára emelték.

A hídon lévő bronz emléktáblát Kaszás Miklós szobrász készítette.

Komp közelről

Közlekedés komppal

A híd 1930-as években

Kálnoki Duna híd

Forrás:

Szentkúti Károly: Moson nagyközség önkormányzati működése 1871 és 1939 között. In: Moson évszázadai. Mosonmagyaróvár, 2010, p. 190.

Mentes Zoltán: Győr-Moson-Sopron megyei hidak története. Győr, Győri Közúti Igazgatóság. 1993. p. 18-19.

Frauhammer József Alajosné: Máriakálnok, 1357-2007. Máriakálnok 650 éves. Máriakálnok, Máriakálnok Község Önkorm., (2007).p. 25.

Kimlei Péter: Válogatott bibliográfia Moson történetének tanulmányozásához. In: Moson évszázadai. Mosonmagyaróvár, 2010, p. 440.

Képek forrása: <http://www.panoramio.com/photo/10320975>

Ménfőcsanak

Faluhatár

A község területe 2498 kat. Hold, határának hossza: 20,2 km. Északkeletről Győrrel határos, keletről és délről Kisbaráttal, délnyugatról Györszemerével, nyugatról Koroncóval, északról Gyimrót községekkel.

Közigazgatás

A nagyközség 1934-ben Ménfő-Csanakfalu-Csanakhegy egyesüléséből jött létre, és Győr-Sopron megye győri járásához tartozott.

Domborzat

A lakott belterület fele a hegyek oldalain és a völgyben terül el. Itt a sík rész is hullámos. A szél fújta homokbuckák az Öreg-Rába és a Marcal vizéig nyúlnak el. Csanakfalu keleti oldala már síkság. A hegyek közé ékelődve található a község belterülete. A tengerszint feletti magasság a síkságon 115-120 m-ig terjed, a hegyekben 130-184 m-ig. A hegyvonulat az Öreg-Rába előtt 117 m magas. A hegyeket az országút, és a vasút észak felől „kifli alakban” meghajolva kerüli meg.

Földtörténeti múlt

A felszín alakulásában a lepusztító és a feltöltő tényezők is szerepet játszottak. A hegység karbonkori kristályos maghegység volt, a Kisalfölddel együtt, de ez utóbbi 2500 m mélységig süllyedt. A Föld középkorában tenger borította. A harmadkorban a kristályos maghegység elsüllyedt. „Az újharmadkorban sem húzódott le, hanem a Győri-medencében terjedelmes édesvízi tóvá alakult. A pliocén végén a beltengeri süllyedéket a Duna és mellékfolyói feltöltötték, ezért találhatunk itt kavicsot, lösz, futóhomokot. A peremvidék magasra került szintjeit, a külső erők tarolták le.

Csanak főutcája az 1930-as években

Jelenkori felszínkép: A Bakonyból lefutó patakok durva hordalékanyaga és cementező hatása megvédte a pusztulástól a Pannonhalmi-dombvidéket, és a Ravasz-Csanaki-dombok keleti oldalát. Ez a dombvidék három gerincből áll és benyúlik a Győri-medencébe. Bányászati nyersanyagok, ásványok a község területén, és közelében nincsenek, viszont az építkezéshez szükséges homok és agyag bőséggel megtalálható. A község nyugati határánál löszterületek, törmelékkúpok és teraszok találhatók.

Éghajlat viszonyok

Évi átlagos hőmérséklet: 10,7 Celsius fok

Uralkodó szélirány: ÉNY

Évi csapadék mennyiség: 583 mm

Csapadékos napok szám: 128

Havas napok szám: 21

Vízrajz

A község északi határát a Marcal (Öreg-Rába) képezi. 1910 előtt még itt folyt a Rába. Mostani ásott medre a községtől északi határától 300 km-re folyik. A Sokorópátkai u. DNY-i oldalán található egy

forrás. Nem nagy vízhozamú, de állandóan csordogál. „A község valamennyi hegyi utcája, igazi vízmosásos, szakadékszerű.

Talaj, növénytakaró

A község észak- észak-keleti -keleti része jó öntésterület. A déli- dél-keleti részt viszont inkább vályog és agyag borítja. Az agyag humusszal keveredve, egy elég sötét színű, meleg talajt eredményezett. A jó tulajdonságú meleg talajban a növények korai virágzásnak indulnak. A hegyek lábánál is, ilyen meleg talaj található, csak gyengébb a minősége.

A község mai területe emberi beavatkozással művelt, tehát gazdasági kultúrterület. A rétek, a legelők és az erdők, mind emberi munkával létesültek. A jelenlegi málna és gyümölcsösök területén régen erdő lehetett, amit a talaj minősége és színe is elárul.

Állatvilág

Jellemzően apróvadak: nyúl, őz, róka, kártevő rágcsálók: hörcsög, ürge, pocok, egér. Madaraink jellemzően: a veréb, és a seregély.

A község kialakulása

1934 előtt eredetileg két különálló község volt, külön előjárósággal, bírával. A falu határában talált leletek azt mutatják, hogy lakóhelyünk már a kőkorszakban lakott terület volt. Megtalálható a későbbi kor cölöépítményeinek nyomai is. A főzőkultúra bizonyítéka a faluban talált, első agyagedény maradványai. Ebből a korból találtak még őskori edényeket, kőbaltákat. 1944-ben a csiszolt kőkorszakból is találtak leleteket. 1876-ban egy halott csontjai mellett már fémeszközöket is találtak. Ugyancsak itt találtak vörösrézből készült ékszereket, csatokat. 1877-ben Kolonics János földjén, egy csontváz mellett, 18cm magas párkánnyal díszített urnát, 0,5 cm átmérőjű karperecet, és egy 5 cm átmérőjű 10 menetes bronztekercset tártak fel. A kor itt lakói pannonok, illírek, aki falvakban éltek, házaikat fából, rőzséből építették. A község határában lévő homokbánya, amit 1954 nyarán tártak fel, több ókorból származó építmény romjait őrizte meg.

Pannonia keleti határáig laktak i.e. IV. sz-ig a kelták, akik általánossá teszik az arany és a bronz használatát. Az itt lakó kelták telephelyei a folyók mentén épültek. Kereskedtek szarvasmarhákkal, hallal, tüzokkal, bőrökkel. Maguknak készítettek iparcikkeket. Ennek a kornak a leletei: lándzsa, kés. A csanaki rész végig római település volt. A ménfői rész szintén kedvelt nyaralóhelye volt a rómaiaknak. A népvándorlás utolsó hullámaként érkeznek hazánk földjére Árpád vezetésével őseink.

A csanaki jobbágyság terhei

1414-ben perben dől el, hogy az illetékes tizedszedés joga Csanakon a pannonhalmi főapátságot illeti meg. 1520-ban a szőlőhegy nagyrészt kipusztul, a lakosság új telepítést végez, így az apátság kénytelen könnyíteni a terheken. 1531-ben a szolgabíró 10 portát ír össze. 1535-ben 13 porta volt, ebből 7 fizető, 5 teljesen szegény, 1 a bíró földje fizetésből felmentett volt. Az 1560-as években a török elöl, elmenekül a lakosság. 1572-ben török fennhatóság alá kerül a falu. 1593-ban 11 és fél portát említ az összeíró. Az urbárium szerint 7 egész és 11 félhelyes jobbágy lakja, volt még 19 házas zsellér, és 4 lakó (házatlan zsellér). Évi adójuk 4 forint volt 2 részletben. A szemtermésből tizeddel, a bortermésből tizeddel és kilenceddel tartoztak. 1594-ben a falu elpusztul, és még 1609-ben is elhagyatott. 1-2 év múlva települ vissza néhány régi lakó, és idegen helyről menekült jobbágy. 1613-ban ismeretlen okok miatt tűzvész pusztít a faluban, melynek nagy része elpusztul. 1640-ben a portyázó törökök 6 győri és 1 csanaki embert, továbbá egy asszonyt gyermekével együtt fogságba hurcolnak. Az elhurcolt embert később 63 forint váltsággal kiszabadítják. 1641-ben Pálffy Mátyás főapát, csak különböző kedvezményekkel tudta, visszatelepíteni a jobbágyokat.

1701-ben telepíti be jobbágyokkal az elpusztult falut Karner Egyed főapát. Német János kajári

örökös jobbágyot bízta meg 3 évig tartó szabadság kihirdetésével, és a telepítés megszervezésével, ennek fejében ő szabados lesz. 1729. november 1-én, a főapátság új szállítólevelet bocsátott ki, mely 3 évi tehermentesítést helyezett kilátásba.

A község ősi birtokosai

1170 körül III. István király jobbágya Konrád bírta, ki a helységet szőlők nélkül 4 unokájára hagyta. A szőlőt végrendeletében a pannonhalmi apátság kapta, mely adományt István király 1172-ben meg is erősített. A XIII. század elején Ménfőt már a Poky nemzetség birtokolja. 1362-ben Poky Dezső fiai egyezsége lépnek, mi szerint Ménfő Jánosnak jut, aki a határ egy részét Miklós testvérének elzalogosította, 1380-ban visszaváltja.

A XV. században Poky Miklós Ménfő tulajdonosa.

1457-ben Ménfőt már a Garák birtokolják, de valószínű csak zálogba. Ebben az időben, Győr megyében a Szentgyörgyi grófok kezdenek birtokot szerezni. Ekkor kerültek a Pokyak ménfői birtokai gr. Szentgyörgyi Zsigmond kezére.

1517-ben már Zápolya János birtokolja Ménfőt. A XVII. Század első negyedében Czobor György is birtokolja, de nem tudni mi jogon és meddig.

1817-től Ménfő új birtokosai a Beze-rédjek lettek. „Az 1848-as úrbéli viszonyok rendezése után a Bezerédj birtok 1800 kat. holdjából 1400 hold felosztásra került, 400 hold pedig a Bezerédjek birtokában maradt, mely földnek utolsó tulajdonosa Bezerédj Andor volt.”

1934-ven Canakfalut, Csankhegyet, Ménfőt egyesítik. A három község a Ménfőcsanak nevet kapja. 1945 után a Bezerédj-birtokot felosztották. Földjuttatásba részesült 285 dolgozó paraszt, 250 házhely került kiosztásra. A kiosztott házhelyek teljes számban beépültek.

Látnivalók

Bezerédj-Esterházy-kastély

Bezerédj-kápolna

Képek forrása:

1.kép: <http://hu.wikipedia.org/w/index.php?>

[title=FC3%A1jl:Csanaki_kepeslap.jpg&filetimestamp=20100213173459](http://hu.wikipedia.org/w/index.php?title=FC3%A1jl:Csanaki_kepeslap.jpg&filetimestamp=20100213173459)

2.kép: Tanulmányok Ménfőcsanak történetéből/szerk. Borbély János; kiad. Győr-Ménfőcsanak Önkormányzatának Testülete

Forrás:

Tanulmányok Ménfőcsanak történetéből/szerk. Borbély János; kiad. Győr-Ménfőcsanak

Önkormányzatának Testülete, 1990., 5-15. old

Süveges Juszina: Ménfőcsanak története; 198?

További dokumentumok

Ménfőcsanak német nemzetiségű lakosságának története és asszimilációja a XVIII-XIX. században / Tilai Mária, 1988

Adalékok Győr-Ménfőcsanak történetéhez: Ménfőcsanak az őskorban és a népvándorlás korában: történelmi emlékhelyek, fontosabb hadi események / kész. Királyszéki Gábor, 1989

Ménfőcsanak - Sírok az Eperföldeken

„Az elmúlt 15 év régészeti kutatásai jelentős mértékben kibővítették Győr-Moson-Sopron megye római korára vonatkozó korábbi ismereteket. A különböző beruházásokat megelőző nagy felületű ásatások révén egy-egy lelőhely nagyobb, összefüggő területeit sikerült feltárnia a régészeknek.”

Győr-Ménfőcsanakon 2005 júniusától novemberig, az Eperdöldek nevű lelőhelyen folytak megelőző feltárások.

Sírok feltárása

A római és kelta temető mellett megtaláltak még a bronzkori és avar sírokat, valamint kelta, római, avar és középkori telepjelenségeket is megfigyelhettek. A római temetőből napvilágra került egy Ny-K-i irányú, kavicsozott római út két oldala mentén fekszik 64 csontváz, 11 hamvasztásos, 3 jelképes temetkezés.

A IV. századi feltárt csontvázak temető többsége aknasír, ami többé-kevésbé lekerekített sarkú téglalap alakú sírgödör.

A sírok felépítése

Az egyes sírokban padkák is megfigyelhetők voltak. Néhány sírgödör aljában faragott kövekből halotti fekhelyet alakítottak ki. A köveket habarcsos kötőanyagba ágyazták, a halott fejét egy „párna” funkciót ellátó, a „kőágy” síkjából kiemelkedő, téglalap alakú kötömb tarthatta. A fekhelyeket lapos méretű tömbből alakították ki. A sírok kirablása után egy övcsat maradt. Az egyes sírok 50-60 cm mélységben voltak, a sírgödör oldalai mentén padkát hagytak, a padka alatti oldalakat kivakolták. Az előkelő halottak számára, fadestekát fektettek a padkára, hogy megvédje a koporsót a bezuhanó föld súlyától, s egyfajta sírkamrát alakítottak ki az előkelő halott számára.

A halottak elhelyezése

A halottakat az esetek többségében textíliával becsavarva temették el. A koporsó meglétét bizonyítja a famaradvány, illetve a föld elszíneződése, illetve a koporsó lezárásához használt vaskapcsok, vasszegek előkerülése. A halottak fekvő helyzetére jellemző, hogy általában háton fekvő, nyújtott testhelyzetbe, a karokat legtöbbször könyökben meghajlítva a medencére helyezték, vagy a mellkasra hajlították, olykor a kezeket a törzs mellett nyújtva hagyták.

Esetenként a halottakat enyhén zsugorítva helyezték el, a lábakat behajlították, térdeket felhúzták.

A halottak viselete

A halottak mellett különböző tárgyak voltak találhatóak. A viselet elemei közül a legjellemzőbb az ékszer, a nőknél a gyöngysor, a fülbevaló, a karkötő, a férfiaknál a csat, a fibula, a szíjvég.

Gyakran edényekkel is találkozhattak a régészek. Leggyakrabban a tál, a korsó, a bögre, ritkán az üveg pohár került elő.

A női sírokban fellelhető volt néhány parfümös kicsiny üvegcsé is, melyekben illatos olajokat tarthattak.

A férfi sírokban gyakran megtalálható volt a ár. A nők esetében az egykori munkafeladatokról tanúbizonyságot szolgáltatottak az orsógombok.

Mindkét nem esetében gyakori melléklet a vaskés. Ritkán fordult elő fegyvermelléklet, egy sírban volt fellelhető a vaslándzsa, és a harci balta, ami arra utal, hogy a halott minden bizonnyal előkelő szerepet foglalt el a közösségben.

Érmék

Az érmék előfordulási gyakorisága a legnagyobb, kb. 18-23 db is megtalálható volt egy sírban. Az érmék általában kis kupacban voltak megtalálhatóak, viszont egy sírnál textilzacskó maradványait is sikerült megmenteni a restaurálás folyamán.

Gyakori volt a teknősbéka-páncélja, melyet szándékosan helyeztek el. Egy esetben a sír oldalfalában kialakított kis padkára helyezték a teknőspáncélt, egy másik sírban pedig szarvasagancssal együtt látott napvilágot.

Összefoglalóan a ménfőcsanaki eperföldön talált temető leletanyaga IV. századi általános képbe illik bele, s a környék egykori római településeinek temetkezési helye lehetett.

Temetőben 11 hamvasztásos sír is előkerült. A hamvasztás valószínűleg egy közös égetőhelyen történt. Ezen temetkezések sírgödrei leggyakrabban kör alakúak.

Forrás:

Varga Krsztina: Ménfőcsanak sírok az eperföldeken, In: Rómaiak nyomában...: az elmúlt 15 év római koros ásatásai Győr-Moson-Sopron megyében: kiállításvezető. Szerk Bíró Szilvia. Győr, Xántus János Múzeum, 2006. .p. 101-106.,

Egry Ildikó: Beszámoló a Győr-Marcalváros-bevásárlóközpont területén végzett megelőző régészeti feltárásokról. In: Arrabona 39., 2001. Győr, 2001. 57-78. p.

További forrás:

www.mszgyms.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=62:auchan-gyr-nem-kell&catid=40:auchan-uegy&Itemid=61

Ménfőcsanak római kori régészeti leletei

Régészeti lelőhely

Ménfőcsanak környékén, a kiváló természeti adottságoknak köszönhetően az őskortól köszönhetően szinte folyamatosan éltek emberek. Az elmúlt másfél évtizedben a beruházásoknak köszönhetően folyamatosan kerültek elő régészeti leletek, melyek feldolgozása folyamatban van. A kutatások egy hatalmas, több periodusú római kori bennszülött települést is feltártak.

Római út

A római kor legizgalmasabb, legjelentősebb felfedezésének az Arrabonától Savaria felé vezető út nyomvonala tekinthető, amire 1995 tavaszán egy majdani bevásárlóközpont helyén bukkantak a régészek.

400 méteres szakaszt tártak fel az 5-6 méter széles útból. A kavicsalapozás egy része maradt fenn. Az út két oldalán vízvezető árkok húzódtak.

Egymás közeléből öt mérföldkő került elő, amely közül háromnak sikerült rekonstruálni a szövegét. Meglepetést okozott, hogy három ép III. századi mérföldkövek kerültek elő. A gépi földmunkák kezdetekor előkerült az első mészkőoszlop, a másik kettő a nyár folyamán, kézi feltárással.

Mérföldkövek

Három császár uralkodására utal a megtalált három mérföldkő.

1. Mérföldkő:

A legkorábbit Arrabona, a mai Győr határában állították 218 tavaszán. A felirat tanúsága szerint Macrinus második konzulása idején készült. Az oszlop 237 cm magas és 40 cm átmérőjű.

2. Mérföldkő:

A második mérföldkő Heliogabalus császár nevét viseli. Az oszlop 240 cm hosszú, és átmérője felfelé szűkül, 218 és 220 között állították.

A mészkőoszlop Heliogabalus császár nevét viseli. Pálfalvi Gábor: Ménfőcsanak, a régészek paradicsoma, In.: Szabadföld, 1997. máj. 20. sz. p. 22.,

3. Mérföldkő:

A harmadik oszlop Philippus császár nevével a 244-249 közötti időből származik. Ez 241 cm hosszú és 50 cm vastag. A rómaiak ezer dupla lépésben számolták a mérföldet. Ez a távolság ma másfél kilométernek felel meg. Ezeket a mészkőoszlopokat elsősorban a birodalmi és tartományi utak mentén helyezték el.

A feliratokból arra következtethető, hogy más célt is szolgáltak ezek az oszlopok. A Római Birodalomban nagy szerepe volt a propagandának. Pl. a császár érdemeinek méltatására is használták. A feliratok egyértelműen propagandisztikus célokra utalnak. Macrinus és Heliogabalus uralkodása között még egy év sem telt el.

A mészkőoszlopra vésett szöveg magyar fordítása: A hadseregvezető császár, Macrinus a szerencsés és kegyes uralkodó második konzulása alatt. A mérföldkövön szerepel még a császár valamennyi címe, a trónörökös kiskorú fia is.

Római település

A Szeles Dombon 1990-91-ben került elő a római kori bennszülött település első részlete. Az ásítás

keretében 57 földbe mélyített kunyhó, kutak, tárológödrök és árokrendszerek láttak napvilágot. A kisebb dombon elhelyezkedő házak egy része utcás, más része csoportos elrendezésű volt. A domb alján a házaktól távolabb 42 kutat tártak fel. A kerámia leletanyag alapján a település Claudius császár idejétől a III. század végéig lakott volt.

Forrás:

Pálfalvi Gábor: Ménfőcsanak, a régészek paradicsoma, 1997. máj. 20. sz. p. 22., In.: Szabadszék,

Szőnyi Eszter : Adatok a Brigetio-Savaria út nyomvonalához. In: Arrabona, 35/1-2. p. 97-110.

T. Szőnyi Eszter : Római kori útdatok Győr megyében. In: Arrabona, 37/1-2. p. 83-98.

Bíró Szilvia, Szőnyi Eszter: Ménfőcsanak , településrészletek. In: Rómaiak nyomában... : az elmúlt 15 év római koros ásatásai Győr-Moson-Sopron megyében : kiállításvezető : Xántus János Múzeum. Győr, Győr-Moson-Sopron megyei Igazgatóság, 2006. p.34-40.

További irodalom:

www.mszgyms.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=62:auchan-gyr-nem-kell&catid=40:auchan-uegy&Itemid=61

www.otka.hu/index.php?akt_menu=4314

www.romaikor.hu/index.php?p=cikk&a1=8&a2=41&id=1524

www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei

Sulyok Vince Irodalmi Emlékhely

9012 Győr-Ménfőcsanak, Győri út 90.

2002-ben Sulyok Vince, a Norvégiában élő Ménfőről elszármazott költő 70. születésnapját ünnepelték Ménfőcsanakon, amikor is a költő az évtizedeken át összegyűjtött könyveit és folyóiratait felajánlotta és elajándékozta azokat a Petőfi Sándor Általános Művelődési Központnak. A gyűjtemény a költő magyar és norvég nyelven kiadott munkái mellett tartalmazza az emigráns magyar irodalom sok fontos alkotását is. A könyvek Ménfőcsanakra szállítása még életében elkezdődött, de az utolsó szállítmány érkezését már nem érthette meg, mert 77 éves korában, 2009. augusztusában meghalt Oslóban.

A több mint ötezer kötetet magába foglaló gyűjteményből, Sulyok Vince levelezéseiből és kézírataiból alakították ki azt az emlékhelyet, melyet 2011. június 3-án ünnepélyes keretek között adtak át és nyitottak meg a nagyközönség számára. A megnyitón a költő Norvégiában élő családja is részt vett. Sulyok Vince özvegye, Sulyok Éva személyesen adta át az emlékszobát.

Sulyok (Sklánicz)Vince

költő, műfordító, művelődéstörténész

(Ménfő, 1932. júl. 7. - Oslo, 2009. aug. 9.)

Sklánicz Vince középparaszti családban született Ménfőn az Öreg utcában. Már az elemi iskola megkezdése előtt tudott írni és olvasni. 1944-ben a győri bencés gimnáziumban kezdte meg tanulmányait, de az egyházi iskolák államosítása miatt a Révai Miklós Gimnáziumban érettségizett 1952-ben jeles bizonyítvánnyal. Az ELTE Jogtudományi Karán végzett el egy évet, majd kizárták – miután kulákgyanusnak tartották szüleit. Egy év gyári munka után

orosz-magyar szakosként a budapesti, majd ennek megszűnte után az egri tanárképző főiskolán tanult tovább.

„Ekkoriban már megjelentek írásai (főképpen versek, Sulyok Vince néven) Beválasztották a főiskolai MEFESZ vezetőségébe 1956-ban. A forradalom kirobbanásakor tagja lett a városvédelmi bizottságnak Egerben, mely mindvégig a helyi forradalmi események irányítója volt. A főiskolások képviselőjében beválasztották Eger Városá Forradalmi Tanácsába és a Heves megye Forradalmi Tanácsába, ahol aztán nyomban kinevezték a megye napilapjának, a Népújságnak a főszerkesztőjévé. Az 1956-os forradalom napjai éppoly meghatározó erővel hatottak rá, mint gyermekora paraszti világa.

November 13-án az időközben Egerbe visszatért szovjet csapatok parancsnoka azonnali hatállyal kiutasította a városból a nem egri illetőségűeket. Ekkor tért haza a szülői házba Ménfőcsanakra.”

1957-ben kizárták az ország összes egyeteméről és főiskolájáról. Ezután elhagyta az országot és Jugoszlávián keresztül Norvégiába került. Elvégezte a norvég egyetemen a német és a történelem szakot, melyet 1963 decemberében fejezett be. Ekkor vette fel édesanyja nevét (Sulyok) is hivatalosan.

Az Oslói egyetem könyvtárába kezdett dolgozni, ahol 1970-től történelmi szakelőadóként működött, majd néhány évvel később az egyetem főkönyvtárosa lett.

1964-től rendszeresen jelentek meg írásai norvég lapokban, melyek többnyire a magyar történelemmel, irodalommal, kultúrával foglalkoztak. Eközben folyamatosan publikálta verseit az emigráció folyóirataiban: az Irodalmi Újságban, a Katolikus Szemlében, a Nemzetőrben és az Új Látóhatárban. Részletes életrajz <http://www.bezeredj-kastely.hu/hun/sulyok-vince-emlekhely.html>

Forrás:

http://www.bezeredj-kastely.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=560&Itemid=79

<http://www.bezeredj-kastely.hu/images/kastely/emlekhely.jpg>

Képek forrása:

<http://www.bezeredj-kastely.hu/hun/sulyok-vince-emlekhely.html>

Mihályi, Szentháromság római katolikus templom

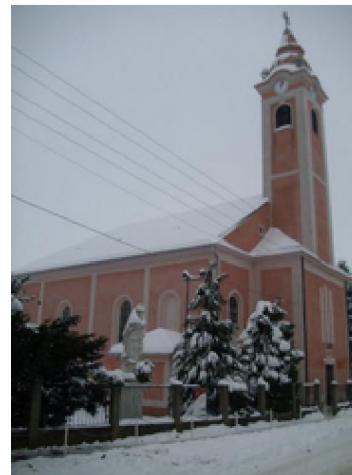
Mihályi, Korona u. 2.

Építéstörténet

A műemlék jellegű barokk stílusú római katolikus templom 1359-ben épült, ekkor Szent György templomként említették. Az egyhajós, torony nélküli volt, aminek 1701-ben egy esperesi jelentés szerint csak a falai álltak. 1748-ban restaurálták, 1854-ben 2 mellékhajóval bővítették, így lett háromhajós épület. Most 280 m² alapterületű. 2001-ben külső felújításra került sor, ekkor lett rózsaszínű a torony teteje. 2010-ben a tetőszerkezetet újították fel.¹

Külső

A dísztelen, oromzatos homlokzat előtti tornyán órapárkány van, lizénák és pántok tagolják. A toronysisak sarkán 4 kőből készült angyalszobor: Mihály, Gábor, Rafael és Uriel látható. A toronyszoba körüli ablakok félköríves záródásúak. A homlokzat szélein szögletes keretű ajtók, ami felett félig befalazták a félköríves ablakokat. Hajófalak dísztelenek, a nyolcszög 3 oldalával zárták le a szentélyt.

A templom épülete

Belső

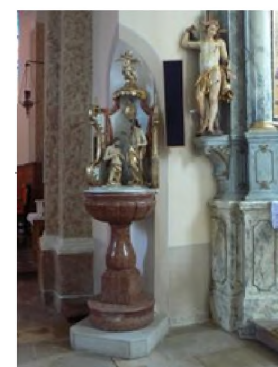
A toronyalja enyhén ívelt dongaboltozatos, orgonakarzata két pilléren áll. A hajó felé körívvel és kosárvíval fordul, dongával és csehsüveggel alaboltozott. A főhajóban köríves árkád, pilléreken toszkán félpillérek, valamint két keresztboltozatos szakasz látható. A mellékhajók háromszakaszosak. A szentély egyfiókos, dongaboltozatos, a sarkokban toszkán félpillérek, valamint sekrestyék és kosárvíves oratóriumok vannak.

Templombelső-főoltár

Berendezés

A templom belsejében látható a szarkofág alakú rokokó főoltár 1750 körüli. A főoltár építményének kettős talpzata van, rokokó keretekkel, korinthisz barokk szobrok sorával. A voluntás tubernákulum ajtaján feszület, trónus, amiben istenszem látható. Oldalt két angyalfigura van. Kettős talpazaton áll, rokokó keretek, korinthisz oszlopok, mellette szentek szobrai állnak. A háromrészes párkány felett áll szent György lovas alakja, aki a középkori templom védőszentje volt. Oromzatán az angyalkák nemesi címereket tartanak. Az oltár képén Mária megkoronázása látható. A mellékoltár 1760 körül készült. Szarkofágszerű, két korinthisz oszlop felett háromrészes párkány voluntás rátéttel, hullámos szemöldökpárkánnyal. A két oszlop feletti párkányon szentek szobrai: Szent József a kisdéddel, Szent Borbála, Szent Katalin, Szent Flórián és Nepomuki Szent János alakjai láthatók. Az oszlopok mellett kis konzolon Zakariás, és Erzsébet, valamint Szent Sebestyén és Rókus szobra áll. A Szent Szív oltárkép 1860-ban készült.

Keresztelőkút

A szentély oldalfreskóit Závory Zoltán szilsárkányi festő készítette. Említésre méltó még a hólyagdíszes medencéjű, körte alakú lábú márvány keresztelőkút, a fából készített aranyozott húsvéti gyertyatartó, ami három karmos lábon áll. Krisztus feltámadása dombormű díszítéssel, ami 1750 körül készült. 19. századi nazarénus kép a Szent szív. W. Schöffmann nach K. K: 1859.

jelzésű. A rózsafüzér titkai című kép. Felette Szent Donát 18. században készült képe látható. A templom belső falában sziklakápolna és diszes, címeres síremlékek vannak. 1773-ban készült Tóth István költő rokokó síremléke.

A templomkertben található a műemlék jellegű Mária Immaculata-szobor, rokokó stílusú, 1780-ban készült. Mária alakját dús ruharedő veszi körül, gömbön áll, feje felett glória.

Forrás:

Göncz József, Bognár Béla: Templomok, iskolák Sopron vármegyében: kordokumentumokon és képeslapokon. Sopron, Szép Sopronunk Kiadó Kft., 2005. p.100.

Csatkai Endre: Sopron és környéke műemlékei. Győr, Győr-Sopron Megyei Idegenforgalmi Hivatal, 1962. p. 554-557.

További irodalom:

Gyarmati Pál: Mihályi község története. Mihályi, 1976. p. 27-27.

Vendégváró: látnivalók Győr-Moson-Sopron megyében. főszerk. Bedécs Gyula. Miskolc, Well-Press BT., 1996. p. 113.

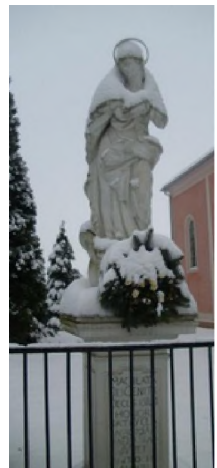
Fotók:

a szócikk szerzője

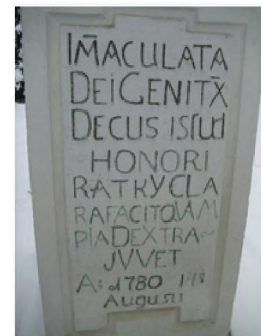
Külső hivatkozás:

<http://www.mihalvi.eoldal.hu/cikkek/muemlekeink/szentharomsag-templom>

<http://www.mihalvi.eoldal.hu/cikkek/muemlekeink/muemlek-kozteri-szobraink->

Immaculata-szobor

A szobor talapzata

Milkovich-Zámory könyvgyűjtemény

A 19. század végén mind a győri közvélemény, mind a városvezetés magáévá tette azt az elgondolást, mely szerint Győrött közkönyvtárat kellene létesíteni. A fennmaradt iratok szerint a városok saját cserekiadványaival, ajándék kötetekkel, intézményekhez beérkezett nyomdai termékekkel, minisztériumi anyagokkal töltötték fel az induló a könyvtárat, kiegészítve a város 2130 koronás fejlesztési hozzájárulásával.

Az állomány tervszerű gyarapítása az alapító, Sefcsik Ferenc (1868-1934) főlevéltárnok, majd az utódja, dr. Bay Ferenc (1904-1975) nevéhez fűződik. A fejlesztés érdekében megjelent a „népkönyvtár-egylet” létrehozásáról szóló tudósítás:

„F. hó 27-én megalakult egyletünk célja a város polgárainak a hazafias, erkölcsös és ismeretterjesztő olvasmányokat díjtalanul rendelkezésre bocsátani. Ezen emberbaráti cél minél sikeresebb elérésére avval a tiszteletteljes kérelemmel fordulunk egyletünk nemesszívű pártfogóihoz, hogy felesleges és célunknak megfelelő könyveiket egyletünknek adományozni szíveskedjenek...”

A felhívás nem maradt hatástalan. Az egyedi beszerzések mellett jelentős gyűjteményekkel is gyarapodott a könyvtár.

Megjelent Sefcsik Ferenc főlevéltárosnál a Koroncón élő özv. méhkerti Milkovich Zsigmondné szül. Patkóstheszéri Zámory Mária úrnő és az iránt érdeklődött, elfogadja-e a könyvgyűjteményüket az újonnan alakult városi közkönyvtár kiegészítéséül, alapító levéllel és feltételekkel, mert ellenkező esetben Komárom vármegyének ajánlja föl, ahol rokonának könyvtára (Ghiczy-féle könyvtár) a megyei levéltárban nyert elhelyezést. Győr örömmel fogadta el az adományt.

Az ajándékozási okirat 1903. augusztus 19-én készült, ennek alapján állították össze az alapítólevelet a város törvényhatósági bizottságának közgyűlésén 1904. szeptember 1-jén, melyet a 267/904. sz. határozatában elfogadott. Így a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium által 1905. január 24-én jóváhagyott 2444. VKM. számú alapító levél szerint 4660 kötet, valamint 2902 füzet került a város tulajdonába.

Az alapítólevél

Az alapítólevélben a gyűjteményről az ajándékozó és a fogadó város közös megfogalmazása megállapítja, hogy abban tükröződik a „páratlan szorgalom”, a család igen nagy gonddal és költséggel összegyűjtött szellemi értéke, a művelődés szeretete és annak közkinccsé tétele iránti törekvés.

Az adományozó első kikötése, hogy a könyvek összessége az idők végezetéig Milkovich-Zámory könyvtár címmel elkülönítve kezelendő és az enyészettől megóvandó.

Második kikötése, hogy a könyvtár kizárólagos közcélú szolgáljon, és a könyvtár helyiségeiben a közönség rendelkezésére álljon, azonban az egyes művek a könyvtárból senkinek ki ne adassanak, továbbá megőrzendők Milkovich Zsigmondnak és feleségének olajfestményű arcképei.

A gyűjtemény

A Milkovich-Zámory-gyűjtemény alapjául szolgáló családi könyvtárat Milkovich János volt győri kanonok és pápóczi prépost hozta létre, majd örökösei fejlesztették tovább.

Tartalmi összetétele a kor kultúráját és az alapító érdeklődését tükrözi: történelmi, jogi, vallási, ipari, kereskedelmi, orvostudományi, csillagászati, fizikai, földrajzi, néprajzi, szépirodalmi művekből és folyóiratokból áll. Többségében igen dekoratív, művészi kiállítású kötetek, melyek közül jó néhány a győri Streibig nyomdában készült.

Az 1791 és 1800 közötti időszakban adták ki a művek nagyobb részét, főként latin nyelven. A korai kiadványok között összesen 175 latin, 39 magyar és 25 német nyelvű munka található.

Néhány ritkaság

A legértékesebbek egyike az ősnymtatványszámba menő Hortus Sanitatis (Az egészség kertje) c. latin mű, melynek szerzője Caub (Cuban) János. Nyomtatták Velencében 1517-ben.

Kuriózum a híres Calepinus latin-olasz nyelvű szótár 1718-ban megjelent példánya.

Különleges darabok: a Szenci Molnár Albert-féle latin-magyar-német szótár, amely 1708-ban Nürnbergben jelent meg; Sebastian Münster világhírű Cosmográfiájának 1598-as baseli példánya; az Ortelius Continuatus frankfurti 1665-ös kiadása.

A gyűjteményben öt kéziratos mű van az 1712 és 1800 közötti időkről. Ezek magyar, latin és német nyelvűek.

Az egyik a csehországi egyházak üldözésével foglalkozik 894-től 1632-ig. A másik az 1741-ben történt eseményeket rögzíti, amikor Mária Terézia koronázó országgyűlést tartott Pozsonyban. A harmadik tíz évvel később készült, a pozsonyi diéta tanácskozó üléseiről tudósít. E három kötet szerzője ismeretlen.

A negyedik kötet Komáromy Sándortól származik, és különféle rendeleteket, szabályokat, parancsokat tartalmaz, az ötödik kötet Magyarország történetét ismerteti 842-től 1835-ig. Nagyon érdekesek és sokfélék a kalendáriumok, köztük tíz magyar nyelvű is van az 1700-as évekből.

Rendkívül érdekes darab Johann Ludwig Gottfried 1743-1745-ben Frankfurt am Mainban Hutter, Philipp Heinrich kiadónál megjelent terjedelmes Világtörténete, két kötetben – az első a világ kezdetétől 1619-ig, a második 1618-tól 1659-ig mutatja be Európa és más földrészek eseményeit, 78 rézmetszetes táblával és 329 rézmetszetes illusztrációval. Győr elestét és visszavételét is tárgyalja.

Említésre méltó Franciscus Halvax 1746-ban, Nagyszombatban megjelent munkája, amely Mátyás király levelezését teszi közzé. A nagy magyar uralkodó kora főpapjaihoz, hadvezéreikhez, királyaihoz, császáraihoz illetve híres embereihez intézett levelei olvashatók.

A gyűjtemény elhelyezése

A közkönyvtár hosszú évekig a győri városházán működött, a rendelkezésre álló két terem közül az 50. számút teljesen elfoglalta a Milkovich-Zámory, a Karácsonyi-könyvtár és a Magyar Törvények gyűjteménye.

A gyűjtemény, már mint közkinccs két világháborút vészelt át sértetlenül. 1952-ben a Városi Könyvtár és a Körzeti Könyvtár egy közös épületben nyert elhelyezést a Rákóczi u. 1-ben, már Megyei Könyvtárként.

A könyvtár részletes feldolgozása 1986 januárjában kezdődött meg. A Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár tudományos főmunkatársa, Haraszti Erika Ágnes (1935-1995) nagy hozzáértéssel és gondnal látott hozzá.

Ezen értékes gyűjtemény a kilencvenes évek elején a volt kármelita rendház műemlék épületében és bútoraiiban kapott méltó helyet, majd 1994-től a Vagyonátadó Bizottság döntése értelmében Győr Megyei Jogú Város tulajdonát képezve a győri Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár kezelésébe került át.

Forrás:

Horváth József: Adalékok a Győri Városi Közkönyvtár első évtizedeinek történetéhez. In: A

Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár jubileumi évkönyve, 1898-1998 / szerk. Horváth József. Győr, KKMK, 1998. p. 23.

Pernes Gyula: Az olvasómozgalom hagyományai Győr-Sopron megyében. „Teremtsünk Győrött közkönyvtárat!” In: Pernes Gyula: „A kultúra és Győr szerelmese”. Győr, Győri Vár. Kvt., 2002. p. 185-186.

Sefcsik Ferenc: Városunk könyvtárának története. In: Győri Szemle, 1932. p. 304-306.

Lengyel Alfréd: A könyvtár rövid története. 1898-1938. In: a Győri Városi Közkönyvtár évkönyve I. 1898-1938. Szerk. Bay Ferenc. Győr, 1939. p. 6.

Haraszi Erika Ágnes: A Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár Milkovich-Zámory különgyűjteménye. In: Kisalföldi Könyvtáros, 1989. 1. sz. p. 57-60.

Haraszi Erika Ágnes: 1800 előtti magyar vonatkozású kiadványok a Milkovich-Zámory különgyűjteményben. In: Magyar Könyvszemle, 1983. 1. sz. p. 80-85.

A Milkovich-könyvtár Győrött. In: Győri Hírlap, 1903. aug. 29. p. 2.

Sindulár: Könyvgyűjtemény – kikötésekkel. Századeleji ajándék Koroncóról. In: Kisalföld, 1986. júl. 21. p. 5.

Nagy Éva Ildikó: A Milkovics!-Zámory gyűjtemény. "Szülőföldünk" honismereti pályázat, 2006.

Kép forrása:

<http://www.gevk.hu/?t=gvuitemenek/milkovich>

A mosoni Futura

A mosoni gabonaraktár

Mosonmagyaróvár déli városrészének egyetlen megmaradt magtára a várost átszelő főút mentén. Ipari műemlék.

A Futura elnevezést az 1930-as években kapta az akkori működtetőtől, a Futúra R.T.-től.

Uradalmi gabonaraktár

Moson vármegyében a 19. században a nagy gabonakereskedelem hozta létre a magtárakat. A mosoni, ma is látható gabonaraktárt a magyaróvári központú főhercegi uradalom emelte. A hatalmas épület a Mosoni-Dunától mintegy 100 méterre épült. Korai történetére vonatkozóan ismereteink nem teljesen pontosak a főhercegi levéltár megsemmisülése miatt. Egyik fagerendájába vésett 1751-es évszám az építés dátumára enged következtetni. II. József ideje alatt adóhivatalként is szolgált. Egy 1782-ben megjelent hirdetmény szerint a király a rossz viszonyok miatt megengedte, hogy azok a gazdák, akik pénzt nem tudnak előteremteni, „Élettel a Magazinumokba beszállítván Portiojukat, a Magazinusok Quietentiái mellett” gabonával törleszthették adóhátralékaikat.

Gabonaraktár a 19. században

A Futura a 2000-es években

A folyó időközben távolabbi medret vájt magának, így az épülettől messzebb került a kikötő. A magtár használatával felhagyva az uradalom 1806-ban (más forrás szerint 1807-ben) a mai Gabona rakparton felépítette a Donau Süttkasten elnevezésű új magtárt (a későbbi Kühne Mezőgazdasági Gépgyár központi irodaépületét).

A mosoni gabonakereskedelem fokozatosan lehanyatlott, a két világháború között már válságban volt. Ebből az időből maradtak fenn a magtár fényképi ábrázolásai, melyeken az épület kívülről már elhanyagolt volt.

Tulajdonosváltás

Frigyes főherceg halála után fia, az ifjabb Albrecht az épület eladása mellett döntött. 1937. augusztus 31-én eladta a magtárt Moson nagyközségnek. A vételár tetemes, 42 000 pengő volt, melyet a nagyközség 5200 pengős részletekben fizetett.

A magtár közismert mai nevét 1939 szeptemberében kapta, amikor a 350 vagonnyi gabonát befogadni képes raktárépületet a gabonával kereskedő Országos Futúra R.T. kibérelte Moson községtől. A mosoni gabonatermelő nagygazdák voltak a fő ügyfelek. A Futúra az 1930-as évek végén az uradalommal állt bérleti viszonyban, ami a tulajdonosváltáskor némi bonyodalmat okozott.

1949-től 1953-ig a Mosonmagyaróvári Ingatlan Kezelő Osztály diszponált az épület felett.

Államosítás

1953-ban államosították, és a Győr-Sopron megyei Terményforgalmi Vállalat (Győr) kapta meg.

A Csodák Palotája (Lenzsér Péter látványterve)

1962-65 között a megyei Malomipari és Terményforgalmi Vállalat használta. 1964-től a Magyar Gabona Tröszt kezelhette a rendszerváltozás megkezdéséig. A magtár a XX. század végére egyedül maradt, eltűntek mellőle a melléképületek, hasonlóan az 1845-ös állapothoz.

1995-ben ismét Mosonmagyaróvár városé lett. Az új tulajdonos kívülről bevakolta és a tetőt is kijavította.

A korabeli épület

Az eredeti gabonaraktár az út mentén hosszan elhúzódó, három emeletes épület, késő barokk forma. Számos kis ablakának kőkerete a Lajta hegységéből származik. Anyaga téglá, nyeregvetős, ablaksor párral a tetőn, függőleges oldalsó ablakokkal. Belső kialakítása faszervezetes, háromemeletes, egységes megjelenésű, két bejáratú. A dualizmus időszakában vakolták be másodszor, ilyen jellegű épületet általában 100 évenként újítottak fel kívülről.

Megépítése óta nem sokat változott.

A Futura a 21. században

A hosszú évek óta kihasználatlanul álló műemléképületből 2011. tavaszán kezdődő uniós támogatású beruházással modern természettudományi bemutatóközpont alakítanak ki, a budapesti Csodák Palotája szakmai segítségével. Az épületben folyamatosan megújuló interaktív állandó kiállítás nyílik, mellyel a fizikát, a technikai vívmányokat, a biológiát és a kémiát népszerűsítik. A tervek szerint a földszinten a szél- és elektromos energiát, az első emeleten a mágnesességet, a robottechnikát, valamint a napenergiát mutatják be, míg a felső szinten főként a különböző játékokat helyezik el. A tetőtérben lesz a Camera Obscura és egy napteleszkóp. A gabonáról mellett henger alakú építményben kap helyet a legkorszerűbb oktatástechnikai eszközökkel felszerelt előadóterem, illetve egy időszakos kiállítóter.

Forrás:

Enzsöl Imre: A mosoni gabonaraktár. In.: Mosonvármegye, 2008. 11. 19.

Haller János: Moson vármegye történelmi földrajza. Mosonmagyaróvár, Mosoni Polgári Kör, Mosonmagyaróvári Múzeumbarátok Egylete, Mosonmagyaróvári Múzeum Alapítvány, 1998. p. 176.

Husz János: Töredékek Moson múltjából III. Mosonmagyaróvár, Mosoni Polgári Kör, 1995. p. 4.

Körtési Zsolt: Csodák Palotája épül Mosonmagyaróváron. In.: Napi Gazdaság. 30. sz. 2010. febr. 12-13. p.11.

Természettudományi Bemutatóközpont épül Mosonmagyaróváron. In.: Múzeumcafé. 2010. 16. sz. p. 10.

Thullner István, Tuba László (főszerk.): Moson évszázada. Mosonmagyaróvár, Önkorm., Mosoni Polgári Kör, 2010. p.

Képek forrása:

1. Moson évszázada. p. 142.

2. Internet

3. Múzeumcafé 2010. 16. sz. p. 10.

Külső forrás:

www.mosonvarmegye.eoldal.hu/cikkek/tanulmanyok/a-futura-tortenete.html

www.kisalfold.hu

A mosoni római katolikus templom

(Mosonmagyaróvár, Szent István király u. 110.)

Építése, felújítása

A templom 1757-ben épült késő barokk stílusban, alacsony gúla alakú toronysisakkal. Műemlék jellegű építmény. Mária Terézia támogatta az építkezést. Védőszentje Nepomuki Szent János. A templom építésének a neve nem ismert. A templom egyhajós, két oldalfülkével tagolt. Ehhez egyszakaszos kórus csatlakozik melyet a szentély zár le. A torony két oldalán egy-egy helység nyílik, a nyugati raktár, a keleti keresztelőkápolnaként szolgál. A templomépület eredeti formáját a XIX. sz-ban is megőrizte 1823-ban is csak a sekrestye kapott új bejáratot. Az első nagyszabású renoválásra 1838/39-ig kellett várni. A főhomlokzat átalakítására Réthy József győri építőmester 1913-ban készített tervet, mely során a kapu és az ablakok keretelése gazdagabb lett. Az emeleteket elválasztó osztópárkányt megszüntették. A timpanon üres felületét rokokó ornamentikával töltötték ki. Az új toronyra három méteres keresztet helyeztek.

Belső

A templom belső falainak kimeszelését 1774-ben végezte Carolo Antonio Cerenotti. A szentélyt csak ezután festették ki, de sem a mester neve, sem a pontos időpontja nem ismert. A falképeket 1892-es nagy renoválás alkalmával átfestették. A következő renoválásra 1938-ban került sor, amely során Pandur József készítette el a mennyezet és a templom falain lévő freskókat. A szentélyben Nepomuki Szent János megdicsőülése című freskóját készítette el. A hajó boltozatára figurális falképek kerültek. Az északi boltszakaszba a Csodálatos kenyérszaporítás, a középső boltszakaszba a Patrona Hungariae jelenetét, a kórus feletti boltszakaszba a Pásztorok imádása című freskót festette meg. Az utolsó felújítás során Szok István eltávolította a szentély falára festett Pandur féle főoltárképet, és alatta megtalálta az eredeti barokk kifestést. A mennyezetképet módosította, kiegészítette, a szentélybe új kompozíciót festett. A szentély üvegablakai 1891-92-ben készültek. A templomban három oltár áll, a főoltár a szentélyben melyet a Szűzanyának szenteltek, és a két mellékoltár a diadalív falához simul. A két mellékoltárt a pozsonyi Joseph Freyheit asztalos készítette 1770-ben. A nyugati mellékoltárt Szent Józsefnek állították, a keleti mellékoltárt Nepomuki Szent Jánosnak dedikálták. A mellékoltárok a mai napig őrzik a eredeti formájukat. A templombelső számos festmény és szobor ékesítette az évszázadok során. A gazdagon faragott rokokó szószék az 1760-70-es években készült és a templom nyugati oldalán található. A barokk keresztelőkút 1769-ből való. A jelenlegi orgona a templom karzatán 1926-ban épült a pécsi Angster József és fia cég készítette. A harangok 1774-ből valók és a pozsonyi Joseph Ernest Gristelli mester készítette. 1780-ban 4 harang volt a templomban.

Forrás:

Faddi Horváth Pál: A mosoni római katolikus templom. In: Hitvallás, 2002. dec. p. 17.
Székely Imre: A 250 éves mosoni templom. In: Hitvallás, 8. évf. 6. sz. (2007. jún.) p. 16.
Székely Zoltán: Moson szakrális emlékei. In: Moson évszázadai. Mosonmagyaróvár, Mosonmagyaróvár Város Önkormányzata és a Mosoni Polgári Kör, 2010. p. 236-255.

Külső hivatkozások:

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:0CnODGU8dDOJ:www.visitors.hu/nyd_mosonmagyarovar+mosoni+nepomuki+szent+j%C3%A1nos+%22r%C3%B3mai+katolikus+templom%22&cd=8&hl=hu&ct=clnk&gl=hu&source=www.google.hu

Mosonmagyaróvár egykori vízimalmai

Bevezetés

A település folyóin (Lajta, Mosoni-Duna) a kora középkortól működtek malmok. Erzsébet királyné 1354-es kiváltságlevelében is szerepelnek már a vízimalmok. A vízimalmoknak két fő típusa van: a szárazon álló vizes malom és hajókból álló hajó- vagy hajósmalom. Négy kőből illetve téglából épült egykori vizes malom található a városban, amelyekből három a Lajta, egy pedig a Mosoni Duna partján található. A malmok közkeletű elnevezései egykori tulajdonosaik, bérlőik nevét viselik.

A Lajta folyón

Akócs malom

Egykori bérlőjéről Akócs (Akots) Gyuláról kapta a nevét. A Lajta Felső ága mellett áll a mai Gorkij utcában. A városról készített XVII. századi ábrázolásokon már szerepel. Három örlővel ellátott malom volt. A helyi sajtó is megemlékezett arról, hogy 1910. október 23-én leégett. Újjáépítése után az 1920-as évekig működött, majd az uradalom alkalmazottai számára alakítottak ki benne szolgálati lakásokat. Ebbe az épületben töltötte gyermek- és ifjúkorát a városban született Hárs Ernő költő és műfordító. Jelenleg lakásoknak ad otthont és egy vendéglő is működik benne.

Az Akócs malom egykor

Az Akócs malom napjainkban

Sulzer malom

Egykori bérlőjéről Sulzer (Szulzer) Károlyról kapta a nevét. A Lajta Alsó ága mellett áll a mai Városkapu tér közelében. A levéltári források szerint már a XVI. században is működött. Név szerint említett tulajdonosa ekkor Hans Mühlwagner volt, aki bérbe adta. 1672-ben a Welligrand András adószedő tulajdonába került Mühlwagner családtól. Welligrandtól Johann Hansen von Hochburg vásárolta meg, aki a XVII. század végén az Akócs malom tulajdonosa is volt. 1696-ban mindkét lajtai malmot, minden felszerelésével együtt megvásárolta Magyaróvár városa.

A Sulzer malom egykor

Ettől kezdve a város tulajdona volt, amit malombérleti szerződésben foglaltak szerint bérbe adtak vállalkozó kedvű molnároknak. 1754-ben az eredetileg kétjáratú (kétköves) malmot három járatúra fejlesztették. Ekkor készült el a torony aminek oldalán ma ez olvasható: „Anno 1754. Ex fundamento readificata”. Az 1930-as években ismét átépítették, ekkor került homlokzatára a Szent Flórián szobor. 1949-ig működött malomként. 1986 márciusában az akkor bútorraktárként működő malom tetőszerkezete teljesen leégett. A helyreállítás után 1989-2004 között a Szent Flórián szálloda működött benne.

A Sulzer malom napjainkban

Jelenleg üresen áll.

Főhercegi (Uradalmi) malom

Magyaróvár történelmi belvárosában található a vár közelében. A malom helyén már XIII. században malom állhatott. A régészeti kutatások szerint a jelenlegi épület a kora újkorban épült, amit XVII. század folyamán ismét korszerűsítettek. A malom 1672-ben 12 malomkő-párral rendelkezett. Korábban uralkodói, 1766-tól Habsburg magánuradalmi malom. A malmot 1776-ban megnagyobbították, modernizálták. A XIX. század elején 14 járatúvá vált. A XIX. század közepére alakult ki a háromszintes magtárból és a kétszintes malomépületből álló létesítmény.

A malmot 1857-ben 90 lóerős gőzgéppel láttál el, ami vízhiány esetén segített. A malmot 1883-ban két és fél emelettel kibővítették. A malmot 1911-ben teljesen modernizálták, a vízikerekeket leszerelték és egy 120 lóerős vízi turbinát szereltek föl. Az ekkor beszerelt géppark 70 évig a malom bezárásáig működött. 1990 márciusában fejezte be végleg a működést. 1995-ben műemlék jellegűvé nyilvánították. A magántulajdonban lévő épület hasznosítására több terv is készült. Első lépésben a malom alatti Lajta-ágot tették hajózhatóvá elősegítve a vízi turizmust.

A Mosoni Dunán

Allersdorfer malom

A mosoni városrész határában az egykori gabonarakparton áll. 1930-ban Bochdalowszky Rezső vette meg a mosoni Allersdorfer családtól az ekkor már vegyes (vízerő és elektromos áram) hajtású 7 járatú malmot. Az 1940-es évektől terménydarálóként üzemelt. Jelenleg éjszakai bár működik benne.

Forrás:

Thullner István: Mosoni-Dunai malmok és molnárok. In.: Moson évszázadai: tanulmányok és kismonográfia Moson település és Moson vármegye múltjából a kezdetektől 1946-ig. Főszerk. Thullner István, Tuba László. Mosonmagyaróvár, 2010. p. 150-155.
Kettinger Gyula: Gabonakereskedelelem, malom- és söripar Moson vármegyében. In.: Moson megyei Műhely. 5. évf. 2002. 1. sz. p. 18-25.

Kátay Gábor: Az óvári alsó kétköves. In.: Mosonmagyaróvár. 1. évf. 1989. 17. sz. p. 5.

Enzsöl Imre-Lövei Pál: A magyaróvári volt uradalmi malom és sörgyár építéstörténete az írott adatok és a helyszíni kutatás alapján. In.: Arrabona. 31-33. évf. 1994. p. 139-164.

Nagy malomtűz Magyaróvárott. In: Mosonvármegye: Magyaróvári

A Főhercegi malom egykor

A Főhercegi malom napjainkban
alatti Lajta-ágot tették hajózhatóvá

Az Allersdorfer malom egykor

Az Allersdorfer malom napjainkban

Hírlap. 1910. okt. 27. p. 1-2.

Képek forrása:

Huszár Gál Városi Könyvtár

Mosonmagyaróvár, Háromszögű kápolna

A műemlék mosonmagyaróvári Wittmann Antal park Kálnoki út menti déli részén a Lajta parton egy kis magaslaton található. Eredetileg a máriakálnoki kegyhelyhez zarándokló hívek gyülekezőhelye volt.

Valószínűleg a XVIII. század II-IV. évtizedében épült, más forrás szerint 1716-ban. Ez az alaprajzi forma, az egyenlő szárú háromszög, a barokk korszakban Ausztria felől terjedt el Magyarországon.

Az eredeti Pieta-szobor (Levárdy Ferenc: A magyaróvári plébániatemplom története. Mosonmagyaróvár, 1979. p. (8.))

Az ellenreformáció ideje alatt a jezsuita művészettelfogás hatása érvényesült benne, ami a szentháromságra utal.

Nem is kápolna, hanem egy szűk kis térben elhelyezett Pieta-szobrot védte az időjárás viszontagságai ellen, lényegében védőépítmény volt.

Ajtaja nincs, csak két oldalon egy-egy ablaka. A nyílás nélküli oldalon helyezték el a 18. század közepén a homokkőből készült festett Pieta ábrázolást, amit biztonsági okokból 1979-ben a magyaróvári templom egyik kápolnájába került.

A helyén jelenleg egy festett kőszobor található, amely Máriát ábrázolja ölében a gyermek Jézussal.

Forrás:

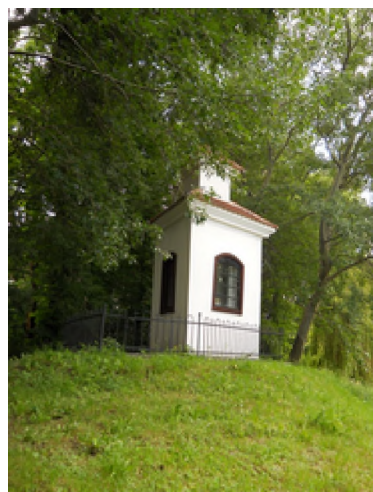
Kozák Károly: Győr-Sopron megye háromszög alaprajzú barokk építményei. =Arrabona. 2. 1960. 87-98. p.

Thullner István: A római katolikus egyház Magyaróváron : a magyaróvári Szent Gotthárd plébániatemplom és a kápolnák. \Mosonmagyaróvár, 2003. p.112.

A városvédők érdeme. In.: Kisalföld. 1998. jan. 29. p. 8.

Képek forrása:

Huszár Gál Városi Könyvtár

Az eredeti Pieta-szobor (Levárdy Ferenc: A magyaróvári plébániatemplom története. Mosonmagyaróvár, 1979. p.)

Mosonmagyaróvár, Háromtölgy kápolna

(Kesergő Szűz Mária tiszteletére emelt kápolna)

A kápolna története, leírása

Fás ligetben található Majorok városrészben a Feketeerdőre vezető út mellett. Eredetileg fából, deszkákból épült.

1890. május 15-én Steiner Márton plébános avatta föl a téglából készült kápolnát, ami Jammerspach Frigyes (1819-1898) tervei alapján készült. A kápolna felépítésében is meghatározó szerepet játszott Steiner Márton (1828-1892) magyaróvári plébános, aki e célból gyűjtést szervezett. Negyven évvel később, 1929-ben az épület közadakozásból harangot is kapott.

A kápolna kialakulásával kapcsolatban több monda is létezik. A legismertebb szerint, a Feketeerdő felé vezető út melletti sűrű erdőben egy kéményseprő legényt farkasok támadtak meg. A legény a farkasok elől egy fára menekül, és imádkozni kezdett megmeneküléséért, ami csodálatos módon be is következett. Hálából a kéményseprő az egyik fára egy szentképet akasztott, az idő múlásával mind több hívő kereste fel ezt a helyet.

Más változatok szerint a farkaskaland pásztorokkal illetve muzsikus cigányokkal esett meg. A szentkép helyett Szűz Mária szobra szerepel fogadalmi tárgyként, sőt néhol magának Szűz Máriának a megjelenéséről is szó esik.

A kápolna búcsújáráhely volt az 1950-es évekig, a búcsút áldozócsütörtökön tartották, amelyen nemcsak majoroki lakosok vettek részt, de érkeztek zarándokok Mosonból, Halászból és Feketeerdőről is.

Forrás:

Mosonmegyei és környékbeli népregék, mesék és mondák. Közread. Ruff Andor. Magyaróvár, 1928. p. 117-118.

Timár Lajos: Magyaróvári Majorok. Mosonmagyaróvár, 1998. p. 45-46.

Thullner István: A római katolikus egyház Magyaróváron : a magyaróvári Szent Gotthárd plébániatemplom és a kápolnák. Mosonmagyaróvár, 2003. p.117-118.

Búcsú a háromtölgy kápolnánál. In.: Mosonvármegye: Magyaróvári Hírlap. 1915. máj. 16. p. 3.

Gyopár Ferenc felvétele

Forrás:

mosonmagyarovariakkozossege.network.hu

Mosonmagyaróvár, Hősi emlékmű

Az emlékmű története, leírása

Az emlékmű a mosoni városrészben található a Kápolna téren. 1934. június 3-án avatták fel impozáns ünnepség keretében.

Először Breyer István (1880-1940) megyéspüspök tábori misét mutatott be. A beszédek sorát Kühne Lóránt (1886-1963) felsőházi tag a szoborbizottság elnöke kezdte majd Albrecht (1897-1955) királyi herceg következett, aki kiemelte a 76-os közös és a 13-as honvéd gyalogezredek katonáinak hőstetteit. Kiemelte, hogy "az emlékmű bronzalakjaival nemcsak emlék, nemcsak dísz, de beszélő szimbólum, a hazaszeretet, a kötelességtudás és a vallásosság egybeolvadása" A település nevében Koppy Pál (1878-1949) mosoni városbíró vette át az emlékművet megőrzésre.

A mészke talapzaton álló szobrot Istók János (1873-1972) a két világháború közötti korszak egyik legtöbbet foglalkoztatott emlékműszobrásza készítette. A talapzat oldalaira vésték fel 120 mosoni hősi halott nevét.

A mosoni hősi emlékmű az 1940-es években

A 76. császári és királyi gyalogezred

A 76. császári és királyi gyalogezredet 1860-ban alapították, székhelye Sopron volt. Sorozási területe Sopron, Moson és Vas vármegye területére terjedt ki. 1914-1918 között katonái harcoltak Galíciában, Moldvában, Doberdónál és Piave folyónál is.

Az ezredet 1919 januárjában számolták fel. Az ezred első világháborús hősi halottainak számát közel 9000 főre becsülték.

A 13. magyar királyi honvéd gyalogezred

A 13. magyar királyi honvéd gyalogezredet 1886-ban hozták létre Pozsony székhellyel. 1914 augusztusában a 37. honvéd hadosztály keretében a honvédség pozsonyi gyalogos seregtesteként érkezett meg a keleti hadszíntérre. 1915 áprilisában rész vett az Északi-Kárpátok védelmében. 1916 szeptemberében átszállították a román hadszíntérre. Részt vett az erdélyi és a kárpáti hadműveletekben. 1918 augusztusában az olasz hadszíntéren kiképzésben részesült, majd szeptemberben átszállították a nyugati hadszíntérre. Itt kiképzésben részesült, de már nem került ki az arcvonalba. Az Első Világháború végét Strasbourgtól délre érte.

A mosoni hősi emlékmű napjainkban

Forrás:

Mosonvármegye: Magyaróvári Hírlap. 1934. jún. 7. p. 1-3.

Hegedűs Elemér: A császári és királyi 76. gyalogezred, Sopron háziezrede. In.: Soproni Szemle. 61. évf. 2010. 3. sz. p. 325-339.

Magyarország az első világháborúban: lexikon A-ZS. Főszerk. Szijj Jolán, szerk. Ravasz István) Bp., Petit Real Könyvkiadó, 2000. p. 252-253.

Beregszászi Balázs: A Hősi Emlékmű. I.: Moson évszázadai: tanulmányok és kismonográfia Moson település és Moson vármegye múltjából a kezdetektől 1946-ig. Mosonmagyaróvár, Mosonmagyaróvár Város Önkormányzata, 2010. p. 286-291.

Képek forrása:

Huszár Gál Városi könyvtár

Mosonmagyaróvár, Hungária szobor

Az emlékmű története, leírása

Az emlékművet, amely a magyaróvári városrészben a vár előtt található, a 13. és a 307. honvéd gyalogezredek hős katonáinak tiszteletére emelték.

Az emlékmű felavatására 1938. június 5-én került sor.

Az ünnepi esemény szónoka Shvoy Kálmán (1881-1971) gyalogsági tábornok volt.

Alkotója Kallós Ede (1866-1950) a neves emlékműszobrász volt, akinek nagy érzéke volt a monumentális szobrok készítéséhez és tudatosan törekedett a hasonlóságra, amit a magyaróvárihoz hasonló háborús emlékművei is bizonyítanak. A szobor fő alakja: Patrona Hungariae, akit hagyományos módon ábrázol, azzal a kiegészítéssel, hogy ölében a pozsonyi vár makettjét tartja.

A Hungária szobor

A szobrot felavatása után 50 évvel újították fel először a Mosonmagyaróvári Városvédő Egyesület kezdeményezésére.. Ekkor pótolta Búza Barna (1910-2010) szobrászművész, aki már az 1938-as munkálatokban is részt vett, a talapzat hiányzó címerait. Bal oldalára Moson megye és Pozsony, jobb oldalára: Pozsony megye és Magyaróvár címere került vissza. A gyalogezred volt az összekötő kapocs a két megye, illetve város között. A 2011-ben történt felújításában is döntő szerepet játszott a városvédő egyesület.

A 13. magyar királyi honvéd gyalogezred

Az ezredet 1886-ban hozták létre Pozsony székhellyel. 1914 augusztusában a 37. honvéd hadosztály keretében a honvédség pozsonyi gyalogos seregtesteként érkezett meg a keleti hadszíntérre. 1915 áprilisában rész vett az Északi-Kárpátok védelmében. 1916 szeptemberében átszállították a román hadszíntérre. Részt vett az erdélyi és a kárpáti hadműveletekben. 1918 augusztusában az olasz hadszíntéren kiképzésben részesült, majd szeptemberben átszállították a nyugati hadszíntérre. Itt kiképzésben részesült, de már nem került ki az arcvonalba. 1919 januárjában, amikor Pozsonyba bevonultak cseh csapatok, az ezred 200 főnyi legénységgel és 80 tiszttel Magyaróvárra települt át. A Tanácsköztársaság ideje alatt katonái részt vettek a csehszlovák és román erők elleni védelmi harcokban.

A 307. magyar királyi honvéd gyalogezred

Az ezredet a pozsonyi 420. 421., és a szegedi 422. zászlóaljából állították fel. A világháború alatt 1917 áprilisától 74. honvéd gyaloghadosztály keretében harcolt 1918 júniusáig az orosz majd a háború végéig az olasz hadszíntéren. Az Első világháború alatt több mint 55000 fő vonult be Pozsony, Sopron és Moson

A talapzat bal oldala

vármegyékből a két gyalogezredhez. Körülbelül 10000 fő halt meg közülük a különböző harctereken.

Forrás:

Magyarország az első világháborúban: lexikon A-ZS. Főszerk. Szijj Jolán, szerk. Ravasz István) Bp.: Petit Real Könyvkiadó, 2000. p. 252-253, 256.

A 48-as tér. Mosonmagyaróvár: Mosonmagyaróvári Városvédő Egyesület, 1987. p. 8-25.

Mosonvármegye: Magyaróvári Hírlap. 1938. június 9. p. 1-3.

Mosonmagyaróvári Városvédő Egyesület Tájékoztatója: 1988. ősz. 3. p.

A talapzat jobb oldala

A talapzat központi reliefje

Kallós Ede emlékezete:

http://epa.oszk.hu/01600/01609/00008/pdf/MFME_EPA01609_1966_1967_1_167-171.pdf

Képek forrása:

Huszár Gál Városi Könyvtár

Mosonmagyaróvár, Rozália kápolna

Története, értékei

A kápolna a mosoni városrészben áll a háromszög alakú Kápolna téren. A kápolnáról, amelyet Szent Sebestyén, Szent Rókus és Szent Rozália tiszteletére emeltek, először az 1735. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv tesz említést. Valószínűleg a 18. század elején, a pestisjárvány idején építették. 1825 körül klasszicista stílusban átépítették. 1860-ban ismét újabb felújításra került sor. 1903-ban kapott toronysisakot. 1916-ban harangjait hadi célokra lefoglalták. A huszadik században 1938-ban és 1964-ben is renoválták. Szent Sebestyént, Szent Rókus és Szent Rozáliát ábrázoló barokk oltárképét ellopták, 2001 óta Pintér Éva Szent Rozália ábrázolása található meg benne. Külső homlokzatán a II. világháborúban elesett hősök névsora áll, belsejében a tábla emlékeztet a német nemzetiségű lakosok kitelepítésére. A kápolna környéke ad helyet minden év szeptemberében a Rozália napi búcsú kulturális rendezvényeinek.

Forrás:

Székely Zoltán: Moson szakrális emlékei. In.: Moson évszázadai: tanulmányok és kismonográfia Moson település és Moson vármegye múltjából a kezdetektől 1946-ig. főszerk. Thullner István, Tuba László. Mosonmagyaróvár, 2010. p. 255-256.

Enszöl Imre: Jubilál a kápolna: A mosoni Szent Rozália kápolna. In.: Mosonvármegye. 7. évf. 2003. 6. sz. p. 12.

Képek forrása:

Huszár Gál Városi Könyvtár

A Rozália kápolna átépítése

A Rozália kápolna napjainkban

Mosonmagyaróvár, Szent Gotthárd templom

Története, értékei

A templom a magyaróvári városrészben található a Szent László téren. Valószínűleg középkori román vagy gót stílusú templom helyére épült annak néhány részletét beépítve.

A barokk stílus jegyeit magán viselő templom újjá- illetve felépítése 1668-1777 között történt meg. A templomot 1668-ban Széchenyi György kalocsai érsek szentelte fel, de 1683-ban az utolsó, a várost is érintő török hadjárat során elpusztult. A teljes helyreállítás közel száz évig tartott.

A hosszú időszak lehetőséget adott arra, hogy a korai, az érett és a késői barokk hatásai is érvényesüljenek benne.

A templom egyhajós, kétoldalt két-két kápolnafülkével.

Egy fő és öt mellékoltár található benne. A főoltáron Szent

Gotthárd, Szent Péter s Szent Pál szobra mellett központi helyen áll a Boldogságos Szűz Máriának, a Világ királynőjének, a templom másik védőszentjének a szobra.

Az öt mellékoltár közül kettő-kettő (Szűz Mária Mennybemenetele oltár, Három királyok imádása oltár, Szent István felajánlása oltár, Szent Kereszt oltár) a templomhajó két oldalán, egy pedig (Nepomuki Szent János oltár) a kórus alatt helyezkedik el. A főoltár Herrmann József, a mellékoltárok részben a Hochburg család adományából készültek. Falra festett képen örökítette meg Schelemayer Ferenc 1777-ben a templom kegyurának, Albert Kázmérnak és Mária Krisztinának a támogatását, amelyen a templom képe is szerepel. A Szent Pál életét bemutató mennyezetfreskó szintén Schelemayer Ferenc alkotása. A freskókat 1877-ben Stornó Ferenc újította meg.

Harangjai

A templom tornyában az idők folyamán változó számú, többnyire 4-5 harang lakott. Számos helyi legenda kötődik hozzájuk. A legismertebb szerint a harangok 1894-ben, Kossuth Lajos budapesti temetésekor, a tiltás ellenére

A Szent Gotthárd templom

csodával határos módon maguktól megszólaltak így búcsúzva a nagy államférfitől. Az utolsó harangszentelésre 1922-ban került sor: ekkor pótolták az első világháború során lefoglalt négy harangot.

Az altemplom (Habsburg kriptá)

A templom alá már 1668-ban nagy alapterületű kriptát építettek, de szórványosan csak a 18. század végétől kezdtek ide temetkezni, a plébánosok mellett ide kerültek a helyi kapucinus atyák földi maradványai is. 1932-ben Magyaróvár felajánlotta a kriptát temetkezési helynek a városban élő Habsburg család számára. Kováts István városi főmérnök tervei alapján átalakították a sírboltot, a temetőbe szállították az itt lévő földi maradványokat, díszes márványoltárral altemplomot hoztak létre. A szobrász és kőfaragó munkákat Péter György végezte. A családi kriptát 1936. május 30-án Breyer István megyéspüspök szentelte fel. Ide helyezték örök nyugalomra 1937. január 5-én Frigyes királyi herceg ezüst koporsóját és az előző napon szállították ide Budapestről 1931-ben elhunyt feleségének, Izabella királyi hercegnőnek az ezüst koporsóját is.

Az ókeresztény vértanúk csontvázereklyéi

Szent Krisztina és Szent Augustus vértanúk maradványait VI. Pius pápa adományozta 1776-ban Mária Krisztina főhercegnőnek és férjének Albert Kázmér szász-tescheni hercegnek jegyajándékként. 1790-ig a magyaróvári kapucinusok templomában őrizték őket, ezután kerültek a magyaróvári templomba. 1990-ben kerültek az altemplomba, Az ereklyéket 2011-ben ideiglenesen a templom karzatán helyezték el majd restaurálásuk előtt 2012-ben tudományos vizsgálat alá vetették. Az csontereklyék és díszes ruházatuk a felújítása előreláthatólag 2014-ben fejeződik be.

Az altemplom lejárata

Az altemplom belső tere

Forrás:

Thullner István: A római katolikus egyház Magyaróváron: a magyaróvári Szent Gotthárd plébániatemplom és a kápolnák. Mosonmagyaróvár, 2003. p. 47-104.

Levárdy Ferenc: A magyaróvári plébániatemplom története. Mosonmagyaróvár, 1979. (8) p.

Pintér Gyula: A magyaróvári plébániatemplom múltja, értékei és ereklyéi. Mosonmagyaróvár, 1940. 15 p.

http://www.kisalfold.hu/mosonmagyarovari_hirek/egy_evig_restauraljak_a_szentek_ereklyeit/2341738/

Képek forrása:

Huszár Gál Városi Könyvtár

Mosonmagyaróvár, Szent Kereszt Felmagasztalása kápolna

A kápolna története és értékei

A kápolna, amit a helyiek olasz kápolnaként ismernek Mosonmagyaróvár Ipartelep városrészében található. 1914-ben kezdték kialakítani ezt a városrészt, hogy itt kapjon helyet az Osztrák Magyar Monarchia legnagyobb hadianyaggyára.

Az első világháború alatt az építkezésen nagy számban alkalmaztak olasz és orosz-lengyel hadifoglyokat. Az ő számukra épült ez a kápolna 1916-ban a hadifoglyok egykori barakktáborának közelében. Alaprajza latin kereszt formájú. Szerkezeti kialakítása (téglából készített mellvédfalak, favázás épületszerkezet) nem sokban tér el az egykori barakkokétól. Magas tornyában egyetlen harang lakik. Szerénynek tűnő homlokzata mögött nagy méretű igényes belső tér található. A templom méretű kápolna felépítésében több olasz kő- és fafaragó mesterember is közreműködhetett, amiről mennyezetének ornamentális díszítőfestése és csipkeszerűen kifaragott faoltára is tanúskodik. Az 1920-as évek közepén, mivel az itt lakó hívőknek igénye volt rá felújították az épületet. A kápolna újraszentelése 1929-ben történt. Ekkortól viseli a Szent Kereszt Felmagasztalása nevet, a korábbi egyszerű gyár-telepi kápolna helyett. Az 1980-as években ismét renoválásra szorult, míg végül 1996-ban megkezdődött teljes felújítása ami 2001-ig tartott. Helyi építészeti védelem alá került ez a különös történetű első világháborús emlékhely, amit ideiglenes barakk kápolnának építettek, de azóta is szinte folyamatosan működik.

Forrás:

Thullner István: Mosonmagyaróvár olasz kápolnája. In.: A Hansági Múzeum Évkönyve 1998. Szerk. Szentkúti Károly. Mosonmagyaróvár, 1998. p. 83-92.

Thullner István: A római katolikus egyház Magyaróváron: a magyaróvári Szent Gotthárd plébániatemplom és a kápolnák. Mosonmagyaróvár, 2003. p. 119-120.

A Szent Kereszt Felmagasztalása kápolna egykor

A Szent Kereszt Felmagasztalása kápolna felújítás után

Képek forrása:

Thullner István: Mosonmagyaróvár olasz kápolnája. In.: A Hansági Múzeum Évkönyve 1998.
Szerk. Szentkúti Károly. Mosonmagyaróvár, 1998. p. 92.
Huszár Gál Városi Könyvtár

A kápolna belső tere

Mosonmagyaróvár, Világháborús emlékmű, obeliszk

Az emlékmű története, leírása

Az emlékmű a magyaróvári városrészben a Városkapu téren található, amit közadakozásból építették 10000 pengő értékben. Alapját Vihart Ignác (?-?) helyi kőművesmester, magát az obeliszket Péter György (1900-1967) magyaróvári kőfaragó készítette el.

Az emlékművet 1933. május 28-án avatták fel. Először Panajott Sándor (1849-1933) nyugalmazott csendőrtábornok mondott beszédet majd őt a beszédek sorában Albrecht (1897-1955) királyi herceg követte, akinek jelen lévő édesapja Frigyes főherceg (1856-1936) 1910-1917 között s császári-királyi csapatok fővezére volt. Végül Sattler János (1894-1944) Magyaróvár polgármestere vette át a város nevében az emlékművet Az ünnepségen a magyar kormányt Kállay Miklós (1887-1967) akkori földművelésügyi miniszter képviselte.

Ennél az emlékműnél zajlottak Magyaróváron 1933-tól a hősök napi megemlékezések a második világháború befejezéséig, majd a rendszerváltástól is ez az egyik helyszín a mosoni Kápolna tér mellett. Az emlékműre 1988-ban, a felújítás során kerültek fel ismét a feliratok és az évszámok. Azt tervezik, hogy ez 2014-re az áldozatok névsorával egészülne ki. A teret 2011-ben az 1920-as évek hangulatát figyelembe véve parkosították, felújították.

Forrás:

Mosonvármegye: Magyaróvári Hírlap. 1933. máj. 31. p. 1-2.
Beregzászi Balázs: A Városkapu tér nevezetességei. In.: Mosonvármegye. 15. évf. 2011. 19. sz. p. 14-15.

Külső forrás:

http://www.kisalfold.hu/mosonmagyarovari_hirek/parkszepites_a_mosonmagyarovari_varoskapu_ter_en/2236205/

A képek forrása:

Huszár Gál Városi Könyvtár

Az obeliszk

Panajott Sándor beszédet mond

Albrecht főherceg beszédet mond

Mosonmagyaróvári Gazdászok első világháborús emlékműve

Az emlékmű története, leírása

Az emlékmű Magyaróváron, az egykori gazdasági akadémia központi épülete, a vár előtt található. Hősi halottak emlékművének leleplezése 1937. október 3-án történt meg. Ekkor volt az 1818-ban alapított nagy múltú intézmény 120. tanévének megnyitója is. Az első beszédet Bíró Gyula (1884-1977) az akadémia tanára mondta el. Ezt követően Groffits Gábor (1880-1957) az akadémia igazgatója vette át az emlékművet megőrzésre. A mélybe süllyesztett, központi elemében sírkövet stilizáló alkotás készítői Hajas István (1896-?) budapesti építész és Péter György (1900-1967) magyaróvári kőfaragó voltak. Hatszögletű keretében a 42 hősi halált halt egykori hallgató nevét örökíti meg.

Az áldozatok, hősök között vannak nemesi családok sarjai is: Divéky Manó]] (1885-1915), Ivánka László (1888-1914), Barthodeiszky Antal (1890-1918), Wenckheim Béla (1881-1915). Külön figyelmet érdemelnek azok a szakemberek, akiknek mezőgazdasági életpályája a világháború miatt nem teljesedhetett ki. Jancsó Béla (1882-1915) a Növénytermesztési Kísérleti Állomás adjunktusa főleg a cukorrépával foglalkozott, Rösler Károly (1881-1914) 1909-től a Mezőgazdasági Szemle szerkesztője és 1910-től a kísérletügyi állomás aradi kirendeltségének vezetője volt, ahol a szikes talajok javításával foglalkozott.

Az emlékműven kívül, az Első Világháború gazdasz áldozataira emlékeztet egy emléktábla a Lucsony utcában az egykori növénynevelő állomás falán, amit 1939-ben lepleztek le. Újabb keletű az a 2011-es emléktábla, ami a trianoni békeszerződés ellen fegyverrel fellépő hallgatóknak állít emléket. A gazdasz hősök emlékművét az Óvári Gazdászok Szövetsége 2008-ban felújította.

Forrás:

Mosonvármegye: Magyaróvári Hírlap. 1937. okt. 7. p. 1-2.

Nagy Frigyes: Megújult a gazdasz emlékmű. In.: Mosonvármegye. 13. évf. 2009. 1. sz. p. 19.

Képek forrása

Huszár Gál Városi Könyvtár

Mosonszentjános Kódex (Der Sankt-Johanner Kodex)

A város híres kulturális emléke az egykori protestáns német lakosság írott hagyatékának gyűjteménye a Mosonszentjános Kódex (Der Sankt-Johanner Kodex). A kódex alapjául szolgáló XVII-XVIII. századi német nyelvemléknek tekinthető, házi használatra szánt ima- és énekeskönyvek száz évvel ezelőtt még ott voltak minden heidebodenbeli házban. Az óhazai protestáns német népeleti hagyatékot, bibliai szövegeket tartalmazó kéziratos kódexekben található bejegyzések esetenként a mindennapi élet családi eseményeire is utaltak. A sok-sok kéziratos könyv a Pannonhalmi Főapátsági könyvtárban található, mutatópéldányai a helyi Heidebauer Helytörténeti Gyűjteményben is megtekinthetők.

A Mosoni-síkon élő németesség hagyományaként e tájegység öt-hat falujában paraszti-kódexirodalom alakult ki a 16. századtól. E kódexek egy vagy több vallási alapmű kézzel átírt változatai, melyeket a családok maguknak készítettek el. A vallási történetek mellett sokban találunk családi feljegyzéseket, szólásokat, közmondásokat de még recepteket is.

A 19 században szokás volt, hogy vasárnaponként a családfő e könyvből olvasott fel a gyermekeknek. Sokat ezekből a könyvekből a Pannonhalmi Apátság kutatott fel és őriz a mai napig is. A kódexirodalom megőrzésében szerepet játszott, hogy az itt élő szorgalmas svábok a mellett, hogy kereskedéseik révén külföldre is eljutottak, zártan őrizték hagyományaikat. E területet nem érték akkora pusztítások a török idők alatt, így a családok átörököthették hagyományaikat több évszázadon keresztül is – egészen a kitelepítésig. De még az 1970-es években is voltak asszonyok, akik ismerték az egy-egy kódexben található vallási dalokat.

A Mosonszentjános Kódex (vagyis Der Sankt Johanner Kodex) Johann Anton Lang munkája. 1809-ben írta és illusztrálta a művet, amit e paraszti-kódex műfaj legszebben díszített, legértékesebb példányaként tartanak számon. Bőr és fatábla kötésű, 569 lapot tartalmaz. A szövegeket 51 színes illusztráció díszíti. A képeket porfestékből, tojásfehérjével keverte ki az alkotó, ez járult hozzá ahhoz, hogy a könyv képei máig jó állapotúak, fényesek. A képek helytörténeti értékét az is emeli, hogy az akkori környezetet, élővilágot és öltözködést jelenítik meg.

2009-ben, Jánossomorja 800 éves múltját ünneplő emlékévként alkalmából rendezett kiállításra a Pannonhalmi Főapátság kölcsönözte a felbecsülhetetlen értékű művet, így a város lakói és az érdeklődők megtekinthették azt.

Kép forrása:

http://jtv.hu/spaw/images/09_09_16_VarosiNapok01/IMG_7784.JPG

Forrás:

<http://www.janossomorja.hu/hiressegek>

<http://jtv.hu/modules.php?name=News&file=article&sid=1446>

Mosonszentmiklósi cukorgyár

Mosonszentmiklós

A Mosoni-síkság délkeleti részén Győr, Mosonmagyaróvár és Csorna közötti háromszögben fekszik valamennyi említett várostól 20-20 km-re. Itt hozta létre Sina György Simon Európa legnagyobb cukorgyárát.

Sina György Simon

Báró Sina György Simon, a cukorgyár létrehozója (Niš, 1782. november 20. – Bécs, 1856. május 18.) sikeres üzletember, nagybirtokos Széchenyi István barátja és bankára volt. Ő finanszírozta és részt is vett Széchenyi Istvánnal a Lánchíd megépítésében, valamint a Tudományos Akadémia megépítésének is mecénása volt. Támogatta Széchenyi vasútépítési és folyamszabályozási vállalkozásait is. Az Osztrák Nemzeti Bank igazgatója, Görögország bécsi főkonzulja és fontos szerepe volt abban, hogy a győri vasútvonalat végül mégis megépítették, és átadták a forgalomnak 1855 decemberében. Allítólag róla mintázta Jókai az aranyember regényének Tímár Mihály alakját. 1832-ben bárói címet kapott. Birtokai voltak Ausztriában, Cseh- és Morvaországban, a Balkánon. Magyarországon 29 uradalom és 240 000 hold föld tulajdonosa volt.

Mosonszentmiklósi cukorgyár régen

A cukorgyár alaprajza

Szentmiklós abban az időben a vármegye 10 leggazdagabb községe közé tartozott. 1844 tavaszán Széchenyi István tanácsára Sina György és féltestvére János, megvette a Zichy családtól a Lébény-Mosonszentmiklós uradalmat 757.500 forintért, ez a birtok 1885-ig volt a családé. A báró már akkor tudta, hogy a Bécs-Szőny vasútvonal a birtokán fog áthaladni, s nagy lehetőséget látott benne. A (Bruck-Győr vasút) építése szintén a nevéhez fűződik.

A cukorgyár fénykora

Sina báró 1845-ben már hozzá is fogott egy óriási üzem felépítéséhez, a cukorgyár 1848-ban épült meg. Főépülete többszintes, 18 áztatómedence, 18 víznyomásos sajtoló és 16 gőzkazán működött benne. 1 millió mázsa répa feldolgozására tervezték a hatalmas gyárat. Ekkora mennyiséget nem tudtak termelni, ezért a cukorrépa nagy részét, 50-100 ezer mázsát a magyaróvári Habsburg és a kapuvári Esterházy uradalom biztosította, és maga a szentmiklósi Sina-birtok is termeltetett. Fénykorában évi 320 ezer mázsa cukorrépát dolgozott fel, a melléktermékként képződő melaszt és szeletet a birtokon állattenyésztésben, valamint a falu sajtgyárában és a helyben működő Sina-féle Gőz szeszgyárban

Báró Sina György Simon

hasznosították. Sina báró közel száz cseh és német illetőségű munkást telepített le a cukorgyár mellett, házak is épültek nekik. Az üzem körüli egy új településrész épült fel, amely ma is megvan, ezt korábban Fábrikának hívták, ma a neve Gyártelep.

Báró Sina György Simon 1845-ben csatornát építtetett, hogy a hansági tőzeget mai Gyártelep területére szállíttassa. Ezzel akarta fűteni cukorgyára kazánjait. Főleg szentmiklósi embereket alkalmazott a tőzeg szállítására. A tőzeget Borászpusztától nyugatra, a Figuráknak nevezett dűlőről bányászták és kiszáritás után szállították Ottó majorból a gyárba. Az ásott árok sorra nyelte el a nagy gépeket, ami a folyamatos szállítást nehezítette. Az ökrös szekerekkel való szállítás tovább nehezítette az anyagi költségeket.

A miklósi cukor Budapest-Bécs piacán és a Monarchiában is nagyon keresett volt, szinte egyeduralommal rendelkezett.

A cukorgyár hanyatlása

Az Európa-szerte híres cukor gyártását 1866-ban be kellett szüntetni, mert gazdasági alapját a pénzkrízis, valamint a piacon az olcsó nádcukor megjelenése meggyengítette. Az a tény is, hogy a túlméretezett gyárba már nem tudták megfelelő távolságból gazdaságosan szállítani az alapanyagot, mind hozzájárult a gyár bezárásához.

1885-ben Sina János báró örököse, Sina Iphigénia bárónő eladta az uradalmat Wenckheim Frigyesnek.

Az egykori cukorgyár területén a Gyártelep épületében központi magtárat, raktárakat, műhelyeket, egyik régi épületben 1892-ben gőzüzemű malmot alakítottak ki. E gazdasági telep az uradalom közepén, a vasútállomás mellett volt. A gyártelep ma is áll, a mosonszentmiklósi vasútállomás mögött északra, legutóbb vetőmagüzemként is működött. A rendszerváltás után eladtak némely gépeket, csökkentették a létszámot, de még mindig folyt gyártás, gabona feldolgozás a területen, ami végül 2003-ban teljesen leállt. Az új tulajdonosnak az épületegyüttes, a nagy múltú gyár nem volt fontos, az épület lebontására irányuló törekvését támogatta a település vezetése. Az épület eredeti magas tetejét még a Kádár-korban lapos tetőre cserélték.

Mosonszentmiklósi cukorgyár ma

A volt cukorgyár épületében született 1855. október 12-én Nikits Artúr, a budapesti Operaház karnagya.

Forrás:

Hencz József: Mosonszentmiklós helytörténete. Sopron, Papírmanufaktúra Kft, 2007.

Békefi Ádám: Cukorgyár és a gőzmalom története. Részlet a készülő helytörténeti könyvből. In: Mosonszentmiklós, 2007. 6-7. sz. p. 5.

Haller János: Mosonvármegye történelmi földrajza. Győr, Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár, 199? p. 201.

Mosonvármegye történelmi földrajza. /Haller János ; szerk., szöveggond. Tuba László ; Mosonmagyaróvár, Mosonmagyaróvári Múzeumbarátok Egylete, 1996.

Thullner István: Lébény. Budapest, Száz Magyar Falu Könyvesháza Kht., 2001. p. 60-63.

Képek forrása:

http://hu.wikipedia.org/wiki/Sina_Gy%C3%B6rgy

Mosonszentmiklósi templomegyüttes

Mosonszentmiklós barokk stílusú, műemlék jellegű római katolikus temploma két oldalán szimmetrikusan elhelyezkedő kis kápolnákkal az országban egyedülálló épületegyüttest alkot a falu központjában, a Zichy téren.

Története

1267-ben a falu a szentmiklósi grófok tulajdona volt. Valószínűleg már templommal is rendelkezett, melynek sorsa azonban nem ismert. Egyes feltételezések szerint a 16. századig állhatott, mert ebből az időből maradt ránk a mai templom jobb oldalán álló Szent Kereszt Kápolna.

A jelenlegi templom építését 1770-ben kezdték a kápolna szomszédságában és 1775. augusztus 6-án szentelték fel. Bútorzata, oltárai és szószéke a győri püspökség műhelyében készültek. Az építés költségeit és belső berendezéseit Vásonhelyi gróf Zichy Ferenc győri püspök, a falu birtokainak tulajdonosa fedezte és 1500 forintot adott alapítványként a működési költségekre. Halála után - végakarátának eleget téve - szívét a templom oltára alatti kriptában helyezték örök nyugalomra.

A miklósi birtokokat 1844-ben báró Sina János vette meg, az ő támogatásával készült 1856-ban a mai toronysisak. A torony tetején álló kereszt gömbjébe a falu jeles személyiségei üzenetet helyeztek el néhány korabeli pénz kíséretében. A báró költségén szereztek be miseruhákat és kegytárgyakat. A hívek adományából aranyoztatták be az oltárokat és a szószéket.

1847-ben a templomot kirabolták.

1859-ben állították fel a templom előtti Mária-szobrot, felújították a kápolnát és a szent sírt.

1929-ben készült a község lakóinak adományaiból a templom bal oldalán álló Hősök Kápolnája, mellyel az első világháborúban elhunyt hősi halottaknak állítottak emléket.

A templom boltozatainak képeit és díszítéseit Pandúr József győri festőművész festette 1936-ban.

A második világháború során akna robbant a szentély egyik ablakában, mely súlyos károkat okozott a festményekben és freskókban, rossz állapotba került a plébániahivatal is.

Az 1950-es évek végén még a háború pusztításának nyomait viselte a templom. 1958-ban Mosonszentmiklóásra került Horváth Dori Imre plébános, aki áldozatos munkával, a falu támogatásával kezdte meg a felújítási munkákat. 1960-ban

először a plébániát hozta rendbe, utána a templomot újjátta fel. A restaurálást a helyi születésű Samodai József festőművész végezte, aki 1973-tól 1975-ig, a templom felszentelésének 200. évfordulójáig dolgozott a régi freskókon, és újakat is festett.

A sokáig használhatatlan orgonát Szigeti Kilián bencés rendi orgonaszakértő irányításával állították helyre. Külsőleg is megújult a templom és a torony.

1990-1991-ben új templomsisak épült, a keresztet újra aranyozták. A templom tetőzete is megújult, az épület új vakolatot kapott, újra színezték, a két kápolna külső restaurálását is elvégezték. A toronyórát és a napórát is megjavították, felújították.

Szent Miklós-templom

Templomépület

Az épület befogadó formája téglatest, melyet egyetlen homlokzati torony tagol. Oldalfalai 1 m vastagok, mindkét oldalon 3-3 ablakkal. A karcsú toronysisak hullámzó párkánya alatt mind a négy oldalon óralap található, alattuk egy-egy ablak a harangtér megvilágítására. Újabb két párkánysor között a bejárati oldalon 1 m átmérőjű kerek ablak, alatta egy nagy, félköríves, osztott üveglak, mely hangsúlyossá teszi a főbejáratot és a karzat külső megvilágítását szolgálja. A torony melletti falrészek mindkét oldalán vakablakok láthatók.

A főbejárati barokk kapu felett gróf Zichy Ferenc győri püspök címere látható.

Templombelső

Belépve a keresztül járható torony alá, a „szegények házába” érünk -idáig mehetek régen a szegények, koldusok, fogyatékosok. Itt állítottak emléktáblát a falu szülöttének, Vargha Damján György irodalomtörténésznek (1873-1965). A templomtér tágas, egyhajós. A kórus alatti teret két oszlop tagolja, jobbról a Lourdes-i barlangot találjuk, balról falépcső vezet fel a kórusba, az orgonához.

Orgona

Középen három osztású, két oldalon egy-egy osztás. Zöld márványozott festésű fa építmény, gazdag rokokó díszítéssel. Tetején Dávid király és két zenélő faragott angyal szobra 1776-ból.

A központi teret falpillérek osztják két részre, mindkét oldalon 2-2 ablak. Mennyezeti két szekkója a helyi születésű Samodai József önálló alkotása. Az egyik: Magyarok Nagyasszonya előtt hódolnak az Árpád-házi magyar szentek. A másik: Urunk színeváltozása.

A boltozat alatt gazdag díszítésű párkányok futnak végig, bal oldalon figurális szószék.

Szószék

Aranyozott és faragott, márványutánezatúra festett fa. Konzolos, rokokó lángnyelves talpazat, pilaszterekkel osztott mellvéd, Melkizedek és Zakariás ülő szobraival. Gazdagon tagozott hangverő, a korona tetején térdelő angyal és a tízparancsolat táblája. Lépcsőjének külső oldalán a négy evangélista domborművével.

A központi teret egy diadalív zárja, a szentélyt egy barokk „áldoztató rács” különíti el.

Szentély

A szentélyt két nagy díszes üveglak világítja meg. Jobbról a sekrestyébe, balról az oratóriumba lehet bejutni. Az eredeti freskókat Baumgartner nevezetű bécsi kapucinus szerzetes festette, később a helyi születésű Samodai József restaurálta.

Az egyik freskón koronázó angyal várja Szent Miklós megkoszorúzását. A másik freskó a Szentháromságot ábrázolja.

Főoltár

Vörös és zöld márványutánzatúra festett, faragott, helyenként aranyozott fa. Szakofág alakú menza, hajlott homlokklapú tubernákulum, rajta Izsák feláldozásának jelene. A nagyméretű olajkép Szent Miklós életéből vett jeleneteket ábrázol, oldalt Szent Péter, Pál, Ágoston és Márton szobrai. A főoltárral egységet alkot az 1776-ban készült két rokokó mellékoltár.

Mellékoltárok

A Szent család mellékoltára Máriát ábrázolja Szent Józseffel, aki kezében tartja a kis Jézust. A kép egyik oldalán Szent Joachim, másik oldalán Szent Anna szobra. A középen álló képen Szent József a kis Jézussal.

Szent Ferenc mellékoltára a templomalapító püspök védőszentjét ábrázolja, amint megkapja stigmáit az angyaloktól. A templom fő- és mellékoltárai, a barokk faragott padsorok és a szószék műemléki védettségűek.

Kegytárgyak

Keresztelőkút:

Vörös márvány, nyolc oldalú talapzat, baluszteres szárgerezdelt test. Gogsoros díszű koszorús és kúpos tető, tetején Keresztelő Szent János kereszteli Jézust. Fa szoborcsoport, 1780 körül készült.

Kelyhek:

Az egyik kehely a község szülöttének, Vargha Damján Györgynek ajándéka. A másik kehely értékes műemlék. Aranyozott ezüst, trébelt, hatkarélyos talp, barokk szalag és levéldíszes, három angyalhermés, vázaidomú nodus, barokk szalagdísszel, angyalfejes, kivágott kosár. Talpán vésett felirat. W.L. ötvösjegy, 1700 körüli. A harmadik barokk kehely, Mózer nevezetű bécsi ötvösművész munkája.

Ereklyetartó:

„Szent Miklós” nevét viselő ereklyetartó Szentségtartók

Szent Kereszt Kápolna

Az épületegyüttes 16. századi, műemlékjellegű legidősebb tagja a templom jobb oldalán, a Fő utca felől látható. Alapterülete 28 m². Homlokzati részén napórát helyeztek el. Mennyezeti freskója Szent Veronika kendőjét ábrázolja, oltárán a Kálvária-szoborcsoport egykorú a templommal.

Hősök Kápolnája

A templom bal oldalán 1929. november 17-én felszentelt műemlékjellegű kápolnát az első világháború áldozatainak emlékére állította a falu. Külsőjében a korábbi mintájára épült. Két márványtábla őrzi a hősök nevét, az első világháborúban elesett 87, a második világháborúban hősi halált halt 60 polgárnak állít emléket, de a veszteséget tovább növelte 8 ember deportálása is. Oltárképe Pandúr József győri festőművész alkotása.

Forrás:

Hencz József: Mosonszentmiklós helytörténete. Sopron, Papírmanufaktúra Kft., 2007. p. 90-104.

Sárosi Lajos (összeáll.): A mosonszentmiklói templomegyüttesről. Mosonszentmiklós, Sárosi L., 1990. p. 5-8., p. 13-26.

További irodalom:

Csigó László: Magyar katolikus templomok. Bp. Anno K., 2000.

Genthon István: Magyarország művészeti emlékei I. Dunántúl. Bp., Képzőműv. K., 1959.

Győregyházmegyei almanach, 1995. Győr, Egyházmegyei Hivatal, (1995). p. 122-123. Mosonszentmiklós.

A Mosonszentmiklói Faluvédő Egyesület folyóirata . 2. évf. 1. sz. (2006. jan. 15.), p. 5.

Külső hivatkozás:

Mosonszentmiklós község honlapja
Mosonszentmiklói Faluvédő Egyesület

Képek forrása:

<http://www.mosonszentmiklos.hu>

Mosonszentmiklósi tiprómalom a Szentendrei Skanzenben

Elhelyezkedése a Skanzenben

A porta a múzeum kisalföldi tájegységének részét képezi, a tájegység építése 1970-es évektől 1988-ig tartott. Az épületeket a Kisalföldön általános zárt településszerkezetnek megfelelően az úti falu rendjébe helyezték el. Az utca mentén soros elrendezésben következnek a telkek. Az utcásorban, elkerített külön telken áll a Mosonszentmiklósról áttelepített tiprómalom.

Jelentősége

Az állati erővel hajtott malmoknak ez a típusa szórványosan elterjedt az ország nagy területén, de nem volt olyan általánosan használt, mint szárazmalom vagy a szélmalom. A múzeumban felállított és működőképesé tett tiprómalom típusának egyetlen Magyarországon megmaradt darabja, gazdasági- és ipartörténeti szempontból is kiemelkedő jelentőségű, a Háber család használta.

Működése

A náddal fedett nyeregtető alatt (mely rekonstrukció) az épület téglafalazatú malomházra és tiprószínre oszlik. A tiprószínben a ferdén álló tengelyhez („bálványfa”, felirata: TÓT MIHÁL ÉS SZABÓ ANDRÁS ...”1805”) erősített küllők tartják az ugyancsak ferde helyzetű tiprókereket. A ferdén álló tiprókeréken jár kötőfékénél kikötve a ló vagy szarvasmarha, régebben bivaly, s alatta a ferde kerék elfordul. A kerék alsó részébe ívsorban akácból faragott fogakat erősítettek, ezek illeszkednek bele az alattuk lévő, fekvő tengelyre erősített küllős dobra („pergődob”). Ez a fekvő tengely adja át a forgó mozgást a malomházban az őrlőszerkezetnek. Az őrlőkőpár a kőpadon („őrlőasztal”) helyezkedik el. Az alsó követ az asztalhoz ékelték, ez nem forog. A felső kő gy kovácsoltvas tengelyre illeszkedik, a tengelyen alul lévő kisebb küllős dob veszi át a fekvő tengely forgó mozgását, s forgásba hozza a felső követ. Az őrlőkőpárt deszkaborítás („kéreg”) fedi, e fölött áll a garat a szabályozható etetővel és a rázószerkezettel. A malom 1958-ig működött, bár a század 20-as éveitől kezdve nem őröltek rajta folyamatosan. Ha valaki egy-két kosár („zsompor”) őrölni valót hozott, a gyerekek lehajtották a malmon.

Forrás:

Balázs György: A kisalföldi tájegység. In.: Szabadtéri Néprajzi Múzeum Szentendrén (Szerk.: Kecskés Péter) Budapest 1989. 67-78.p.

Kecskés Péter: Kisalföldi épületcsoport a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban. In.: A Kisalföld népi építésze (A Győrött 1993.május 24-25-én megrendezett konferencia anyaga) Szerk.: Cseri Miklós Szentendre-Győr 1993. 175-203.p.

A kép forrása:

a szócikk írója

Külső forrás:

<http://www.mosonszentmiklos.hu/page.php?2>

Mosonszentpéteri lakóház a Szentendrei Skanzenben

Elhelyezkedése a Skanzenben

A lakóház a múzeum kisalföldi tájegységének részét képezi, a tájegység építése 1970-es évektől 1988-ig tartott. Az épületeket a Kisalföldön általános zárt településszerkezetnek megfelelően az úti falu rendjébe helyezték el. Az utca mentén soros elrendezésben következnek a telkek.

A mosoni síkság német nyelvű lakóinak népi építkezését és lakáskultúráját a Mosonszentpéterről (Jánossomorja) való, másolatban felépült lakóház mutatja be.

„Kettős ház”

A „kettős ház” egy hosszabb bal oldali és egy rövidebb jobb oldali részből áll, a két részt közös tetőszerkezet, fedett kapubejáró köti össze.

Az épületet égetett téglából falazták. Bal oldalának beosztása szoba, konyha, szoba, ezt követi a kamra, majd a beépített csigás kút (1849), ezután az istállók sorakoznak. A jobb oldali rész szoba, konyha, szoba beosztású.

Berendezés

A bal oldali első szobába egy, 1857-ből datált mestergerenda került.

E rész konyhája szabadkéményes, a kémény alatt, a kenyérsütő kemence mellett katlan található. A konyhából fűthető az első szobai cserépkályha, valamint a hátsó szobai kemence. A lakóház, a gazdasági rendeltetésű helyiségek és a berendezés is módos, 50-60 holdas katolikus német parasztcsalád gazdaságát, életét mutatja be. Az első szobában a sarokpad az utcával párhuzamos és a hátsó fal találkozásához került. Ide vágtak ugyanis egy kis ablakot, ahonnan az út is jól látható, s az asztal is fényt kap. A falakon szentképek függenek. A két hosszanti fal mentén helyezkedtek el az ágyak és a szekrény. Az utcai két ablak közé helyezték el a sublótót. A berendezés téli állapotot tükröz. A család a hátsó szobában él, itt található a hagyományos berendezés tárgyain túl a hímzés kellékeit, a mintanyomó dúcokat festőpárnával; a földön gyerekjátékokat. Ide kerültek a hagyományos, kihúzható padágyak is.

Forrás:

Balázs György: A kisalföldi tájegység. In.: Szabadtéri Néprajzi Múzeum Szentendrén (Szerk.: Kecskés Péter) Budapest 1989. 67-78.p.

Kecskés Péter: Kisalföldi épülecsoport a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban. In.: A Kisalföld népi építészete (A Győrött 1993.május 24-25-én megrendezett konferencia anyaga) Szerk.: Cseri Miklós Szentendre-Győr 1993. 175-203.p.

Képek forrása:

a szócikk írója

Külső forrás:

<http://hu.wikipedia.org/wiki/J%C3%A1nossomorja>

<http://skanzen.hu/>

Mosonszolnoki Antiochiai Szent Margit római katolikus templom

A templom története, értékei

település központjában található templom elődét a 12. század végén, vagy a 13. század elején építették román stílusban. A 16. században a Moson megyei települések többségéhez hasonlóan a templom a lutheránusok kezébe került. 1624-ben a Karl von Harrach (1570-1628) földbirtokos visszajuttatta a katolikusoknak, de a linzi béke értelmében 1647-től ismét a reformáció hívei használhatták. 1671-től a templom ismét, immár véglegesen a római katolikusoké lett. 1730 körül újjáépítették a tornyát. 18. század közepén Fogler József plébános felújította és megtisztította a szentély alatti kriptát, 1815-ben kívül és belül egyaránt restaurálták a templomot.

A 19. század közepén a Moson megyei Szolnok, Zanegg, ahogy németajkú lakói nevezték a megye legvárosiasabb települése volt. A falu jólétét, gazdagságát példaszerű szarvasmarha-tenyésztésének köszönhette.

A templom bővítésének, felújításának anyagi feltételei tehát adottak voltak. A munkákhoz már Foidek József plébános megérkezésekor, 1854-ben hozzákezdtek. Ő ragaszkodott elsősorban a kereszthajós megoldáshoz. Mindegyik új hajóban a fal hosszában galériát, karzatot építettek. A templom alapterülete 378 négyzetméterre nőtt, az ülőhelyek száma 220-ról 620-ra emelkedett. 1876. szeptember 16-án áldotta meg a megújított templomot Steiner Márton magyaróvári plébános.

1928 novemberében új toronysisakot kapott az épület. 1929-ben belső terét restaurálta Makó Jenő győri templomfestő. Ekkor kerültek a templom 17 ablakára a szenteket ábrázoló üvegek egy családok adományából.

Értékesek a szószerk faragott szobrai és domborművei. A templom homlokzatán, illetve előcsarnokában kaptak helyet azok az emléktáblák, amelyek a 20. század viharos helyi eseményeire emlékeztetnek: háborús áldozatok, németek elűzése, felvidéki elűzöttek otthonra találása. A templom előtt áll Lebó Ferenc 2011-ben felavatott szobra, amely közös emléket állít az innen elhurcolt sváboknak és az ideérkező csehszlovákiai magyar kitelepítetteknek.

Forrás:

Adatok Mosonszolnok temploma és plébániája történetéből. Összeállította Weisz János. Várgesztes, 1968. (Kézirat) p. 7-13., 23, 34. 44-48, 66., 68.

B. E. (Biacsics Elvira): Segítőkéz hívek és önkormányzat. In.: Kisalföld. 2002. máj. 23. 7. p.

Mészely Réka: Vágyódás, fájdalom szoborba zárva. In.: Kisalföld. 2011. aug. 19. 9. p.

Külső forrás:

<http://www.hitvallas.hu/index.php?t=r&r=10&c=1241>

A képek forrása:

A templom főhomlokzata

A templom oldalról

Emléktábla a külső bejáratnál

Emléktábla a külső bejáratnál

Mosonszolnok, Első Világháborús Emlékmű

Az emlékmű története, leírása

Az emlékmű Mosonszolnok központi helyén a Fő utcán található.

Az első világháborúba Mosonszolnokról 572 férfi vonult be. Közülük 132-en nem tértek vissza. A hősi halált haltak és az eltűntek neve szerepel az emlékmű talapzatán. Érdekesség, hogy a talapzaton Vörösmarty Mihály Szózatának részlete szerepel, de német nyelven. A szobrot Hild Lipót soproni kőfaragómester készítette.

Az emlékmű leleplezése 1923. augusztus 19-én történt meg. Ugyanekkor tartották a községi tűzoltótestület 40 éves emlékünnepét is. Az avatási ünnepségen beszédet mondott többek között Erényi Károly plébános és Neuberger Ferenc nemzetgyűlési képviselő is. Érdekesség és a község nemzetiségi viszonyait is jól tükrözte, hogy a beszédek többsége német nyelven hangzott el hasonlóan a Szózatához.

Az emlékművet 1996-ban a Második Világháború katonai és polgári áldozatainak emléktábláival egészítették ki.

Az emlékmű részlete

Forrás:

Mosonvármegye: Magyaróvári Hírlap. 1923. aug. 12. 2. p.

Mosonvármegye: Magyaróvári Hírlap. 1923. aug. 23. 1. p.

Adatok Mosonszolnok temploma és plébániája történetéből. Összeállította Weisz János. Várgesztes, 1968. (Kézirat) p. 63-65.

Képek forrása:

Huszár Gál Városi Könyvtár

Az emlékmű felirata

A kiegészített emlékmű

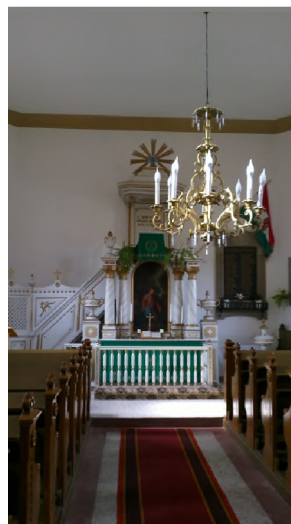
A nagybaráti evangélikus templom

Az evangélikus gyülekezet legrégebbi anyakönyvei 1785-től vannak meg, innen kísérhetők figyelemmel a gyülekezethez tartozó emberek élete. A gyülekezet a hivatalos megalakulása után templomépítésbe kezdett, amely két évig tartott. (Egyes források szerint a templom már 1785-ben megépült) 1. A templomukat 1787. február 2-án szentelték fel. Az oltárt és a szószéket Atzenhoffer győri asztalos készítette. 1795-ben vásárolták az orgonát és a keresztelőköveket. 1809-ben Napoleon seregei feltörték a templomot. Megrongálták az orgonát és a padokat, a gyülekezet ládáját feltörték és a benne található iratokat és pénzt is elvitték.

1832-ben a templomhoz tornyot kezdtek építeni. 1895-ben leégett a templom tetőzete – ugyanekkor égett le a tanítólakás is.

Az újabb beruházásokra és felújításokra 1911-ig kellett várni. Ekkor cserélték ki a padokat a szószéket és az oltárt, melyeket Stelczer Károly győri asztalosmester készített. A Lóth József festőművész festette új oltárkép a győri evangélikus öregtemplom oltárképének a másolata. Csanda Antal téri építőmester ugyanekkor végezte a templom külső, belső renoválását a karzatnak vasbetonból való építését. 1914-ben vásárolták Angster József és Fia pécsi orgonakészítőtől a templom orgonáját. A felújított templomot 1914. november 8-án szentelték fel.

A második világháborúban egy szovjet katona a templom oltárképén látható Jézus kezébe belelőtt, melynek nyomai a mai napig láthatók.

1990 után újabb felújítási munkálatok kezdődtek melynek során 1999-ben felújították az orgonát és a nagybarátfalui gyülekezeti termet. 2007. szeptember 23-án hálaadó istentisztelettel emlékeztek meg a gyülekezet temploma felszentelésének 220 éves évfordulójáról.

Forrás:

Győr vármegye /szerk. Borovszky Samu Bp. p. 45.

Hanvay László: Nagybaráti templomjubiläum. Baráti Hírmondó, XV. évf. 2007. okt. p. 4.

Hanvay László: Győrujbarát -Tényői Evangélikus Társegyházközség. In: A reformációtól napjainkig. Győr, 2011. p. 260-263.

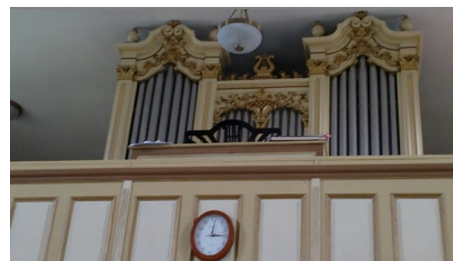

Külső hivatkozások:

<http://nagyvofely.hu/gyorujbarat/templomok>

A képek forrása:

a szócikk a szerzője

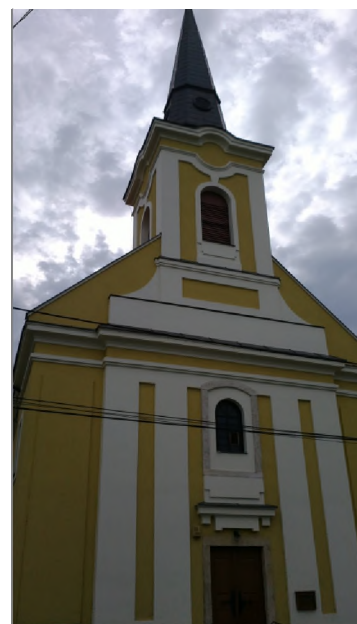

A nagybaráti római katolikus templom

Keresztelő Szent János templom, Nagybarát, Győrújbarát
A nagybaráti római katolikus templom 1792-ben épült, késő barokk stílusban. Alapterülete 230 négyzetméter. Műemlékjellegű.

Az 1698-as egyház-látogatási jegyzőkönyv:

Az 1698-as egyház-látogatási jegyzőkönyv egy elpusztult templomot említ, amelynek csak a falai álltak és azok is cserjével voltak benőve. A templomban belül nem volt semmi. Senki sem tudta, hogy annak idején melyik szentnek emelték a templomot. A templomnak egy szőnyegen egy ezüstkelyhen és papétán kívül más ingó vagy ingatlan vagyona nem volt. A haranglábon egy 50-60 fontos harag lógott. A temető valamikor kőfallal, később tölgyfa palánkokkal volt körülkerítve, amit a tatárok a legutolsó hadjárat alkalmával felégettek. A községben evangélikusok laktak nagyobb számban, de a régebbi lakosok a katolikusok voltak. Plébániaépület és iskola nem volt. Abban az időben kezdték el építeni a paplakot.

Az 1748-as egyház-látogatási jegyzőkönyv:

A templomot Keresztelő Szent János tiszteletére építették, nem ismeretes, hogy melyik évben. A jegyzőkönyv szerint a templom jó állapotban van, javítása saját költségen történik. Három oltár van, Szent János, Szent Antal és Mária Magdolna tiszteletére. Orgonája is van a templomnak.

A mai templom belső:

A templom főoltára mögött Jézus megkeresztelésének jelenete, kétoldalt pedig Péter és Pál apostol képe található. A freskókat 1940-ben Döbrentei Gábor készítette, az oldalfalakon 1996-ban Hertai Mária stációi láthatók, melyeket 1996-ban készített. Mellettük Szent Bonaventura és Xavéri Szent Ferenc nagyméretű barokk stílusú szobra található. Berendezései között találjuk a hajdani győri ferences templom egyik mellékoltárát amely azután került oda, miután - a ferences rend feloszlásai miatt - tagjai 1787 szeptemberében elhagyták templomukat és rendházukat. A gazdag fafigurás Szent Mária mellékoltár építménye és szobrai eredeti barokk művek. Oltárképe amely Rózsafüzér Királynéját ábrázolja későbbi alkotás. A templom eredeti oltárképén Árpád-házi Szent Erzsébet látható, a ferences harmad-rendiek ruhájában, amint pénzt ad egy koldusnak. Az 1770-ben készült oltárképet a szentély sekrestye feletti falmélyedésbe helyezték el.

Forrás:

Győregyházmegyei almanach / szerk. Bóna László... Győr., 1995. p. 129.

Lacza János győri székesegyházi főesperes vizitációja (1698) In: Katolikus egyház-látogatási jegyzőkönyvek 16-17. század. Bp. 2002. p. 253-254.

Székely Imre: Nagybarát, Keresztelő Szent János-templom: a Győri Egyházmegye kincsei. In: Hitvallás, X. évf. 10. sz. (2009. okt.) p. 16.

Képek forrása:

a szócikk szerzője

Nagylózs, Solymosy-kastély

A Solymosy-kastély a település Zrínyi utcájában látható, műemlék.

Épülete

A mai kastélyt megelőzően a falut birtokló családok a korábbi századokban is itt építettek maguknak lakóépületet. 1880-ban lebontották az épületet, ekkor derült fény a korábbi égésnyomokra és különböző korokból származó téglákra.

A kastély épülete egyemeletes, összetett alaprajzú, szabadon álló.

Főhomlokzatának közepén egy kocsialáhajtó emelkedik ki a fal síkjából, aminek teteje erkélyként funkcionált.

Gazdagon díszített ablakok és felettük füzéres világító ablakok sorakoznak.

Főhomlokzatának mindkét szélén oldalrizalitok lépnek előre.

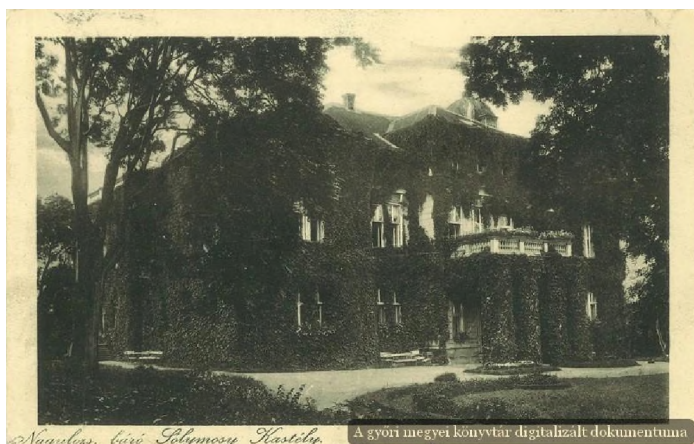
Bal oldali oldalhomlokzatában folytatódik a hátranyúló szárny, középrizalitját kőbábos balluszter zárja le.

Jobboldali oldalhomlokzatából kétemeletes torony lép ki a fal síkjából, melyet kupola fed.

A kastély udvarában egy egyemeletes "kiskastély" áll, kapcsolódva a főépülethez.

A földszinti helyiségek teknő- és fiókos dongaboltozatossak, az emeletiek síkmennyezetesek.

Az épület belső terei közül legszebbek az előcsarnok, a lépcsőház és a díszterem. Az épület alatt alagsor és pince húzódik.

A kastély az 1920-as években

Története

1869-ben a Viczay család utolsó tagja, Viczay Héder teljesen eladósodván Solymosy Lászlónak ajánlotta fel megvásárlásra a kastélyt.

Solymosy 1880-ban alapjaiig lebontatta az épületet és 1881-ben építette fel a mai historizáló stílusban. A berendezés pazar lett, a kastély tele volt műkincsekkel, értékes festményekkel. 1904-től Solymosy Ödöné lett a nagylózsi kastély, majd halála után 1915-ben fia, Solymosy Zsigmond örökölte a birtokot.

A Solymosy család 1945-ben Amerikába költözött, Solymosy Zsigmond ott neves botanikaprofesszor lett.

A kastélyt a háború után kifosztották, értékes könyvtára megsemmisült.

Az államosítást követően szociális otthon alakítottak ki benne, ami a mai napig működik.

Parkjában több épületet is építettek az intézet számára.

Még látható a főhomlokzat előtti szökőkút, istálló és a kocsiszín is.

A kastély napjainkban

Forrás:

Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon. Győr-Moson-Sopron megye kastélyai és kúriái. Fo-Rom

Invest, Budapest, 2007. p.187-191.

Csatkai Endre: A nagylócsi báró Solymosy kastély. In.: Soproni Szemle, 1940. p. 262-266.

Nagylózs, Szent István temető kápolna

Középkori eredetű, román apszisú, gótikus tornyú, barokk átalakításokon is átment kápolna.

Története

Az épületet a 11. vagy a 12. század elején építhették. Falait a korra jellemző halszálka alakban rakott szabálytalan kőlapokból építették. Magyarország egyetlen román kori temploma, melynek egészét ezzel a technikával készítették. A templom az évszázadok során többször bővült, lenyomatot hagyva a különböző korszakok divatos stílusából. Első bővítése 1400-as években történt, majd 1524-ben kapott három oltárt és 1576-ban is építkezés folyt a kápolnában.

A 17. században már nagyon rossz állapotban volt, majd egy 1697-es vizitáció faszindelyes, fatornyos templomként emlegette.

A 18. században ismét leromlott állapotba került, amit még az 1832-es vizitáció is leírt. Ezután a 19. század végén a Viczay- Héderváry család támogatta felújítását és kerül a kápolnára a család címere. /egyes források szerint a Solymossy családé/

További felújítások az 1930-as években, 1966-ban, 1977-ben és 1982-ben voltak.

Külseje

Csúcsíves homlokzatú dongaboltozatos előcsarnokkal. Ajtaja csúcsíves, belső homorú tagolású, felette a Viczay-Héderváry család címere látható.

A homlokzatot egy-egy lépcsős támpillér keretezi. Tornya kicsi, hatoldalú csúcsíves ablakkal, felettük keresztel díszített ormocskák.

A hajófalakon félköríves ablakok láthatók, egyszerű támpillérek helyezkednek el a falak mentén.

Az apszis elejénél vastosabb támpillérek tartanak.

Belseje

A hajó két szakaszra tagozódik. Oldalfalait toszkán felpillérek tagolják, mennyezete hevederes csehsüvegboltozatos. Szentélye félköríves záródású.

Berendezése nagyon szegényes.

A templom közvetlen környezetét is temetőnek használták, máig láthatók a 18-19. századi faragott sírkövek.

Forrás:

Csatkai Endre: Sopron és környéke műemlékei. Akadémiai Kiadó 1956. p.486-487.

Mikó Sándor: Nagylózs- egy Sopron környéki falu története. 1998. p.226-229.

Nagylózs: A győri egyházmegye kincsei. Hitvallás, 2006. VII. évf. I. szám 16.p.

További forrás:

Feld István: A nagylózsi temetőkápolna építéstörténete. In: Soproni Szemle, 1981. 4. sz. p. 289-312.

Nagylózsi római katolikus templom

Előzményei

A nagylózsi templomról már a 15. században készültek feljegyzések, ez a Szent Istvánnak felszentelt későbbi temetői kápolna volt. Miséztek benne, katolikus felszereléssel rendelkezett, de a reformáció idején az evangélikusok használták.

A 17. században már két templomot jegyeztek Nagylózson, az újabbat Szűz Máriának szentelve, mindkettő katolikusként működött.

A Szűz Mária templomot 1700-ban felújították, Szent Lőrincnek szentelték fel, de kétszer leégett. Először 1769-ben, majd 1865-ben /egy források szerint 1863-ban/ másodszor is. Ekkor épült fel a mai változata.

Nagylózsi utcarészlet a katolikus templommal 1940 körül.

Külseje

Egyhajós egytornyos barokk templom, többször átépített.

Tornya a homlokzata előtt helyezkedik el. A templom egészére a romantikus díszítés jellemző, köríves frízzel. Szentélye a nyolcszög oldalával zárul. Főbejáratát két oldalt 2-2 szobor díszíti:

Szent Péter és Pál, Szent Katalin és Margit. Az 1863-mas /1865?/ újjáépítésekor a tornyot vasércel borították, négy új harangot és egy órát kapott.

1921-ben pótolták négy harangját, amiket előtte az első világháborúban leszereltek.

1962-ben két új harangot kapott még a torony.

Belseje

Tornyának alsó része kifelé nyíló dongaboltozatos. Orgonakarzatát két toszkán oszlop tartja.

Hajója három szakaszos, oldalfalai mentén kettős toszkán stílusú félpilléreken hevederek láthatók, csehsüvegboltozatokkal. Szentélye egyszakaszos félköríves lezáródású. A szentély két oldala mellett sekrestye és síkmennyezetű oratórium van. A hajó déli oldalánál látható toldalék a szertárt és a felette elhelyezkedő kosáríves oratóriumot rejt. Mennyezetük mindkét esetben csehsüvegboltozatos.

Berendezése

Főoltára:

márványból készült szarkofágra hasonlító stipes. Félpillérkötegei ionizáló stílusúak, melyek felett a párkány közepén ívben felemelkedik. E felett a rátét volutás, sugárkévével és angyalokkal díszített. A kötegek mellett látható két szobor Szent Jakobot és ev. Jánost ábrázolja.

Talapzatának felirata 1764-es esztendő jelöli. Eredeti oltárképe a soproni Szent Mihály templomból származó Szent Péter elhívattatását ábrázolta, amit 1900-ban Steiner Rezső által festett Szent Lőrinc képre cseréltek.

Tabernákuluma Baumann Béla szobrász alkotása.

Keresztelőkút:

felfelé vékonyodó oszlopon álló leveles medence. Új vörös alapzattal és vörös rézfedővel készült el az új 1773-ban.

Szobrok:

a templom szobrai festett, aranyozott faszobrok.

Síró és röpöködő angyalokat Nepomuki Szent Jánost ábrázolják, a 18. századból származnak.

Orgonája: ű

a régebbit 1788-ban kapták a felosztatott soproni ferences templomból, 1903-ban újították fel, majd 1972-ben kapta mostani orgonáját.

Felszerelése

Arany rézkelyhek a 18. századból.

Aranyozott ezüst monstrancia 1770.

Aranyozott ezüst ereklyetartó 1773.

1935-ben teljes felújításon esett át a templom, amikor padlózatának felszedésekor kriptát találtak, 7 koporsóval, amik a korábbi plébánosokat őrizték.

További felújítások voltak 1955-ben, 1962-ben, 1979-ben pedig a szentélyben ún. „szembe-néző” oltárt építettek.

Forrás:

Csatkai Endre: Sopron és környéke műemlékei. Akadémiai Kiadó 1956. p.485-487.

Mikó Sándor: Nagylózs- egy Sopron környéki falu története. Nagylózs.1998. p.229-232.

Novákpusztza

Novákpusztza kis település a Szigetközben, Mosonmagyaróvártól délkeletre, Kimlétől 2 km-re. Közigazgatásilag Kimle külterületéhez tartozik. Megközelíthető az 1401. sz. szigetközi útról Darnózseli vagy Hédervár felől, vagy vízi úton a Mosoni-Dunán. Nevezetessége a folyó partjára épült egykori Andrassy-kastély és a Boldog Apor Vilmos tiszteletére emelt római katolikus templom.

Látkép napjainkban

A település története

A Nowák név még a bajor-frank uralmat követő morva-szláv időkből maradt fenn, az „újak, új telepesek” szövből és a pusztza utótagból állt össze, mely a hely major jellegére utal. Első írásos említése 1210-ből származik, amikor II. Endre király a Győr vármegyéhez tartozó falut Poth nádor mosonyi várispánnak adományozta. 1273-ban a helységet Hédervár István vette birtokba. Egy későbbi, 1476-os oklevél szerint Nowák Hédervár Ozsvát tulajdona volt. Az 1543-as birtokbeiktatás már Novákként említi. Területét ekkoriban hol Moson, hol Győr megye vallotta magának. A török idők során a település teljesen lepusztult. Idővel szláv telepesek vetődtek ide, ettől az időtől nevezték Novákot pusztának. Az 1708-13-as pestis itt is áldozatokat szedett, emiatt az 1715-ös összeírásán mindössze 22 gyónóképes lakost számoltak össze. A törökjárás után, 1750-ben Viczay gróf építtetett ezen a vidéken majorságokat: Novákpusztát, Ottimajort és Máriamajort. Novákon tiroli tehenek és birkák tenyésztése folyt. (1.)

Vályi András írta 1799-ben: „NOVÁK. Szabad pusztza Moson Várm. földes Ura G. Viczay Uraság, fekszik Hédervárhoz nem meszsze, mellynek filiája, Árokhoz tartozik.”(2)

Ezt követően örökösödés útján az Andrassy család birtokába kerül, akik főként vadászatra használták a birtokot. Novákpusztza ekkoriban és egészen 1850-ig a Hédervár-uradalomhoz tartozik.

Fényes Elek írta róla 1851-ben: „Novák, pusztza, Moson vármegyében, Arakhoz tartozik, szép tehenészettel, és birkatenyésztéssel. F. u. a Viczay grófok.”(3)

Az 1850-51-es kataszteri felmérés idején Novákpusztza közigazgatásilag Zselihez került, majd amikor Zseli 1861-ben visszakerült Pozsony vármegyéhez, Novákpusztát Magyarakimléhez csatolták. A jelentős gazdasággal bíró Novák a 19. század második felében az Andrassy grófok kezére került, akik csinos vadászkastélyt építtettek. 1897-ben már csíkszentkirályi és krasznahorkai gróf Andrassy Aladár birtokaként említették a novákpusztai uradalmat. Lánya, Széchenyi Imréné Andrassy Mária grófnő örökölte a birtokot, mely férje két év múlva bekövetkezett halála után újra visszakerült az Andrassy család tulajdonába.

1909-ben Mautner Henrik győri gyártulajdonos vette meg Novákpusztát több mint másfél millió koronáért. 4200 hold föld tartozott hozzá. A világháború előtt virágzó kerti magokat termelő gazdaság működött ott, ami a háború után megszűnt. Az 1920-as évektől Novákpusztza felvirágzott, Mauthner Henrik szesz- és keményítőgyára, valamint malma működött a pusztán, mintegy 80 embert foglalkoztatva. A két világháború között ide jártak cseléd és napszámos munkára a szomszédos települések lakói.

Érsek Imre írta 1924-ben: „Az utóbbi időben e birtokon több gyár épült, amelyek birtok nyerstermékeit jórészt feldolgozzák. Különben is Novák egyike Szigetköz legintenzívebb gazdaságának, ahol 1916 óta villanyvilágítás is van. Erdei faiskolája az egész megyében híres.” (4)

Az 1940-es években a nováki uradalom volt Moson megye legjobban felszerelt gazdasága volt.

1945 közeledtével a zsidó származású Mautner birtokosnak el kellett menekülnie, 1945 után a birtok és az üzemek az állam tulajdonába kerültek.

1966. szeptember 30-án Magyarkimlét, Horvátkimlét, és a három majort – Novákpusztát, Károlyházát és Máriamajort – Kimle néven közigazgatásilag egyesítették.

Oktatás és kultúra a 20. században Novákpusztán

A 20. század első évtizedéig a nováki gyerekek a 3 km-re lévő Zselibe jártak iskolába. Az uraság nem nagyon törődött alkalmazottai gyerekeinek iskoláztatásával, hiszen munkaerőre mindig szüksége volt. A kultuszminiszter 1911-ben megjelent rendelete azonban kötelezővé tette az elemi iskola létrehozását minden 30-nál több tanköteles gyermekkel rendelkező településen.

Novákpusztán az erdőőr lakásából és istállójából kialakították az első, egy tantermes iskolát. A település iskolája 1911-ben kezdte meg működését; első tanítója Érsek Imre volt. Kezdetben csupán egy Magyarország térkép és egy szekrény képezte a berendezést, a tanító saját könyveiből tanította olvasni diákjait.

Őt számos tanító követte. Elsőként Csala József, majd Dabolitz Jolán, ezt követően pedig Papp Mária töltötte be a tanítói állást. 1931-42-ig Ferencffi Jánosné Hauczinger Julanna tanította a gyerekeket, aki emellett több színdarabot is rendezett.

Később Rót Mária, 1945-től Érsek Gizella tanított az iskolában.

1947. január 1-én Cseh Júlia került Novákpusztára, aki a csallóközi Gutorról jött a Szigetközbe. Négy alsó tagozatos osztálya volt, a felsősök akkoriban a hédervári kastélyban tanultak és az ott kialakított kollégiumban laktak. A kollégium megszűnésével 1948-49 táján a gyerekek visszakérültek Novákra. A nyolc osztályosra vált iskolában – a tanítás megkönnyítésére – a tanítónő bevezette az osztott, délelőtti és délutáni tanítást.

Novembertől márciusig vasárnaponként Szabad Föld Téli Esték elnevezéssel politikai előadásokat tartott, a rendezvénysorozat azonban kellő érdeklődés hiányában megszűnt. Ezt követően a kulturális élet fellendítésén fáradozott. Tánccsoportot és énekkart vezetett, az ifjúság bevonásával színjátszó kört hozott létre. Egy szaktanítói tanfolyam elvégzése után a kimlei iskolába került orosz szakos nevelőnek.

1949 és 1951 között Bella Sándor és Nagy Klára, 1951 és 1961 között Holló László és felesége került Novákpusztára. Működésük alatt beindították a Dolgozók Iskoláját. Bár komoly színjátszás már nem működött Novákpusztán, nagyobb ünnepeken tartalmas műsorokat adtak elő. 1961-ben Holló Lászlót áthelyezték Kimlére igazgatónak, ezt követően Paukovits Jenőné és Karácsony István tanított Novákpusztán. 1967-ben Holló Lászlóné követte férjét Kimlére, helyére Veszprémi István került, aki 1970-ig oktatta a gyerekeket. 1971-től Jenni György tanított Novákpusztán, 1973. január 15-én bekövetkezett váratlan halála után Holló Lászlónét visszahelyezték a faluba.

Egyes forrás szerint Novákpusztát és az „Állami Gazdaság” (a mai Károlyháza) iskoláinak felső tagozata 1961-62-ben csatlakozott a kimlei iskolához, 1975-ben az alsó tagozat. Más forrás szerint 1971-ben a felső tagozatot, az 1980-as években az alsó tagozatot is körzetesítették Kimlére.

A GYŐRI VASASOK NOVÁKPUSZTÁN A GYŐRI MEGYEI ÖRÖKÖS ISKOLÁJÁNAK ELŐZŐ ÉPÜLMENYE

Képeslap az 1940-es évek második feléből

Nevezetességei

Andrássy-kastély

A Mosoni-Duna szigetközi oldalán elterülő ártéri erdőben, közvetlenül a Duna partján található csíkszentkirályi és krasznahorkai Andrássy gróf 19. században épült vadászkastélya. Az 1872-73-

ban készült III. katonai felmérés térképe szerint a mai kastély helyén egy L-alakú kúria állt. Az uradalom akkori tulajdonosa, gróf Khuen-Héderváry Károly, Viczai Héder fogadott fia és örököse gyakran vadászott a Mosoni Duna ártereiben, ezért alakították át a tiszttartói kúriát vadászkastéllyá. A 19. század végén gróf Andrássy Aladár csak vadászkastélyként használta a kúriát, amely a 20. század elején nyerte el mai alakját. Átalakította és bővítette, fővadászának egy erdészlakot is emeltetett mellette. 1903-ban bekövetkezett halála után lánya házassága révén rövid időre Széchenyi Imre tulajdonába kerül. Két évvel ezután a kúria visszakerült az Andrássy család tulajdonába, majd az uradalmat megvásároló Mauthner Henrik győri gyárosé lett. Mauthner 1916-ban a majossal együtt a kastélyt is villamosította, majd kései historizáló, neobarokk stílusban átépítette és bővítette.

A második világháború után a kastély vasas dolgozók üdülője lett. A Győr-Sopronmegyei Hírlap cikke szerint 1952-ben a győri Vagongyár Kossuth-böcsödéje 102 kisgyermekkel ki is költözött három hétre Novápusztára.(5)

Az 1960-as évektől a KISZ vezetőképző táboraként működött. A '70-es évek nyarán a győri tanítóképző főiskola alkotótáborait is itt rendezték meg. 1990-ben a Nemzeti Gyermekek- és Ifjúsági Alapítvány tulajdona lett és egy évtizedik ifjúsági táborként hasznosították. Több országos rendezvény, konferencia helyszínévé vált, 1995-ben a Mediawave Fesztivál rendezvényeinek egyik helyszíne volt a kastély. 1999-ben magántulajdonba került.

Római katolikus templom

Bár Novápusztát közigazgatásilag Magyarakimléhez csatolták, egyházilag Hédervárhoz tartozott egészen 1948 novemberéig. Kezdetben nem volt se kápolna, se templom, csak egy harangláb. A világháború befejeztével egy onnét származó személy hazatérve a hadifogságból, az egykori gazdaság jégverme alapjára saját költségén kis kápolnát épített nagyon egyszerű kivitelezésben és szerény külső megjelenésben. A rossz anyagból épült kápolnába a híveknek több lépcsőn kellett lemenni. Az épület évtizedek alatt teljesen tönkrement. A kis torony ledőlt, tetőzete beszakadt, belső födémét gerendákkal kellett alátámasztani.

A jégveremre épült kápolna

A jégveremre épült kápolna

Az épület veszélyes állapota miatt a kápolnát bezárták, a szentmiséket a kultúrteremben tartották.

Ugyanakkor elkezdődött egy új templom tervének a kidolgozása. Az önkormányzat alkalmasabb helyet biztosított, a lakók gyűjtést szerveztek a költségekre, külföldi segélyszervezettől és a szintén külföldi Turós Dezső atyától, valamint az Egyházmegyei Hatóságtól is kaptak támogatást az építkezésre. Tóth József plébános az új templom építését nagy buzgósággal és odaadással gondozta. 2003-ban elvégezték az alapozást, 2004-ben már szerkezetkészben állt a templom. Ennek megvalósulásához nagyban hozzájárult egy külföldi jótevőtől kapott tetőszerkezet és tetőfedő anyag.

Az épület befejezése, az ajtók-ablakok elkészítése, a külső-belső vakolás és festés, valamint a berendezés újabb adománygyűjtést igényelt.

Végül 2007-ben elkészült a templom, melyet május 20-án - az egyházmegyében elsőként – Boldog Apor Vilmos püspök-vértanú tiszteletére szentelték fel.

Apor Vilmos templom

A település napjainkban

Novápuszta egykori gazdasági épületei közül néhány a mai

napig megmaradt. A kastély az utóbbi időben szállóként működött. Szomszédságában a Szigetköz Kemping, valamint kajak- és kenekölcsönző üzemel, a folyópart az evezősök ked-vec kikötőhelye. A község környezete kiváló túralehetőségeket kínál, a Mosoni-Duna mindkét partja természetvédelmi terület a kistérségre jellemző növény- és állatvilággal. A település lélekszáma jelenleg 335 fő. Az itt élők egy részének egy pulykanevelő ad munkát, míg a többség ingázó. A településrészen klubkönyvtár, valamint orvosi vizsgáló.

Jegyzetek:

1. Magyarország történeti statisztikai helységnévtára. 19. köt. Győr-Moson-Sopron megye. Bp. KSH, 2002. p. 38., 55., 130., 150.
2. Vályi András: Magyar Országnek leírása. Kész. Budán, a Királyi Universitásnak betűivel, 1799. 2. köt.
3. Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára. Pest, 1851.
4. Érsek Imre: Szigetköz története : községeink eredete. Magyaróvár : Mosonvármegye Nyomda, 1924. p. 11.
5. Győr-Sopronmegyei Hírlap, 1952. p. szept. 21. p. 5.

Források:

- Novák. In.: Érsek Imre: Szigetköz története : községeink eredete. Magyaróvár : Mosonvármegye Nyomda, 1924. p. 10-11.
- Horváth József (szerk.): Fejezetek Kimle múltjából. Kimle : Kimle Község Önkormányzata, 1999. p. 282-283. és p. 291-294.
- Novákpusztai iskolájának története. In.: Nagyné Andirkó Julianna-Nagy Viola: Kimle iskoláinak története a 19-20. században. p. 260-284.
- Timaffy László: Szigetközi krónika, 1975. p. Mosonmagyaróvár : Győr-Sopron Megyei Tanács Mosonmagyaróvári Járási Hivatal, 1975.
- Virág Zsolt: Magyarországi kastélylexikon. 9. köt. Győr-Moson-Sopron megye kastélyai és kúriái. Budapest : Perfect Project, 2007. p. 143-146.
- Kerekes Sámuel (főszerk.): Győr-Moson-Pozsony közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék és Győr... város részletes ismertetője és monográfiája az 1929-1930. évekre. Bp., Kerekes Sámuel Szerkesztőség és Kiadóhivatal, (1930). p. 106.
- Haller János: Mosonvármegye történelmi földrajza (1941) p. 195. Alexay Zoltán-Bedécs
- Gyula-Láng István. A Szigetköz és a Mosoni-síkság. Bp., B.K.L. Kiadói és Reklám Kft., 2000. p. 125-126.
- Karácsony István: A Szigetköz története. Darnózseli, Önkorm., 2003. p. 171-172.
- Magyarország megyei kézikönyvei. 7. köt. Győr-Moson-Sopron megye kézikönyve. Szerk. Bunovác Dezső. Bp., CEBA K., 2004. p. 375.
- Kallós Károlyné, Gönczöl Lászlóné (szerk.): Sok fény maradt utánuk : jeles pedagógusok Győr-Moson-Sopron megyében. Győr, Hungaro-Dalton Pedagógiai Innovációs Egyesület, 2009. p. 77-78.
- M. S.: Apor-templom épül Novákpusztán. In.: Hitvallás 6. évf. 4. sz. 2005. ápr. p. 21.
- Bóna László: Templomszentelés Novákpusztán. In.: Hitvallás 8. évf. 7. sz. 2007. júl. p. 9.
- Egyházmegyénk első Apor-temploma. Hitvallás 12. évf. 3. sz. 2011
- Novákpusztai templom. In.: Új Ember, 63. évf. 21. sz. 2007. máj. 27. p. 4.

Képek forrása:

Hitvallás 6. évf. 4. sz. 2005. ápr. p.
<http://hu.wikipedia.org/wiki/Kimle>

Külső hivatkozás:

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_kisebbsenek/2009/nemetek/Kimle/Fejezetek

kimle_multjabol/pages/014_Adalekok_Magyarkimle.htm

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Kimle>

http://www.szallasmutato.hu/html/10_k_hu.html

<http://kimle.kozsegek.hu/>

<http://www.arcanum.hu/fszek/lpext.dll?f=templates&fn=main-hit-h.htm&2.0>

Nyúli Szurdik

Nyúl község fölött húzódik Európa egyik legnagyobb eső vájta homokkő szurdokvölgye, amely 650 méter hosszú képződmény, 40-60 méter széles, helyenként 20-30 méter mély.

A Szurdik ma a Fertő-Hanság Nemzeti Parkhoz tartozó természetvédelmi terület. Sajátos geológiai látványosság, amely feltárja az egykor itt hullámzó Pannon-tenger üledékretegeit és a jégkorszak hulló porából lerakódott lösztakarót.

Elhelyezkedése

A természeti képződmény a Pannonhalmi-dombság, a Sokoró része. A Győr városától dél-keletre, a Győri-medence és a Bakony között húzódó, párhuzamos dombvonulatokból álló halomvidék 241 km²-en terül el, hosszúsága 22 km, szélessége 15 km. A dombság területén mindenfelé gyakoriak a 8-15 m bevágódású vízmosások.

A település, Nyúl a megyeszékhelytől 13 km-re délre fekszik, a 82-es főút mentén. Hosszan elnyúló, a domboldalra is felhúzódó, több mint 4000 lakosú község. Egy Szent István király idejéből való oklevél már faluként említi. A hegyi rész idegenforgalmi látványosságai a kisebb-nagyobb, kanyarogó vízmosások, löszmélyutak, amelyeket az országos zöld turistajelzés, illetve a település saját túraútvonala mentén haladva bármikor meg lehet tekinteni.

Kialakulása

A jégkorszak végén a dombságra hulló porból löszlepel rakódott, amely alapjául szolgált a rómaiak idején meghonosodott szőlőkultúrának. A szőlőültetvények terjedésével a középkorban egyre feljebb szorultak az erdőségek, ami szabad utat engedett az erózióknak. Az óriási vízmosás kialakulása mintegy 150-200 évvel ezelőtt kezdődhetett. Esőzések idején a szabadon lerohanó víz a felsőbb utcákat mélyutakká – a helyiek nyelvén horgasokká, vagy „i”-ző tájszólással szurdikokká – változtatta. Ezek közül a legnagyobb a nyúli Szurdik néven ismert képződmény.

Magyarország leghatalmasabb vízmosása azonban nem csupán a természet műve, hiszen egy dombgerinc átvágásának következményeként jött létre. Mivel a házakat rendszeresen elárasztotta a víz, az ott élők panaszának enyhítésére, valamikor az 1800-as évek derekán végezték el beavatkozást, hogy a vizet másfelé tereljék.

A Szurdikot először az

A Szurdik (a szócikk szerzőjének felvétele)

Hangulatos löszmélyút

Szurdik egy szakasza régen és napjainkban (Forrás: www.nyul.hu)

1840-es katonai térképeken jelölték, Sárkánylik néven. Mára a szakadék egyik oldalában jól kiépített aszfaltút vezet.

Érdekességek

A nyúli Szurdik meredek fala nemcsak a partlakó madaraknak ad védett élőhelyet, de ún. likpincék kialakítására is csábította a régmúlt emberét. Nyúl leghíresebb, természetes, U alakban kimélyített pincéje, a Sárkánylik, amely állítólag legalább 500 éves; a Nyúli Borút fontos állomása.

A partfalak oldalában kenyérsütő kemencét, egykori, ún. barlanglakásokat pillanthatunk meg; valamint útközben régi nádtetős présházakat is találhatunk.

Forrás:

Látnivalók Magyarországon. Szerk. Körtvélyesi Erzsébet. Miskolc, Well-Press Kiadó, 2001. p. 365.

A Pannonhalmi-dombság: kalauz turistáknak és természetbarátoknak. Szerk. Boda László. Szombathely, B.K.L. Kiadói és Reklám Kft., 2003. p. 5-7., 99-102.

Turistakalauz: Pannontáj Sokoró Natúrpark. Összeáll. Dombi Alajosné. Felpéc, Felpécért Alapítvány, 2007. p. 13-14, 93-96.

A Sárkánylik-pince (Forrás: www.nyul.hu)

Külső hivatkozások:

Nyúl község honlapja:

http://www.nyul.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=46&Itemid=141

http://www.nyul.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=156&Itemid=171

Osli, Esterházy Madárvárta

Helyileg a dél-hansági területek kapujában található, Kapuvártól északra, a Csikoségererdő déli szélén. Oslitól 5 km-re észak felé fordulva kavicsos erdei úton juthatunk oda.

Herman Ottó kezdeményezésére alakult meg 1893-ban a Madártani Intézet, akkor Magyar Ornithológiai Központ néven. Ez az intézmény szervezett formában Németország után másodikként vezette be Mortensen módszerét, ő használt madarak jelölésére egyedi kóddal ellátott fém lábgyűrűt.

A madárvárta épületének története

Esterházy Pál 1930-ban egy emeletes vadászházát bocsátott a Magyar Ornitológusok Szövetségének (MOSZ) rendelkezésére. A szövetség 1928-ban alakult, ezután sorra létrejöttek a madármegfigyelő állomások. A madárvárták közül első volt a kapuvári csikoségeresben létesült madárvárta is. A madárvárta felszereltségében tér el a madármegfigyelő állomásoktól. Mindkettő a madárvilágnak a szabadban történő megfigyelését, a madarak életmódjának tanulmányozását szolgáló épület.

A madárvárta épülete

A bejáratnál hatalmas faragott szobrok, többek között a Bolondkirály fogadják a látogatót. Az épület emeletén nyílt kiállítás a Hanság rendkívül gazdag madár- és rovarvilágából mutat izelítőt, több száz faj bemutat kitömve, preparálva. A főkiállítás Öntesmajorban látható, ott még részletesebb bemutatást láthat az érdeklődő a Hanság világáról. A Madárvárta épületének földszinti részén a nemzeti park és az erdészet irodái találhatóak. Csak előzetes bejelentkezés alapján látogatható a kiállítás.

A madárvártától indul az 5 km hosszú Hany Istók Tanösvény. Az ösvény elvezet a fokozottan védett Csikos-égererdőig, majd az előregedett Király-égeres mellett, egészen a Király-tóig. Növényzettel sűrűn benőtt tó környékén találták meg a legenda szerint egykor Hany Istókot. A tanösvény egész évben szabadon látogatható.

Madárgyűrűzés

A madárvárta alkalmas az ott fészkelő ritka ragadozó madarak megfigyelésére, bázisa a madártani kutatásoknak és a terület növény és állatvilág vizsgálatának, természetvédelmének. A Hanságban 183 madárfajt figyeltek meg, ebből 120 faj ott költ, a többi faj pedig csak átvonuló. Említésre méltó az égererdőben fészkelő kis békászó sas, hamvas rétihéja, nagy póling.

A madárvártán madárvonulási megfigyelésen madárjelölést, gyűrűzést is végeznek. A sorszámozott gyűrűkkel megjelölt madarak minden egyes megfigyelése, visszafogása vagy megkerülése során megismerhető az egyes madárfajok szezonális

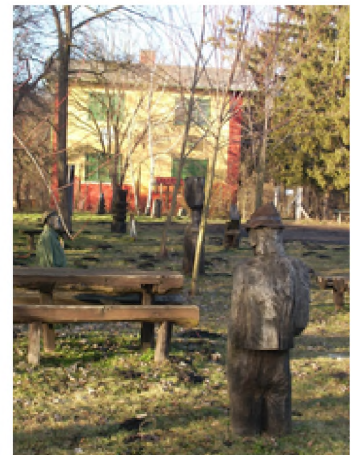

Dél-Hanság
„Csikos-égererdő”

Csikos-égeres

Madárvárta épülete

Madárvárta előtérben
szobrokkal

madárgyűrűk

madárgyűrűzés

vonulási útvonala, pihenő- és táplálkozó helyei, telelőterületei, végső soron a madárvonulási rendszerek egész Földünket átfogó hálózata. Madárgyűrűzési Központ most 312 madárgyűrűzőt regisztrál, akik évente 200 ezer madarat gyűrűznek. Ennek jelentős részét a hazai madárgyűrűző állomásokon és tudományos vagy természetvédelmi projektek keretén belül gyűrűzik.

A vizsgázott madárgyűrűzők általában önkéntes madarászok, természetvédelmi szakemberek vagy kutatók. A jelölés során az egyes madárfajok csüdméreteinek megfelelő, "BUDAPEST" feliratú, sorszámozott fémgyűrűket használnak, amelyeket a Madárgyűrűzési Központ ad ki.

Király Iván

1894. október 3-án született Bogyoszlón. A 4. osztályt még szülőfalujában végezte, ötödik osztálytól a Soproni Evangélikus Líceumban tanult. Érettségi után a Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett természetrajz-földrajz tanári diplomát. Először Pápán, majd Csornán tanított. A gimnázium ma az ő nevét viseli. Magyar Ornitológusok Szövetségének 1928-tól tagja, később alelnöke volt. 1931-ben Eszterházy Pál herceg támogatásával, létrehozta és vezette a hansági madárvártát, annak vezetőjeként dolgozott. Igazi terepi madártankutató volt, szabadidejének nagy részét kinn töltötte a Hanságban. Megfigyeléseit naplóban gyűjtötte össze, és illusztrálta értékes fényképekkel. Szakíróként sok írása jelent meg szaklapokban.

1956-ban Budapestre költözött, nyugdíjasként hadtörténeti és tudománytörténeti kutatást folytatott. 93 éves korában, 1987. október 26-án hunyt el.

Egykori berendezése, felszerelése

Az 1930 évek végén Breuer György leírása alapján a madárvárta felszerelése 1-2 ágy, asztal, két szék, jól zárható szekrény. Állványra erősíthető erős nagyítású távcső, légsúlymérő, hőmérő, fokokra beosztott szélrózsa, szélerősségmérő, jó iránytű, csapdák és fogókészülékek, különböző nagyságú kalitkák, madárjelző gyűrűk, fényképezőgép, állvány, térképek, jegyzetek, naplók, törzskönyvek. Kellott még távbeszélőkészülék a repülési sebesség ellenőrzésére, mérőszalag, fokív, rajzszerék. Jó segítő volt egy betanított spániel a földön lévő madárfészkek megtalálására.

A madármegfigyelő ruházata viharálló öltöny, vízálló, magas szárú csizma, tábori látszó, tükörreflexes fényképezőgép, jó iránytű, erős zseblámpa (Breuer György: A sopronmegyei madárvárták. In: Soproni Szemle. 1937. p. 173-187.)

Forrás:

Ambrus András: Fertő-Hanság Nemzeti Park: Budapest, Tájak, Korok, Múzeumok Egyesület, 1994.

Fertő-Hanság Nemzeti Park; kiad. Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatósága ; szerk. Tolnai Krisztina; fotó Ambrus András et al.. Sarród, Fertő-Hanság Nemzeti Park Igazgatóság, 1999.

Király Iván: Ornitológia a Hanságban. Győr, Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár, 1997.

Hanság, az élő vízi világ : barangolások Rebák Sándorral. In: Kisalföld, 2008. márc. 8., p. ,16.

Breuer György: A sopronmegyei madárvárták. In: Soproni Szemle. 1937. p. 173-187.

Kollár Andrea: A helybéliek nélkül nincs természetvédelem : Madárvárta: A csend és a nyugalom világa. In: Kisalföld, 2001. aug. 28., p. 8.

További irodalom:

Projekt Vogelwarte/ Madárvárta. In: Nationalpark Gesnatter, 2012/4. p. 1-

Öttevény, Földváry- Csáki-Kuster –kastély

Az öttevényi kastély a település Fő utcáján /173-as szám/ látható, jelenleg szállóként üzemel.

Épülete

A kastély 1870-1872-ben épült, építtetője Földváry I. Miklós volt. Stílusában elsősorban romantikus, de már felfedezhetőek rajta korai historikus formaelemek.

Egy 1880-as térkép szerint már látható az épület és a kiépített park.

Alaprajzilag téglalap formájú épület, középrésze egyemeletesre készült, oldalszárnyai földszintesek.

Ablakai félköríves záródásúak. Főhomlokzatán középrizalit emelkedik ki a fal síkjából, melyet attika zár le. Pilaszterek váltakoznak az ablakok között. Oldalszárnyai is rizalitosak, melyeket lezáró attikákat felújításkor ívelt ablakokkal láttak el. Hátsó homlokzatán öntöttvas oszlopos tető alatt védett terasz látható. Az épület részben alapincézett.

Története

Az 1800-as évek derekán két grófi család, a Viczay és a Sándor család birtokolta Öttevényt. 1862-ben a Viczayaktól vásárolta meg bernátfalvi és földvári Földváry I. Miklós, országgyűlési képviselő, a rá eső birtokrészt és kezdte el az átépítést. 1855-től özvegye, Keppel Malvin vitte tovább a birtokot. Az öttevényi kastély az 1920-as évektől lánya, Földváry Valéria kezelésébe került. Mivel rövid ideig Csáky Károly egykori honvédelmi miniszter felesége volt, így került a kastély nevébe is a Csáky elnevezés. Válás után ismét Földváry Valériaként vezette a kastélyt a tulajdonosnő.

Nevéhez fűződik a háború előtti Nyugat-Magyarország legnagyobb és legkorszerűbb virágkertetésének megvalósítása. Üvegházakat és gazdasági épületeket építettek a kastélyhoz tartozó majorban.

1940-ben az új tulajdonos a Kuster család lett, akik vásárlás útján jutottak a kastélyhoz, az üvegházakhoz és a birtok egy részéhez.

Az 1945-ben államosításra kerülő kastélyt a győri Rába Magyar Vagon Gépgyár kapta, 1960-ban nővérszállót, majd gyógyszertárat rendeztek be az épületben, de szükséglakásokat is alakítottak ki benne. 1970-ben is elsősorban egészségügyi intézmények otthonául szolgált. Az évek során egyre rosszabb állapotba került, amikor is 1988-ban az ÉDÁSZ Rt. tulajdonába kerülve oktatóközpont és szálloda lett a kastélyépületből a felújítás után.

2004-től magántulajdonban van, egy újbóli felújítás eredményeként kastélyszállóként üzemel jelenleg is. A kastélyhoz tartozó park nagy részét felparcellázták az 1970-es években.

Forrás:

Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon. Győr-Moson-Sopron megye kastélyai és kúriái. Fo-Rom Invest, Budapest, 2007. p.196-198.

Képek forrása:

Wikipédia

Földváry Kastélyszálló (Öttevény) kastély

Külső forrás:

<http://www.otteveny.hu/>

<http://www.chateaufoldvary.com/>

http://kastelv.blogter.hu/261698/foldvarv-kastelv_otteveny

Öttevény, Mohl- malom

A vendéglő

Mohl Mihály, 1868-ban költözött Csepregről Győrbe. Feleségével, Östör Rozáliával, aki egy zsirai kocsmáros leánya volt, először a mosonszentmiklósi cukorgyár közelében telepedtek le, ott vendéglőt nyitottak. A házaspárnak 8 gyereke született. A cukorgyár megszűnése után át költöztek Öttevényre, egy forgalmas út mellett béreltek egy kincstári épületet. Átalakítás után az épületben vendéglőt nyitottak. A vendéglő működtetése sikeres volt, anyagilag gyarapodtak. A vendéglő felső szintjét fogadóvá alakították át. Mohl Lajos 1872-től vette át a vállalkozást, 1890-es években kuglizóval bővítette a vendégfogadót. A vállalkozás jövedelméből birtokokat vásároltak, 1890-es évek elején már 118 hold földjük volt. A vendéglő 1913-ig üzemelt, akkor bezárták.

A malom

Abban az időben Öttevényen nem volt malom, Zámolyra, Hédervárra vitték az őrletni való gabonát. 1908-ban Mohl Lajos megépítette malmát a vendéglő belső udvarán lévő telken. A malom épülete emeletes, klinkertéglás bauhaus stílusban épült fel. A főmolnár Bognár Pál volt, rajta kívül még dolgozott három malomipari szakmunkás, akiknek házat vett a faluban Mohl Lajos. Naponta 80 mázsa búzát őröltek. A félmagos őrlés helyett új technikát, a magosőrleést alkalmazták, így többféle lisztet tudtak őrölni és csökkentették a korpátartalmat. 1910-ben villamosították a malmot, átépítették a felső szintet is, új gerendázat készült, a felső szintet aláfalazták, szobákat alakítottak ki. A malom termelése 1920-1930 között fellendült. 1939-ben korszerűsítettek, az új malom napi 240 mázsa gabonát őrölt Vámőrleést is végeztek, 1 mázsa után 22 kg volt a vám. Hitelben is adtak lisztet, később magtárat is építettek, így vállalták a gabona és a liszt tárolását is. 1944-ig kifizető beruházás volt a malom. 1944-ben Lajos halála után is tovább működött a malom, a felesége vezette a gazdaságot is. 1945. március 24-én a visszavonuló német csapatok felgyújtották. Teljesen leégett, csak a falak maradtak. A vendéglőt 1952-ben államosították.

A malom által őrölt liszt

rétes vagy kalácsliszt

kenyérliszt

liszt gyúrt tésztához

korpa

takarmány liszt- korpát gyengébb minőségű liszttel keverték össze

Család

1920-ban Mohl Lajos megnősült, egy győri fűszerkereskedő lányát, Alexy Vilmát vette el. 21 év korkülönbség volt közöttük. A házasságból 8 gyerek született – 1921. Vilma, 1923. Margit, 1924. Márta, 1935. József, 1926. Magdi, 1927. Mária, 19208. János 1933. Róza. A gyerekek Öttevényen jártak iskolába, majd később a fiúk a kalocsai Jezsuita Gimnáziumban, a lányok a soproni Orsolyita iskolában tanultak tovább. Szünidőben otthon segítettek a malomban és a gazdálkodásban.

Forrás:

Dömötör Csilla: A Mohl család története. Győr, s.n., 1994.

Dömötör Csilla: Az öttevényi Mohl-ház és malom története. Győr, s. n. , 1995.

Dömötör Csilla: Öttevény fejlődése a Mohl család vállalkozásainak tükrében 1868-1945 között. Győr, s. n., 1993.

Külső forrás:

http://www.kisalfold.hu/gyori_hirek/mohlek_es_a_szurke_lo_tortenete/2030076/

Páli műemlékei

A plébánia területén állnak ezek a műemlékek.

Kálvária

A templom melletti Kálvária a XVII. században épült, műemlék jellegű építmény, amely egyik legkorábbi magyarországi kálváriaépítményünk. Méretre szerény, de művészileg jelentős emlék, amely már tartalmazza a kálváriaépítmények alapelemeit: a kiemelt teraszt a kálváriaajelenettel, alatta fülkével, a felvezető lépcsősort és az azt kísérő díszített mellvéd-falat. Patkó alakú, nyitott, téglából épült barokk stílusban. Hátsó részét felmagasították. A régi fatemplom szentélyének helyén emeltette egy asszony. Bejáratánál egy-egy kőangyal helyezkedik el mindkét oldalon, kezeiben szétnyitott írótekereszt tartanak. Jobbról az van írva rá: Ecce Agnus Dei -Íme Isten báránya, bal oldalin pedig: Ecce Qui tollit Pecatum mundi -Íme, ki elveszi a világ bűneit. Magasabb helyén a Fájdalmas Anya, a másik oldalon sz. János kőszobrai, amik már a boltozat előtt állnak. Elejének hullámos fala előtt egy-egy oszlopon durván faragott toboz. A boltozaton a kereszten függő Jézus, alatt pedig a fájdalmas Anya félkörű olajban festett képe.

Krisztus szobor

A templom mögött található kőszobrot Tóth Mihály és Benedek készítették 1690-ben. A felirat szerint. Krisztus az Olajfák hegyén jelenetét ábrázolja.

Pieta

A falu keleti végében, a vági út mellett áll a Fájdalmas szűzanya kőszobra. 3 méter magas oszlopon áll 120 cm magas szobor. Rajta a következő felirata: Ave moestra Mater Christi- Quae de Cruce Suscepisti -Ulnis Genitum mortuum- Protege Nos Gregem Tuum. Ámen 1690. – lefordítva magyarul így hangzik: Üdvözlégy szomorú anyja Krisztusnak, Ki a keresztről öledbe fogadtad Meghalt egyszülött Fiadat, Védelmezz minket Nyájadat Úgy legyen 1690. A szobrot Liptai Ferenc, egykori plébános emeltette.

Mindkét köztéri szobor ugyanazon művész munkája.

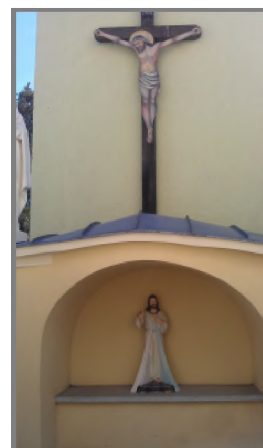
A fentiekén kívül műemléki védelem alatt áll még a temetőben a Csigaházi-sírkő (1839) valamint a Római katolikus templom is.

Út menti keresztek

A templom előtt márványkereszt kapott helyet, melyet Koloszar János és Mészáros Anna állított. Következő felirat található rajta: Nézd ember, hogy a szeretet, Ki érted annyit szenvedett, Érted halt meg Ő Ez az Üdvözítő.

Pusztakúti fakereszt felirata: A megváltás nagy jele 1877 Szigethy György Pálból származó bécsi orvos állította.

Vadosfai út mellett álló fakeresztet Isten dicsőségére állította Nogáll Károly pápóci prépost 1886-ban. Imádunk téged Krisztus és áldunk téged. / Mert szent kereszted által megváltottad a világot. / Tekints ember Megváltódra, gondolj az Ő halálára. / Dicsértessék a Jézus Mária szent neve. – olvasható

Kálvária

Fájdalmas Szűzanya szobor

Krisztus az olajfák hegyén

rajta.

Edvi út mellett található kőkereszt felirata: Isten dicsőségére Emeltették a Pálból Amerikába kivándoroltak. 1904 Dicsértessék Jézus Krisztus – négy és fél méter magas margitai kő. Lápicz Antal szobrász készítette Sopronban, Felber János pélbános pedig megáldotta.

A temetőben is van egy kőkereszt, a következő felirattal: Állította Kovács Mihály 1828.

Forrás:

Horváth Győző: Páli. Páli: Páli Község Önkormányzata, 2010.p. 156-159.

Perger Gyula: "Oltalmad alá futunk" . Győr: Győri Egyházmegyei Levéltár , 2010. p. 141.

Szilágyi István: Kálváriák. Bp. 1980.

Felber János: A páli templom és plébánia története. Győr, 1908.

Nyerges Csaba: A páli kálvária. In:Kisalföld, 1991. jún. 14.5. p.

Képek forrása:

<http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=4644>

<http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=4645>

Páli, Római katolikus templom

Nagyboldogasszony tiszteletére felszentelt, barokk, műemlék jellegű

Páli a Kisalföld déli peremén, Csornától 20 km-re fekszik a 85. út mellett.

Története

A templomban lévő kép, Gersey Margitról, a prépostság alapítójáról

1566-ban már találunk a plébániáról is feljegyzéseket.

Régen a település két falu volt, Kis Páli és Nagy Páli. Kis Páli temploma kőből készült, Nagy Páliban fatemplom állt. Kis Páli temploma a Rába áradásai miatt elpusztult, és omladozó templomának tégláit, beépítették Nagy Páli új templomába.

A jelenlegi templomot 1642-ben Nyéki Vörös Mátyás prépost, győri egyházi kanonok építtette fel, a Nagy Páliban már álló fatemplom helyére. Az új épületet azonban 1683-ban felégették a törökök, eredeti középhajóját is kifosztották, 1693-ban tudták csak felújítani.

1696-ból való egyházlátogatási jegyzőkönyv szerint az új templomnak három szép, új oltára van, Nagyasszony, Szent László és alamizsnás Szent János oltára, hordozható oltárkövel. Tornya nincsen, helye azonban megvolt a templom homlokzatán. Kis harangláb áll a temetőn kívül. A templomot már szűknek találják, bővítését javasolják. A tornyot 1770-ben Schogg Kristóf pápoci prépost megépíttette.

A templom jelentőségét növelte, hogy a pápa búcsújáró helyé nyilvánította.

1804-ben Majláth Antal győri kanonok költségén újjáépítették, a templomot mellékhajókkal bővítették. A toronyban 4 harangot helyeztek el.

1. 1770. Hoffer János, Győr
2. 1796. Köchel János, Sopron
3. 1804. Mendel Teréz, Győr
4. 1856-ban újraöntötte Páli község Isten dicsőségére, Szent Pál tiszteletére.

A toronyóra a kanonok ajándéka volt.

1931-ben Zalka László kegyúr 5420 pengő támogatásából külső felújítás történt. 1940-ben 5693 pengővel felújították a plébániát, javították a templom tornyát.

2004-ben fejeződött be a templom öt évig tartó felújítása. Külső és belső rekonstrukciót végeztek, járólappal és lépcső cserével, padok festésével, oltár előtti rész kárpitozásával. A felújítás első éveiben a vízpárás falakat kellett rendbe hozni. A szentély

A templom homlokzata

festményeit is restaurálták.

Külső

Eredetileg egyhajós, 1804 óta háromhajós, egytornyú barokk templom.

A templom tornya vaskos, lizénák szegélyezik a három részes főpárkánnyal zárt és hullámos ormú homlokzatot, ami előtt áll és vele negyedíves görbületű fallal kapcsolódik össze. Az orom szélén egy-egy barokk váza áll. A főpárkány, és egy mélyen lévő tagolt övpárkány a homlokzatról átterjed a torony alsó részére. A torony felső részét is övpárkány tagolt, tetején harang alakú vakolt sisak, aminek csúcsán kovácsoltvas kereszt van, ami a beiktatott száraz miatt csillag alakúnak látszik. A magas toronyszoba körül magas köríves ablakok, felettük kerek óralapok és dór félpillérek vannak. A félemeleten kökeretes, fekvő téglalap alakú, a főpárkány alatt pedig félköríves, könyöklőpárkányos, záróköves ablakok, a párkány alatt tábla, az övpárkány felett közvetlenül kettős emléktábla.

A toronyban ma két harang van, Sopronban készült, Seltenberg Frigyes harangöntőnél. A Pálból Amerikába kivándoroltak 1920. Felirat olvasható mindegyik harangon.

A templombelső

A templom alapterülete 216 m², a szentély 9 m, főhajó 15,55 m, az oldalhajók 10,44 m hosszúak. A csehsüvegboltozatos toronyalj, rokokóveretes szögletesen zárt, az orgonakarzat két pilléren három körívvel fordul az oltár felé. Két szakasza keresztboltozatos. A főhajó négyszakaszos, az oldalfalak kosáríves árkáddal áttörtek a mellékajók felé. A hevedereket többszörösen tagolt toszkán félpillérek tartják. A főoltár képének renoválását Horváth Jánosné, amerikai lakos támogatta anyagilag. 2004-ben restaurálták a mennyezeti képet, a Szentháromság diadalát.

Oltárkép

Berendezése

Főoltára szarkofág alakú, mómárványos, stipes. Az egyszerű félkörívvel záródó tabernákulum rozettás, klasszicista díszítéssel. Ajtaján Ábrahám áldozata dombormű. Felette jön oszlopokon kazettás félkupola tetején a hétpecsétetes könyv báránnyal. Oldalt két rokokó orompárkány térdelő angyalokkal. Főoltárképet Schmiedt József bécsi akadémiai festő készítette 1804-ben, Mária mennybemenetelét ábrázolja. A kép a győri székesegyházban lévő Maubertsch festmény másolata.

A mellékoltárokat alamizsnás Szent János és Szent László tiszteletére emelték. A Szent László oltáron Jézus legszentebb szívének szobra található.

Bronzfestéssel készült a szentély keleti oldalán Szent László csodatétele kép, nyugati oldalán a templom alapkövetétele. A mennyezeten lévő vízfestéssel készült freskó a Szentháromság diadala, a templom falain Xav. Szent Ferencről, Szent Alajosról Szent Ágostonról és Szent Ambrusról készített festmény látható. A nyugati hajóban 1897-ből való Lourdesi oltár látható, Szűzanya szobra áll ott és a szentsír. A harmadik oltárkép tirol

A templomban lévő kép, Gersey Margitról, a prépostság alapítójáról

munka, Alamizsnás Szent Jánost ábrázolja a nyugati hajó falán.

19. század második feléből származó mellékoltár szarkofág alakú, márványstipes. Az oltárkép Mária előtt térdeplő Szent Lászlót ábrázolja.

Félgömb alakú talpon álló szószék, tobozzal, kerek mellvéd fonadékos díszítéssel, Jó pásztor domborművel. A nyitott lépcsőkoriáton füzér van.

A Keresztelő-kút a falba épített, lábon álló sima medence, aminek fedelén Krisztus megkeresztelése fából készített szobor van.

A szentély alatt feltárták az 1868-ban elfalazott kriptát, amire a belső padozat cseréje során bukkantak. A helybeli papok temetkeztek oda, úgy tudták, Majláth Antal pápoci prépostot is itt helyezték nyugalomra. Ismerték a legendát, de az idők folyamán megfeledkeztek róla. Felber János páli plébános megírta a templom történetét és említést tett a kriptáról.

Forrás:

Csatkai Endre: Sopron és környéke. Győr, Győr-Sopron megyei Idegenforgalmi Hivatal. 1962. p. 575-577.

Horváth Győző: Páli. Páli, Páli Község Önkormányzata, 2010. p. 156-159.

Felber János: A páli templom és plebánia története. Győr, Győregyházmege Könyvnyomdája, 1908.

Perger Gyula: Oltalmad alá futunk: Mária-enciklopédia, 1950. Győr, Győri Egyházmegyei Levéltár, 2010.

Templomok, iskolák Sopron vármegyében : kordokumentumokon és képeslapokon. Szerk. Göncz József, Bognár Béla. Sopron, Szép Sopronunk Kiadó Kft., 2005.

HJ: Ismét megújult a templom. In: Kisalföld, 2004. 01. 07. p. 8.

HJ.: Páli ékköve lett. In: Kisalföld, 2004. 06. 21. p. 8.

Ódon kripta a templom alatt. In: Kisalföld, 2008. 02. 23. p. 10.

Külső forrás:

<http://www.pali.hu/pali%20tortenete.html>

Képek forrása:

A szerző felvétele

Győri Szemle, 1940.

<http://www.google.hu/images?hl=hu&q=p%C3%A1li%20templom&um=1&ie=UTF-8&source=og&sa=N&tab=wi&biw=1272&bih=763>

Pásztori római katolikus templom

Pásztori központi helyén áll a falu római katolikus temploma, Szent Miklósnak felszentelve. Épülete egyhajós, tornyos, egyszerű barokk stílusú.

Elődei

Már 1646-ban rendelkezett Pásztori templommal és pappal is a reformáció korában. Többször tartottak a településen vizitációt, 1713-ban és 1759-ben, mindkét alkalommal használhatatlannak minősítették az épületet. A mai templom már egy új helyen épült fel a 18. század második felében.

Külseje

Homlokzata hullámos oromzatú, tornya három részre tagozódik, órapárkánnyal. Toronysisakja vakolt. Toronyszobáján félköríves ablakok láthatók, félemeletén ovális ablak díszít. Bejárata félköríve száródású. Hajófalait nem díszítették.

Belseje

Orgonakarzatát két pillér tartja, három kosárvíval, csehsüveges dongaboltozattal. Hajója kétszakaszos, dongaboltozatos, falait toszkán félpillérek tagolják. Szentélye egyszakaszos, dongaboltozatos. Berendezésének nagy része a 19-20. századból származik. Oltárképén Szent Miklós látható, 1780-as évekből. Szószéke tölcser alapon nyugszik, mellvédjét szalagdiszkek keretezik.

Napjainkban

2000-ben döntött a falu egyházközössége a templom teljes renoválásáról. Évente végezték el a munkákat: külső vakolat, tetőcsere, mennyezet megerősítése következett. Később a belső falfelület is megújult, új padok és nyílászárók készültek.

Forrás:

Csatkai Endre: Sopron és környéke műemlékei. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1953. 578. p.
Megszépült a katolikus templom. In.: Kisalföld, 2006. szeptember 11. p.6.

Kép forrása:

<https://hu.wikipedia.org/wiki/P%C3%A1sztori>

Patonai malom

A XV. századtól a Rába-folyó egyik jelentős vízimalmának számított a patonai (ma Rábapatoná) malom.

Megalapítása

Az 1550-es években komoly gondot okozott a tartós szárazság Győrött és környékén. A Rába folyó vízhozamának csökkenése nem tette lehetővé a győri malmokban a búza megőrlését. A gabonaszükséglet pedig egyre nőtt, a győri várban szolgáló várórség létszámemelkedésével, ami a török veszedelem közeledtével volt magyarázható. Mivel Patonánál még aszálykor is magas volt a vízállás, ezért esett a falura a választás, amikor vízimalom építési helyet kerestek a győri vár gabonájának megőrlésére. A malom építésére Jurasich Molnár István kapott engedélyt.

Rába-holtág Rábapatonán (a szócikk szerzőjének felvétele)

Győri Káptalan malma

A patonai birtokok a Győri Káptalan alá tartoztak, ami a malom működését vámfizetéshez kötötte, így növelve bevételeit. A malomból származó jövedelmekből a Győri Káptalan Testület tagjai – a nagy prépost és az olvasókanonok – külön részesültek. Egykori feljegyzések szólnak arról, hogy több környékbeli nemes nézte rossz szemmel a patonai malom egyre növekvő bevételeit. Céljuk a működés akadályoztatása volt.

Támadások a malom működése ellen

1618. február 3-án megyegyűlésen egregius Siey János uralkodói mandátumra hivatkozva próbálta bizonyítani, hogy neki is van tulajdonjoga a malomhoz, mindez hosszas pereskedéshez vezetett.

1620-ban Sibrik Pál Csécsény birtokosa már közös károkozással vádolta a Győri Káptalan patonai és Siey János mérgesi malmát. Szerinte a két malom működése okozza a Rábának ezen a szakaszán a gyakori és elhúzódoó árvizeket. Nem volt alaptalan ez a vád, ugyanis a vízimalmok működésükkel hozzájárulnak a folyómeder feliszapolódásához, ami árvizekhez vezethet a kisebb mélységű medreknél. Sibrik Pál már a malmok lerombolását követelte, kárainak felmérését pedig Dallos János szolgabíró és Enessey János esküdtből álló vizsgálóbizottsággal akarta elvégeztetni. A vizsgálat nem hozott eredményt, 1620. április 27-én újra szemlézték a károkat. Sibrik Pál a királyi tanácsosokhoz és a győri főkapitányhoz is fordult ügye elbírálása miatt, akik azonban nem találták jogosnak panaszait. Közben több környékbeli nemes is a patonai malom megszüntetését követelte. Mivel ez a terv nem sikerült, Sibrik Pál a patonai molnár személyét kifogásolta.

A Sibrik és a Siey család még hosszú esztendőkön át pereskedett, ellenségeskedett a Győri Káptalannal, a patonai malom ügyében, ám egyszer sem sikerült ellehetleníteniük, illetve megszüntetniük.

A későbbi évtizedekből, évszázadokból nem maradt fenn konkrét leírás a malom működésével kapcsolatban. Mivel a XIX. századig működött ezért valószínű többször átépítették, felújították. Végleges megszűnése a Rába folyó szabályozásakor következett be.

Forrás:

Ráth Károly: Török-magyar. viszonyok. Egy török ellen felállított határőrfalu a XVII. századból. In: Magyar Akadémiai értesítő, 1863. 4. köt. 1. sz. 1-12. p.

Burján Imre: Fejezetek Rábapatoná történetéből. Rábapatonáért Közhasznú Egyesület, Rábapatoná,

2009.

Kormos Jenő: Rábapatona község története 1250-1988., Kézirat, Rábapatona, 1988.

Patonai várkastély

A Győri Káptalan palánkvára

1634-ben a Győri Káptalan egy földsánccal megerősített palánkvár építését kezdte el Patonán (ma Rábapatonán). Erre azért volt szükség mert rendszeresek voltak a korszakban a törökök támadásai, portyázásai.

Törökök Patonánál

A török időkben a Rába folyó természetes határként védte a még meg nem szállt végvidéki területeket. A Rábától délre eső falvakat adókkal sanyargatta, a Rábától északra lévőket pedig folyamatos betöréseivel félemlítette meg. Ez utóbbi volt jellemző Patonára is.

Építése

A palánkvár építését – önmagát is védve – a Győr Vármegye is támogatta 100 forintos hozzájárulással. Helyileg az uradalmi majorság területén állt, nagyjából a mai Rózsa Ferenc utca környékén. A védelmet a káptalan jobbágyaiból toborzott őrség látta el, parancsnokuk vajda volt. Ő pedig a győri várkapitány ellenőrzése alá tartozott. A vármegye még négy hajdút, a győri várkapitány katonákat is vezényelt a patonai várba. Mindezek bizonyítják, hogy fontos szerepe lehetett a patonai palánkvárnak Győr védelme szempontjából. Jelentősége, felügyelete vitákhoz is vezetett, később a Győri Káptalan és a győri várkapitány között. Mansfeld Fülöp győri várkapitány a káptalan jobbágyait is felügyelete alá akarta vonni, ráadásul az általa kinevezett német muskétások a várban szolgálókat rendszeresen zaklatták. A belső vitákat aztán az 1647-ben bekövetkezett százfős török csapat támadása szüntette meg. A vár a földdel vált egyenlővé, a falu házait felgyújtották.

A vár második építése

Mivel a védelem biztosítására nagy szükség volt, ezért sürgősen elkezdte a Győri Káptalan a vár újjáépítését. A gyors munkában részt vettek a győri, a soproni és a mosoni vármegyék is, az ország nádora is közbenjárt a patonai vár minél előbbi elkészülte érdekében. A káptalan 1649. évi rendi országgyűlésen törvényben fogadtatta el jogait a patonai vár felett. Ennek a törvénynek köszönhetően a győri várkapitány már nem rendelkezhetett tovább a patonai vár igazgatása felett.

A vár köré földsáncokat, várarkokat építettek, ami a kor technikai lehetőségeihez mérten évekig elhúzódott.

1655-re épült fel újra a patonai palánkvár, ahova a sáncok miatt csak felvonóhídon lehetett bejutni.

A Győri Káptalan a várat védőket ellátta felszereléssel, fegyverekkel, vezetőjük ismét egy vajda lett. A palánkvár azonban nem bizonyult elegendő védelemnek a török ellen, 1683-ban a Bécs alól visszavonuló vereséget szenvedett török csapatok ismét a földdel tették egyenlővé a várat, melyből időközben elmenekültek a várőrség katonái.

Nyom nélkül

Mivel a törököket lassan sikerült kiszorítani az ország területéről, ezért nem volt szükség tovább az ilyen kisebb végvárakra. Ez a magyarázat annak, hogy a patonai palánkvárat nem építették fel többé.

Forrás:

Ráth Károly: Török-magyar viszonyok. Egy török ellen felállított határőrfalu a XVII. századból. In: Magyar Akadémiai értesítő, 1863. 4. köt. 1. sz. 1-12. p.

Burján Imre: Fejezetek Rábapatonán történetéből. Rábapatonáért Közhasznú Egyesület, Rábapatonán, 2009.

Kormos Jenő: Rábapatonán község története 1250-1988., Kézirat, Rábapatonán, 1988.

Burján Imre: Az országgyűlés 360 éve fogadott el törvényt a patonai várkastély megerősítéséről.
In.: Rábapatona Község Önkormányzatának Tájékoztatója, - 6. évf. 2. sz. (2009.), p. 14-15.

Péc birtok, Kispéc

Péc birtok régen magába foglalta: Kispéc, Felpéc, Balázspéc és Hali területét. Az ősi birtok központja feltehetően, a hajdani Balázspéc területén lehetett.

1295-ben III. András Péci Ivánka fiainak adta. 1341-ben a Péci család tagjai osztottak rajta. 1408-ban még találkozhatunk a névvel, de később beleolvad Felpéc területébe. A XIV. században jött létre Felpéc, Kispéc, Balázspéc. Zsigmond király Péci Bertalan poki Dezsőnek adományozta, ezek kihalásával a Mártfyakra és ezek örökösire, a Kisfaludyakra szállt, e birtokrészből alakult ki Felpéc.

1341-ben a péci birtokot véglegesen felosztják.

1379 körüli időre tehető a három Péc falu végleges kialakulása, ekkor találkozunk az oklevelekben először a nevükkel.

A Hali család a XV. században a felpéci birtokrészből több részbirtokot örökölt, másokat megvásárolt, és falut alapított Hali néven. A török hódoltság korában a falu elpusztult. Balázspéc Mátyás király uralkodása végén néptelenedett el.

Sitkey Jakab a kapornaki (Zala megye) konvent előtt, Gyömörő, Kispéc, Felpéc falvakat átadta hitbére és jegyajándéka fejében Thahy Annának és négy leányának. Az eset azt példázza, hogy a nemesek szerződésben kötelezték magukat, hogy haláluk esetén vagyonukat a feleség kapja. A hitbér a házastársi hűség jutalmául szolgált, amiből az asszony rangjához méltóan fenn tudta tartani magát.

A közös Sitkey birtokok, Kispéc, Gyömörő és Felpéc falvak a család más tagjainak birokszerződésében is szerepelt. 1565-ben Sitkey Gotthárd aki a török fogságból szabadulva kötelezi magát, és testvéreit, hogy Csányi Ákosnak 300 forintot fizetnek. Biztosítékul lekötötték birtokait: Kispéc, Gyömörő, és Felpéc falvakat. Sitkey Gotthárd, Thury György kanizsai kapitány segítségével szabadult úgy, hogy Csányi Ákos egy fogságban lévő török rabbal cserélték ki. Csányi a rabot 300 forint értékeben engedte át a Sitkeyeknek.

A török világban jövedelmező volt a rabok adásvétele. Csere, vagy kialakult váltságdíj fejében engedték el a magyar vitézeket a török fogságból. Azokat a vitézeket viszont, akik a szultán fogságába kerültek, nem lehetett semmilyen hatalmas kincs ellenében sem, kiváltani. Ezek a neves rabok a „Héttorony”-ba kerültek, és ott is haltak meg. A Gárdonyi regényéből ismert Török Bálint is ilyen sorsra jutott.

1566-ban Kissitkey Sitkey Gergely végrendelkezett vagyonáról, melyben kispéci, fölpéci, gyömörői részbirtokok szerepelnek. Felesége hitbért és jegyajándékot, lányai leánynegyedek kaptak, de testvére Gotthárd kapta a vagyon jelentősebb részét.

A XVI. század végére a török Sokoró vidékét is behódoltatta. A lakosság a török földesuraknak, és végvári vitézeknek adót fizet.

Kispéc

„1565-ben Kispéc, mint hódoltsági falu szerepel. Birtokosa Ali, kinek Szabó Simon, Gyönki György, Péri Mocsi (Matyi), Unján Benedek, Szabó Gergely, Vad Antal, Szakai Aberd, Szöregi Gyuri, Peter Peter és Mozsoni István adózik családjával együtt.”

1592-ben kezdetét veszi a 15 éves háború, a török 1594-ben elfoglalja Győr várát. A kispéci lakosok elmenekülnek, a nagymértékű pusztítás után a falu csak lassan népesedik be újra. 1609-ben újra hódolnak a töröknek, és 1619-ben a település öt „kapu” után fizet adót. 1631-ben Kispéc, Felpéc és Gyömörő falvak egy része még mindig a Sitkey család kezén vannak, a Győr vármegyei birtokait addigra a leányági örökösök szerzik meg, így lesznek birtokosok itt a Kisfaludyak, Eszterházyak. A XVII. század közepére a Szecezer, Megyery, Acsády családok is birtokokkal rendelkeznek a faluban. 1663-ban okozta a török sereg a legnagyobb pusztítást a faluban.

1698-ban a falu lakossága 164 fő, birtokosai: gróf Eszterházy Ferenc, báró Szapáry Péter, Bezeredy István pápai alkapitány és Baranyai György komáromi alispán.

A falu jelentős része vallásilag evangélikus volt. 1700-ban Bors Mihály kajári lelkésznek távozni kellett a faluból, mert az apát emberei nem tűrték meg a más vallású egyházi embereket. A pannonhalmi apát vezetésével újjászervezték a bencés rend birtokait, és katolikus egyház „eltévedt nyáját” visszaterelték az egyházba.

A Rákóczi- szabadságharc után 1701-11-ig pestis pusztított az országban, Kispéc és Kajár lakosságának 20-25%-a halt meg a járványban.

1727-ben hatalmas tűzvész pusztít Kispécen, a fából épült házak és az egyházi épületek jelentős része is elpusztul. 1730-ban építenek új templomot.

A Moson megyei eredetű Matkovich családnak 1729-ben 300 hold területe van Kispécen. Matkovich Mihály és fiai, János és Jakab 1622-ben nyert nemességet és címet. A család vagyonát a XVIII. század végén Matkovich Imre alapozza meg. A XIX. Században a falu és a megye vezető embereit a család szemerei ága adta.

„Az 1767-es úrbéli rendelet szabályozta országosan az egységes jobbágyi szolgáltatásokat, ami szintén serkentőleg hatott a falu gazdasági fejlődésére.”

„II. József uralkodása alatt (1780-1790) a felvilágosodás hatására rendeletek sora született meg.” Enyhül az evangélikus vallással szembeni előítélet, így 1788-ban felépült, szilárd anyagból a mai evangélikus templom.

1792-ben kitört francia-osztrák háború is segítette a gazdaság virágzását, megnőtt a kereslet a bor és a gabona iránt. A kisbirtokosok jelentős haszonra tettek szert. A falut 1809-ben érte el a háború. A háború végén 1815 után befejeződött a gazdasági fellendülés, aki pénzét nem a gazdasága fejlesztésére fordította, elszegényedett, ez a réteg alkotta a bocskoros nemességet, akiket Jókai regényeiből ismerhetünk.

A kispécsi birtokosok pénzüket különféle vállalkozásokba fektették, ilyen volt Bors Mihály nemes is. Birtokai voltak Kispécen, Felpécen, a szőlőhegyen és kisebb szántója Téten. Többször volt bíró a faluban. 1833-ban kereskedelmi egyezséget kötött a község vezetői előtt László Istvánnal. László István nem tudja kifizetni az egyezségben szereplő vételár felét, így Bors Mihály több évre használati jogot kap a birtokaira.

1835.-ben Bors újabb kereskedelmi vállalkozást indított. Zamárdiban 600 ürüt vesz, elhajtja Kispécre, itt ugyan nem sikerül eladnia, de Ausztriába igen. Visszafelé birkákkal kereskednek. Kispécen 1768-ban a lélekszám 693 fő, 1828-ban 828 fő, 1836-ban pedig 934 fő. A látványos növekedést az újabb gazdasági fellendülés okozta.

„A falu történetét továbbiakban az 1833-72 között vezetett Dabolási könyv alapján ismeretes.” 1836-ban a megyei tiszti választásokra, személy szerinti szavazást rendelt el a főbíró. Ezen a szavazások a kajári, felpécsi, kispécsi falvakban élő 18. életévüket betöltött nemes uraknak, plébánosnak, lelkitanítónak kellett megjelenni. Ebben az időben az ország lakosságának 70-80%-át a jobbágyság tette ki, akik szavazati joggal nem rendelkeztek.

Ebben az időben élte fénykorát a Bakonyban a betyárvilág. A vármegye sűrűn indított katonai csapatokat a felkutatásukra. A község előjárói nem igazán örültek a csapatoknak, mert könnyebb volt eltartani 2-3 betyárt, mint 30-40 katonát.

„A falunak súlyos teher volt az állami adókon kívül a megyei porció és robot.” Külön teher volt a községnek Győrből a környező vármegyékbe a só szállítása. A só Erdélyből és a Felvidékről kocsin, valamint a Dunán hajón érkezett, és kocsikon szállították tovább a szomszédos megyékbe.

1870-ig Kispécen a tanító látta el a jegyzői feladatokat, vezette a jegyzőkönyveket, a hivatalos iratokat, rendeleteket, de a falusiak kérvényeit és adás-vételi szerződéseit is ő írta. A 19. század végére a községben már több szatócsbolt is volt. A békés időket az 1848-49-es háború szakítja meg. 1848 nyarára már látszott, hogy az áprilisi törvényeket csak fegyverrel lehet megvédeni, ezért elkezdték a nemzetőrség szervezését, és honvédszászlóaljakká alakítását.

„1848 júliusában a főbíró a következő utasításokat küldi: ...felpéci, kispéci, kajári falu nemes és nemtelen lakói, a nemzetöröknek adjuk tudtul, hogy újabb miniszteri rendeletnél fogva egy század nem 200 hanem 400 főből fog állni, mi új felosztást kívánta a századoknak és így ezen fent nevezett helységeknek fogják a századot képviselni, és új tiszteket választani, mely választásra e kiküldött választmány vasárnapon, vagyis július 9-i délután 3 órára rendelni minden nemzetőr Felpécre jelenni tartozik.”

A faluban a nemzetőrség szervezésében jelentős szerepe volt a Matkovich családnak. Matkovich Zsigmond a járás főbírója volt, a szabadságharc alatt végig hűen szolgált, mint megyei hivatalnok.

A falu történelmébe Matkovich János honvédtiszt írta be a nevét. 1825-ben született Kispécen köznemesi családban. Jogot végzett, és Győr vármegye alügyésze lett. A forradalmi események hírére azonnal jelentkezett katonának, és a dunántúli önkéntes mozgó nemzetőrség 2. zászlóaljának hadnagya lett. Ezután átkerül a 70. honvédszászlóaljhoz segédtisztnak. 1849. januárjában előléptetik főhadnaggyá, egységével együtt áthelyezik a komáromi várőrséghez, itt szolgál a szabadságharc végéig.

1849. augusztus 2-3. részt vesz a szabadságharc utolsó, győztes honvédcsatájában. Bátorságáért, és helytállásáért Klapka György, a komáromi vár parancsnoka századossá és századparancsnokká lépteti elő augusztus 30-án, szeptember 28-án a 3. osztályú katonai érdemjelet is megkapja.

1849 októberében kegyelmet kap, mint a komáromi vár katonája és hazatér kispéci birtokára gazdálkodni. 1888 októberében éri a halál.

Forrás:

Szülőföldem, Kajárpéc: Kajár és Kispéc községek története a kezdetektől a jobbágyfelszabadításig / Vikár Tibor, 2000 (943.9) (V 86)

További irodalom:

Szülőföldünk története: Kajárpéc, 1970-1986 / kész. a Szerkesztő Bizottság, 1985

Beszélő múlt: Kajárpéc az Árpád-korban / Vikár Tibor, 1992

Kajárpéc története napjainkig / kész. Balogh Zsuzsa, 1983

Czech János: Győr vármegye hajdani Nemes Familiáinak emlékezetek. Pest 1829.

Pér, Nagyboldogasszony templom

(9099 Pér, Szent Imre u. 56.)

A templom építésének kezdeti évei

A templomot - melyet 1734-ben kezdtek el építeni és 1735-ben fejeztek be és szenteltek fel - Groll Adolf piarista szerzetes építtette, az akkori szokásoknak megfelelően torony nélkül. A tornyot Zichy Ferenc győri püspök 1762-ben építtette hozzá, az épület elé. A templom barokk stílusban épült, kupolás téglaboltozattal, nyomott félkörívekkel és ablakokkal. Hossza 19 méter szélessége 9 méter

magassága 8,5 méter, a szentély 4,5 x 7,9 méter magas. A tornyot piros faszindellyel borították. A torony nagyobbításánál ezt a tetőt lebontották és a helyébe hegyes süveg alakú tornyot építettek. A templom tetőzete szintén faszindely borítású. A templom egyhajós belső falai és a kupola fehérre meszelt. Három oltár volt benne: „Szűz Mária mennybevételét ábrázoló olajfestményű kép alatt a főoltár, amely mellett két oldalt Szent Adalbert püspök és Nepomuki Szent János barokk szobrai állnak” a második oltár a Szent János képével díszített kis oltár, a harmadik szintén egy kis oltár mely Nepomuki Szent János képével díszített, amely 1764-ben Szent Mihály főangyal olajfestményű képét kapta. A képeket a XIX. század negyvenes éveiben újakra cserélték. Berendezéséhez tartozott a szószék, szenteltvíztartó (mely ma is megvan). Egy barokk szentségtartó aranyozott rézből, egy-egy réz kehely és áldoztató kehely, két-két színes és fekete miseruhakészlet, rézfüstölő, három templomi zászló, két misekönyv, egy evangélikus és szertartáskönyv, hat ónyertyatartó, 3 csengő, két ministráns ruha, két antependium, egy kis Jézus szobor, egy réz szenteltvízhintő és két üveglámpa. Két monstranciája van a templomnak egy rézből és egy aranyozott ezüst szentségtartó utóbbi 1798-ból. A márvány keresztkút vörösréz fedéllel 1830-ból való. 1829-ből való az a tölgyfaszekrény, melyben a miseruhákat őrzik. A templom kórusa fából készült és rajta hat változatú orgona volt. Később Vilt József püspök adományoz a templomnak szintén hat változatú orgonát, ami hamar tönkre megy. Végül Holényi János plébános Strommer Ferenc bécsi orgonaépítőtől vesz egy új orgonát, melyet később 1935-ben újjáépítenek. A téglából épült toronyban Szent József és Szent János apostol tiszteletére öntött harang volt és ezen kívül egy harmadik is melyről többet nem tudunk. 1813-ban a Szent-József harang helyett újat öntöttek – ez a ma is meglévő lélekharang. 1804-ben két harangot öntettek a hívek az egyiket Szűz Mária a másikat Szent Donát püspök tiszteletére. Így a templomnak összesen négy harangja volt. Ezek közül vittek el két harangot hadi célokra 1916-ban. 1917-ben elvitték a nagyharangot is ágyút öntöttek belőle. A háború után új harangokat öntetett a közösség. A 18. század végén a templom torony órát kapott.

A templom bővítése

Az 1800-as években a templom a hívek számának gyors növekedése miatt kicsinek/szűknek bizonyult. A templom bővítése Dr. Zalka János győri püspök idején történt. 1875. március 22-én láttak hozzá az építkezéshez Schlichter Károly győri építőmester tervei alapján és az ő irányításával. A régi tornyot megemelték és süveg alakú tetőt bádoggal fedték be. A szentély falait lebontották

Képeslap. Pér 1900 körül. Lelőhely: győri megyei könyvtár

helyébe újat építettek amely 19 méter helyett 35 méter volt. A boltozatot előbbre vitték. Három nagyobb és két kisebb kupolaboltozat készült. A régi templomtestet megtartották, csak alapot kapott. Aláfalazáskor a régi téglákat is kicserélték. A három hónapig tartó munkák után a templomot július 11-én szentelték fel. A templom belső berendezései a szószék, a főoltáron található két térdeplő angyalszobor, a tabernákulum felett lévő szobor, egy oltárszőnyeg, egy pár fekete dalmatika, palást miseruha, egy rézcsillár, több apró templomi tárgy és a Jézus születése oltár, melyet Sopronból hozatott a péri templomba mind Zalka püspök adománya.(1) 1899-ben a torony bádogtetőzetét kicserélték és pirosra festették. 1926-ban a bádogot palára cserélték. Karácsony Imre esp. plébános idején a templom belsejét világoskékre meszelték, a szentély falait vörösre, a szószéket újra aranyozták. Soós Gáza esp. plébános a sekrestye bádogtetőzetét készítette el. A templom építésének 200 éves jubileumára újra felújították a templomot. Az épületet külsőleg renoválták, új templomtetőt készítettek, a meglévő mellé új sekrestyét építettek és a templom belsejében is végeztek változtatásokat. A templom belső terének kifestésére Pandúr József győri festőművészt kérték fel. A képek vázlatait már előző télen győri műtermében elkészítette a festő, így gyorsítva meg a munkálatokat. A három nagy kupolaboltozati freskók közül közül amelyik a szentély boltozatával szemben van Szűz Máriát Krisztus emeli a felhők fölé, a középső boltozaton Szent István király koronafelajánlása látható, a harmadik a magyar szentek hódolatát mutatja a magyar ruhás Nagyasszony előtt. A kórus feletti boltozaton felhőn ülő zenélő angyal, a szentélyben a főoltár felett éneklő és zenélő angyalkák alakjai láthatók. A szentélyt a hajótól elválasztó diadalíven az Angyali üdvözlétebből vett fohász található.

Forrás:

Karácsonyi Sándor: Pér község és plébánia története. Mezőörs. Magyar Műhely Alapítvány, 1998.
A győri székesegyházi főesperesség alsó esperes kerületi plébániának összeírása 1748-ban In: Magyar egyháztörténeti vázlatok, 1990. főszerk. Uzsoki András. p. 177-200.
A győri székesegyházi főesperesség egyházlátogatási jegyzőkönyvei 1698-ból. In: Arrabona 13., 1971 : a Győri Múzeum évkönyve . p. 177-221.

Külső hivatkozások:

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Era1F1ObDrkJ:miserend.hu/%3Ftemplom%3D584+p%C3%A9r+barokk+templom&cd=1&hl=hu&ct=clnk&gl=hu&source=www.google.hu>
<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:N6hutdFFo1wJ:www.muemlekem.hu/muemlek%3Fid%3D4656+p%C3%A9r+barokk+templom&cd=6&hl=hu&ct=clnk&gl=hu&source=www.google.hu>

Pusztacsaládi Szent István emlékszobor

Cím: Pusztacsalád, Fő út - Új út kereszteződés
Szobrász: Höller György
Felavatták: 1860. augusztus 20.
Anyaga: fehér mészkő
Restaurálás: 1938., 1991.

Az emlékszobor tervének születése

A pusztacsaládi Szent István emlékszobor Széchenyi Istvánnak állít emléket, aki 1860 április 8-án lett öngyilkos. Temetésére április 11-én Nagycenken került sor. Ekkor kezdeményezte Széchenyi Ödön egy emlékszobor felállításának tervét. Mivel az 1850-es 60-as években politikai okokból nyíltan nem lehetett megemlékezni a reformkori politikusról, aki fellépett a Bach-rendszerrel szemben is, idősebb fia Széchenyi Béla úgy módosította a tervet, hogy Szent Istvánnak emelnek szobrot Széchenyi István emlékére. Az alkotást még ebben az évben felállították az első király ünnepére a család egy félreeső birtokán, Pusztacsalád főterén. Így a Szent István emlékszobor az államalapító király mellett - az országban elsőként- a „legnagyobb magyarnak” is emléket állított.

Pusztacsalád az emlékszobor helyszíne

Pusztacsalád 1858-ban került a Széchenyi család birtokába, amikor Széchenyi Ödön számára édesanyjuk Festetics Taszilótól a sági uradalmat a faluval együtt megvásárolta. A falu lakossága támogatta szoborállítás tervét, a költségeket közadakozásból fedezték. A gyűjtőíven feltüntették az adakozók nevét, lakhelyét és az adományozott összeget. A 101 adományozó Pusztacsalád lakosain kívül Sopron városából és a környező falvakból került ki.

A szobor leírása

Az egyszalagos szobrot Höller György soproni kőfaragó készítette. A paláttal borított magyaros ruhában ábrázolt alak fején a Szent Korona, jobb kezében a jogar látható. A fej arcvonásai hasonlítanak a Hans Gasser által 1859-ben a döblingi elmegyógyintézetben Széchenyi Istvánról készített szobrára, amely ezért leghitelesebb ábrázolás az idős politikusról.

A szobor szerepe a Széchenyi-kultuszban

Bár kezdetben csak a család és az alkotóművész ismerték a szobor „titkát” később ez egyre szélesebb körben terjedt el. Napjainkban a falu lakosai minden évben szeptember 21-én Széchenyi István születésnapján koszorúzással tisztelegnek a szobornál a ”legnagyobb magyar” előtt, míg augusztus 20-án a templomban emlékeznek meg Szent Istvánról. A műalkotást több alkalommal is restaurálták, először 1938-ban, majd 1991-ben a Széchenyi Kör és a Széchenyi Alap támogatásával állították helyre. 2010-ben másolatot készítettek az alkotásról, amit bemutattak Széchenyi István halálának 150-ik évfordulójának tiszteletére rendezett „Széchenyi világi” című kiállításon a Nemzeti Múzeumban.

Forrás:

Varga Gyula: A pusztacsaládi Szent István emlékszobor. In: Soproni Szemle, 11. évf. 2. sz. (1986) p. : 179-184.

Gosztonyi Miklós: Lemásolták a kettős szobrot. In: Kisalföld, 2010. szeptember 17. p. 1, 7.

Trükkös szobor Szent Istvánról. In: Kisalföld, 2008. augusztus 19. p. 1, 12.

A kép forrása: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Pusztacsal%C3%A1d>

Rábaközi perec

A Rábaköz híres étele a rábaközi perec, ami több mint 200 éves múlttal büszkélkedhet.

A pereckészítés hagyománya német közvetítéssel került Magyarországra (a Rábaközbe).

Helybéli asszonyok fejlesztették tovább, s lett belőle a vidék különleges süteménye. Ünnepi alkalmakhoz köthető a készítése, ajándékozása, mint például lakodalom, keresztelő, búcsú, húsvét.

Perec a perecek közt

A rábaközi perec csak nevében alkot egy családot a többi, magyarországi pereccel, receptjében, összeállításában, elkészítésének módjában teljesen különbözik azoktól.

Egész Magyarországon csak a Rábaközben készítették, készítik ma is.

A receptje titkos, esetleg anyáról-lányra, vagy vállalkozó kedvű asszonyra szállt. Kivitelezése kemény fizikai munkát jelentett, így sokan nem is próbálkoztak vele. Régen gyakori volt, hogy a perecsütő asszonyt házhoz hívták, később pékhez vitték süttetni, aztán már csak vásárokon volt felfedezhető.

Titkos recept

A perec elkészítése is igazi ünnepnek számított. Alapanyagához sok és drága hozzávaló kellett, nagy kemence, házi elkészítését csak jobb módúak engedhették meg maguknak.

100 tojásból, és 10 kg lisztből már 150 perecet lehetett készíteni, ami pont kitett egy kemencére való sütetést. Ennél kevesebb mennyiségben nem nagyon érte meg elkészíteni.

A hagyományos sütemény alapanyagokon túl szükségeltetett hozzá szalakáli, hamuzsír és szacharin is. Ez utóbbira azért volt szükség, mert a sok cukortól a tészta nehéz lenne, hamar odaégne. A hamuzsír (kálium-karbonát) a kifőzött perecek összeragadását akadályozza meg, a szalakáli pedig a tészta szép emelkedését segíti.

A rábaközi perec készítésének lépései:

1. A tészta összeállítása, gyúrás, dagasztás.
2. Perecverés: perecverő fakalapáccsal, vagy fejsze fokával esetleg sodrófával ütötték a tésztát mindkét oldalán. Manapság inkább már csak húsdarálón átdarálják. Ezután jött a pihentetés.
3. A perec formázása: karikákat formáztak a tésztából, amiket hosszában és keresztben is bevagdosztak, ettől lett szép kinyílt, amikor megsült.
4. A perec kifőzése: a kifőzés az egyik legnehezebb része volt a pereckészítésnek, igazi szakértelem és gyakorlat kell hozzá. Nem maradhatott nyers, és nem szabadott túlfőzni sem. Régen ezt üstben végezték, ma már csak nagy lábasokat használnak. Addig főzték, amíg a perecek feljöttek a víz

tetejére. Utána konyharuhán pihentették, és csak másnap vitték süttetni.

5. A perec sütése: régen ez nagy kemencékben történt, később pékekhez, perecsütőkhöz vitték süttetni a félkész pereceket. A sütés nagy szaktudást és gyorsaságot igényelt, 220-240 fokon és 15-18 percig kellett sütni a pereceket. Ezalatt, ha jól csinálták a perec megnőtt, vágásai mentén szépen kinyílt, mint a rózsa. Térfogata közben két-háromszorosára növekedett.

A hosszadalmas munka eredménye a szép rábaközi perec lett, ami sokáig, akár fél évig is eltartható volt. Régen a kamrában felfűzve tárolták.

Alkalmi perec

A Rábaközi emberek ajándékozásra, vendéglátásra is sütöttek perecet. A pereckészítés központjai Csorna, Kapuvár, Szany, Szil, Bogyoszló és Rábapordány települések voltak.

Pereces alkalomnak számított a legényavatás a Rábaközben. Az avatandó fiúk nagy botokon gyűjtötték a lányoktól kapott pereceket.

Húsvétkor a locsoló fiúknak is szoktak belőle osztogatni a lányok, húsvéti ajándékként gyerekek is kaptak rábaközi perecet.

Esküvők alkalmából a menyasszony a keresztanyjától kapott ilyen perecet, a lakodalmi menet tagjai az utcán álló nézelődőknek is dobáltak belőle.

2005 óta minden év júniusban Páli ad otthont a Rábaközi Perecfesztiválnak, ahol a ma még aktívan sütő két pereces asszony mutatja be a Rábaköz jeles süteményének embert próbáló elkészítését.

Forrás:

Dobrodinszkiné Szerényi Katalin: A rábaközi pereckészítés és szokincs. Budapest, 1988.

Kiss Jenő: A rábaközi perecről. In.: Soproni Szemle, 1990. p. 58-59.

Képek forrása:

Kapuvári Múzeum

Rábapatonai keresztek

Rábapatonona szakrális emlékei

A település több utcájában fellelhetőek, a falu egykori lakói, elöljárói által állított vallásos emlékművek, keresztek.

A legelső köztéri emlékmű az a Szűz Máriát ábrázoló kő statua, melyet 1855-ben a plébániaházhoz tartozó kis kertben építtetett Nagy Ignác plébános. 1856. május 1-jén szentelte fel Müller Károly prépost és győri kanonok. A Szűz Máriát ábrázoló kép előtt az ünnepi és szombati esti harangszó után lámpást gyűjtöttek. A kép ma már nem látható, a XIX. század utáni története nem ismert.

Az első fa feszület

Pléh táblára rajzolt Krisztus képet ábrázolt, 1859. március 8-án állította Patona határában Kovács Sándor és Egyed Katalin. A kónyi esperes szentelte fel, ma már ez sem áll.

A templom kert kis kőbarlangjában látható a lourdi Mária-szobor. 1859-től népszerűzarándokhelynek számított a lourdes-i Mária kegyhely, a Mária jelenések miatt. Ennek kapcsán lett a patonai templomban is szobra lourdi Szűz Máriának. Egy 1895-ben kelt alapítványi dokumentum szerint Pápai Ferenc végrendeletében 150 forintot ajánlott fel a Mária-szobor fenntartására.

A hívő patonaiak a későbbi időkben is fontosnak tartották, hogy emlékművet és keresztekkel állítsanak.

1901-ben Kiss Antal és neje, Szabó Katalin által állított kereszt a patonai temetőben látható

1906-ban állították fel azt a Mária-oszlopot, amit az Amerikába kivándorolt egykori rábapatonai hívek adományából építettek. Jelenleg is a Kossuth Lajos és a Zrínyi Miklós utca sarkán található.

Ugyancsak 1906-ban készültek azok a kőkeresztek, melyeket Módi István és neje Halász Erzsébet állíttatott 50. házassági évfordulójuk alkalmából. Az egyik a templom melletti kertben, a másik a Győri és a Petőfi Sándor utca sarkán áll. A keresztek fenntartására 1907-ben a már özvegy Módi Istvánné 100 korona letéttel alapítványt hozott létre.

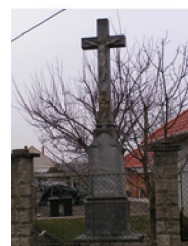
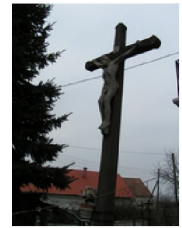
1929-ben Rábapatonona egykori bírója Nagy Gábor és neje Nagy Erzsébet által állíttatott fogadalmi kőkereszt annak hálájául készült, hogy Nagy Gábor élve tért vissza az I. világháborúból. Kezdetben a 85. sz. főút mellett állt, ma a templom kertben látható.

Az utolsó keresztek az 1950-es években állították:

- Zrínyi Miklós utca és a Vásártér sarkán,
- Plébánia ház kertjében,
- Rákóczi Ferenc és a Szent István utca sarkán.

Forrás:

Burján Imre: Fejezetek Rábapatonona történetéből. Rábapatonáért Közhasznú Egyesület, Rábapatonona, 2009.

A rábapatonai Pávakör

Rábapatonna hagyományőrző csoportja, melynek célja volt, megmenteni, továbbadni a felkutatott, feldolgozott hagyományokat. 1970-1987 között működött.

Előzmények

1970-ben, amikor a televízió népdalversenye a „Röpülj páva” az egész ország érdeklődését felkeltette, Rábapatonna is megrendezte a saját népdalversenyét a helyi kultúrházban. A siker nem maradt el, ezen felbuzdulva Mogyorósi Ferencné és Eöry Endre – Vass Lajos biztatására – megszervezte az első Pávakört. Először a Lakodalmast, majd az Aratás című népi játékot mutatták be Dr. Barsi Ernő főiskolai tanár feldolgozásában. Később ezen népi játékokon kívül repertoárjukon szerepelt még a „Katonának kell menni a legénynek” és a „Kukoricafosztók” című előadás is. Az alapító csoporttal, a „nagy öregekkel” inkább csak egységes előadássá kellett formálni az életük szerves részét képező szokásokat. Igazi közösség jött létre a tizenéves fiataloktól a hetvenévesekig.

Képek a Pávakör életéből

Siker

A Pávakör hamarosan kiváló minősítést kapott, szereplések hosszú sorozatával szerzett nevet magának, így vitte hírét Rábapatonna még fellelhető hagyományainak. Eöry Endre és Dr.

Barsi Ernő közben összegyűjtötte és sajtó alá rendezte a falu népzenei történetét, és 1973-ban megjelent a „Rábapatonna hagyományaiból” című könyv.

A rábapatonai Pávakör egyre népszerűbb lett, felkérések sorozata érkezett a faluba. 1974-ben a „Szóljatok játszók, regölők” címmel a Kossuth Rádió hirdetett fesztivált, és annak rádiófelvételére csak egy falusi csoport jutott be, a patonai. A zsűri külön folklór díját kapta. 1976-ban a Magyar rádió népzenei rovatában, a „Daloló, muzsikáló tájak” című sorozatban többször csendültek fel rábapatonai dalok id. vagy ifj. Molnár Ferenc előadásában Eöry Endre hegedű kíséretében.

Kormány András citerás is állandó szereplője volt ezeknek a felvételeknek. 1977-ben Veszprémben a Balatoni Nyári Egyetem nemzetközi közönsége ünnepelte a rábapatonaiakat. Sikerük kétségtelenül abból is fakadt, hogy az együttes hamisítatlan folklórt adott, ami legyőzte a nyelvi korlátokat. 1986-ban a Magyar Televízióban nagy sikerrel futó „Csepű, lapu, gongyola” című vetélkedőben is szerepelt a csoport, az Aratás és a Lakodalmas részleteivel, Molnár Ferenc és Varga

Istvánné szólóénekkal.

Második generáció

Mivel az évek során egyre többen igazoltak át az „Égi Pávakörbe”, így 1988-ban, amikor Nagy Zoltán került a művelődési ház élére, Eöry Endre és Nagy Károlyné megszervezték a Hagyományörző gyerekcsoportot, a második Pávakört, amely 1996-ig működött. Ők vitték színre a Pünkösdlőt, mellyel járták a falut, a Patonai Gyerekjátékokat, ami korábban 1984-ben a Kossuth Rádióban is elhangzott, a Pásztorozást, a Lakodalmast, az Aratást, a Legényavatást, és a Kukoricafosztókat. Ez utóbbival még a budapesti Mezőgazdasági Múzeumban is felléptek. A résztvevő fiatalok körében meglepően nagy volt az lelkesedés, rendszeresen jártak próbákra, sikerrel szerepeltek egyre több helyszínen: Győrben és környékén, Szlovákiában Egyházfiakarcsán, Burgenlandban Pötschingben, Szombathelyen, ahol egy aratófesztiválon vettek részt.

Nyugdíjasok

1996-ban a csoportvezetők nyugdíjba mentek, de a hagyományörző munkát nem hagyták abba, még 8 évig vitték a Nyugdíjas Klub Hagyományörző Csoportját szerepelni a Legényavatással, Aratással, a Kisalföldi farsanggal, vagy csak dalsokrokkal. Felléptek a győri, Senior Színpadon, a győri Plázában, Arrabona Napokon, a megye több településén.

Emlékezete

2007-ben – halála előtt egy hónappal – Eöry Endre több évtizedes kulturális tevékenységéért, a Pávakörért megkapta a „Rábapatonai Diszpolgára” kitüntetést, Nagy Károlyné a csoportok vezetőhelyettese 2010-ben a „Rábapatonai Községéért” kitüntetést.

A Pávakör sikeres szerepléseit hangszalagok, videófelvevételek, oklevelek és fényképek őrzik. 2008 őszén Molnár Ferenc emléktáblája került a rábapatonai művelődési ház falára, Eöry Endrére pedig a rendszeresen megrendezett népdaléneklési versennyel emlékeznek.

Forrás:

Rábapatonai hagyományörzők. In.: Kisalföld 1976. május 12.

A rábapatonai Művelődési Ház népművészeti együttese a Borsod-megyei Sályon vendégszerepelt. In.: Kisalföld 1976. augusztus 20.

Harcás Judit A Kukoricafosztótól a Bilibáncsig. A falusi gyógyszerát a kultúrát is "gyógyítja"? Kisalföld (1997. febr. 1.), p. 19.

A kiváló tanár emlékére Kisalföld (2008. okt. 16.), p. 6.

Pávakörösök ünnepe Kisalföld (2010. nov. 29.), p. 5.

Adatközlők: Nagy Károlyné, Nagy Zoltán

Képek forrása:

Nagy Zoltán

Külső forrás:

http://rabapatonanetwork.hu/kepek/mesel_a_mult/pavakor

http://www.kisalfold.hu/gvori_hirek/hagvomanvmentes_dallal_hegeduvel/2035478/

<http://tortenek-historiak.eliveport.com/?modul=oldal&tartalom=1140391>

<http://www.molnarkft.hu/hirek/zenes-idoutazas-rabapatonan/345>

http://www.nyugatmagyar.hu/gyori_hirek/40_eve_ropul_a_pava_rabapatonan_is/2198057/

Rábapatonai Rába-átvágás

A Rába folyó Rábapatonát a falu határában érinti. Ám ez csak napjainkban ilyen természetes, a XIX. századig Patona belterületének szerves részét alkotta. Ahogy a Rába adott is a lakosságnak, úgy sokszor pár nap leforgása alatt el is vett tőle mindent. A patonai emberek számára egyfajta megélhetésként szolgált a folyó: halászat, a vele járó vadászat, a folyóparti vízimalom több család életét befolyásolta.

Árvizek

A Rába azonban az ország legkanyargósabb, legszesélyesebb folyójaként rendkívüli áradásokat okozott a környéken. A rendszeres tavaszi árvizek sokszor hetekig eltartottak a Patona környéki szakaszokon, ami elsősorban a sok kanyarulatnak és a feltöltődött folyómedernek volt köszönhető. A feliszapolódást a Rába partján viszonylag sűrűn, szinte minden településen működő vízimalmok okozták. A két legnagyobb áradás 1876 és 1883-ban érte Patonát, sok ház pár nap alatt összedőlt.

Rába-holtág Rábapatonna központjában: Döglött-Rába

Patonai földek

A környékbeli termőföldek nagyon jó minőségűek voltak, de a szeszélyes folyó miatt bizonytalanná tették a termelést és a hozamot. Rábapatonna határában mintegy 2000 hold volt a közvetlen ártér területén. Ezeken a földeken a búza helyett inkább rozs termesztésével foglalkoztak egészen a XIX. századig.

A Rába mai medre Rábapatonánál

Védekezés

Már a középkortól próbálták a Patonaiak határt szabni a folyónak. Kezdetben bükkfákat ültettek a part mentén, majd kisebb gátak, töltések építésével próbálkoztak. Ilyen kezdetleges gátnak minősült az eszterő is, ami rőzséből font, sárral tapasztott kerítéshez hasonló szerkezet volt. A malmokat és a hidakat fa cölöpökkel próbálták védeni az ár ellen több-kevesebb sikerrel.

Tervek a szabályozáshoz

A XVIII. században is gondoltak már a Rába szabályozására, de még csak a folyómeder tisztításával és a malmok működésével foglalkoztak.

A XIX. században már térképeket, felméréseket készítettek a valódi szabályozás megkezdéséhez. 1873-ban megalakult a Rábaszabályzó Társulat és 1885-ben az országgyűlés elfogadta az ún. Rába törvényt (1885/XV. tv.) A Rába, Rábca folyók szabályozására és a belvizek elvezetésére íródott elsősorban.

A szabályozás Patonánál

A Radó Kálmán által irányított munkálatok 1886 őszen kezdődtek a Rábapatonna-Győr szakaszon. Új csatornát építettek, a kiemelt kavicsból már a töltések készültek. A hosszú tél miatt 1887

márciusában folytatták a munkálatokat, majd 1888-ban kezdték el a többi között a patonai hidat is építeni. A munkát ebben az évben is folyamatosan lassította a kedvezőtlen időjárás. 1888 nyarán olyan magas volt a Rába vízállása, hogy szinte le kellett állni a munkálatokkal. Július 14-én reggelre a Rába áttörte a bal parti töltést, elárasztotta az épülő Patona-Győr csatorna egy szakaszát. Az áttörés helyét befoltozták, és több napig nem lehetett dolgozni ezen a területen. A zord időjárás ellenére megfeszített munkával elkészült 1888 őszére az új 11 km-es folyómeder Rábapatonáig és Győr között. Ünnepélyel összekötött átadást terveztek október 8-ra a patonaiak és a Rábaszabályzó Társulat, de a Rába nem várt, még előző éjszakán ismételten áttörve az eredeti és az új meder közötti töltést, elfoglalta új helyét.

Radó Kálmán ragaszkodott az ünnepi átadáshoz, a munka nagysága és jelentősége miatt is, ezért azt ugyan szerényebb körülmények között, de megtartották.

Az átadásra érkeztek megyei, városi vezetők, vendégek, újságírók, voltak, akik fogattal, mások propelleres hajóval.

Patonáé lakói az új hídon állva várták az érkező vendégeket. Avató beszédet Radó Kálmán tartott, és faluünnepben fejeződött be az átadás.

Az új Rába meder

Az új meder egyenes folyóvá kényszerítette a kanyargó Rábát, a 264 cm-es vízszint 130cm-re csökkent, felgyorsítva a folyó folyását, egyenesen a Mosoni-Dunába.

Rábapatonáé képe is megváltozott az átvágással, az eddig a házak között kanyargó Rába a falu határában töltésekkel kordában tartva folyt, a régi Rába meder pedig holtággá változott, s lett belőle patonaiak által nevezett „Döglött-Rába” (Dögi).

Forrás:

Burján Imre: Fejezetek Rábapatonáé történetéből. Rábapatonáért Közhasznú Egyesület, Rábapatonáé, 2009.

Kormos Jenő: Rábapatonáé község története 1250-1988., Kézirat, Rábapatonáé, 1988.

A Rábaszabályzó Társulat története és műveinek leírása az 1896. évi ezredéves országos kiállítás alkalmából / Szalacsy Lajos, Légrády Testvérek Nyomdája, Budapest, 1896.

Dóka Klára: Adalékok a Rábaszabályzó Társulat történetéhez (1873-1948) 1-2. In.: Soproni Szemle 1980. XXXIV. évf. 1, 2. szám

Képek forrása:

a szócikk írója

Külső forrás:

<http://www.rabapatonna.hu/index.php>

<http://hu.wikipedia.org/wiki/R%C3%A1bapatonna>

http://www.edukovizig.hu/?q=vizeink_raba

<http://hu.wikipedia.org/wiki/R%C3%A1bapatonna>

Rábapatonai Rába-hidak

100 év – 6 híd

Rábapatonna a Rába folyó egyik part menti települése. Történetében a folyó és hídjai egyaránt meghatározóak voltak. Az 1800-as évek végén történt szabályozása előtt a Rába 9 km hosszúságban kanyargott Rábapatonna területén, majd a szabályozással 5 km-re csökkent ez a szakasz. Az elterelés során régi medre holtággá vált, amit a helyiek „Döglött Rábának” („Dögi”-nek). hívnak

Az új nyomvonal a rábapatonai gazdákat elvágta a földjük közvetlen megközelítésének lehetőségétől, ezért vált egyre sürgetőbbé egy híd felépítése.

Első híd

A Rába-szabályozó Társulat 1887-ben építette az első hidat a folyó fölé, ami aztán az átadás után hamarosan össze is dőlt. A hídra azonban akkor is, azóta is szüksége van a patonai embereknek, ezért építették rendszeresen újjá a Rába-hídjukat.

Második híd

1891-ben épült a második híd, ami viszonylag sokáig, 1945. március 28-ig állt, de a visszavonuló német katonák felrobbantották.

Harmadik híd

Ezt követően még ebben az évben az itt állomásozó szovjet (orosz) katonák segítségével egy ideiglenes hidat építettek, ami közvetlenül a meder felett épült meg. Azonban ez a híd ideiglenessége és kivitelezése révén sem felelt meg az időjárás okozta veszélyeknek. Egy esetleges jégzajlás, árvíz, bármikor elsodorhatta volna.

Negyedik híd

1947-ben a falu képviselő testülete határozatban kérte a híd újjáépítését, ez meg is valósult, 1949-ben felépítették a negyedik Rába-hidat, ekkor még facölöpös változatban. A munkálatokat a Rába-szabályozó Társulat irányította, a munkásokat a falu biztosította.

Ötödik híd

1965-ben váltották le a fa szerkezetet vasra, 1967-ben a hídfőket újították fel, és át is

helyezték őket egy-egy oszlopközzel távolabb a medertől. A híd padlózata is megérett a felújításra, erre a 70-es években került sor, a munkálatokban ismét az orosz katonák segítettek.

A többszöri felújítások sem tudták azonban megvédeni az évenkénti árhullámoktól, amiknek következtében a híd jelentősen megrongálódott és 1982 decemberében végül lezárták.

1983 őszén a megyei tanács vízügyi osztálya a rábapatonai Rába-hidat meg akarta szüntetni, amit a képviselő testület elutasított. A lezárt és használaton kívüli híd 1985 márciusáig állta az időjárási viszontagságait, majd az első híd felrobbantásának 40. évfordulóján összedőlt. Ezután folyamatos tárgyalások folytak a következő, hatodik híd felépítéséről. Éppen ekkor döntöttek a GySEV Rába folyó feletti vasúti hídjának elbontásáról, és az egyezségek értelmében ez a híd Rábapatonára kerülhetett.

Az összedőlt hidat a Magyar Néphadsereg Győri Alakulatának katonái bontották szét.

Hatodik híd

Az új híd terveit a győri Közlekedési és Távközlési Műszaki főiskola tanárai készítették, és 1986 őszén a hídépítő vállalat kezdte el az építkezést. A hatodik híd 100 méter hosszú, vas tartószerkezetes, aszfalozott, öt pilléres, átadása 1987 augusztusában történt.

Az akkori előzetes számítások 2040-re prognosztizálták egy új híd építését, ami akkor akár töltéstől töltésig is érhetne. Ez valóban megoldaná az azóta is évről-évre jelentkező problémát, hogy áradások esetén az egész hidat le kell zárni a két töltés között mélyen futó út miatt.

Forrás:

Burján Imre: Fejezetek Rábapatonna történetéből. Rábapatonáért Közhasznú Egyesület, Rábapatonna, 2009.

Kormos Jenő: A rábapatonai Rába hidak története, 1887-1987. Rábapatonna, 1987.

Képek forrása:

a szócikk szerzője

Külső forrás:

<http://www.rabapatonna.hu/index.php>

<http://hu.wikipedia.org/wiki/R%C3%A1bapatonna>[

Rábapatonai római katolikus templom

Rábapatonai római katolikus temploma, melyet Szentháromság tiszteletére szentelték fel a falu központjában a Szentháromság téren található.

A templom a XVII -XVIII. században

A mai templom alapjait 1657-ben tette le a Győri Székeskáptalan. Építése lassan haladt, mert a szükséges építőanyagokat a Rába folyón hajóval szállították Győrből. Az ekkor elkészült templom torony nélküli volt, külön haranglábbal, az esetleges támadások miatt kőfállal vették körül. Mindezen adatokat az 1698-ban egyházi vizitáción járó Lacza János főesperes leírásából lehet megtudni.

A meglévő kőfal mégsem bizonyult elég védelemnek, mert a Rákóczi-szabadságharc idején a fal is és a templom is megsérült, ezért volt szükség 1723 körül újjáépítésre. A kőfalat elbontották, anyagából kapott tornyot a templom, ami azonban az 1810-ben bekövetkezett földrengés miatt összedőlt.

1828 és 1930 közötti átalakítások

Első átalakítás

Az 1800-as évek végén megnagyobbították, felújították a templomot.

Három harang került a tornyába (az I. világháború idején kettőt ebből elvittek) Toronyórát szereltek fel (1917-ben elromlott)

Templomi orgonát építettek

Második átalakítás

1920-ban újabb felújítás következett: az orgonát és a toronyórát is felújították a templomot bővítették, ugyanis egyre nőtt a patonai hívek száma, nem fértek el a kis templomban.

Harsányi Lajos

Harsányi Lajos volt a templombővítés tervezője, költségvetésének készítője, és a szükséges pénzforrások biztosítója.

1929. március 18-án kezdték el bontani a régi templomot, ekkor derült fény az évszámmal ellátott téglákból, hogy mikor melyik részét bővítették, a templomnak a korábbi évszázadokban. A templomot román stílusban építették. A bővítés folyamán épültek a kereszthajók, a szentély, a sekrestye, a kis oratórium, és a templomtorony. Harsányi Lajos terveit Polgár Rudolf győri építőmérnök dolgozta ki, magát az építkezést Angyal László rábapatonai kőműves mester végezte. Az építkezés a maga korában hatalmas összegbe került, még úgy is, hogy jelentős volt az ingyenes felajánlott napszámos munka.

A költségek egy részét a Győri Káptalan állta, de szükség volt államsegély igénybevételére is, amit a község fizetett vissza. A munka ideje alatt is szükség volt a templomi szolgáltatásokra, ezeket egyrészt a közeli iskolában tartották meg, de gyakoriak voltak a szabadtéri szentmisék is főleg ünnepeken vagy vásárnapokon. Ezekre engedélyt az Egyházmegyei Hatóság adott Harsányi Lajosnak.

Az elkészült templomot és harangját 1929. szeptember 15-én nagy ünnepség keretén belül szentelték fel. Jeles díszvendégek érkeztek az ünnepnap és a templom tiszteletére, úgy mint: Grósz József segédpüspök,

Dr. Bedy Vince és Zalka László prelátuskanonok,

Turi Béla egy. képviselő,

Dr. Walgandt Antal királyi kormányfőtanácsos.

Harsányi Lajos plébános, Hotarek Rezső községi főjegyző és Kálóczy Antal községi bíró fogadták a falu nevében a vendégeket.

A II. világháború azonban nem kímélte Rábapatonát és a templomot sem, 1945. március 28-án erre haladt a front, a németek lövéseitől betörték a templom ablakai, melyeket a háború után javítottak ki.

Az 1980-as évek

Az 1970-80-as években érkezett el a következő felújítás ideje, ezen munkálatokat Tösér Imre plébános irányította. A tetőcsere, az új harang, új ablakok, padlózat mellett új oltárt és három nagy méretű freskót, stációsorozatot kapott a templom. Ezen kívül az orgonát is felújították. Az új harangot Gombos Lajos öntötte, a freskókat Samodai József készítette.

„A főoltár freskója a Szentháromságot örökíti meg. A nyitott kézfej az Atyát, a feltámadt Jézus a Fiút, míg a fehér galamb a Szentlelket szimbolizálja a freskón.”

Az orgonát Albert Miklós győri orgona építő mester újította fel.

1985. december 8-án áldották meg a felújított templomot.

2000 után

2004-ben ismét tetőcserére került sor, melyet már Wolf Pál Péter plébános irányított.

A templom kincsei

XV. sz. végéről származó kehely: „Kolombusz-kehely”

XVIII. sz. közepén készült Úrmutató

2007. augusztus 18-a óta emléktábla őrzi Harsányi Lajos patonai plébános emlékét a templom falán.

Forrás:

Burján Imre: Fejezetek Rábapatonna történetéből. Rábapatonáért Közhasznú Egyesület, Rábapatonna, 2009.

Képek forrása:

a szócikk szerzője

Külső forrás:

<http://www.rabapatonna.hu/index.php>

<http://hu.wikipedia.org/wiki/R%C3%A1bapatonna>

Rábasebesi Széchenyi-kastély

Rábasebes Magyarország északnyugati részén, Győr-Moson-Sopron megyében a Rába bal partján helyezkedik el. Látnivalói közül kiemelkedik a kastély, amely jelenleg magántulajdonban van.

A kastély története

A rábasebesi kastélyt a XIX–XX. század fordulóján építtette a Széchenyi család, de gyorsan túladott rajta. Az új tulajdonosa egy vármegyei főjegyző, jó érzékkel eladta egy osztrák bárónak. A világháborút követően, mint sok más kastély és kúria, állami tulajdonba került. A rendszerváltásig működött falai között a termelészövetkezet, de ott volt az orvosi rendelő, fodrászműhely, könyvtár, a nyári óvoda és a községi tanács is. Ebben az időben - a korábbi és későbbi évekhez képest - legalább lakták az épületet. A rendszerváltás után több befektető is látott

A kastélyról készült légifotó

lehetőséget a kastélyban, rövid ideig szállóként is működött, de jelenleg tisztázatlan tulajdoni viszonyok mellett az egyes befektetők és hitelezők közötti per (felszámolási eljárás) lehetetlenné teszi a kastély bármilyen irányú hasznosítását. Állaga sajnos fokozatosan romlik.

A kastélypark

A kastélyhoz szorosan kapcsolódó kastélypark 4 hektáros területe az alig 50 házból álló kisközség belterületének szélén, a Rába gátja mellett található. Keményfás tölgy-köris-szil ligeterdő megritkításával kialakult angol stílusú tájképi park. A parkban 150-200 éves kocsányos tölgyek, néhány - 100 év körüli -magas és magyar köris, mezei és vénic szil, idős hazai nyárok (fekete nyár, szürke nyár) található. A legöregebb lombos egzóták, így a platánok is mintegy 150 évesek. A két világháború közötti ültetésekre több vadgesztenye, nemesnyár-hibrid, szomorúfüz és zöld juhar emlékeztet. Néhány erdei- és feketefenyő, valamint örökzöld egzóta is található a parkban. Cserjeszintje a szokásos magasártéri fajokból áll, különösen sok a mogyoró. Védettséget elsősorban a lágyszárú növényfajok indokolják: medvehagyma, gyöngyvirág, odvas keltike, hóvirág, tavaszi tőzike, erdei szélfű, széleslevelű salamonpecsét. A részletes növény- és állattani feltárás további feladat. A település Sebös (írva: Sebus) alakban a XIII. század óta ismeretes oklevelekből. 1851-ben a község határát, amely "róna és elég termékeny..., erdeje, mely tölgy, vadkörte és alma, s szilfákból áll", a soproni káptalan birtokolta. A századfordulón épült mai műemlék jellegű kastély a Magyar Nemzeti Múzeumot és az Országos Széchenyi Könyvtárat alapító Széchenyi Ferenc unokájáé, Széchenyi Jenőé volt eredetileg. A kastélyt és a parkot a két világháború között Vág és Rábasebes főjegyzője, Dobos Gábor gondoztatta, az ő kezdeményezésére telepítették az egzóták egy részét. A II. világháború után államosított terület néhány éve magántulajdonban van, a park is csak a tulajdonos engedélyével látogatható.

Forrás:

<http://www.historicgarden.net/?megye=8&varos=880>

http://kastelv.blogter.hu/270998/a_rabasebesi_szechenyi-kastelv_-_engem_senki_sem_szeret

Képek forrása:

http://www.civertan.hu/legifoto/legifoto.php?page_level=525

Rábaszabályozó Társulat

A Rába-vidék térségének árvíz-védekezési és belvíz-elvezetési munkálatainak összefogó társasága.

Megalakulása

1873-tól szerveződött meg a Rábaszabályozó Társulat. Céljaul tűzte ki, hogy mentesítse a Rába környékét (mintegy 308820 kat. holdnyi árterületet), a Rába, Répce, Marcal, Lajta folyók és a Duna árvizeitől. Másik célja, hogy ugyanezekről a területekről elvezesse a káros belvizeket.

Szükségessége

Az 1800-as években a Rába, a Répce, az Ikva folyók, illetve a Fertő-tó magas vízállásuk esetén pusztító árvizeket okoztak, megkeserítve a környéken élők életét. A folyók és árterek négy megyén át helyezkedtek el: Győr, Moson, Sopron, Vas.

Nem csak a távolság, de a korszakra jellemző földbirtokosi hozzáállás is nehezítette az összehangolt védekezést. Ezért volt szükséges egy koordináló társulat létrehozása, amely végül 1873. november 13-án Győrött alakult meg.

Kezdeti működését személyi problémák, ellentétek lassították, hosszas viták után, 1888-tól Szentmártoni Radó Kálmánt, kormánybiztost választották a társulat élére. Ő és a társulat igazgatója, Krisztinkovitch Ede kezdték meg a munkálatok és a finanszírozáshoz szükséges törvénytervezet kidolgozását.

Közben Győrt elérte az 1883-as szörnyű téli árvíz, ami hatalmas pusztítást végzett a városban és a Rába-völgyben. Ezután vált világossá, hogy komolyabb hatósági intézkedésekre van szükség. Az 1885. évi XV. Törvénycikk meghatározta a Rába és mellékfolyóinak szabályozását, így védve Győr város és Győrsziget falu védelmét.

A Társulat új igazgatója Jagasich Kálmán lett, főmenőke Meiszner Ernő. Az eddigi választmány helyett véleményező 24 tagú bizottság látta el a feladatokat.

1886. augusztus 2-án tartották azt a vegyes tárgyalást, melyen 12 vállalkozói ajánlatból választották ki azt a céget, ami elkezdhetette a konkrét munkák végzését. Győrben ez a Deutsch cég lett.

Átrajzolták a Rába vonalát

Már 1886-ban nekiláttak a szabályozásnak, a gyors munkában nagy szerepe volt Baross Gábornak is, Győr nagy pártolójának, a „vasminiszternek”.

1877-78 között megszüntettek a Rába Sárvár és Győr közötti szakaszán 17 malmot és malomgátat, így a folyó esése 15m-rel emelkedett.

1886-88 Győr és Rábapatona között átmetszést végeztek és árvízvédelmi töltés is épült.

1890-ben Vág községig,

1891-ben a Kis-Rába torokig,

1893-ban a sárvári vasúti hídig készült el a szabályozás és a töltések megépítése. 80 átmetszéssel 131 km-ről 83 km-re csökkentették a Sárvár és Győr közötti folyószakaszt. A 48 km-es csökkentés leghosszabb részét a Győr és Rábapatona közötti 11km-es szakasz átmetszése jelentette. Ezen munkákkal párhuzamosan készültek a védtöltések is. A Rába

Rába-folyó

torkolatnál „árapasztó” csatornát építettek, a köztes területet feltöltötték, így jött létre Győr népszerű sétáló szigete melyet az utókor Radó Kálmán (ötletadó) után Radó-szigetnek hív. Négy új híd is épült a szabályozások kapcsán Győr-szerre a társulat felügyelete alatt.

1892-93 között a Mosoni-Duna ág jobb partja is árvízvédelmi töltést kapott, Kunszigettől a Rábca bal parti töltéséig.

1886-93-tól a Rábcat szabályozták Győrtől Bősárkányig.

1893-95 között a Hanság-csatorna kiásását, a Fertő-tó lecsapolását kezdték meg.

1891-ben a Marcal folyó 14,3 km hosszon új medret kapott.

A Társulat a győri hidak mellett további hidakat is épített, például: Győrött egy vasúti és egy közúti hidat, Rábapatona, Mérgecs, Csécsény, Árpás, Marcaltó, Vág, Sövényháza, valamint Ószhely községeknél épült egy-egy közúti híd.

1893-tól befejezettek volt tekinthető a Rába szabályozása.

1896-tól ismét önálló önkormányzata lett a Rábaszabályzó Társulatnak, elnöke gróf Cziráky Béla.

1912-ben dr. Szalacsy Lajos királyi tanácsos vezette a társulatot.

1915-ben Szodfridt József főispán lett az új elnök. Ebben az évben készült el a győri Ipar-csatorna is.

1930-32-ig épült a nicki duzzasztómű, a Rába 65,5. folyamkilométerénél, melynek célja, hogy öntözővizet biztosítson a Kis-Rába-Hansági öntözőrendszereknek.

Ez a műgát a maga idejében Európában is egyedülálló technikai újdonságnak minősült.

1931-től gróf Cziráky József vezette a társulatot egészen az államosításig, 1948. június 2-ig.

A Rábaszabályzó Társulat jogutódja a mai Észak-Dunántúli Vízügyi Igazgatóság lett.

A Társulat 74 éves fennállása alatt jelentős vízi munkálatokat végzett. Működése eredményeképp megszűntek a pusztító árvizek, a mocsaras területeken hatékony mezőgazdasági és ipari tevékenységeket lehetett végezni.

Forrás:

A Rábaszabályzó Társulat története és műveinek leírása az 1896. évi ezredéves országos kiállítás alkalmából / Szalacsy Lajos, Légrády Testvérek Nyomdája, Budapest, 1896.

A Rábaszabályzó Társulat zsebkönyve: a társulati igazgatóság hivatalos adatai alapján. Surányi János Könyvnyomda-Intézete, Győr, 1888.

Dóka Klára: Adalékok a Rábaszabályzó Társulat történetéhez (1873-1948) 1-2. In.: Soproni Szemle 1980. XXXIV. évf. 1, 2. szám

Iskum Viktória: A Győr térségéhez tartozó Rába-vidék vízrendezési és árvédelmi munkáinak, árvízi katasztrófáinak története. Győr, 1995.

Képek forrása:

a szócikk írója

Rábaszentandrási római katolikus templom

Műemlék jellegű épület; alapterülete 80 négyzetméter. 1750-ben barokk stílusban épült Szent András tiszteletére.

A templomról egy 1438-ban kelt oklevél tett először említést: "Szentandrás pusztában kőtemplom van kőtoronnyal". 1467-ben és 1470-ben is említést tesznek oklevelek a templom létezéséről.

A templomtorony alja és a boltozat is csehsüvegboltozatos.

Az egyszerű asztaloltár felett a keresztre feszített Szent András fából faragott domborműve látható. Jobbról Szent Antal, balról Szent József szobrai emelkednek.

A templom főoltárának tabernákulum-ajtáján lévő dombormű - Ábrahám áldozata - 1800 körül készült.

A szószék fafaragású domborműve Keresztelő Szent Jánost ábrázolja.

A szentély és a hajó mennyezetét Bíró Jenő pápai művész festette ki. Az előbbin az eucharisticát, az utóbbin a Szent Családot örökítette meg.

A templom nyugati oldalán, a kertben 1909-ben készült feszület áll. Talapzata gazdagon tagolt, kerítése finoman megmunkált vasrács.

A római katolikus templom 2010-ben

Forrás:

Kisalföldi templomok 2004/ Nagy Miklós.- Sinzing: szerzői kiad., 2004.

Képek forrása:

Wikipédia szócikke: <https://hu.wikipedia.org/wiki/R%C3%A1baszentandr%C3%A1s>

Rábatamási, Jászai Mari-emplékház

(Rábatamási Szent István u. 33.)

Jászai Mari gyermekora és ifjúsága

A "nemzet tragikájának" nevezett színésznő életének több szakasza kötődik Győrhez, Győr-Moson-Sopron megyéhez. Jászai Mari 1850. február 24-én született Ászáron, Keszey Julianna és Krippel József ácsmester negyedik gyermekként. Apja 1881-ben magyarosította a Krippel nevet Jászaira. Krippel magyarul Jászol, ebből lett Jászai név. Édesanyja győri kötődésű, Nádorvárosban, a Mészáros majorban született. A jobb megélhetés reményében ezért költözött a család Győrbe, feltehetőleg a Magyar Nyugati Vaspálya melletti épületben laktak. Mari ekkor 3 éves volt.

Édesanyja korai halála után Pannonhalmára került egy rokonhoz. Itt tanult meg olvasni. Egy év után hazakerült, de addigra már apja újra nősült, ezután született még két féltestvére. Az apa nehezen tartotta el a 10 gyereket. A házimunka nehezebb részét Mari végezte. A mostohája nem szerette, hamarosan kiscselédnek adták győri családokhoz. Így került pesztonkának Győrbe, a mostani Bajcsy Zsilinszky út 26. alatt lakó Vörös Imre családjához. Később még más úri családoknál is dolgozott. A győri orsolyita apácánál járt elemi iskolába, jó tanuló volt. Akkor még Krippel Máriaként Simor János püspök dicséretét kivívta, szavalata hallatán: „Das kind hat talent”- mondta a püspök.

Az otthoni szigorú nevelési módszer (áztatott kötéllel való verés) is hozzájárult, hogy az apácák segítségével Bécsbe cselédeskedhessen, később Pestre került egy rokonhoz. Egy bűvészházaspárral vándorútra kelt, fellépett velük. 16 évesen markotányos nőként került a königgratzi csataterre.

Visszatért Győrbe, apja nagyon ellenezte, hogy színész legyen, de ő 1866-ban Hubay Gusztáv színésztársulatához szökött. Kezdeti színészevei alatt sokat éhezett. Játszott a budai Népszínházban is, itt ismerkedett meg Kassai Vidorral, akivel Győrben, a nádorvárosi kamillus egyházközség anyakönyvének 13. sorszámú bejegyzése tanúsága szerint 1869. április 5-én házasságot kötöttek. Győrrel nem szakította meg kapcsolatát a későbbiekben sem, hiszen legjobb barátnője dr. Petz Lajos kórházigazgató felesége volt. Baráti szálak fűzték Popper Vilma helyi írónőhöz is. Neki része lehetett abban, hogy Jászai Marit 1909 év végén a Kisfaludy Irodalmi Kör első tiszteletbeli tagjává választották. Sopronban is fellépett színházi szerepekben és Petőfi-esteken. Férjével a Kolozsváron Fehérvári Antal színtársulatánál játszottak, majd 1872-ben a nemzet első színházához hívták

Jászai Mari fiatal kori képe

Gertrúdis szerepében

Laborfalvy Róza utódjának.

Az elismert színésznő

A Nemzeti Színház színésznőjeként Jászai Marinak volt köszönhető, hogy a klasszikus tragédiák és hősnők, köztük Antigoné, Elektra, Éva, Kleopátra, Medea, Phaedra, Stuart Mária "csodával határos" diadalt arattak a közönség körében a XIX.-XX. század fordulóján. 1879-ben elvált férjétől, 1885-ben már országos hírnév tragika volt, emlékezetes volt az Ember tragédiája Éva szerepében 1883-ban a Nemzeti Színház társulatánál. Többször szerepelt Sopronban is Jakab Lajos Színház társulatánál is. 1892-es bécsi vendéjátéka hírnevet szerzett neki. A nemzeti színházi tagságának félévszázados jubileumi ünnepségen babérkoszorúval köszöntötték, ekkor

Az emlékházban látható fénykép, amit a színésznő babérkoszorúja keretez

Shakespeare János királyában Constantinát játszotta. A kormány 10 holdról való adománylevelet adott át neki, a földet nagy nehézségek árán végül a Csapod melletti Szolgagyörben kapta meg. A babérkoszorúját Széchenyi nagy tisztelőjeként annak nagycenki sírjára helyezte el. Utolsó színpadi szereplése 1925. május 29-én volt, Shakespeare III. Richárd Gloster hercegnyőjének szerepében.

A rábatamási ház

Ezután Rábatamásiba vonult vissza, itt élt öccsénél 1926. október 5-ig, haláláig. Erősen kötődött a kis rábaközi faluhoz Rábatamásihoz, ahol Jászai József, Jászai Mari legkisebb öccse kántortanító volt. Öreg napjaira apjuk is a fiához költözött. A nemzet tragikájának nevezett színésznő már korábban is gyakran, de évente egyszer biztosan eltöltött egy hónapot az itt élő testvérénél. A ma is Jászai-házként emlegetett épületet is a színésznő vásárolta meg öccsének 1909-ben. Nyaranta itt lakott, étkezni, beszélgetni, unokahúgait tanítani átjárt a tanítói lakba. Sokat sétált a határban, szerette a falusi embereket, gyakran beszélgetett velük.

Az utolsó vallomásában így ír: „Forgácsszedéssel kezdtem a győri ácstelepen, csibeetetéssel végzem Rábatamásiban. Ami közbeesik: rövid fölrepülés volt a fénybe, ahonnan nemsokára vissza kell szállnom az örök homályba.”

Jászai-ház

Emlékház

Rábatamásiban lévő ház, keskeny telekre épült. A fehérre meszelt ház falán sötét márvány emléktáblán felirat tudatja: „Jászai Mari Ebben a házban pihent nyaranta testvéröccsénél Jászai József kántortanítónál 1926-ban bekövetkezett haláláig. Jászai család „Jászai Mari az utcai

kéttablakos szobában lakott, amit egyszerű bútorokkal rendezett be. Az asztalon és falon emlékek, kolozsvári emlékkönyv, aranykeretes oklevél, amit 1922-ben a színészi tagságának 50 éves jubileumán kollégái írtak alá. A falon lévő fénykép édesapját, második feleségét és Anna lányukat ábrázolja. Az egyik ablak mellett apja életnagyságú fehér márvány szobra áll, amit Lukácsy Lajos készített, aki rokona volt apja második feleségének. A ház eredetileg megmaradt első szobájában a látogatók megtekinthetik iratait, ruháit, okleveleit, könyveit, koszorúit, bútorait és a szerepeit idéző fényképeit. Egy Bondor István szobrász által alkotott Jászai Mari szobor is megtekinthető a kiállított tárgyak között. Az emlékszobát a színésznő leszármazottjai kezelik, többek között Keserű Katalin művészettörténész. 1954-ben Gobbi Hilda és Magyar Bálint színháztörténész mint emlékhelyként avatták fel a házat, helyreállítását a NKÖM, berendezését az Ernst Múzeum támogatta.

Forrás:

Berez Dezső: Jászai Mari látogatása Nagycenken és Rábatamásiban. In : Soproni szemle. 1971. 2. sz. p. 118-123.

Jászai Mari emlékiratai. Jászai Mari ; sajtó alá rend. Lehel István. Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1927.

Cs. Kovács Attila: A Jászaiak otthonuknak érzik. In: Kisalföld, 2009. 03. 21. p. 10.

Imre Béla: A magyar színeszet nagyasszonya: Győrből indult el. In: Kisalföld. 1983. 04. 19. p. 5.

Katona Imre: Jászai Mari, a Sopron vármegyei "földbirtokos". In: Soproni Szemle, 1992. p. 69-79.

Márfi Attila: Jászai Mari „a nemzet tragikája”. In: Győri Múzsá. 2001. 7-8. sz. p. 51-53.

Emléktábla a rábatamási ház homlokzatán

Irodalom:

Jászai József: Rábatamási község múltja és jelene. Sopron, Röttig-Romwalter Nyomda, 1942.

Berez Dezső: Jászai Mari soproni szereplései (1885-1909). In: Soproni szemle. 1971.2.sz. p. 119-123.

Nagy Imre: Rábatamási község hagyományai és népdalkincse. Rábatamási, 1979.

Neves Rábaköziek. Csorna-Kapuvár, Csornai Városi tanács, 1989. p. 21-22.

Vékony Béla: Popper Vilma. In: Újvárosi krónika. Győr, Újvárosi Művelődési Ház, 2001. p. 61-62.

Fotók:

a szócikk szerzője

Gajdó Tamás: Magyar színháztörténet, 1873-1920. Budapest: Magyar Könyvklub; Országos

Színháztörténeti Múzeum és Intézet, 2001. p. 47.

Komárom vármegye és Komárom sz. kir. város. szerk. Borovszky Samu. Budapest: Országos Monográfia Társaság, 1907. p. 319.

Bondor István Jászai Mari szobra

Képek külső forrása:

http://hu.wikipedia.org/wiki/J%C3%A1szai_Mari

http://www.kisalfold.hu/rabakozsi_hirek/a_jaszaiak_otthonuknak_erzik_/2092319/

http://rabatamasi.hu/kult_orokseg2010.pdf

<http://www.bbmmk.hu/galeria/Rabatamasi/photos/photo16.html>

http://www.dimo.hu/hu/cegek/21979/_Jaszai_Mari_Emlekszoba/Muzeum/Rabatamasi

<http://kultura.hu/main.php?folderID=1262&articleID=306046&ctag=articlelist&iid=1>

Rábcakapi evangélikus templom

Rábcakapi a Tóköz egyik legrégebben evangélikus vallásra tért községe. A régi feljegyzések azt bizonyítják, hogy már a 17. század elején is élt itt evangélikus gyülekezet, amelynek volt valamilyen kisebb imaháza is. Egy 1698-as jegyzőkönyv szerint a faluban nincs templom, az istentiszteleteket a tanító lakásán tartották. 1719-ben emelt a község egy kis templomot, amelyben a tanító vezetésével tartották az istentiszteleteket. Ezt a hatóságok a 18. század közepén bezáratták, s nem sokkal később tönkre is ment.

Az új templom építésére II. József türelmi rendeletével nyílt lehetőség, s 1788-ban már állt is az épület. A felszentelésre 1789-ben került sor Tóthi Kiss Zsigmond szenior (esperes) által. A királyi rendelet értelmében a templomnak nem volt tornya. A falu nem vált önálló gyülekezetté, a szomszédos Tárnokréti lelkésze látta el azokat a szolgálatokat, amelyre a helybeli tanítónak nem volt engedélye. A tanító ebben az időben Turcsányi András volt. A gyülekezet 1871-ben önállósodott, lelkészül Hofbauer Pál Lajos győri káplánt hívta meg.

1889-ben a község elhatározta, hogy felújítja és megnagyobbítja a templomot, valamint új tornyot épít hozzá. Mindezekkel együtt új belső berendezést is készítettek. Az orgona Országgh Sándor budapesti műhelyében épült. A felújított templomot még ebben az esztendőben, a reformáció ünnepén szentelte fel Mészáros István bezi lelkész, esperes.

Az első világháborúnak sajnos a templom harangjai áldozatul estek, helyettük a gyülekezet 1922-ben öntetett új harangot.

1946-ban a templomot villamosították. A községben 1983-ig lakott lelkész, aki 1966-tól a szomszédos Tárnokréti gyülekezetét is ellátta. 1983-tól a csornai lelkész szolgál mindkét gyülekezetben. 1996-tól az egykori paplakban és iskolában működik a Győri-Soproni Evangélikus Egyházmegye Ifjúsági Központja.

Forrás:

Kisalföldi templomok 2004/ Nagy Miklós.- Sinzing: szerzői kiad., 2004.

Rábcakapi lakóház a Szentendrei Skanzenben

Elhelyezkedése a Skanzenben

A lakóház a múzeum kisalföldi tájegységének részét képezi, a tájegység építése 1970-es évektől 1988-ig tartott. Az épületeket a Kisalföldön általános zárt településszerkezetnek megfelelően az úti falu rendjébe helyezték el. Az utca mentén soros elrendezésben következnek a telkek.

Az épület

Ez a lakóház eredetileg 1736-ban épült, a Kisalföld tájegység legkorábbi épülete. Első szobájának mestergerendáján E I 1736 17 MAI felirat olvasható, miszerint a házat Erdélyi István építtette. A második lakóegység keresztgerendáján is Erdélyi István neve látható, de már 1863-as dátummal.

A padlástérben, a tapasztóagyagban, a térdfalán 1825-ös évszámot találtak. Ez a lakóház tehát már bontáskor több, mint 100 év építő, alakító, bővítő tevékenységét mutatja be. Egy lakóegységet képez az első szoba, konyha és az udvarról nyíló második kamra.

A második lakóegység a konyhából és a belőle nyíló, udvarra néző szobából és kamrából áll. A ház egy nagyállattartó, középparaszti nagy család gazdasága volt. Istállók, pajta, szén, nyári állás, két disznóól övezi a kerítés nélküli udvart.

A ház mellett gémeskút áll. Mivel a lakóház templommal szemben állt, az utca felől tüzlétrát helyeztek el, így vált alkalmassá tűzfigyelésre és innen riasztották a falut tűz esetén.

Berendezés

A berendezés, mint ahogy az épület is csaknem másfél évszázadot fog át. Legkorábbi darabja egy 1752-ből származó komáromi készítésű festett láda.

Első lakóegység

Családi hagyománynak megfelelően az első lakóegységben az öregek laktak, a bemutatott bútorzat is az ő otthonukat ábrázolja. A szabadkéményes konyha kibúvó kemencés, tüzelőpadkás, ide nyílik a szobai kívül fűtős szemeskályha fűtőszája is.

A szobában áll még az ún. koronás kályha, felső peremén madaras pártadiszekkel, "koronával", aminek csempéit Rábcakapiból gyűjtötték.

A szoba sarkos elrendezésű. A sarokpad folytatásában, fő helyen áll az 1835-ös évszámmal ellátott festett szekrény, az idős asszony kelengybútora.

Az elődöktől, nőrokonoktól maradt ládák-egy 1817-es, valamint egy 1829-es vésett, festett díszítésű komáromi típusú láda - az udvari és a hátsó falnál kaptak helyet. A szobai hátsó fal mentén sorakoznak fodros karton ágyterítővel letakarva az ágyak.

Felettük ruhák, csizma lógnak rúdon. Az első ágy tornyos ágy, 1876-os évszámmal, támláján a komáromi bútordíszítő stílus kései korszakának mintái jelennek meg. Ez az ágy a berendezés legkésőbbi darabja. Az ágy előtt hegedűhátú székek állnak. A sarokpadot színes virágindák díszítik. A pad alapszíne kék, támláján 1857-es évszám látható. Egy födémgerendához erősített rúdon házi textiliák lógnak, a legszebbek a házivászonra hímzett, fonottas-keresztöltéses, piros pamukos párnák. A kályha előtt a kukoricamorzsoláshoz való készülődés látható. Az evangélikus falu puritán ízlése határozza meg a szoba dísz tárgyait. A falakon mindössze egy festett üveggép található a bűnbeesés ábrázolásával.

Az első lakrészhez tartozó hátsó kamra kiemelkedő darabja az 1839-es évszámot viselő lisztes hombár, és egy 1764-ben készült gereben.

Második lakóegység

A második lakrész szobája ugyan még a hagyományos sarkos rend szerint került berendezésre, de az "ómáriumos szekrény" már a biedermeier stílusát idézi a sarokpaddal együtt. (Az 1858-ban készült fiókos komáromi ládának már csak a kamrában jutott hely.) A falon egy Luther-kép teszi díszesebbé a berendezést, szint visz a puritán szobába, valószínű vándorkereskedőktől vásárolták. Itt is egy "koronás" szemeskályha fűti a szobát, ez már dísztelenebb, sima, szabott pártacsempékkel. A ládabölcsőből, hintalóból és a gyermekjátékokból következtetve itt egy háromgyerekes fiatal házaspár lakik.

A konyha rakott tűzhelyes, kenyérsütő kemencéje a kamra felé befordítva épült meg a hasáb alakú, fűtésre nem használták. Ez az utolsó ilyen kemencék példája, mert a századfordulótól már nem építettek kemencét a konyhában.

A kamrában helyezték el a házból kiszorult régebbi bútordarabokat, például régi komáromi ládát. A Tóköz jellegzetes népi építészetét mutatja be ez a rakott sárfalú lakóház. Egy olyan erősen hagyományörző vidéket idéz fel, ahol a vízrendezésekig, a múlt század végéig sokszor egész évszakokra a világtól elvágva élt önellátásra berendezkedve a parasztcsalád.

Forrás:

Várayné Bíró Ibolya: A rábcakapi lakóház. In.: TÉKA 1989/1

Balázs György: A kislalföldi tájegység. In.: Szabadtéri Néprajzi Múzeum Szentendrén (Szerk.: Kecskés Péter) Budapest 1989 67-78.p.

Kecskés Péter: Kislalföldi épületcsoport a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban. In.: A Kislalföld népi építésze (A Győrött 1993.május 24-25-én megrendezett konferencia anyaga) Szerk.: Cseri Miklós Szentendre-Győr 1993. 175-203.p.

Fedezze fel Magyarországot! Kiállításvezető. Szabadtéri Néprajzi Múzeum. Szentendre, 2007.

Képek forrása:

a szócikk írója

Külső forrás:

<http://hu.wikipedia.org/wiki/R%C3%A1bcakapi>

<http://skanzen.hu/>

Rajkai evangélikus templom

Története

A rajkai evangélikus gyülekezet már a 17. században várta a híveket. Első ismert lelkészük a források alapján 1628 előtt működhetett, neve Baumann Keresztély volt. Eredeti templomukat a katolikus túlerő 1635-ben elvette, így született döntés arról, hogy új templom építésébe kezd a gyülekezet. 1650-ben készült el a fatornyos kétharangos templom.

Rajkát ekkoriban elsősorban németek lakták, de éltek itt magyar, horvát családok is.

Az újonnan készült templomot 1671-ben vették át a hívek, de csak 1674 után miséztek benne.

A jelenlegi templom 100 évvel később 1783-84 között épült.

Épülete

Külseje

Alaprajza görög keresztet formáz, tornya a homlokzat előtt áll, tetőzete két végén kontyolt nyeregtető. A templomhajó homlokzatai a sarkoknál lekerekítettek, ablakai faltükrös tagolásúak, szalagkerettel díszítettek.

A templom hosszabbik déli oldalánál egy barokk oldalbejárat található.

Tornya neoromán jegyeket hordoz magán, három szintre tagolódik. A templom földszinti részén egy kis lépcsőtorony áll. az oldalsó bejárata felett három ablak látható, egy közös ívvel összefogva.

A torony második és harmadik szintje klinkertégla borítású. Második szintjét résablakok, a harang szintjét ikerablakok világítják meg, itt helyezkedik el a templom órája is. A tornyot négyszögű gúlasisak zárja, a végén kereszttel. Az ehhez közeli bejáratnál emléktáblák olvashatók 1884, 1984 és 1784-ből.

Belseje

Karzata U alakú, asszimmetrikusan helyezték el, a hajó középső oldalsó

kiugrásában. Oszlopait fából készítették, a mennyezetig érő oszlopokat öntöttvasból. A szentély előtt állították fel a késő barokk korból származó keresztelőkútját. Az előtte elhelyezett kőlapra a „G.R.B.” monogram olvasható. Szószéke ugyancsak késő barokk stílusú, aranyozott fűzér- és indadíszekkel ellátott. Ezzel szemben áll a papi pad. Oltárát tagozatokkal, fűzér díszekkel díszítették barokk stílusban, retabló oltár. Oltárképén Kálvária-ábrázolás látható. Retablóját két ion oszlop keretezi, az oszlopok fölött trombitáló angyalok, mögöttük baldachin, azon istenszem látható. Orgonája egy manuál és pedálos, tizenkét változatos.

Forrás:

Evangelikus templomos a mai Magyarországon. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 2004. p.185-188.

Képek forrása:

Evangelikus templomos a mai Magyarországon. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest 2004. p.185-188.

Külső forrás:

<http://www.rajka.hu/>

<http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=4669>

Röjtökmuzsaji vizimalom

Muzsaji út 43.

Muzsaj neve 1232-ben, Röjtöké 1265-ben szerepel először írásban. Muzsaj "Háromcsalád föld határának mondatik." Röjtök neve a szájhagyomány szerint a "rejtett" szóból származik, ami az erdő által rejtett völgyben való fekvést jelzi.

Megalapításának szükségessége

A malmot a 1670-80-as években a Széchenyi család építette az Ikva egyik ága mellett áll, közvetlenül a muzsaji kápolna felett. Első kétszáz évében „két kerékre és két kőre” járt. Két hatméteres vízikereke két malomkövet hajtott, az egyik kő végezte a kenyérgabona őrlését, a másik az állati takarmány darálását. Ekkoriban Röjtök és Muzsaj határának csaknem teljes egésze és a röjtöki Nagyerdő egyetlen tulajdonosa Széchenyi György, Széchenyi István ükapja volt.

Méreteiből ítélve, és az építés módja miatt a malom építése óriási költséget emésztett fel. Az országban is rendhagyó módon, a malom egyharmad része cölöpökre épült, mert az Ikva áradásakor óriási nyomás nehezedett rá. A cölöpöket sűrűn egymás mellé verték le a mederbe 90 cm szélességben olyan mélyre, hogy a talajvíz ellepje azokat. A víz alatt nem kaptak levegőt, így azok a meszes víztől megkövesedtek. Ezekre a cölöpökre fektették ugyanolyan szélességben, kétsorososan a kb. 2 m hosszú, 80 cm magas faragott köveket, amire a téglafalat építették. Ennek tégláit a helybeli téglavetőben készítették és égették, néhányon látható a földesúr nevének kezdőbetűje, címere is.

Tulajdonosok

732-től Gróf Széchenyi Zsigmond, 1745-től Gróf Széchenyi Antal, 1787-től Gróf Széchenyi Lajos volt a muzsaji malom tulajdonosa. 1836-ban került Ürményi Miksa tulajdonába, majd 1859-től fia, József örökölte. Halála után 1877-től öccse, II. Miksáé volt, aki 1897-ben eladta a Piller testvéreknek. Ők három évig működtették, majd eladták. 1880-ban Svartner József csornai származású molnár vette meg a malmot. Ő átalakította a malomépületet, padlózatot két lépcsővel lesüllyesztette, a lakás egyik helyiségbe gőzgépet állíttatott ami tizenöt évig működött. Leszereltette a két fa vízikereket és helyette egy nagy Zuppinger rendszerű vasból készült vízikereket tetetett fel, aminek egyméteres deszka lapátjai voltak. A Ganz-Danubius hengersizékből

Röjtökmuzsaji vízimalom

malom

Malombelső

kettőt vásárolt, egy duplát búzaörlésre, egyet a rozs örlésére. Visszaállította a régi cylinder szitát is. A nagy beruházás miatt azonban eladósodott el kellett adnia, a malmot, 1902-ben Varga Mihály, egy idősebb fertőszentmiklósi molnár lett a tulajdonos.

1907-ben Bausz Miklós, később röjtökmuzsaji kastély tulajdonosa vásárolta meg.

A malom utolsó tulajdonosa a Bausz család volt. A családfő halála után még az özvegy vitte tovább a vállalkozást, mert fia akkor 15 éves volt. Bausz Gyula a műszaki főiskola elvégzése után 1924-ben átvette a malmot és modernizáltatta. Elektromos áram fejlesztésére rendezkedett be, 1931-ben gabonatisztító, koptató gépeket helyeztek el a felső szintre, áztató berendezéssel és porleszívóval. 1936-ban a malmot Pohl rendszerű, Fracis gyártmányú viziturbinára cserélték. A malom éjjel-nappal üzemelt. Nem került államosításra, a gabonaörlést 1951. június 8-án megszüntették, de a darálást a helyi termelőségvetkezet folytatta. 1952-ben öröltekk benn utoljára.

1987-ben a teljes tetőzetet kijavította néhány lelkes falubeli. 1991-ben a muzsaji malmot a Műemlékvédelmi Felügyelőség kívülről tataroztatta. A tulajdonos halála után az épületet a Szidónia kastélyszálló tulajdonosa vette meg és üzemelteti. Odafigyelésének köszönhető, hogy a berendezés, eszközök viszonylag jó állapotban maradtak meg.

gépek

Múzeum

A több mint 300 éves malom egyedülálló ipartörténeti műemlék, 1919 óta műemléki védelem alatt áll. A mostani tulajdonosai 2004-ben a legapróbb részletekig – vízkeréktől a kőhalmon át a hengersizakig – eredeti állapotba és működőképessé varázsolták ezt az ipartörténeti csodát. A felújítás 9 hónapig tartott, most korhű, eredeti állapotában látható a régi malom. A malomépület kétszintes, tetőtér-beépítésű, alapterülete 140 m², magassága 15 méter.

A Vízimalom, ma mint múzeum a Magyar Malomipar történetének meghatározó szakaszait mutatja be a malomban a fellelhető gépek, berendezések és eszközök kivétel nélkül a malom eredeti tartozékai, az itt élt emberek hagyatékából származik. A két ma is működőképes felújított Ganz hengersizék a múzeumban látható. Hagyományörzésre, hagyományteremtésre építették újjá. A látogató képet kap a kenyérfőzés folyamatáról. Egy bemutató örlés keretében megtekintheti a megújult vízimalom működését. A kőmalom örlő a tönkölybúzát és a rozst, a teljes örlésű lisztből, a volt füstös konyhában, a Molnárné kemencéjében kívánságra és megrendelésre friss kenyeret sütnek a vendégeknek. Bevonják őket a kenyérfőzés folyamatába. Családiás, régi hangulatú idéző berendezésű kisvendéglőt is kialakítottak a malomban, ahol korhű berendezések, tárgyak között otthonosan étkezhet a látogató.

A malom végnapjai

A későbbi évtizedekből, évszázadokból nem maradt fenn konkrét leírás a malom működésével kapcsolatban. Mivel a XIX. századig működött ezért valószínű többször átépítették, felújították. Végleges megszűnése a Rába folyó szabályozásakor következett be.

Forrás:

Bausz Gyuláné: Röjtökmuzsaj krónikája: Röjtökmuzsaj, Bausz Gyuláné, 1993. p. 35-45.

Varga Judit: A röjtökmuzsaji malom. In. Kóktél. 2000. p. 10-12.

Képek forrása:

<http://www.4egtaj.hu/telepules.php?nev=R%F6jt%F6kmuzsaj>

<http://www.utazzitthon.hu/muzsaji-vizimalom.html>

Sokoró vidéki honvédtisztek

Az 1848-as szabadságharc a magyar történelem egyik legdicsőbb katonai korszaka volt. Honvédtisztek Sokoró vidékéről éppúgy kivették részüket a nemzet megmaradásáért folyó harcokból, mint az ország bármely részéről származó honvédtisztek. A hősök között néhánynak nevét tartotta fenn az emlékezet.

Matkovics János

Élete

Többek közt Szemerei Matkovits János huszárszázados, aki 1825-ben született Kajárpécen.

Tanulmánya

Jogi tanulmányokat végzett.

Katonai szolgálata

1848 szeptemberében hadnagy a dunántúli 2. nemzetőr-zászlóaljnál. Kosztolányi dandárjában harcol Jellasics ellen, hősiességéért 1849. január 30-án főhadnaggyá léptetik elő, 70. honvédzászlóalj segéd tisztje lesz.

A szabadságharc utolsó magyar győzelménél is részt vesz 1849. augusztus 3-án a Komáromi várőrségnél Klapka vezetése alatt. A győzelemmel megszakadt Haynau Ausztriai összeköttetése, de sajnos nem tudta befolyásolni a világosi fegyverletételt.

Az Ácsi harcok során Matkovits Jánost császári huszárok fogták közre. A túlerővel szemben nem sok esélye volt. Hű legénye Német Sándor nem hagyta cserbe, segítségére sietett. Közös erővel győzték le a túlerőt. Német Sándor is Kajárpéc szülöttje volt, aki megbecsült embere volt Matkovits Jánosnak.

Politikai pályája

Klapka augusztus 30-án századparancsnokká léptette elő. Matkovits János a harcok után hazatért falujában, és politikai pályára lépett. Győr vármegye alispánja és országgyűlési képviselője lett.

Halála

1888. októberében munka közben éri a halál. A kispécsi temetőben helyezték örök nyugalomra.

Kispéczi Balogh István

1827-ben született Kassán.

Katonai szolgálata

1848. júniusában 1. honvéd zászlóalj őrmesteri beosztást kapott 9. zászlóaljnál. December 16-án már főhadnagy lett. A 9. zászlóalj Damjanich híres veressipkás zászlóalja volt. Balogh István több ütközetben kitűnt vitézségével, ezért 3. osztályú katonai érdemmel tüntették ki és századossá léptették elő. Június 21-én a peredi csatában a 9. zászlóalj 5. századnak parancsnoka. Ötven emberével a császáriak fogságába esett. Közlegényként besorozták a császári hadseregbe, ahol érdemével és tehetségével ezredesi rangig vitte.

Halála

1905. június 15-én halt meg Pozsonyban.

Hrabovszky István

1804-ben Felpécen született.

Katonai szolgálata

1808-tól 1831-ig végezte szolgálatát Nemesdömölkön Felpécről idekerülve

1822-ben került a császári hadseregbe.

1846-ban a 32/3. gyalogezrednél alszázados volt.

1848. nyarán Délvidékre vezényelték a Szerbek ellen, itt főszázadossá léptették elő. 1849-ben részt vett a tavaszi hadjáratban, bátorságáért 3. osztályú rendjelet kapott és őrnaggyá léptették elő. Júliusban alezredesként ismét a Délvikékre vezényelték, ahol a nagy Nagybecskeredperlaszi dandár parancsnoka lett. Itt érte a világoosi fegyverletétel híre.

Törökországban emigrált, a császári kegyelmi ígéretre 1849. őszén hazatért.

A hadbírótság felmentette, és századosként folytathatta pályafutását a császári hadseregben. További sorsáról nincs dokumentáció, kutatásokat igényel.

Talán csak ez az egy versrészlet emlékezik róla és püspökelődjéről (rokonáról?), Hrabovszky Sámuelről:

Ti e gyülekezet dicső angyalai

A Jézust imádó lelkek pásztorai.

A buzgó Miskey, tudós Perlakyak,

S ugyan illy sajáttal díszes Hrabovszkyak

Hála és tisztelet font koszorút nektek

Melyet felfrissítve ma tőle vegyetek.

Ezt a hosszabb verset Badics István szentlőrinci lelkész írta a templom 100 éves évfordulóján, 1844-ben, amikor még friss lehetett a Hrabovszkyakra való emlékezés is.

Kisfaludy Mór

Élete

Honvéd ezredes 1814. április 12-én született Gyömörén.

A Kisfaludy család ősi birtokos a megyében a XIX. Század elején két híres író is adott a magyar nemzetnek. Kisfaludy Károly mellett Kisfaludy Mór is a család jeles tagja volt.

Katonai szolgálata

1831-41 között nemesi testőr és főhadnagy a 9. huszárezrednél.

1841 után Veszprémben megyei szolgabíró.

1848 szeptemberébe belép a nemzetőrségbe, mint nemzetőr százados. Részt vett Jellasics elleni harcokban.

November 25-én őrnagyként belép a honvédségbe az 56. zászlóalj parancsnokaként.

Részt vett Buda várának elfoglalásában, vitézsége miatt 2. osztályú katonai érdemjelet kapott.

Júliustól Kossuth szárnysegédje lett.

Augusztus hónapban Görgey alezredessé léptette elő.

Aradon a hadbírótság 16 évi várfogságra ítélte.

Haynau azonban megkegyelmezett neki. 1867 után Zala megye főcsendbiztosa lett.

Halála

1893. július 10-én Sümegen halt meg. Sírja most is a Sümegi temetőben található meg.

E néhány honvédtiszt élet leírását őrizte meg a történelem.

Mellettük több honvéd és közlegény harcolta végig a szabadságharcot, nevüket a zsoldoskönyvek őrizték meg.

Jegyzetek:

Vikár Tibor, Matkovits János huszárszázados, In.: Kajárpécsi Kispad, Beszélő Múlt, 2. sz. 1992. febr., p. 6.

Vikár Tibor, A honvédtisztek a sokoró vidékéről, In.: Kajárpécsi Kispad, Beszélő Múlt, 5. sz. 1993. máj. p. 6.

További irodalom:

Felpécsi szabadságharcosok, In.: Felpécsi Krónika, -, 2004/1 sz., p. 1.

Külső forrás:

fotó: <http://www.agt.bme.hu/varga/foto/voltak/bel/kisfaludy-m.html>

<http://felpec.sokoroalja.hu/bemu/02tortenet>

<http://celldomolk.lutheran.hu/a-gyulekezetrol/gyulekezettortenet/az-evangelikus-gyulekezet-tortenete-a-turelem>

Sopron környéki hátkosár

Kisebb terhek hordására szolgáló vesszőből font kosár, melyet háton hordtak, jellemzően Sopron és a közeli falvakban tartozott hozzá az utcaképhez a hátkosarat viselő férfi vagy nő.

Gyökerei

A hátkosár használatának múltja Sopron környékén a 18. századig nyúlik vissza. Korabeli feljegyzések már az 1700-as években említik, 5 dénár körül mozgott az ára. Már ezekben az írásokban fellelhető, hogy hasznossága mellett sok kellemetlenséget is tudott okozni viselésével a falusi ember, a kismartoni vásárokból ki is tiltották a hátkosarasokat.

Előnye-hátránya

A hátkosár-szemben a fejkosárral- egészséges lehetőséget biztosított a teherhordásra.

Rengeteg dolgot elnyelt, szállítottak benne terményt – krumplit, kukoricát, gyümölcsöt- ezzel mentek a vásárba, mezőre. A 19. században, de még a 20. század elején is az idősebb soproni asszonyok nem is tudtak a hátkosaruk nélkül menni sehova, olyan volt nekik ez, mint ma a női táska.

Mivel mérete azért mégis nagyobb volt a mai táskáknál, ezért vásári forgatagban, utazásnál nagyban megnehezítette a közlekedést. Nagy méretével bármerre fordult viselője beleütközött valamibe, valakibe, levert vele tárgyakat. Ez volt régen a vásárról való kitiltás oka is.

Hátkosár jellemzői, készítése

A hátkosár egységesen Sopronra és környékére volt jellemző, de kinézetében falvanként voltak különbségek. Más-más jellemzője volt a harkai, kópházi vagy a bánfalvi kosárnak. Aki ezeket tudta, már a kosárról felismerte, hogy viselője melyik településről származott.

Soproni kosár

Magassága-szélessége 40-50 cm, fenékrésze egyenes, átmérője 30-40 cm. Hántolt vagy hántolatlan vízzel kezelt fűz- vagy hárs vesszőből készítették.

A fenékrész elkészülte után körkörös fonták az oldalát. Hátrészehez rögzítették a pántokat, amiből hátkosárrá vált.

Kópházi kosár

Fenékrésze mélyülő a sopronival szemben, oldalába léceket erősítettek belülről, amik jó tartást adtak a kosárnak és ekkor rögzítették a vállpántokat is. A kópházi kosár hasított gesztenyevesszőből készült.

A kópházi és a brennbergi kosarat az 1960-as években is készítették leginkább a Kőszeg környéki horvát falvakban.

A Fertő mellékén, Fertőszentmiklóson, Sarródon is készítették ilyen hátkosarakat, anyaguk sás volt, az ágfalvi kosaraké pedig hánca.

A hántolatlan kosarakat gyakran hántolt vesszőből készült díszekkel, figurákkal, egy-egy sor motívummal gazdagították. Így vált a hátkosár Sopron és környékének egyik érdekes népművészeti emlékévé.

Forrás:

Ízes Mihály: A Sopron környéki hátkosár. In: Soproni Szemle 1968. 1. p. 79-81.

Külső forrás:

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/100_falu/Fertorakos/pages/014_szolo.htm

<http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/2-1138.html>

http://www.agendorf.hu/magyar_intro/fomenu/mozaik/neprajz/index.htm

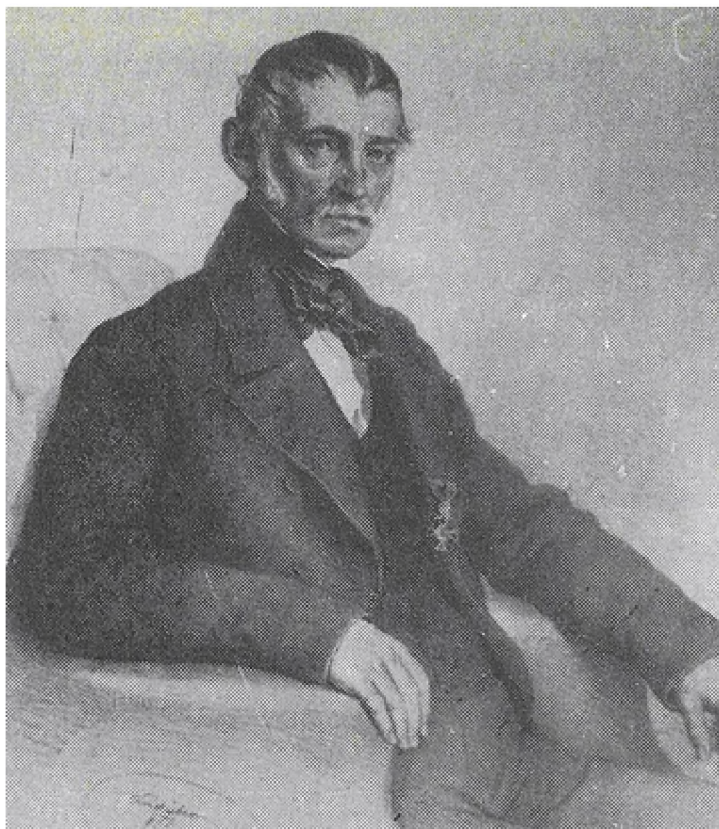
Sopron, Rupprecht féle cukorgyár

A gyár létrejötte, működése

Az első soproni cukorgyárat 1794-ben Nagy György líceumi tanár alapította részvénytársasági alapon, a gyár azonban hamarosan tönkrement.

Rupprecht János 1806 április 11-én vette meg 17 ezer forintért az Újteleki utca 14-es számú házat, a tönkrement cukorfinomító gyárat, a berendezést és a gyártási jogot. Az emeletes épület földszintjén volt két olvasztó, forraló és tisztító. Géppel készítették a patent-cukrot.

1853-ban 24 munkás dolgozott a gyárban, 1848 előtt ez volt Sopron első üzeme. Nem sértette a helyi céhes iparosok érdekeit, és nem sújtotta a külföldre vitelt vám. Ez a cukorgyár sokfelé szállította termékét. 1829-ben felkerült az épületre a kétfejű sas, ez azt jelentette, hogy a gyár szabadalmas. A király 1833-ban 17 800 pengőforint vámhitelt engedélyezett.

id. Rupprecht János

Magyarországon az első répacukorgyár 1832-ben létesült. 1850-es években már 44 működött. Rupprecht János rájött arra, hogy, ha fenn akarja tartani vállalkozását, a nádcukor finomítása helyett át kell térni a répacukor finomítására. A cukorgyárak mellett finomítók is épültek. Rupprecht arra gondolt, hogy a répacukor előállítása akkor gazdaságos, ha maga termeli a répát. Ezért földbirtokot vásárolt – előbb azonban nemesi kiváltságot kért a királytól, mivel csak nemesek vásárolhattak földet. 1839. április 19-én a Sopron megyei közgyűlésen már Virtsológiai előnévvel hirdették ki. Rupprecht 1847-ben Sajtoskál földesura lett, 850 hold földön gazdálkodhatott.

Rupprecht János vezetése alatt felvirágzott a cukorgyár. A gyár készítményei 1847-ben a soproni iparkiállításon is szerepeltek. Rupprecht 1847-ben a soproni cukorgyárat a répatermő területekhez közel, Sajtoskálra költöztette. A soproni épületeket raktározásra és lakásra használták. Egyes épületrészek fennmaradtak a 60-as évekig.

Az 1880-as évek végén szüntette be Kandis cukorgyárának üzemét. 1890. május 10-től a gyár megszüntetéséről szóló bejegyzés olvasható a

A soproni gyár épülete

cégjegyzékben. 1880-as évek végén egy földrengés alkalmával a gyár kéménye összedőlt, a lassú sorvadásnak ez lett a betetőzése.

A sajtoskáli cukorgyár 1920-as évekig működött.

Rupprecht János

Apja Rupprecht Henrik, anyja Ugróczy Anna Mária, nemes Ugróczy Mátyás szabó leánya, testvére Ábrahám. Rupprecht Henrik a "Fehér Lóhoz" címzett fogadót bérelte a soproni Stark családtól, majd később a várostól az "Arany Szarvas"-t (a mai Pannónia Szálló helyén áll). Részvényese lett az első magyarországi nádcukorfinomító részvénytársaságnak, amelyet Nagy György alapított 1793-ban.

Az egykori Rupprecht-féle cukorfinomító Sopronban.

Forrás:

Horváth Zoltán: Rupprecht János cukorgyáros. In: Kisalföldi Kalendárium, 1988. Győr: Radnóti Emlékbizottság és Irodalmi Társaság, 1997. p. 139-143.

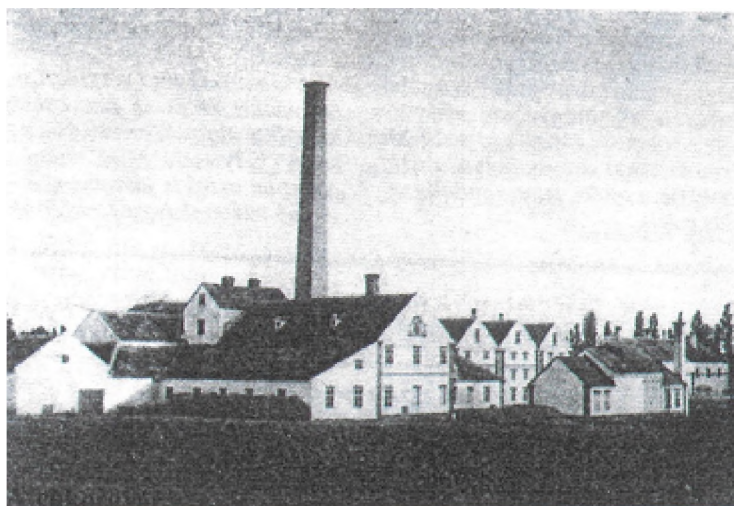
Csatkai Endre: Az első soproni (Rupprecht-féle) cukorgyár sorsa. In: Soproni Szemle, 1941. 1. sz. p. 244-245.

Csatkai Endre: A Virtsológiai Rupprecht-kastély Sajtoskálon. In: Soproni Szemle, 1941. 1. sz. p. 141-144.

Kép forrása:

Horváth Zoltán: Rupprecht János cukorgyáros. In: Kisalföldi Kalendárium, 1988. Győr: Radnóti Emlékbizottság és Irodalmi Társaság, 1997. p. 139-143.

Göncz József: Sopron vármegye ipara : dokumentumokon és képeslapokon. Sopron: Szép Sopronunk Kiadó Kft. , 2005. p. 12.

Rupprecht Cukorgyár Sajtoskál

Soproni Pamutipari Vállalat

Egyik legnagyobb soproni gyár története

Előzmények

1914-ben közvetlenül a magyar-osztrák határon a háborús szállításokkal piacot remélve alapították az Első Magyar Mechanikai Tisztítógyapotgyár Preis Testvérek lajtaszentmiklósi üzemét. A háború végével a hadi szállítások elmaradtak. Ausztriához került a településsel az üzem is, ahol a gazdaságosabban működő versenytársak miatt nagyobb befektetésekre lett volna szükség. A tulajdonosok ezért az olcsóbb munkaerőben bízva Magyarországra költöztették az üzemet. A kezdetek: a soproni Preis Szövőgyár 1922-1928.

Az 1915-ben létesített „Első Soproni Élesztő Gyár Lenderer és Grünfeld” néven jegyzett, majd „Szappan, Piperecikkek és Vegyitermékeket” előállító üzem telephelyét vette meg Preis Izidor társaival Sopronban, a Káposztáskertben.

Fekete Ferenc-könyv címlapja

1922. június 6-án kelt az iparendélyező levél, és a Vitnyédi úti barakképületben szegényes körülmények között, 28 szövőgéppel indult meg a munka. 1924-ben jelentős állami támogatást kapott a vállalkozás, melynek feltételeként négy éven belüli látható fejlődést vártak el: 400 modern szövőgéppel végzett üzemet és 300 fős dolgozói létszámot. 1924 decemberében elkészült az építésetileg igénytelen nagyterem, melyben 200 szövőgépet állítottak be. 1925-ben a soproni Füredi Oszkár építész vállalkozását, a Füredi-Cavallár Műszaki Irodát bízták meg az új, immár kétszintes nagy szövőterem megtervezésével. Az épület vasbetonvárával, valamint impozáns tömegével a maga idejében a legkorszerűbb építési megoldásnak számított. 1927. október 27-én kapták meg az üzemeltetési engedélyt. Utólag a már üzemként működő épület alá raktárul szolgáló pincét és áruszállításhoz használatos teherliftet is építettek. 1927 végére a gyár csődbe jutott, a Preis Testvérek bérbe adták Eismann Gyula és Bartók Zoltán budapesti nagykereskedőknek.

Soproni Pamutipari Részvénytársaság (1928-1948)

1928. jan. 10-én jegyezték be a Soproni Pamutipari Részvénytársaságot, első három évre igazgatósági tagként Eismann Gyula és Bartók Zoltán budapesti nagykereskedők szerepeltek. 1928-tól a gyár színes árut (flanellt és zefírt) gyártott, ezért 1930-ban festődét is építettek. A szerződés lejártakor Preis az üzemet eladta, 1931 decemberében így megvette az Eismann-Bartók érdekeltség. 1933-ban elkezdte és egy új, kikészítő épület épült, melyhez 1934-ben hozzátoldtak egy újabb szövőgéptermet. Az alacsony bér miatt 1935. év május hó 6-án délután a Soproni Pamutipar rt. selyemszövő üzemének 48 munkása beszüntette a munkát. 1936-ban egy selyemszövőteremmel és egy fonodával bővült a vállalkozás. Ezzel az építkezéssel vált négyzetessé az üzem

Gyárudvar háború után

területe, és megindult a mőselyem gyártása is. Az alacsony bér miatt 1937. május 24-től már 598 munkás sztrájkolt négy napig, ami fizetés emeléssel végződött. 1938. április 5-én a részvénytársaság székhelyét Budapestre helyezték át. Nagyobb arányban kezdték el a műszállal kevert anyagok feldolgozását, amelyet a nemzetközi piacon (Anglia, Svédország, Izrael) értékesítettek. A gyár már 800 főt foglalkoztatott. 1939-ben hadiszállításra kötelezett vállalat lett, de

épületei életveszélyessé váltak, a barakképület első részét lebontották és helyére új festőde épült. 1941-ben Eismann Gyula részvényeit dr. Gedeon Aladár nyugalmazott főispán vette meg, a kikészítő üzemet az Óbudai Kikészítőgyárba helyezték át. 1945 március 29-én légiakna robbanása miatt megsérült az előkészítő üzem, leállt a gyár termelése.

1945 áprilisában a romeltakarítás után újraindult a munka, a gyárat Finály Ernő, az Óbudai Fehéritőgyár tulajdonosa vette meg. 1946-ban automata szövőtermet alakítottak ki svájci gépekkel.

Önálló állami vállalat (1948-1962)

1948. márc. 26-án a gyárat államosították, megszűnt a műselyemárúk, nyakkendő és damasztárúk gyártása. 1949-ben a selyemszövődei részleg megszűnt, helyette pamutszövőgépek kerültek, a fonoda gépeit a győri Gráb-gyárba szállították el, 1951-ben pedig a Pápai Textilgyár kapta meg a fonalfestőde gépeit. 1951-ben a vállalat székhelye visszakerült Sopronba, a létszám ekkor 1135 fő volt. 1955-ben a volt automata terem fölé emeletet toltak, ide vetülékcsévéző gépek kerültek. 1948-1955 között a gyárhoz tartozott a Sopronkőhidai Szövőgyár is.

Angol csarnok

1961. október 13-án indult meg a Gyár utcai az ún. angol csarnokban (acélvázás, kétszintes szövőcsarnokban) a munka, ahova 700 dolgozót vettek fel. A termelés bővülése miatt új nyírócsarnokot is kellett építeni.

BUDAPRINT Soproni Pamutipar Részvénytársaság (1963-1988)

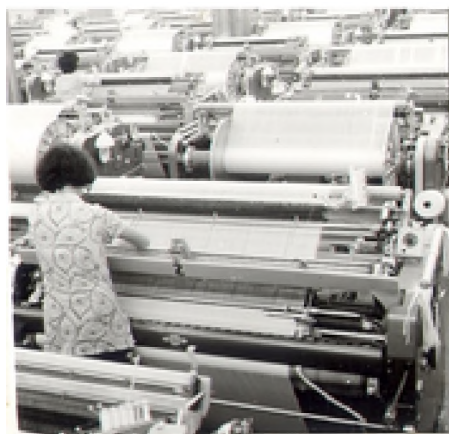
2/1963. (29.) Kormányrendelettel született meg a Pamutnyomóipari Vállalat Budapesten, magába olvasztott nyolc textilüzemet, közte a Soproni Pamutipart is, ezzel a gyár önállósága megszűnt. Újabb fejlesztésként folyamatosan nyüstös gépekkel bővült, ami a finomabb szövést tett lehetővé.

1967-ben profilt váltottak, a korábban pamutáru gyártást felváltotta a finomabb szövésű selyem-, műszálgyártás. Fekete Ferenc így jellemezte a gyár termelését a Soproni Szemlében megjelent Sopron textiliparának fejlesztési lehetőségei című tanulmányában: „Jelenleg készített termékei nyomóalapanyagok: női felső-, alsóruhák, fehérnemű, batiszt- és puplin-féleségek. Alapanyagát az ország különböző fonodáitól (Miskolc, Szeged, Kaposvár, Budapest) szerzi be.” 1974-ben létesítették az új szövődét, az ún. „P”-csarnokot.

Nyári modellek. MTI Balassa Ferenc felv., 1968.

Nőtt a termelékenység, csökkent a létszám: 1968-ban 1200 szövőgépen 1900 fizikai dolgozóval majdnem 15 ezer folyóméter szövetet készítettek, 1976-ban 993 szövőgépen 1272 dolgozóval 26 ezer folyómétert szőttek. (1) 1976-ban 15 millió forintos beruházással új meo-tisztító üzem épült a régi szövőde helyére. (2) 1987 júliusában a géppark cseréje történt meg: 150 darab 20 éves szövőgépet selejtezték le, helyette a Magyar Pamutipar 1986-ban és 1987 márciusában leállt üzeméből 123 darab 15 éves, de kevésbé elavult szövőgépet

Gyártás az új szövődedben. MTI Matusz Károly felv., 1974.

helyezték át Sopronba. (3) 1987 decemberére már az egyik épületrészből, a volt fonal- és keményítőraktárak helyén, 500 négyzetméteres területen nyolcmillió forinttal 15 helységből álló üzletsort (dohány-, bőrárú-, divatcikk-, üveg-, népművészeti és csemegebolt, pénzváltó) alakított ki a gyár. (4) Itt nyílt meg a Budapest Tourist Utazási Iroda is. Az Árkádia Üzletsort 1988 őszén újabb 10 kis bolt megnyitásával bővítették, mert az üzletek bérbeadása jövedelmezőbb volt, mint a fonás és a szövés. (5) A textilgyártó vállalat kereskedelmi leányvállalatokat alapított, 1988. szeptember 1-jétől a soproni gyáregység is Goldtext Sopron kereskedelmi leányvállalat lett. (6)

Felszámolás (1989-1997)

1989-ben azonban a BUDAPRINT tönkrement, ellene felszámolási eljárás indult, ami 1997-ben fejeződött be, ezzel a cég megszűnt. A gyár 1954-ben épített óvodájának működtetését (Dózsa György Utcai Óvoda) 1991-ben a Sopron Megyei Jogú Város Önkormányzata vette át. (7) A BUDAPRINT Goldberger Textilművek Rt.-t 1997. szeptember 29-én törölték a cégjegyzékből, a GOLDTEXT Kereskedelmi Kft. végelszámolási eljárása pedig 1997. október 8-án kezdődött el. (8)

A gyár épületeinek sorsa

Sopron belvárosának észak-nyugati peremén az egykori Budapest Pamutipari Vállalat épületei közül egy-kettő maradt csak meg, a többit elbontották. Helyükre a soproni Interspar hipermarket bevásárlóközpontját építették. (9) A megmaradt épületek magánkézben vannak, a gyár volt épületeiben különböző minőségű szolgáltatást nyújtó éttermek és szórakozóhelyek (kávézók, kaszinók) működnek.

Jegyzetek:

- (1) Csiszka: Kamatozott a gondos előkészítés. Szervezés a beruházásban. In: Kisalföld, 33. évf. 73. sz. 1977. márc. 27. p. 1.
- (2) Új üzem Sopronban. In: Kisalföld, 32. évf. 233. sz. 1976. okt. 2. p. 3. (3) Négy ütemben telepítenek. Újpestről Sopronba. In: Textilélet, 1987. júl. 29.
- (4) „Árkád” üzletsor. Már elkezdtek az átalakítást. In: Textilélet, 1987. júl. 1.
- (5) Egerszegi Csaba: A szövőgyár butiksort épített. Soproni vállalkozás. In: Népszabadság, 1988. jan. 4.
- (6) Osváth Sarolta: A Budapest új vállalkozásai. In: Népszava, 1988. aug. 13.
- (7) Dózsa György Utcai Óvoda honlapja.
- (8) Az államosítás előtt működött textil-, szőrme- és bőripari vállalatok repertóriuma. Összeáll. Sipos Antalné. Bp. : M.O.L., 2004. (A Magyar Országos Levéltár segédletei, 14.) p. 21.
- (9) Kaposvári Zsolt: INTERSPAR hipermarket szerkezetépítése Sopronban. In: Beton, 13. évf. 7-8. szám (2005. július-augusztus) p. 6.

Irodalom:

Fekete Ferenc: Sopron textiliparának fejlesztési lehetőségei. = Soproni Szemle, 1968. 22. évf. 2. sz.
Fekete Ferenc: 50 éves a Soproni Pamutipar, 1922-1972. Győr : Győr-Sopron megyei Nyomda, 1972. 168 p.
Karner Beáta: A soproni Preis Szövőgyár története. 1922-1928. Honismereti pályázat. Sopron, 1977. 34 p.
Az államosítás előtt működött textil-, szőrme- és bőripari vállalatok repertóriuma. Összeáll. Sipos Antalné. Bp. : M.O.L., 2004. (A Magyar Országos Levéltár segédletei, 14.) p. 21..

Képek forrása:

Fekete Ferenc 50 éves a Soproni Pamutipar, 1922-1972 című kötetéből és a KKMK Képgyűjteményéből

Külső forrás:

Dózsa György Utcai Óvoda honlapja <http://dozsovi.atw.hu/tortenet.htm>\\

Soproni Ruhagyár

A 20. század második felének egyetlen önálló textilvállalata Sopronban

A gyár megalakulása, kezdetek

1950. augusztus 2-án kelt a soproni pártbizottság megbízólevele, mellyel megkezdődött az új gyár szervezése. 1950. szeptember 5-én Soproni Konfekcióüzem néven beindult a termelés a Vitnyédi utca 13. szám alatti rossz állapotú épületben. Ekkoriban férfi télikabátok készítése volt a fő profil. A gyár munkásai a helyi szabó kisiparosok, mesterek és segédek voltak. A kezdeti 60 fős létszám egy hónap alatt háromszorosára nőtt. 1951-ben a Debreceni Ruhagyártól kapott Csepel 111-es villany varrógépek váltották fel a lábhajtásos varrógépeket. 1951 végén a már 240 fős üzemben készített termékek választéka bővült: a kabátok mellett férfi- és női ruhákat, ágyneműt és alsóneműt is varrtak. A gyár 1952. december 18-án vette fel a Soproni Ruhaüzem nevet. A termelés és a létszám folyamatosan bővült, 1953-ban már szűk lett a gyárépület, új helyet kellett keresni.

Vitnyédi utca

Új gyárépület: Rákóczi utca 8. szám

Jelentős év volt a gyár életében az 1954-es év. 1954. január 2-án költözött át a 655 dolgozót foglalkoztató gyár az új, a célnak megfelelően átépített Rákóczi utcai tömbbe. Ezt az épületet 1883-ban, majd 1890-ben Schneider Márton építette eklektikus stílusban. A Magyar Királyi "Zrínyi Ilona" Tiszti Leánynevelő Intézet otthona volt, akkoriban évek óta üresen állt. 1954. február 16-tól a Könnyűipari Miniszteri rendelet alapján a Soproni Ruhaüzem hivatalos neve Soproni Ruhagyár lett. A gyártás egyre magasabb színvonalon folyt. A jobb minőségű termékeket már exportálni is lehetett, a kivitel nagyrészt Szovjetunióba irányult. 1959-ben az 1166 fős gyár már a termékek 60 %-át exportra készítette. 1960-tól újra bővült a géppark és a termelékenység növekedésével helyhiány alakult ki. Bővítésül 1964-ben új kétszintes üzemépület létesült áruaktárnak és a szabászati résznek.

Rákóczi utcai épület

A gyár fénykora

Az üzem profilja letisztult: női-, leánykaruha, női blúzok gyártására specializálódott. 1966. szeptemberében a soproni Fenyves szállóban rendezték meg a gyár termékeiből az első reprezentatív divatbemutatót, amelyet a későbbiekben rendszeresen megismételtek.

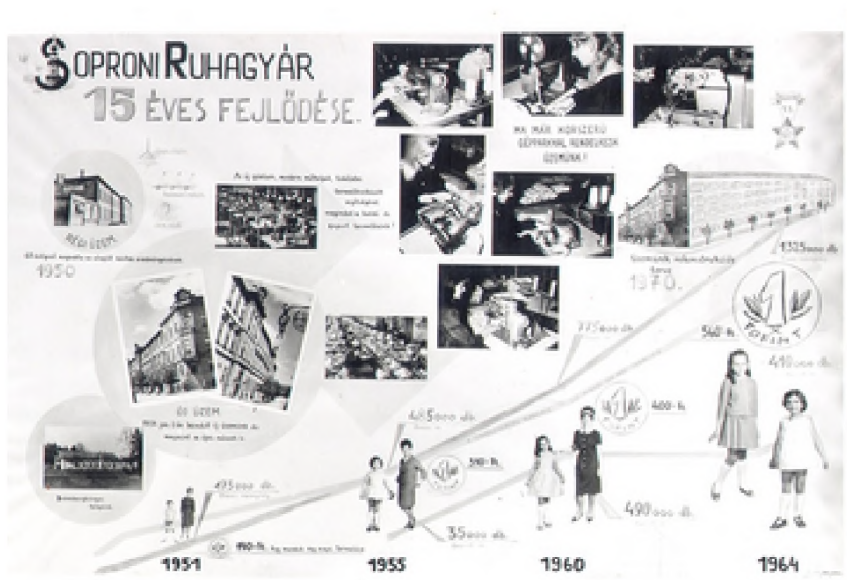
A soproni gyár létszáma 1968-ban 1739 fő, így újra szűkké vált a gyárépület. Fekete Ferenc így jellemezte a gyárat a Soproni Szemlében megjelent Sopron textiliparának fejlesztési lehetőségei című tanulmányában: "A jelenleg zsúfolt, nem megfelelő alapterületű és légköbméterű munkatermekben folyó termelő munka további szervezési, belső átcsoportosítási lehetőséget nem biztosít....Az épület jellegével ellentétesen gépparkja modern. Az egyre égetőbb helyigény kielégítése a

Tavaszi modellek. MTI Hadas János felv., 1964.

mostani beruházás során megoldódik." Az 1970-es években műszakilag fejlődött a Soproni Ruhagyár. A dolgozói létszám 1971-ben még tovább nőtt, már 2212 fő. 1971-1975 között a géppark modernizálása során 500 új gyors fordulatú, főleg NDK gyártású varrógépet vásároltak. 1973-ban új 1250 négyzetméteres munkaterem épült, kialakult a Hátulso utca felől a főépületet lezáró vasbeton vázszerkezetes épületszárny. 1975-ben készült el az üzemépület emeletréépítése: 1250 négyzetméteres munkaterem létesült. 1975 szeptemberében ünnepelte a tizenhárom alkalommal üzemnek nyilvánított 2200 fős gyár a fennállásának 25 éves jubileumát. (1)

Farmeranyagokból, könnyű jerseyből, vásznakból csipkerátétes, paszpólozott gyermek- és női ruhákat gyártottak konfekciógépekkel. (2) 1983-ban ötvenmillió forint értékben a gépparkot korszerűsítették NDK-gyártmányú gépekkel. (3) 1983-ban a gyár létszáma 1600 fő, 1986-ban a 1500 fő. 1986-ban Hollandiába női ruhákat és szoknyákat, Belgiumba pedig gyermekruházatot exportáltak. (4) A soproni fő üzemben a ruhák tervezése, modellezése, az anyagbeszerzés, a szabás-varrás, a csomagolás és az értékesítés folyt, a

Ruhagyár fejlődése, 1965.

telephelyeken (Brennbergbánya, Csorna, Csepreg, Szany, Fertőszentmiklós) csak a varrás történt. 1985-ben és 1986-ban is BNV-nagydíjat kapott a Soproni Ruhagyárban tervezett egy-egy öltözékegyüttes. (5) 1987-ben a gyár termelésének 60 százalékát nyugat-európai rendelések tették ki. (6) 1980-es évek végén az Orsolya téren megnyitott Orsolya Divatruházban is lehetett a gyár termékeiből vásárolni és Mintaboltja volt a gyárnak Sopronban a Köztársaság utca 2. szám alatt.

A ruhagyár telephelyei

1954-től működött a brennbergi telep 102 fővel a volt bányász kultúrházban, itt főleg iskolaköpenyt gyártottak.

1967. ápr. 24-től kezdődött a gyártás a csornai telepen 180 fővel, a csornai tanács díjmentesen átadott épületében.

1975-ben új üzemet építtetett a gyár.

1968 június 5-től alapított csepregi telep üzeme új, társadalmi munkával épített épületben 450 fővel kezdte meg a munkát, 1988-ban az üzem udvarán tanműhelyt épített.

1983-ban már üzemelt a szanyi telep is.

1986-ban már üzemelt a fertőszentmiklói telep is.

A gyár képzési, szociális tevékenysége, intézményei

1954-től a szakmunkás utánpótlást saját, az Új utca 28. szám alatti szakmunkás-iskolájukban biztosították.

Új modellek. MTI Balassa Ferenc felv., 1967.

Kezdetben a szakképzés két évig, 1972-től három évig tartott. 1973-tól MüM 403. Szakmunkástanuló Intézet kezelésébe került az iskola, de továbbra is vállalati szakmai irányítással működött.

1955-től saját kezelésű üzemi konyhát, üzemi bölcsődét és óvodát működtettek.

1959-től Tómalom mellett, 1968-tól brennbergi völgyben üdülőházat építettek, ahol a főleg nődolgozók családostul vagy a gyermekeikkel üdülhettek.

A gyár hanyatlása, megszűnése

1993-ban privatizálták a Soproni Ruhagyárat, nyolc magyar magántulajdonos kezébe került. A tulajdonosváltáskor kb. ezer fős gyár létszáma 1996-ra 750 főre csökkent, ebből 240-en dolgoztak a fő épületben. A gyártmányszerkezet átalakult: az alacsonyabb árfekvésű, nagy tételű termelésről az igényesebb, drágább, de kisebb szériák felé fordultak. A megrendelői igények teljesítéséhez az olcsóbb bérért dolgozó ukrainai és romániai beszállítókkal is varrattak, a felvevőpiac főleg Németország volt, de szállítottak Olaszországba, Franciaországba és Amerikába is. (7) 2000-re már egyre nehezebben találtak piacot, a ruhagyár tevékenysége fokozatosan szűnt meg. 2004-re a Rákóczi utcai épületegyüttest már kollégiumként hasznosították, de közüzemi tartozások miatt időnként az épületben se fűtés, se áramszolgáltatás, se melegvíz sem volt, az épületegyüttes állaga is leromlott. (8) A csődbe jutott gyár a varrónőinek sem tudott régóta munkabért fizetni. 2004 novemberében leállt a Hátsó utcai csarnokban is a termelés, a gépeket a soproni Ciklámen Rt. kapta meg. (9) 2005-ben a Soproni Ruhagyár felszámolási eljárása keretében értékesítésre hirdették meg a Rákóczi utcai ingatlant. A kecskeméti Medicalholding 2003 Kft. vásárolta meg 600 millió forintért. A hosszú évek óta veszteséges Soproni Ruhagyár (SR) Rt. az iparág gondjai miatt a ruhagyárban megszüntette a termelést. (10) Az új tulajdonos turisztikai és kereskedelmi központot szeretne létesíteni a patinás belvárosi 12 ezer négyzetméteres ingatlanban. Elképzelésük szerint az épület új funkciója az átalakítás után 400 személyes szálloda, wellness-központ, szabadidős és kereskedelmi központ lesz. (11)

prospektusok

A gyár Rákóczi úti épületének sorsa

A használaton kívüli épület állaga tovább romlott, hullott a vakolat, a tulajdonosok kitétték az omlásveszély táblát. 2006. október 17-én Sopron Megyei Jogú Város építészeti tervtanácsa elfogadta az új épületegyüttes, a Hotel Scarbantia koncepcióját és a magánberuházást a belváros-rehabilitáció részeként kezelve. A nyolctízmilliárdos beruházást végző Céh Zrt. budapesti cég elkészítette a látványterveket a soproni ruhagyár épületének és környékének átépítéséről. A terv szerint Scarbantia néven 3-400 férőhelyes, négycsillagos szálloda, wellness- és szabadidőközpontt létesítenek. A Hotel Scarbantia megépítése során a Rákóczi utcai impozáns homlokzatot megőrzik, de a többi épületrészt lebontják vagy teljesen átépítik. (12) 2010. január 19-én megszületett az építési engedély, ami február 22-én jogerőre emelkedett. 2010 novemberében még mindig nem kezdődött meg az építkezés. A 2011-ben megkezdődő építkezést Piskolti János beruházó és projektgazda felügyeli. A tervezett szállodát, a látványfürdőt, a konferenciatermet és minden más egységet elsősorban a hazai

prospektusok

nagyközönségnek szánják. A tömb alatt háromszáz autót befogadó mélygarázs épül, s létrehoznak egy négyezer négyzetméteres közparkot is a Hátulso utca és a Szög utca között. (13)

Jegyzetek:

- (1) Negyedszázados a Soproni Ruhagyár. In: Magyar Nemzet, 1975. szept. 7.
- (2) A jövő nyár divatja. In: Magyar Nemzet, 1975. júl. 6.
- (3) Automata gépek a Soproni Ruhagyárban. In: Népszabadság, 1983. márc. 12.
- (4) Új piacokon. In: Népszabadság, 1985. dec. 17.
- (5) Erdösi Katalin: Dominó és Vadvirág Sopronból. In: Ország-Világ, 1985. nov. 6. Fífiláné Dallos Éva tervezte 9 részből álló Dominó ruhaegyüttesről, Ötletek Sopronból. In: Magyar Nemzet, 1986. dec. 12., Kiosztották a BNV díjait. Bolgár kiállítók a vásáron. In: Magyar Hírlap, 1986. szept. 18. dr. Németh Jánosné tervezte 12 darabból álló fekete-fehér öltözékegyütteséről
- (6) Ruhákból növelik a kivitelt. In: Esti Hírlap, 1987. máj. 25.
- (7) Bódvai Ildikó: Amerikai piacra is szállít a ruhagyár. In: Kisalföld, 55. évf. 132. sz. 1996. jún. 7. p. 7.
- (8) Gosztanyi Miklós: "Balkáni" diákszallás Sopronban. In: Kisalföld, 59. évf. 273. sz. 2004. nov. 23. p. 1., 7.
- (9) Gosztanyi Miklós: Alulfizetett varrónők : Ruhagyár: Eladják az épületet? In: Kisalföld, 59. évf. 281. sz. 2004. dec. 2. p. 5.
- (10) Új tulajdonosa van a Soproni Ruhagyárnak : turisztikai és kereskedelmi központtá alakíthatják. In: Napi Gazdaság, 16. évf. 55. sz. 2006. márc. 20. p. 5.
- (11) Ruhagyár: két éven belül átépülhet. In: Nyugatmagyar.hu, 2006.11.02. 14:19
- (12) Gosztanyi Miklós: Szálloda lesz a ruhagyárból. In: Kisalföld, 62. évf. 107. sz. 2007. máj. 9. p. 1., Május 8-án mintegy harminc érdeklődő előtt mutatták be Sopronban a volt ruhagyár újrahasznosításáról szóló terveket. In: Napi Turizmus, 2007. máj. 15., Új szálloda létesül Sopronban. In: Világgazdaság, 39. évf. 65. sz. 2007. jún. 5. p. 15.
- (13) Gosztanyi Miklós: Csúszik a ruhagyár bontása : egyelőre Csipkerózsika-álmát alussza a Hotel Scarbantia-projekt. In: Kisalföld, 65. évf. 266. sz. 2010. nov. 16. p.

Irodalom:

Tíz éves a Soproni Ruhagyár. Győr : Győr-Sopron megyei Nyomda, 1960. 23 p. : ill.

Wallner Ottó: Huszonöt éves a Soproni Ruhagyár. Sopron : Győr-Sopron megyei Nyomda, 1975. 36 p.

Könnyűipar Magyarországon = Light industry of Hungary. Szerk. Bárkányi Imre. Budapest : Interpress Kiadó, Nyomda és Reklám Vállalat, 1980. 460 p. : ill.

Fekete Ferenc: Sopron textiliparának fejlesztési lehetőségei. Soproni Szemle, 1968. 22. évf. 2. sz.

Képek forrása:

Wallner Ottó: Huszonöt éves a Soproni Ruhagyár című kötetéből és a KKMK Képgyűjteményéből, Aprónyomtatványtárából

Külső forrás:

Sopron Portál http://www.sopron.hu/Sopron/portal/front_show?contentId=14410

Sopronnémeti római katolikus templom

Római katolikus templom, Sopronnémeti

Sopronnémeti a Rábaköz közepén, a Keszegérpatak partján fekvő kisközség, alig tíz kilométerre Csornától. A települést az Anjoukorban Németinek hívták, tanúsítva a német ajkúak az Árpád-kortól a 18. század közepéig tartó folyamatos letelepülését.

Első templomát Szent András tiszteletére szentelték 1359-ben. 1717-ben felépült a ma is látható templom, amelynek a védőszentje szintén Szent András. Az egytornyú, egyhajós barokk stílusban épült templom kerekzáródású szentélyében az oltárkép a védőszentet ábrázolja, amelyet 1940-től a parókián őriznek. Alapterülete 250 négyzetméter. Műemlék jellegű épület.

A huszonhat méter magas toronyban két harang lakik. Régi harangjait hadicélokra az első világháborúban elvitték. A sopronnémeti Szent András templom délidőben megszólaló harangját Fritz-Wilhelm Rincker harangöntő műhelyében öntötték Bécsben 1925-ben.

Az 1906-tól Sopronnémetinek nevezett község lakói ma százyolcvanvan vannak. A harangon a felirat: „Istenünk őrkdjön a kised község fölött.”

Forrás:

Nagy Miklós: Rábaközi templomok 2005. (Szerzői kiadás)

<http://www.mr1-kossuth.hu/hirek/radio-100723/sopronnemeti-romai-katolikus-templom.html>

Képek forrása:

Nagy Miklós: Rábaközi templomok 2005. (Szerzői kiadás)

http://pctrs.network.hu/clubpicture/7/_/katolikus_templom_70715_315980.jpg

Süttör - Fertődi templom

A Szent András római katolikus templom Fertőd város süttöri részén áll.

Az első templom még román stílusban épült, 1906-ban fedezték fel egykori alapjait. Kutatások szerint körülbelül a 12. században épülhetett, ez nem a mai templom helyén állt. Valószínű, hogy a Fertő-tó áradásai készítették a süttörieket, hogy új helyszínt keressenek templomuknak.

A második templom

1732-ben építettek egy új templomot Szent András tiszteletére, hozzá 1733-ban egy tornyot emeltek, melyen óra is működött. Harangjai 1680-ból, 1754-ből és 1802-ből származtak.

A településen 1766-ban és 1780-ban is tartottak egyházi vizitációt.

Orgonája eredetileg nem ide, hanem a soproni domonkos templom részére készült, faragott rokokó díszekkel ellátott, 1766-ból származik. A templom felszerelését több ezüst kehely, monstrancia képezte, nevezetes volt a tabernákulum és a templom szószéke. Két mellékoltára volt, a Szent Keresztnek és a Szeplőtlen Fogantatásnak szentelve.

A neogót templom

1888-ban lebontották az egész templomot, berendezését is kicserélték, csak az orgonát hagyták meg. Az új belső stílusa egységesen neogót romantikus lett. Az építkezés két évig tartott, a templom tervezője Zatzka Lajos bécsi építész volt. A templomépités költségei megoszlottak a süttöriek az Esterházy hercegség között valamint Bubics Zsigmond kassai püspök is hozzájárult, akit egykor itt kereszteltek meg. Az új templom három tornyosnak épült, 1889 szeptemberében szentelte fel Zalka János győri püspök.

A háromhajós neogót templom fő oltárát Szent András apostol, a két mellékoltárt Jézus Szíve és a Szűzanya tiszteletére szentelték fel. 1935-ben a régi templomból átmentett orgonát lecserélték Rieger Ottó budapesti orgonagyárában készült új hárommanuális pneumatikus 17 szóló és 30 mellékváltozatos orgonával. Jelenlegi harangjai 1923-ban (2 db) 1963-ban és 1989-ben készültek. Liturgikus terét 1975-ben alakították ki.

Forrás:

Fertőd, Süttör-Eszterháza évszázadaiból : tanulmányok.

Győr, Hazánk, 2006.

Képek forrása:
a szócikk szerzője

Külső forrás:

http://www.fertodikirandulas.hu/fertod/szent_andras_templom.html

http://www.fertopart.hu/szabadido/fertod/latnivalok/nevezetesség/210-szent_andras_templom.html

http://www.nvugatmagvar.hu/soproni_hirek/hangfelvetel_a_suttori_templomban/2100963/

Süttöri porta a Szentendrei Skanzenben

Elhelyezkedése a Skanzenben

A porta a múzeum kisalföldi tájegységének részét képezi, a tájegység építése 1970-es évektől 1988-ig tartott. Az épületeket a Kisalföldön általános zárt településszerkezetnek megfelelően az úti falu rendjébe helyezték el.

Az utca mentén soros elrendezésben következnek a telkek.

A Fertő menti ház

A Fertő tó mellékének jellegzetes, fűrészfogas beépítésű portáját a Süttörből (Fertőd) áttelepített lakóház és gazdasági épületek mutatják be. A ház égetett téglából épült, udvari homlokzatán végigfutó íves tornácának első tagja – mint a Fertő menti falvakban általában – az utcára került.

A tornác pilléreit kosárv alakú boltív zárja, a ház falához enyhe ívű, helyenként húzóvassal erősített dongaboltozat köti. A hódfarú cseréppel fedett két állószékes tető és a homlokzat találkozását párkány teszi harmónikussá.

Az utcai homlokzat fehérre meszelt felületét két szélén az első pillér utcai oldalán kváderezés, az ablakok körül pedig vakolatból húzott keretezés tagolja. A homlokzatba mélyített szoborfülkében álló Szent Flórián festett kőszobra a hiedelem szerint megóvjá a házat a tüztől.

Első szoba, konyha

A hagyományos külső kép a század eleji átalakítások nyomán kialakult belsőt takar. Az első szoba hajópadlós, síkmennyezetes, ez volt az egyik legkorábbi „plafonyos” szoba a faluban. A konyhát 1914-ben alakították át:

a lapos közép kemencét és a szabadkéményt elbontották. Az első szobai falhoz rakták a magas téglakemencét, fölé a szobai tüzelők füstelvezetésére is alkalmas széles, falazott mászó kéményt húztak. A kemence mellé téglatakaréktűzhely került. A kemence és a tűzhely sárgaréz lakatosmunkája Fertőszéplakon készült.

Az első szobát belülfűtős újabb cserépkályha fűtötte. Berendezése polgárosult, tisztaszobaként használták. Bútorzata a helyi asztalos munkája; sem a párhuzamos elrendezés elve, sem a bútorok formája, kivitele már nem hagyományos. A konyhában a zárt tűzhelyre való edények, vaslábasok, bádogedények váltják fel a cserépedényeket.

Hátsó szoba

A hátsó szoba berendezése még régies. Itt élt a család, itt található az első szobából kitétt bútorok. A sarokpad 1871-ből datált, apró virágos festése az 1872-ben készült ágy díszítéséhez hasonló. A hátsó fallal párhuzamosan elhelyezett mennyezetes ágyakat színes végű párnákkal vetették fel. A festett ládában tartották a ruhaneműt, itt áll a virágozott talpas bölcső is.

A mennyezetes ágy alatti kihúzható ágyban („tuli”) a gyerekek aludtak. A hátsó szobát öntöttvas

kályha fűtötte.

Mellékhelyiségek

A lakóház tornácoszlopainak síkjához illeszkedik a hatalmas méretű istálló. Háromhelyiséges; végjászlas ló- és szarvasmarha-istálló, valamint nyitott kocsiszín. A két istállóhelyiség földeme poroszsüveges. Az udvaron a lakóházzal szemben áll a tölgyfából faragott, vésett ágasú gémeskút, még a régi 1794-ből való kőkávéval.

A süttöri lakóház telkét a Fertőhomokról áttelepített téglalábas, fenyődeszka falú pajta zárja le. A kétfiókos cséplőpajta 1860 körül épült.

Forrás:

Balázs György: A kisalföldi tájegység. In.: Szabadtéri Néprajzi Múzeum Szentendrén (Szerk.: Kecskés Péter) Budapest 1989. 67-78.p.

Kecskés Péter: Kisalföldi épületcsoport a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban. In.: A Kisalföld népi építészet (A Győrött 1993.május 24-25-én megrendezett konferencia anyaga) Szerk.: Cseri Miklós Szentendre-Győr 1993. 175-203.p.

Képek forrása:

a szócikk írója

Külső forrás:

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Fert%C5%91d>

<http://skanzen.hu/>

Szany, Bokréta Néptáncegyüttes

Nyugat-Magyarország népi hagyományok szempontjából legjelentősebb tájegysége a Rábaköz. Csorna és Kapuvár mellett a hagyomány értékeit leginkább a szanyiak őrizték meg, dalban, táncban, viseletben, rituális szokásokban, szövegekben. Eredeti funkciójuk az életmódváltással megkopott, vagy teljesen elveszett. Őrzését az 1931. óta működő Bokréta Hagyományörző Néptánc Együttes vállalta fel és jeleníti meg különféle táncos alkalmakon újra éledő hagyományként. A Szanyi viselet gazdagon díszített darabjait máig megcsodálhatjuk a Bokréta táncosain.

Az együttes története

Az 1931-44 között működő országos Gyöngyösbokréta mozgalom - megszervezése, elnevezése Paulini Béla nevéhez fűződik, aki a magyar művelődéstörténet méltatlanul elfeledett alakja. 1881-ben született Csákváron, az Eszterházyak intézőjének fiaként. Már gyermekkorában megismerhette a magyar falu kincses hagyományait és ápolásukkal, megőrzésükkel egész életre elkötelezte magát. Neves újságíró, tehetséges karikaturista, polihisztor. Gyöngyösbokrétajának gondolata, célja a magyar néplélek megőrzése volt. Ekkor Kokas Kálmán volt a kántor-tanító Szanyban, aki az iskolaigazgatói és kántori munka mellett hozzájárított a kórus megszervezésének is, melynek alapja a már meglévő kisszámú templomi énekkar volt. Ő ismerte fel, hogy a szép énekhang mellett a megjelenés is fontos eleme a sikernek, így kerültek elő a "ládafiából" a népviselet darabjai a kórus tagjai által eleinte viselt polgári öltözék helyett. A lelkes munka hamarosan meghozta a sikert a Dalárda számára, szakmai körökben is ismertté vált az énekkar. A kórus sikerei ismertséget hoztak Kokas Kálmán számára, így figyelt fel rá és énekkarára Paulini Béla, és meghívta az Országos Magyar Dalos Szövetség által szervezett bokkrétás rendezvényekre. Az 1930-as években keletkezett feljegyzésekben már az olvasható, hogy a rendezvényeken a "táncsoport tagjai is részt vettek". 1931-ben a budapesti Szent István Napon jelent meg először a Dalárdával együtt a táncoló közösség. A szanyi Bokréta történetét (az 1934-es hivatalos csatlakozás ellenére) e dátumtól számolják.

Kokas Kálmán szerepe

A Bokréta vezetője, Kokas Kálmán a község hagyományanyagát, annak ellenére, hogy elsősorban a kórus érdekelte, a maga komplexitásában igyekezett megőrizni. Jól látta, hogy erre jó keret a Bokréta. Az együttes gyorsan országos hírnévre tett szert, sőt, értékelték művészetét a határokon túl is. Szerepeltek Angliában, Franciaországban, Romániában, Németországban, sőt az afrikai Oranban is.

1937-ben fontos reprezentatív esemény résztvevője volt a csoport: a budai Várban az olasz király Viktor Emanuel és Horthy Miklós kormányzó előtt léptek fel. A filmkészítők figyelmét is felkeltették a gyönyörű dallamok, táncok és viseletek. 1932-be készült el a Magyar Filmiroda által rendezett, az országot népszerűsítő "Hungária" c. film. Ebben a filmben fontos részletként elevenedik meg a helyszínen forgatott szanyi búcsú. A forgatáson a Dalárda és a táncosok mellett sok "civil" is részt vett.

1933-ban a bécsi Koncert Hausban adott nagyszerű műsort az éneklő és táncoló szanyi csoport, melyről az Összetartás c. hírlap április 16-i számában elismerő kritika jelent meg. Ez év augusztus 20-án Budapesten országos Bokréta Napot rendezett a szövetség, melyen a szanyi az ország összes

Kokas Kálmán

Bokrétájával együtt vett részt.

1943-ig a Bokréta élte mindennapjait jelentősebb események nélkül. A front Szany községet is elérte, anyagi emberi életben is pótolhatatlan károkat okozva. Kokas Kálmán kétségek között várta a jövőt. A hatalom egyre inkább az MDP (Kommunista párt) felé tolódott, akik a "reakciósok" táborába sorolták Kokast. Hamarosan távoznia kellett Szanyból, a Dalárda templomi kórusa alakult, a táncosok pedig szétszéledtek.

Újjászervezés

Samu József jegyző szervezte újjá a csoportot, törekvéseit az új rendszer is támogatta, felfedezve benne a propaganda lehetőségét. Az átmeneti időszakot követően 1964-ben Töreki Imrét bízták meg az együttes vezetésével. A csoport nehezen szokta meg az új vezetőt és a korra jellemző néptáncos divat diktálta számokat, a többségében fiatal táncosok nehezen boldogultak, de végül sikerült visszacsábítani a régi 50-70 éves "nagy nemzedéket", így megtalálták a "rég-új" hangjukat. Közülük többen halálukig ill. máig a csoport tagjai.

Szentes Varga Ferenc (szül. 1919) néhány éve bekövetkezett haláláig aktív volt, 1980-ban a Népművészet Mestere kitüntetés is megkapta. Varga Józsefné (Ilonka néni) máig táncol. Az együttes utánpótlása szervezetten, művészeti oktatás keretein belül zajlik.

Forrás:

Gimes Endre: Szil, Szany, Rábaszentandrás, Sobor, Egyed, Árpás : útikalauz. - Budapest, Panoráma Kiadó, 1975.

Töreki Imre: Szanyi kincsestár. Szany, 2008.

Külső hivatkozás:

<http://www.szany.hu/bokr%C3%A9ta-hagyom%C3%A1ny%C5%91rz%C5%91-n%C3%A9pt%C3%A1nc-egy%C3%BCttes>

Kép forrása:

<http://www.szany.hu/bokr%C3%A9ta-hagyom%C3%A1ny%C5%91rz%C5%91-n%C3%A9pt%C3%A1nc-egy%C3%BCttes>

http://www.kisalfold.hu/rabakozsi_hirek/oriasi_elmeny_talalkozni_a_multtal/2148326

A Bokréta táncosai napjainkban

Szany, Pásztor Böske

A Pásztor Böske-húzás szanyi népi játék.

Eredete

A szokás eredete bizonytalan. A néphit szerint annak állít emléket, hogy egy nagygazda fia apja akarata ellenére szegény lányt vett feleségül, és az apa bosszúból egy kerékre kötve húzatta végig őket a falun. Valószínűbb azonban az, hogy a Pásztor Böske-húzás az ún. kiszehajtás egyik speciális, szanyi változata volt, s mint ilyen, a téltemetés és tavaszköszöntés népszokásai közé tartozott. Szent György napján ezzel a felvonulással adták a falubeliek tudtára, hogy a marhákat ki lehet hajtani a legelőre.

Hagyományörzés

A közelmúltig a szanyi Bokréta Néptáncegyüttes ünnepekkor felvonulás kereteiben elevenítette fel az ősi hagyományt. A játék alkalmával fekvő kocsikerék talpára rögzítették egymással szemben elhelyezve egy leány - Pásztor Böske - és egy legény népviseletbe öltöztetett figuráját. Egy kocsirudat élére faragtak, ezt a kerékagyra erősítették, ennek következtében a kerék megdőlt, és az egyik oldalával érintette a földet. Amikor húzni kezdték, a kerék - rajta a figurákkal - forogni, "táncolni" kezdett. A népviseletbe öltözött legények a húzás közben nagyokat kurjongattak. A kerékre erősített bábupár ma a szanyi Püspöki kastélyban található néprajzi gyűjteményben tekinthető meg.

Forrás:

Töreki Imre: Szanyi kincsestár. Szany, Szany Nagyközség Önkormányzata, 2008. p. 50.

Gimes Endre: Szil, Szany, Rábaszentandrás, Sobor, Egyed, Árpás : útikalauz. Budapest: Panoráma Kiadó, 1975. p. 55.

Kép forrása:

Gimes Endre: Szil, Szany, Rábaszentandrás, Sobor, Egyed, Árpás : útikalauz. Budapest: Panoráma Kiadó, 1975.

Szany, Püspöki kastély

Volt püspöki kastély,
Szany, Kossuth u. 2-4.

Építészeti stílusa

Az egyemeletes épület barokk stílusban épült 1783-ban, majd az 1800-as évek végén klasszicizáló stílusban átépítették. Az épület középrizalitos, fölötté háromszögű timpanon emelkedik, az ablakok kőkeretesek. Az emeleten sima könyöklő- és szemöldökpárkányok vannak. Az udvari homlokzat díszre a szép kertre néző ion oszlopokon nyugvó ballusztrádos erkély. Eredetileg az emeleten volt a díszterem, melynek mennyezete a mellette lévő öt szobáénál magasabb. A földszinten 5 szoba és a mellékhelyiségek helyezkedtek el. A főépületre merőlegesen épült földszintes, fatornácos épületekben a kiszolgáló helyiségek és a személyzet szobái voltak.

A püspöki kastély

Az épület története

A második világháború idején gyakran itt nyaralt a később boldoggá avatott vértanú püspök, Apor Vilmos is. A püspök itt adott menedéket - többek közt - a neves történelemtudós Szekfű Gyulának és zsidó származású feleségének is.

Az épület régen (az új iskola átadásáig, 1975-ig) a napközi otthonos iskolának adott helyet. Akkoriban nyitotta meg kapuit a könyvtár (kb. 1200 kötet), ami mai napig is működik a kastélyban. Itt kapott helyet a falu helytörténeti gyűjteménye is. A földszinti három terem közül az első a XIX. század mezőgazdaságát, a második az iparát ismerteti meg a látogatóval, a harmadik teremben pedig a szanyi népviselet ünnepi és hétköznapi öltözetei láthatók. Figyelmet érdemelnek a bejárati folyosón elhelyezett fényképek is, melyek a Szanyi viselet történetét mutatják be.

Forrás:

Tőreki Imre: Szanyi kincsestár. Szany, Szany Nagyközség Önkormányzata, 2008. p. 120.

Gimes Endre: Szil, Szany, Rábaszentandrás, Sobor, Egyed, Árpás : útikalauz. Budapest, Panoráma Kiadó, 1975. p. 48-49.

Boda László (szerk.): A Rábaköz : kalauz turistáknak és természetbarátoknak. Szombathely, B.K.L. Kiadó, 2002. p. 109.

Kép forrása:

<http://www.szany.hu/a-p%C3%BCsp%C3%B6ki-kast%C3%A9ly>

Szany, Szent Anna kápolna

Zarándokhelyek, búcsújáróhelyek

A kegyhely, búcsújáróhely vagy zarándokhely olyan hely, amely valamilyen különös oknál fogva szent és tiszteletre gerjeszt. Az ilyen helyek lehetnek helyi jelentőségű, nemzeti vagy világhírű kegyhelyek. A Codex szerint kegyhelynek azt a templomot, kápolnát nevezzük, ahová különleges vallási okból számos hívő zarándokol el a helyi ordinárius jóváhagyásával.

A középkorban terjedt el a zarándoklás elsősorban a kegyképet vagy kegyszobrot őrző Mária templomokhoz, ahol a hívek búcsút, vagyis bűnbocsánatot nyerhettek. A búcsújárás élénk vallási népmozgalommá vált, különösen olyan helyeken, ahol a természetfölötti világ megnyilatkozását az egyház által is elismert csodák jelezték. (Pl. Lourdes, Fatima, Mária Zell.) Szinte minden országnak kialakult a maga nemzeti szentélye, mely a zarándokok tömegét vonzza. A búcsújáróhelyek többsége a Szűz Mária tiszteletére van szentelve. A győri egyházmegyében a győri székesegyház és még kilenc templom illetve kápolna van hivatalosan a Szűzanya tiszteletére szentelt búcsújáróhellyé nyilvánítva.

A szanyi Szent Anna kápolna története

Szany településnek is van egy zarándokhelye, a falutól északra, az egyedi határ közelében egy szinte templomnak is beillő kápolna, mely azonban egyedülként Szent Annának, Jézus nagyanyjának tiszteletére épült 1753-ben. 1901-ben bővítették, jelenlegi alapterülete 112 m². Ekkor látták el színes üvegablakkal is, egyik Szent Istvánt, a másik Szűz Máriát, a Magyarok Nagyasszonyát ábrázolja. A szentélyben, a régi kápolnában látható gyönyörű keretben a kegykép, amely Szent Annát, Szent Joakimot és a fiatal Szűz Máriát ábrázolja. A kápolnát többször felújították. 2000-ben amikor államiségünk és első királyunk Szent István megkoronázásának 1000 éves évfordulójának tiszteletére a szanyi hívek adományaiból és sok társadalmi munkával kívül-belül felújítottuk az épületet. A kápolna 250 éve a Rábaköz egyik legnagyobb búcsújáró helye, ahova távolabbi vidékekről is érkeznek zarándokok (Anna napi búcsú).

A legenda

A kápolna szájhagyomány útján fennmaradt legendáját Gitzy György jegyezte le 1870-ben, mely

szerint az 1750-es évek elején egy havas januári napon egy szegény ember fát szedett a határban, magában imádkozva, mikor angyali szót hallott és nagy fényességet látott. Követte ezeket, s ekkor talált rá a teljesen kivirágzott, de már odvas vadkörtefára. A csodás esettel a pápához fordultak, aki Szent Anna megtestesüléseként értelmezte a kivirágzott fát, és "búcsút", megváltást adományozott az őt tisztelőknak. A buzgó szanyiak kápolnát emeltek, melyhez sem gépi sem állati erőt nem vettek igénybe. A fa egy szélviharban kidőlt, de tövéből forrás fakadt, melyet ma is kútként használnak.

Forrás:

Kapui Jenő: A szanyi Szent Anna kápolna története. In.: Rábaköz és Burgenland. Győr, Magánkiadás, 1991. p. 40-42.

Gimes Endre: Szil, Szany, Rábaszentandrás, Sobor, Egyed, Árpás : útikalauz. Budapest, Panoráma Kiadó, 1975. p. 57-58.

Kép forrása:

http://www.geocaching.hu/images.geo?id=21752&group=1409&table=cache_images

Külső forrás:

<http://www.bucsujaras.hu/szanv/tortenet.htm>

Szanyi római katolikus templom

Szany nagyközség Győr-Moson-Sopron megye déli részén, Veszprém megyével határosan fekszik a Kisalföldön, a Rába folyó közelében, Csorna és Pápa városok között félúton. A település története 1398 óta ismert.

Szany látnivalói: a volt püspöki kastély (műemlék), amely XVIII. századi barokk eredetű, később klasszicista stílusban átalakították. Az egyemeletes épület középrizalitos, fölötté háromszögű timpanon emelkedik, az ablakok kőkeretesek. Ma községi könyvtár és helytörténeti múzeum.

A szanyi római katolikus templom barokk stílusú, romantikus külsővel. Főhajóját 1767-ben építtette Zichy Ferenc győri püspök. Száz évvel később utóda, Zalka János püspök a tornyot megmagasította, a templomot két oldalhajóval bővítette (1867) és sarkaira két kisebb tornyot emeltetett.

A bejárat felett helyezkedik el Zichy Ferenc címere. A gazdag faragású főoltár régebbi, mint a templom: 1700 körül készült. A "Szent Kereszt feltalálása" című értékes főoltárképet Ludwig Beyfuss festette 1855-ben. A szépen faragott padok 1758-ból valók. Aranyozott rokokó ereklyetartó 1770-ből (Krisztus keresztiének szálkadarabját őrzi).

A templom udvarán: Nepomuki Szent János-szobor (műemlék jellegű), XVIII. századi barokk alkotás; balról és jobbról kőkeresztek (1868 és 1878); artézi kút. Szentháromság-szobor (1908). Vendel-kápolna (műemlék jellegű). 1747-ben építették barokk stílusban.

A település további egyházi építészeti emléke a Szent Anna-kápolna (búcsújáráhely).

Forrás:

<http://www.iranvmagyarorszag.hu/info/szany/>

<http://www.szany.hu/>

Képek forrása:

<http://www.szany.hu/sites/default/files/templom.jpg>

<http://www.szany.hu/sites/default/files/oltarkep.jpg>

<http://www.szany.hu/sites/default/files/oltarkep.jpg>

Szanyi viselet

A népviselet

Az öltözködés az életmód meghatározó eleme. Az önellátó paraszti gazdálkodás a viselet alapanyagainak megtermelésére, elkészítésére rákényszerítette használóit. A lent, a kendert megtermelték, megfonták, megszőtték, gyakran a bőrt is maguk állították elő, mindezzel hozzájárultak a sajátos háziipar kialakulásához is.

A vászon, a selyem, a brokát és a különféle, bonyolultabb technikával készült, egyéb szövetet, a lábbeliket - a bocskor kivételével - cserekereskedelemben vagy az árutermelés fejlődési ütemének megfelelően pénzért szerezték be. A házilag készült termékek előállítására rengeteg munkába, a gyári termékek sok pénzbe kerültek. Ezért viseletük darabjait megkímélték, a tartósabbakat az örökség részeként kezelték. Egy-egy darab néha generációkat is kiszolgált.

A szanyi viselet is a megélhetésért folytatott küzdelemben a vagyoni helyzet alakulásával kölcsönhatásban jött létre az önellátó, később az önellátást feladó társadalmi csoportok, az azokat alkotó egyének **tevékenységének** eredményeként, jelölve a csoporthoz való tartozásukat és abban betöltött szerepüket. A szanyi mellett a Rábaköz népviseletéből a kapuvári, és a Csornai viselet igényességét, művészi értékét kell kiemelni. A női viselet anyaga, színvarázsa méltán nyerte el mindenki tetszését. Az alsóruhák házi vászomból készültek. A hétköznapi viselet egyszerűbb, általában karton anyagból készült, illetve a kelmefestés- és mintázás elterjedésével kedvelté váltak például a Csornai kékfestőműhely termékeiből készült, ún. kékfestő viseletek.

A Sugár-kripta, háttérben a kápolna

A szanyi viselet

A szanyi viselet nem túldíszített. A takarékoság és a jó ízlés ötvözete. Markánsan hangsúlyozza a nemi és státuszbeli hovatartozást. A "dologté népi" viselet alkalmazkodik a napi munkához, az ünnepi az ünnep méltóságához. Az iparosodás folyamata, a polgári és nyugati divat hatások sajátos irányt szabtak fejlődésének egészen a "kivetkőzés" folyamatának befejezéséig. Rábaközi, szanyi karakterét ezek a hatások érintetlenül hagyták. A divat mellett az 50-es évek nyomora arra ösztönözte a lakosságot, hogy megváljon népviseletétől. A legszebb darabokat "gyűjtők" vásárolták fel. Nagy részüket - a modern anyagok megvásárlására pénzük nem lévén - elbontották, átalakították. A lakosság hagyománytisztelő része azonban emlékként, másrészt vagyoni értéként, ha nem is nagy, de a rendszer rekonstrukciójához éppen szükséges mennyiségben jelentős darabjait megőrizte a "ládafiában".

A viseletet ma is hordják a Bokréta Néptáncgyűttes táncosai

A viseletet ma is hordják a Bokréta Néptáncgyűttes táncosai

A női viselet

A nők öltözködési szokásait a szerep, a státusz hagyományozódott, íratlan szabályainak betartása mellett az alkalom is befolyásolta.

Hétköznapi viselete

A hétköznapi, az ünnepi öltözködés szokásrendjén belül az átöltözés gyakoriságát a napi munka is megkövetelte. A kora reggeli munkához - az állatok ellátásában való részvétel, a fejés - viseltesebb, egyszerűbb ruhát öltöttek. A reggeli miséhez, a faluban végzendő ügyes-bajos dolgok intézéséhez már át kellett öltözni. Az ebédhordás, mely az év nagy részében - főleg kampánymunkák idején - napi teendő volt, gondos külső illet, hiszen a férfi lakosság nagy része a határban dolgozott és ugyancsak megmustrálta az ebédhordó menyecskéket.

Ünnepi viseletükben az ünnep jellegének igyekeztek megfelelni. Megkülönböztettek félünnepeket (nem parancsolt ünnepek), melyeken olcsóbb, színes anyagokból készült viseletet öltöttek, mert nem illett túlöltözni, nagyünneplőt viselni.

Nagyünnepi viselet

Nagyünneplőjüket csak parancsolt ünnepeken vették fel (a vasárnap is parancsolt ünnep), melyek drágább anyagokból, selyemből, bársonyból, brokátból, később a textilipar fejlődése során egyre könnyebben hozzáférhető, finom szövetekből készültek. Ahogy az ünnep liturgiája a misét celebráló paptól megkövetelte az ornátus színének megválasztását, viseletük színével ők is igyekeztek ennek megfelelni. Legnagyobb egyházi ünnepeiken, mint a húsvét, a karácsony feketébe, a fiatalabbak sötétkébe öltöztek. Kedvelt színük volt a bíbor. Háromféle árnyalatát hordták, mint a kék-bíbor, a lila-bíbor és a piros-bíbor. Pünkösdkor a sok bíbor színtől a templom pünkösdi rózsás virágos kertként pompázott. A módosabbak különleges színeket is megengedettek maguknak, mint a "tabák" (dohány) szín. Egy-egy ünnepi viseletre egy tehén árával megegyező összeget kellett áldozni. Nem csoda, hogy generációról-generációra szállt örökségként.

Félünnepek, bálók viselete

Vasárnapi korzózáshoz, bálokon szívesen használtak fehér színű, néha apró virágmintás ruhát, melyhez félünnepi viseletükhöz hasonlóan cakedlivel vagy csipkével szegett színes, színjátszó anyagból készült kötényt kötöttek. Vállukon-mellükön át keresztbe fogott, virágmintás, rojtos kendőt terítettek, melynek végeit a derekukat övező gürtinibe (ünneplő szoknya gallérját és a kötőmadzagot borító öv) túrték. Ezt a vállkendőt néha pruszlik felett is viselték. A Gyöngyösbokréta mozgalom kezdetétől ez a változat vált a Bokréta Néptáncgyűttes, Szany táncoslányainak "fellépő" ruhájává. A trianoni trauma generálta nemzettudat elmélyítésére tett törekvések következményeként a piros pruszlikhoz zöld kötényt kötöttek, hogy a nemzeti színek az öltözködésben is megjelenjenek. Ezt a típust nevezték magyar ruhának.

Az olcsó és könnyen hozzáférhető "föstöbéli" (kékfestő) lassan kiszorította a félünnepek, a táncos alkalmak, színes, drágább anyagait.

Viseletek táncos alkalmakkor

Különféle alkalmakkor házaknál rendezett mulatságokat azért nevezték föstöbelinek, mert ezeken ilyen viseletbe öltöztek. A sötét viselethez szokott idősebb nemzedék a föstöbéli díszesebb ún. kétszerkék változatát vasárnap is felvette. (A kék anyagra sötétebb vagy világosabb színben nyomták a mintákat. Ez a kétszerkék. Az árnyalatot a festőlébe kevert indigó mennyiség, az áztatás hossza határozza meg.) A női viseletet a XX. század elején a táncokhoz hasonlóan nyugati és polgári hatások átszínezték. Ez a ruhák hosszának változásán, díszítményein egyaránt nyomon követhető. A 40-es évekre (Erős polgári hatás!) már a kötényt is elhagyták. Jellegzetes, rábaközi,

szanyi karakterét azonban a női viselet megőrizte. Ennek bizonyossága a szoknyák bősége, búbos ujj (falucsúfolódó: szanyi búbosok), kiegészítői. A szoknya bőségét 3-4, alkalmanként több, csörgősre keményített alszoknyával hangsúlyozták. A kor falusi szépségideálja a "faros" menyecske, az anya típus. Ezért szoknyáik alá, csipőjük fölött vászonból készült, fűrészporral, később vattával, vatelinnal kitömött hurkát (farpárnát) kötöttek, hangsúlyozva anyaságra való alkalmasságukat.

A női viselet darabjai

Balidon

Hosszú, középhosszú és rövid ujjú változatai ismertek. Az ujj vállon gazdagon ráncolt búban rögzül a mell-hát részhez. Tartását keménypapír betét erősíti. Félmagas nyakkal elől végig gombosan készült. Egyes változatai a mellen színes, esetleg fekete necc, csipkebetéttel díszítettek. Egyszerűbb változatainak díszét az elején függőleges irányban futó csipések, mizlik adják, melyeknek éleire csipke is kerül. Félmagas nyakára három-négy cm széles csipkét varnak. Rövid és félhosszú ujjú változatainak a csukló felé szűkülő ujjait 8-10 cm-es neccel vagy csipkével szegik. A csipke fölött színes szalaggal rögzítik

A nehéz szövet, selyem vagy brokátból készült változatai hosszú ujjal készülnek, ujjain keskeny csipkével díszítve. Szoknyába tűrve viselték, melyet a balidon anyagából készült farkasfoggal vagy "kivarrással" szegett gürtni szorított a derékhoz.

A tunika

A balidon régiesebb változata. Hosszú ujjal, szolidabb rátétekkel, elején csipkével hangsúlyozott csipésekkel vagy csipke nélkül készült. Dereka karcsúsított, hátul a szoknya fölött 10-12 cm széles ráncolt fodrot képeztek. Az egyik legelegánsabb női ruhadarab. A felsőszoknya a balidon vagy a tunika anyagából készült. A régebbi típusúak fél-lábszár alá érő hosszúságúak. "Visszajuk" alját színes, piros vagy kék, 15-20 cm hosszú széles rátéttel erősítették, hogy "be ne essen". A rátét nemcsak tartozéka, hanem díszítmény is volt. Eső esetén - mivel esernyőt nem használtak - szoknyájukat fejükre, vállukra borították, így a rátét díszítményként is érvényesült. Három-négy fehér alszoknyájukat házilag készült keményítővel ropogósra keményítették. Kívülről befelé haladva egyre szűkebbeket vettek fel. Így kapta meg a felsőszoknya anyatípus karakterét. Alsószoknyái szegélyét keskeny csipkével vagy kivarrással díszítették. A legfelső csipkéje kissé kacéran kivillan a felsőszoknya alól. "Pintőt" (pendelyt) higiéniai megfontolásból hordtak, melynek régies változatai vállpánttal készültek. A "kisalsó" a viselet színpadra kerülésével honosodott meg.

Bugyi

A század elejéről ránk maradt darabok lefelé szűkülő szárral - a szebbek szára csipkével szegett - térd alá értek, ahol pertlivel rögzítették. Vállpántos változatai a felsőtestet is takarták. Hátul nyitottak, de az anyag bősége lehetővé tette az alsó test teljes takarását. A bugyi viselése nem volt általánosan elterjedt.

Kötény

Az idősebbek sötét vagy fekete színű kötényt hordtak. A menyecskék kék zöld bordó arany színű változatait kedvelték, melyek korábban selyemből, később könnyű színjátszó anyagból készültek. cakedlivel (Farkasfogszerűen csúcsra hajtogatott fél-egy cm széles, szegett textilcsik, melyet csúcsainál összevarrtak. Férfi és női kötényt egyaránt szegtek vele) vagy csipkével szegtek. A téglalap alakú textil felső részét sűrűre szedték, ún. "bábot" készítettek rá, melyre a kötény kötője került. Így követte a szoknyák lefelé bővülő formáját. A felső szoknya aljától nyolc-tíz centiméterre végződött.

Harisnya

Horgolással, kötéssel készítették. Lábfeje sima, de szárai rücskösre, gombosra mintázták. Színe többnyire fehér. A negyvenes évek végére a gyönyörű viseleti darabokat kiszorította az olcsó, "bóti", "patente" harisnya. Térd fölött széles pertlivel rögzítették. Melegebb idő esetén térd alá hajtogatták.

Kendők

Felsőruhájukkal megegyező funkcióval, de díszítményként is viseltek kendőt. Kisebb, rojtos, sötét alapon pirosmintás (rózsás), vagy fordított néha arany színű változatait vállkendőként a pruszlík fölött vagy pruszlík nélkül is viselték. Korábban ezt a változatot "szorítóként" is használták. Ebben az esetben funkciója a kobak rögzítése. A kobakot flitterezett tetejét szabadon hagyva, körbe tekerték vele. A rojt fülcimpáig ért. Később rojt nélküli, kisebb változatai terjedtek el, melyet a rojtoshoz hasonlóan használtak. A kötések két csúcsa szolgált díszítményül. A teljes fej borítására is szolgált. Oldalt gondosan ráncba szedték, majd kupájuk alatt kötéssel rögzítették.

Vállkendő viseletük az időjárásnak is függvénye volt. Télen - mivel a nők kabátot nem viseltek - vastag, posztóból vagy szövorből készült rojtos kendőbe burkolóztak, mely a fejet, vállat, derekat vagy is az egész felsőtestet takarta. Háromszor hajtogatva fejen, vállon átvetve, mellükön keresztelték és hátul, csípő fölött megkötötték. Horgolt, kötött változatai is elterjedtek.

Fehér, könnyű anyagból készült lyukhímzéses, neccbetétes változatai a legősibb viselet tanúi. Csak a fejet fedő változata a "búcsús" kendő. A szanyi női viselet legszebb darabjai közé tartozik. Az ötvenes években még néhányan hordták. Fejkendőiket az időjárásnak az alkalomnak megfelelően választották ki. A szövorből készültek szegélyét, sarkait kézzel hímezték, néha a kendő sarkaira más-más minta került, hogy - változtatva kötve - másik kendő hatását keltsék. A negyvenes évek elején a textilipar és a kereskedelem fejlődése már hozzáférhetővé tette a "delín" és a "kázsmér" kendőt, lassan kiszorítva a házilag készült gyönyörű, ősi darabokat. A gyári selyem és különféle színjátszó anyagokból készült "gyári mintás" kendőiket mégis jó ízléssel, hagyományaik diktálta harmóniával, ünnepeikhez igazodva válogatták meg. Kendőik - egész viseletükhöz hasonlóan - társadalmi státuszuk, szerepük, így életkoruk, családi állapotuk jelzőiül is szolgáltak. Szigorúan betartották a gyászt. A mély gyász letelte után kendőviseletükkel is jelezték özvegységüket, vagy gyermekük elvesztését.

Pruszlík

A balidon felett hordott viselet. Anyaga legtöbbször selyem. Elöl szorosan gombolt, derékban karcsúsított, hátul loknizott, farszerű toldalékkal. Zsinórozással, flitterrel, néha kivarrással díszítették, a varrások helyét különféle mintákra szedett színes szalagokkal takarták.

Kobak

Kobakot csak "asszonysorban" lévő nők viseltek öltözetük tartozékaként. Kontyukat fedték vele. Váza keménypapírból készült, melyet selyemmel borítottak. A selyem színe többnyire piros, de készült sötét, hamuszínű anyagból is. A szín megválasztásánál fontos szempont volt, hogy viseletükkel harmonizáljon. Hátsó részére anyagával megegyező színű masnit varrtak, mely takarta a vállközépig érő tíz-tizenkét centiméter széles, azonos színű szalagok rögzítését, melyet a kobak tetejéhez hasonlóan néha arasnyi magasságig flitterekkel, csigákkal, gyöngyökkel díszítettek. A gyöngyök nem csak díszítményül szolgáltak, hanem a flitterek rögzítését is. A kobak fölé bármilyen kendőt kötöttek, a kobak szalagok díszítményei kilátszottak a kendő alól, hangsúlyozva a viselet gazdagságát. Belsejébe a liba erős szárnytollát varrták, mellyel kontyukba tűzve rögzítették.

Lábbelik

Csizma

A régies darabok a férfiakéhoz hasonlóan oldalt varrott, keményszárúak, melyeket kiváltott az

olcsóbb, egyszerűbb hátul varrott. Színe zömmel fekete. A módosabbak azonban piros és sárga változatait is megengedhették maguknak. Legszebb darabjait színes fonállal gazdagon hímezték.

Cipő

Szívesen viseltek magas szárú, fűzős (lengyeles) cipőt. A csizmáéhoz hasonló középmagas, lefelé kúpban végződő ún. gavallér sarokkal. Félcipőjük ehhez hasonló, de alacsonyabb, karcsúbb sarokkal készült. A lábfejen többnyire nyitott, pántos. Könnyű, ünnepi, szinte az egész ország női viseletére jellemző lábbeli. Szanyban a lábfejen nyitott részt kamáslihoz hasonló cipőpártával fedték, melyet a kobakhoz hasonlóan flitterrel, gyönggyel, esetleg kivarrással díszítettek. A cipőn belül, talpuk alatt pertlivel rögzítették. A bocskort a férfiakhoz hasonlóan hordtak, de csak a mezei és házimunkákhoz. A viselet kevésbé jellemző darabja.

Hajviselet

A kislányok haját egy, néha két hármás fonatba szedték, alul színes, masnira kötött pántlikával rögzítették. A lányok Szanyban pártát nem hordtak. Elöl hajuk leszorítására három-négy cm széles bőrből készült, színes fonállal gazdagon kivarrt szorítót használtak. Az asszonyok kendő, szorító nélküli hajviselete több ágban, hármás fonással készült. Az ágakat a fejtető hátsó részén zomporszerűen kontyba rakták, melyet csontból, szaruból készült, gazdagon faragott fésűvel rögzítettek. Homlokukat szabadon hagyták. A 30-as évektől a divatáramlatokat követve megjelent a frufu. A hajfonatokhoz hasonlóan cukros vízzel, később sörrel merevítették.

A férfiviselet darabjai

Gatya (póregatya, bőgatya)

Téli "prics" nélküli bélelt (néha vatelinnal) combnadrág. Alapanyaga sötét szilvakék posztó, melyet vitézkötéssel a két combelön, derekán és oldalán gazdagon zsinóroznak. Csizmaszárba tűrve viselték. Az I. világháborút megelőző évek hadseregében a fő fegyvernem a huszárság volt. A kiegyezés során kötött alku eredményeként kétféle huszár alakulat jött létre. Az ún. K.u.K. (császári és királyi) és a honvéd huszárság.

Huszárjaink ezt a nadrágtípust viselték. A honvédhuszárság felszerelésére kevesebb pénzt áldoztak, míg a "közös" huszárság ruháját igyekeztek modernizálni. Így combnadrág helyett "poroszos" "pricsesnadrágot" kaptak. A divatra fogékony, fiatal huszárok saját költségére "megagyusztaltathatták" nadrágjukat. Így hozták be a pricses nadrág divatját, melyet hazai és nemzetközi rendezvényeken ma is népviseletként mutatnak be, pedig eredete egyáltalán nem magyar.

Regruta

Posztónadrág

Nyári viselet. Szellős, házi és mezei munkához egyaránt alkalmazkodó ruhadarab. Kender, len alapanyagú vászonból készült a jelentős számú takács céh tagjainak keze munkája nyomán. Lenből készült, míves darabjait ünnepen is hordták.

Kiterítve téglalap alakú, hátul szorosan, gazdagon szedett korccal. Így bő szára lobogásával nem zavarta viselőjét sem a járásban, sem a munkában. Alját saját anyagából szedett rojttal vagy aszúrozással díszítették. A szennyeződéstől cakedlivel szegett köténnyel védték. A kötényt munkavégzés után háromszög alakban félretűrték.

Ing

Bő, csuklón szorosra csípésezett ujjal készült. A csípést 3-4 cm széles mandzsetta zárja. Vállait saját anyagából szabott rátétekkel erősítik. Gallérja kissé visszahajló, néha fehér farkasfoggal szegett. Mellét hosszirányú csipkével kiegészített csipések (mizlik) díszítik. A csipések alját saját anyagából készült rátét fogja össze.

Mellény (puruc)

Anyaga posztó. Gyönyörű, törökös mintáit gazdag formákban felvarrt zsinór rátétek adják. Kedveltek az arany-zöld, sárga-zöld, de ezüsttel kombinált változatok is. Külső állzsebeit szintén zsinórozzák. A díszítményül felhasznált zsinór hossza 30-90 rőfnyi. A felzsinórozott purucot függőlegesen sugárszerűen felvarrt 30-70 fehér porcelán gomb díszíti. A mellen való összefogására az aljára varrt fehér, kék, piros, néha nemzeti színű keskeny szalag szolgál.

A gazdák piros alapú mellényt hordtak. A "zsöllérek" mellénye kék alapú, melyet a gazdamellényhez hasonlóan kissé szegényesebben, de fejlett ízléssel, bordó zsinórral és porcelángommbal díszítenek. Mind a két típusnál a díszítményeket a bélésen átvarrva rögzítik, így kap a mellény különösen erős tartást.

Dolmány (kisdómány, kurta dómány, nagy dómány)

Ing fölött hordott őszi, téli viselet. A köztudatban mindegyik fajtája "dómány" néven hagyományozódott. Könnyebb változata a mai kabátnak, zakónak felel meg, mely a nadrággal azonos színű anyagból készült, két sor fehér vagy vaj színű gommbal és gomblyukkal. Jobbra, balra egyaránt gombolható. Gallérja ívesen vágott. Szegélyeit, ujjai alsó részét, derekát fekete zsinórral szerényen díszítették, szegték, míg a gomblyukakat váltogatva zöld és piros cérnával varrták ki.

Hidegebb időben szívesen viseltek kurta dolmányt, mely ugyancsak a nadrág anyagából készült derékban karcsúsítva, derék alatt bő loknival, mely a nadrág kötését hátul takarta. Bélése fekete bárány bunda, melyből gallérja is készült. Elejét, ujjait mesterien font fekete zsinórral vitézkötésben gazdagon kivarrták. Ing fölött összegombolva, mellény fölött "panyókán" vállra terítve a rátétek anyagával megegyező zsinórral rögzítették. A szanyi férfiviselet legszebb darabja.

Kalap

A szanyi kalap korábban nemezéből, később nyúlshörből, széles karimával készült fejfedő. A karima fölött 6-8 cm fekete szalag, mely a baloldalán szorosan ráncba szedett csokorban végződik. A szalagot rejtett varrással rögzítették a kalaphoz. Helyben készült, kedvenc kalapos mesterük keze munkája nyomán. A divatáramlatnak köszönhetően a combnadrág sorsára jutott, kiszorította a keskenyebb karimájú, hasonlóan díszített és a régi típus több karakter jegyét megőrző forma. Népviseleti darabbá vált. A régebbi, széles karimájú típust fejtetőn nem gyűrték be.

Kucsma

Drága fejviselet. A legkorábbiak valódi asztrahányból - megcsászározott anyajuh bárányának a gereznája (=a lenyúzott, szőrrel borított bőre) - készültek. A régi típusúak perem nélküli, kunos formájúak, míg az új típusúakat már visszahajtott peremmel látták el, melynek csúcsát néha

begyűrték, de ezt a típust is hordták csúccsal, kunosan. Bélésük általában fekete, fehér vagy szürke szövet.

Fejfedőiken szívesen hordtak a szalagba vagy a perembe tűzve díszítményeket: virágot, madarak melltollát, később árvalányhajat.

Regruta

Regruta (besorozott, de még be nem vonult katona) korban a kalapokat színes, széles pántlikákkal díszítették, melyeket gyönggyel, flitterrel gazdagon díszített többnyire nemzeti színű, a kalapot körbe vevő szalagra rögzítették. A díszes szalagról bokáig érő színes szalagok sokasága lógott. A szalagok száma az emberi kapcsolatok gazdagságát jelezte. A regruta minden kedves hozzátartozójától, barátjától, szerelmétől kapott szalagot. A vasárnapi misén a regruták kalapjukat a kórus mellvédjére tették. A titkon vagy alig titokban hátra tekintető hívek színpompás szalagzuhatagban gyönyörködhetek. Hétköznap a kucs mákon hasonló módon kivarrt, flitterezett, gyöngyözött nemzeti színű kokárdát viseltek, melyet fülcimpáig érő 8 cm széles hasonló módon díszített két szalag ékesített. Ma is népviseleti darabként tartjuk számon.

Férfi lábbelik

Bocskor

Könnyű, olcsó, házilag elkészíthető lábbeli. Anyaga bőr, melyet legtöbbször elhasznált csizma szárából nyertek. Három egyszerű darabból áll. A darabokat keskenyre hasított szíjjal varrták össze. A lábukhoz saját anyagából készült szélesebb bőrcsikkal rögzítették. Szellősen tartotta a lábat, könnyű volt, a tarlójárást is megkönnyítette.

Csizma

A legdrágább lábbeli. A honfoglalás kori, sarkatlan, bő szárú, felfelé kunkorodó orrú változatát az oldalt varrott, csirizzel, több rétegű vászonnal keményített szárú, laposabb sarkú csizma váltotta fel. A porosz (pricses) nadrág és a sportlovaglás elterjedésével megjelent egy hátul varrott, az előbbihez hasonlóan keményített görbe szárú változat. Szárát fent íves "spiccre" vágják, melyet bőrből készült hármassal szegtek. A bőripar, a lábbeligyártás fejlődésével megjelentek a könnyebb, puha szárú csizmák, melyeket a régi típusokhoz már csak harmonikázott, ráncolt nyakú forma köt.

Jegykendő

Régi fotókban gyönyörködve nem kerülheti el figyelmünket a nyári könnyebb viseletek tartozéka a köténykötőbe tűzött, háromszögletűre hajtogatott kendő. Sarkait gazdagon, legtöbbször monogrammal is hímezték, széleit csipkével szegtek. A kendőt a kézfogó alkalmával a menyasszony adta jegyajándékba. Téli viselethez, dolmányhoz nem tűzték ki. A gyöngyösbokrétás szereplések alkalmain hagyományra utaló és dekoratív jellege miatt elmaradhatatlan kellékké vált.

Gyermekviseletek

A gyermekeket az öltözködés szempontjából kis felnőttnek tekintették öt-hat éves korig. Ennek megfelelően is öltöztették. A lányok szoknyáit derék fölött inszertűen, a szokásos díszítményekkel ellátva szabták, melyre ráncolt, térd alá érő anyag került. A teljes szobatisztaság eléréséig a fiúkat is így öltöztették. Iskoláskorra a fiúknál már gatyá, posztónadrág viselet van, melyhez csizmát, vagy egészcipőt húztak. A "puruc" helyett a fiúk jellegzetes viselete a "melles", mely többnyire piros, posztó, néha selyem anyagból készült, elől lehetett belebújni. A pántokat hátul, derékban patenttal vagy gombbal rögzítették. A polgárisodással a fiúviseletben elterjedt a rövidnadrág. Korábban térd alá, majd térdig, később térd fölé érő, száraival lefelé szűkülő változatai ismertek.

Forrás:

Gimes Endre: Szil, Szany, Rábaszentandrás, Sobor, Egyed, Árpás : útikalauz. Budapest, Panoráma Kiadó, 1975.

Tőreki Imre: Szanyi kincsesár. Szany, 2008.

Képek forrása:

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Szany>

Regruta: A szócikk szerkesztőjének családi fényképe

Szilsárkány, Baditz-kúria

Szilsárkányban a Fő u. 31-es szám alatt látható a még megmaradt kastélypark egy részének közepén a Baditz-kúria. Ahogy a szilsárkányiak ismerik az "alsó Baditz-kastély".

Épülete

A kúria a 19. században, 1830 és 1836 között épült klasszicista stílusban, építtetőjének Baditz (II.) Imrét tartják.

A földszintes téglalap alakú épület alapanyagául szolgáló téglákat Csornáról szállították. Homlokzatát egy kiugró timpanonos portikusz határozza meg, mely 1-1 pilléren és két toszkán jellegű féloszlopon fekszik. Ettől jobbra és balra is egyaránt 3+1 arányban helyezkednek el az ablakok.

A timpanont régen a Baditz és Bozzay családok címereivel díszítették. A hátsó homlokzat egykor még egy terrasszal volt gazdagabb, melynek lépcsőjén lehetett a kastélyparkba jutni, mára ez már nincs meg. Az épület egy része alapincézett.

Története

A Baditz család a Veszprém vármegyei Szentkirályszabadjáról származott, előnevüket is ez a településnév adta. A 17-18. században birtokaik bővültek Győr, Komárom és Vas vármegyék területén.

A kúriát a 19. század második felében Baditz (I.) Lajos birtokolta. Ő volt ekkor a Sopron vármegyei táblabíró és főszolgabíró. 1880 körül az épületet bővítette, amikor is historizáló díszítést kapott. A források szerint 1897-ben már Baditz (I.) Lajosné volt a kúria tulajdonosa. Iker fiai, Baditz Ottó és Baditz (II.) Lajos közül Lajos vitte tovább a szilsárkányi kúria és gazdaság irányítását. Ő magyar királyi közjegyző volt.

1911-ben 105 kat. Holdnyi területet birtokolt a szilsárkányi határban s a gazdaság olyan jól jövedelmezett, hogy az 1930-as években meg tudta vásárolni a falu másik kastélyát, ami eddig a bozzai Bozzay családnak volt. Így lett a Baditz-kúriából "alsó Baditz-kastély".

1935-től Baditz (II.) Lajos fiára, Baditz Jenőre hagyta a szilsárkányi és az ahhoz tartozó pásztori birtokokat.

A kúria mögötti parkot almáskertként is hasznosították, mely ugyancsak a gazdaság részét képezte.

A II. világháború végétől 1972-ig az államosított kúria községházaként szolgált. 1972-től a leszármazottak visszavásárolták az épületet és azóta is lakják.

A park egy részét felosztották telkeknek, az épület körüli területek azonban megmaradtak.

A kúria vasrácsos kapuja és a helyi temetőben látható Baditz kriptá örzi az egykori szilsárkányi Baditzok emlékét.

Forrás:

Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon. Győr-Moson-Sopron megye kastélyai és kúriái. Fo-Rom Invest, Budapest, 2007. p.244-246.

Képek forrása:

http://szilsarkany.network.hu/kepek/Talbi-10475/img_0841\\

Külső forrás:

<http://www.szilsarkany.hu/>

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Szils%C3%A1rk%C3%A1ny>

Szilsárkány, Bozzay-Baditz kastély

A szilsárkányi Bozzay-Baditz kastély a 86-os főút és a pásztori elágazás sarkán látható, a Dózsa Gy. u. 2. szám alatt. A kastélyt műemlékké nyilvánították.

Épülete

A kastély eredetileg a 18. század végén épülhetett, egyszintes későbarokk kúriaként. Ez alkotja a jelenlegi kastély földszinti boltozatos területét.

A 19. század elején Bozzay I. Miklós birtokolta az épületet, aki 1830 körül nagymértékű átalakításokat végzett rajta. Ekkor kapta az emeletréépítést és a klasszicista stílusjegyeket.

Később a kastély környezetét is áptolták, egy 1856-os térkép szerint már valódi park vette körül. Az 1860-as években kapta a közép rizalitot, ami a romantika jellemzője, a 19. században pedig a historizmus stílusában készítették egyes díszítőelemeit.

A kastély egyemeletes, téglalap alaprajzú épület. Homlokzatát a timpanonos közép rizalit határozza meg, mely a romantika jegyében épült. Ennek emeleti részén három félköríves záródású ablak sorakozik.

Bejárati üvegajtaja ugyancsak félkörívben záródik. Földszinti részén boltozatos, az emeleti terek síkmennyeztesek.

Története

A bozzai Bozzay család eredetileg Vas vármegyéből származott. A reformáció a családot ketté osztotta katolikus és evangélikus részre. Az evangélikus ág birtokait elkobozták, ők lettek azok, akik Győr, Sopron és Pozsony vármegyékben találtak menedéket s később több dunántúli vármegyében lettek birtokosok.

A nagy átépítő Bozzay I Miklós után fia, Bozzay II. Miklós vitte tovább a kastélyt és a hozzá tartozó birtokok felügyeletét. Az 1890-es évek végén még 247 ka. holdnyi területük volt Szilsárkányban, majd folyamatosan elszegényedtek, 100 hold alá süllyedt a birtoknagyság.

Ezzel az elszegényedéssel járt az, hogy 1930 körül a falu másik nagybirtokosa, szentkirályszabadjai Baditz II. Lajos vásárolta meg a kastélyt a családtól. Ettől kezdve lett a Bozzay-kastélyból "felső Baditz-kastély" Szilsárkányban.

A háborút követő államosítást ez az épület sem kerülhette el, földszintjét lakásokra osztották, emeletén maradhatott a tulajdonos, később az egész kastélyt a család leszármazottai lakták.

Kastélyparkjának egy része maradt csak meg, az épület mögötti és melletti területet felosztották. A kastély jelenleg új tulajdonosát keresi.

Forrás:

Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon. Győr-Moson-Sopron megye kastélyai és kúriái. Fo-Rom Invest, Budapest, 2007. p.246-247.

Külső forrás:

<http://www.szilsarkany.hu/>

<http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=5122>

Szilsárkány, Hőgyészy-kúriák

A Szilsárkány központjában álló egykori iskolaépületek hajdan a Hőgyészy család lakóhelyeként szolgáltak.

István és Béla-kúria

A hőgyészi és simonyi Hőgyészy családból Hőgyészy (I.) Pál építette az 1800-as évek közepén a nagyobbik, későbbi tulajdonosáról István-kúriának elnevezett épületet. A kúria a korszak ízléséhez híven klasszicista stílusban épült. Hátsó homlokzatán négyoszlopos előcsarnok helyezkedett el, az egész épület alatt pedig dongaboltozatos pince épült. Homlokzati ablakdíszei, oszlopos előcsarnoka már nem látható, leverték, átépítették

Miután 1863-ban elhunyt Hőgyészy (I.) Pál, a kúriát egyik fia, Dr. Hőgyészy (I.) Béla örökölte, akinek birtokai is terültek el a szilsárkányi határban, 1893-ban már 306 katasztrális holddal rendelkezett. Ekkor építette az István-kúria szomszédságában a kisebbik ún. Béla-kúriát. Ez már historizáló stílusban, neoklasszicista formaelemekkel díszítve épült.

Az 1901-ben bekövetkezett halála után a kúriákat fiai Hőgyészy István (István-kúria) és Hőgyészy (II.) Béla (Béla-kúria), Sopron vármegyei főszolgabíró kapták.

1925-ben Hőgyészy (II.) Béla még lakta az épületet az egykori gazda címtárak szerint. 1935-től, mindkét kúriát és a hozzájuk tartozó birtokokat a két testvér örökösei közösen kezelték, birtokolták, ám lakhelyükként az összeírásokban már Csorna szerepelt. A birtok területek csornai, pásztori és szilsárkányi földeken feküdtek.

Egyes források szerint a két Hőgyészy-kúria közül a kisebbik (Béla kúria) volt a régebbi, amit kis háznak, vendégháznak is neveztek.

A klasszicista, timpanonos nagyobb kúriát (kastélyt) csak 1840-ben építették. A kúriához tartozott még egy irodaépület, amiben a birtokkal kapcsolatos ügyeket intézték. Ehhez az irodaépülethez később nagy verandát építettek. Mögötte helyezkedett el a birtok részét képező több holdas gyümölcsöskert fasorokkal, dísznövényekkel, mesterséges dombbal. Ekkor a kert az egész Fő utca hosszában futott végig.

A kúriák sorsa 1945 után

A háború után a Hőgyészy-kúria Békeffy Felicitás és Békeffy Béla tulajdonrészét képezte rokoni kapcsolataik alapján a Hőgyészyekkel. Békeffy Felicitás (Ecsedy Józsefné) élt családjával a kastélyban (István kúria) 1953-ig, amikor előbb a nagyobbik, később a kisebbik épületből

István-kúria

Béla-kúria Béla-kúria

is ki kellett költözniük a kisajátítások miatt.

Ezt követően a nagyobbik épületet (István kúria) iskolává alakították át, eltűnt a timpanon, az oszlopos árkád, minden, ami az egykori fényére emlékeztetett. Utolsó lakói, az Ecsedy család még szerették volna műemlékvédelem alá helyezni az épületet, de az akkori helyi tanácsi vezetés ezt megakadályozta.

Ekkor már három helyen működött Szilsárcányban iskola, ezeket összevonták, de gyerekekkel megtölteni csak úgy tudták, hogy a szomszédos Pásztoriból is ettől kezdve ide járták a diákokat.

Iskolaépület

Az István kúria a felső tagozat épületeként szolgált. A Béla-kúria az 1970-es években a helyi tanácsházának adott otthont, majd 1984-től az általános iskola alsó tagozata költözött az épületbe. A kúriák szobáiból tantermek, a pincerendszerből kazánház, később tornaterem lett. Parkját felosztották, növényzete eltűnt.

Az iskola 2006-2007 tanévvel megszűnt Szilsárcányban, az épület nagy része üresen áll. A Béla-kúria (alsó tagozat) egy termében kiállítást rendeztek be.

A Högyész család síremléke a szilsárcányi római katolikus templom kertjében áll.

Forrás:

Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon. Győr-Moson-Sopron megye kastélyai és kúriái. Fo-Rom Invest, Budapest, 2007. p.247-249.

V. Ecsedy Judit: Levelek Szilsárcányból 1918-1956. Családi olvasmány és képeskönyv. Budapest, 2005.

Képek forrása:

a szócikk írója

Külső forrás:

<http://www.szilsarkany.hu/>

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Szils%C3%A1rk%C3%A1ny>

Szilsárkányi evangélikus templom

A templom Szilsárkány egyik mellékutcájában, a Kiss Ferenc utcában áll, a lelkészlak udvarához kapcsolódóan.

Evangélikusok Szilsárkányban

Már a XVI. századtól anyagyülekezet működött Szilsárkányban, ugyanis a reformáció teljes győzelmet aratott a faluban. Az erre utaló források szerint 1594 előtt is állt a faluban evangélikus templom és iskolát is tartottak fenn. Ezt a puszta templomot 1633 előtt, Nádasdy Pál idejében építették újjá. Az ellenreformáció következtében azonban a nép akaratát semmibe véve 1721-ben a templomot a katolikusok kapták meg a gyülekezeti épületekkel együtt. Az itt működő papot és tanítót elkergették. A Szilsárkányi Evangélikus Gyülekezet ekkor Vadosfához csatlakozott. 1780-as években szerveződött újjá az evangélikus egyházközség Szilsárkányban.

A megújult templom

Már a XVI. századtól anyagyülekezet működött Szilsárkányban, ugyanis a reformáció teljes győzelmet aratott a faluban. Az erre utaló források szerint 1594 előtt is állt a faluban evangélikus templom és iskolát is tartottak fenn. Ezt a puszta templomot 1633 előtt, Nádasdy Pál idejében építették újjá. Az ellenreformáció következtében azonban a nép akaratát semmibe véve 1721-ben a templomot a katolikusok kapták meg a gyülekezeti épületekkel együtt. Az itt működő papot és tanítót elkergették. A Szilsárkányi Evangélikus Gyülekezet ekkor Vadosfához csatlakozott. 1780-as években szerveződött újjá az evangélikus egyházközség Szilsárkányban.

Építésének története

1783-84-ig épült a ma is látható változatban a templom. Ekkor került sor a felszentelésére, de oltárral még nem rendelkezett, a keresztelő kutat is csak 1784-ben állították fel. 1789-es évben szószékkel gyarapodott a templom. 1799-ben orgonát üzemelttek be, melyet a soproni Kleeblatt Keresztély orgonakészítő mester gyártott. 1833-ban egy átépítés során felcserélték az orgona és az oltár oldalát, az oldalkarzatok alá kőoszlopokat építettek.

A templom jellege

Oltártér nélküli hosszúkás hajó.

Külső megjelenés

„A templom négy oldalaxisos templomhajójához később épített homlokzat előtti torony kapcsolódik. A torony alsó részén kváderezett vakolatfelület fölött egyszerű oromzat, fölötte

lekerekített élű toronytest, pártázattal és élszedett gúlisakkal. A torony 1858-ban épült, a toronyaljából közelíthetők meg a karzatok. A templom homlokzatait lizénák közt hóbörcsölt vakolatú faltükrök tagolják.” (1)

Belső

Az U alakrajzú karzatot négy-négy falazott szerkezetű toszkán kőoszlop tartja. Az oszlopok felfelé vékonyodnak, hosszanti kiváltó gerendát tartanak. A karzattölgvények tört vonalban csatlakoznak a templom egyenesen záródó végfalához.

Berendezés

A végfal két-két ablaka között áll a szószékoltár, mely neogót stílusban épült. Az itt látható oltárképet Baditz Ottó festette 1902-ben, ami a Getsemáne-jelenetet (Krisztus az Olajfák hegyén) ábrázolja.

Oltár

Keresztelő-kút

A keresztelő medence az épülettel egyidős, 1784-ben készült, erről és építetőjéről a peremén látható felirat tanúskodik: „Tettes Németh Mihály és Saáry Erzsébet tsináltatták 1784”. Vájolt kúpszerű lábön áll, a hólyagosan kialakított medence. Fafedelén négy volumta, Istenszem motívummal baldachinná formálva, Jézus megkeresztelkedését ábrázoló faszobrokkal.

Keresztelő kút

Orgona

Az 1799-es orgona oldalát 1833-ban felcserélték az oltár oldalára. A ma is látható orgonát 1893-ban Országh Sándor és Fia Cs. És Kir. Ud. Műorgona Készítők Budapesten gyártották. Ez 1 manuál + pedálos hangszer.

Különlegességét az adja, hogy játszóasztala szembe néz az oltárral, az orgonaház körbeveszi a játszóasztalt, a hosszabb sípokat vízszintesen helyezték el.

Harangjai

Első harangját 1786-ban Győrben Mendel Gáspár készítette, 1793-ban készült a második harang, ami Sopronban Köchel János György műhelyében készült. A harmadik harangot 1854-ben Seltenhofer Frigyes öntötte.

Gyülekezet

A XX. században a gyülekezet létszáma jelentősen lecsökkent, így lelkészt már nem tudnak tartani, és a templomot csak alkalmanként használják.

Mustármag-tábor

Az 1990-es években több nyáron át adott helyet a szilsárkányi evangélikus lelkésznek az un. Mustármag-

Orgona

tábornak, melyen evangélikus gyerekek, diákok táboroztak az ország különböző részeiből.
2009-ben jelentős külső rekonstrukciónak köszönhetően megújult a templom.

Forrás:

Csatkai Endre: Sopron és környéke műemlékei. Akadémiai Kiadó, 1953.

Evangélikus templomok Magyarországon / szerk. Déri Erzsébet ; közrem. szerzőtárs Dercsényi Balázs ; közrem. szerzőtárs Winkler Gábor ; fotó Hegyi Gábor ; fotó Burián György ; előszó Harmati Béla, Budapest, 1992.

Evangélikus templomok a mai Magyarországon / Krähling János ; közrem. Halmos Csaba Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004.

Templomok, iskolák Sopron vármegyében : kordokumentumokon és képeslapokon / Göncz József, Bognár Béla, Szép Sopronunk Kiadó Kft., Sopron, 2005.

Képek forrása:

Evangélikus templomok Magyarországon / szerk. Déri Erzsébet ; közrem. szerzőtárs Dercsényi Balázs ; közrem. szerzőtárs Winkler Gábor ; fotó Hegyi Gábor ; fotó Burián György ; előszó Harmati Béla, Budapest, 1992.

Evangélikus templomok a mai Magyarországon / Krähling János ; közrem. Halmos Csaba Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2004.

Külső fotók forrása:

a szócikk írója

Külső forrás:

<http://www.szilsarkany.hu/index.php?id=3>

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Szils%C3%A1rk%C3%A1ny>

<http://szilsarkany.lutheran.hu/>

http://szilsarkany.network.hu/kepek/Talbi-10475/evangelikus_templom_belso

Szilsárkányi kovácműhely a Szentendrei Skanzenben

Elhelyezkedése a Skanzenben

A kovácműhely a múzeum kisalföldi tájegységének részét képezi, a tájegység építése 1970-es évektől 1988-ig tartott.

Az épületeket a Kisalföldön általános zárt településszerkezetnek megfelelően az úti falu rendjébe helyezték el. Az utca mentén soros elrendezésben következnek a telkek.

A Szilsárkányból áttelepített kovácműhely a múzeumi település szélén, a házaktól kissé távolabb áll.

Kovácmesterség Szilsárkányban

A kovácműhelyek falubeli elhelyezését már a XVIII—XIX. században megyei és községi utasítások szerint a lakóházaktól és gazdasági tároló építményektől távol lehettek csak, mert a kovácmesterség gyakorlása tűzveszélyes volt. Szilsárkányban a községi kovácműhely mellett a századfordulón létesült egy másik műhely, ahol önálló mester dolgozott, és a két háború közötti fellendülés miatt szükség volt egy harmadikra is. A szilsárkányi kovácmesterről az első írásos feljegyzés 1792-ből való.

A műhely utolsó kovácsa Nagy István volt. 1897-ben született a szomszédos Szil községben, édesapjával, Nagy Péter kovácmesterrel 1904-ben költözött Szilsárkányba.

A húszas évek elején apja mellett tanulta ki mesterségét, később ő lett a falu kovácsa. 1945-ben a földreformnak köszönhetően a műhely Nagy Istváné lett. 1970-ben, mivel a műhelyépület állaga megrokkant, a tsz saját kovácműhelyt épített, és Nagy Istvántól megvásárolta műhelyfelszerelésének nagy részét.

Eredeti helyén Szilsárkányban

Az épület

A kovácműhely csehsüvegboltozatos födémével, boltíves bejáratával valószínű, hogy uradalmi tervek alapján vagy azok hatására készült 1812-ben.

Falazata nagyméretű gyengén égetett téglából készült, alaprajza téglalap formájú. Utcai homlokzata félkörívű bejáratú nyílással és kosáríves boltozattal készült. Az előtér két boltszakaszos, a nyitott előtér előtt kötömb áll, jobb oldalán két-két befalazott vaskarika a lovak megkötésére szolgált patkoláskor.

Ebből az előtérből nyílik a kéttáblás műhelybejáratú ajtó és a rácsos műhelyablak. Bejáratú ajtajának külső lapján szarv- és nyakbillogok jelpróbái láthatók.

Az udvari homlokzatra nyílik a műhely lakás felőli bejáratú ajtaja. A műhely födémje kétszer hajlított dongaboltozatos, oldalnyomását a 60 cm vastag oldalfalak és a hevederekbe beépített vonóvasak veszik fel.

Az első boltívszakasz alatt jobb oldalt működött a kohó. A tüzteret lezáró gerendán 1812-es évszám látható, szerény, a mestergerendákhoz hasonló díszítésű keretben. A második boltívszakasz alatt a körte alakú fújtatót helyezték el.

Az épület fedőanyaga hornyolatlan (hódfarkú) cserépszindely. A műhely csehsüvegboltozatos előterében a ráfhajlító szerkezetet használták, ahol a kerékre került a vasráf, rossz idő esetén a lovakat is itt patkolták. A műhely mellett féltetes ökörpatkoló szín áll, ahol a kaloda rúdjaához húzták fel az állat lábát a patkoláshoz.

A kovácsműhely felépítése Szentendrén

Berendezés

Berendezése több régi kovácsműhely anyagából került ki:

Kézi hajtású fújtató, 50 kg-os üllő, üllőbetétek, kalapácsok, fogók, fűrők s egyéb kovácsszerszámok mellett érvágók is (a falusi kovács gyógyította is az állatokat) sorakoznak az egykori műhelyben.

Az első kohó előtt áll a hatalmas, nyárfatörzsből készült kétüllős kovácstőke, rajta két üllővel. Az üllőtőke oldalára szegelt hullámlemezbe helyezték el a munkákhoz szükséges spicstekliket, fűrőket, csavarokat. A tőke lapján a tüzes vas megmunkálásához használt kalapácsok, az öregverő, a félkézverő, az üttető, a vágó és lyuggaló kalapács.

A kohó közepén két félkör alakú tűzicipó, bal oldalán a hűtővályú vízzel, benne kukoricacsuhéból készített pemet. Másik oldalán tüzelőszén, benne a kovácsoltvas rakólapát és a tűzinyárs.

emellett a falon sorakoznak a különféle méretű és rendeltetésű tűzifogók, és a fogószárak összeszorításához szükséges fogószorító klóknik.

A fújtató előtti szerszámramában különféle kalapácsok, formázók és steklik sorakoznak. A bejárati ajtó mellett a kézzel hajtható, áttételes fűrőgép található.

Az udvarra nyíló ablak előtt a satupad, rajta a kovácssatu, a kisebb darabok formázásához használt kézisatu áll. Rajta reszelők, és a satupad végében volt a szarvasüllő.

A hátsó falnál állnak a lovak patkolásához szükséges patkolóasztal és patkoló bakok. Voltak itt még olyan patkolószerszámok, mint körömkés, körömszedőolló, szögcsípőfogó, szögvájó, körömráspolyok, körömrészelők, patkoló csípőfogók és patkoló kalapácsok. Az ökrök patkolásához elég volt egy körömkés a félpatkó felverése előtt.

A hátsó falon egy polcos sarokszekrény áll szögek, csavarok, srófok, patkósarkok, kenderkócok,

A műhely napjainkban a Skanzenben

olajok és zsírok tárolására.

A fűrókat, csavarmetsző szerszámokat a szerszámramán helyezték el.

A fali szerszám tartó polcon a reszelők, hidegvágók és ollók sorakoznak. A fiókban tárolták a különféle iratokat, úgymint a munkakönyv, segédlevél, inaslevél stb., de ide tették az ember- és állatgyógyászati szerszámokat és a pata-, szarv- és nyakbélyegző vasakat is.

A munkákat nyilvántartó könyvet, az ún. adósok könyvét kisméretű, tarka tulipánokkal díszített ládában, helyi elnevezés szerint a céhlárában tartották. A kovács lakásában, a belső szobában az ágy alatt tartották.

Forrás:

Balázs György: A kislalföldi tájegység. In.: Szabadtéri Néprajzi Múzeum Szentendrén (Szerk.: Kecskés Péter) Budapest 1989. 67-78.p.

Boross Marietta: Kovácsműhely Szilsárkányból. In.: Néprajzi Értesítő LVI. 105-119. 1974.

Kecskés Péter: Kislalföldi épülecsoport a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban. In.: A Kislalföld népi építésze (A Győrött 1993.május 24-25-én megrendezett konferencia anyaga)

Szerk.: Cseri Miklós Szentendre-Győr 1993. 175-203.p.

Fedezze fel Magyarországot! Kiállításvezető. Szabadtéri Néprajzi Múzeum. Szentendre, 2007.

Képek forrása:

Szentendrei Skanzen fotóarchívuma
a szócikk írója

Külső forrás:

<http://www.szilsarkany.hu/>

<http://skanzen.hu/>

Szilsárkányi római katolikus templom

Urunk mennybemenetele római katolikus templom Szilsárkány központjában a 86-os főút mellett található.

Építésének története

Egyes források szerint már 1588-ban állt templom Szilsárkányban, ami azonban 1594-ben a törökök martaléka lett. Az így megmaradt pusztá templomot a XVIII. század elején újjáépítették a protestánsok, és 1714-től már ismét a katolikus lakosság használhatta.

1733-as adatok szerint ekkor még nem rendelkezett oltárral a templom. Az 1759-es püspöki látogatás jegyzőkönyve szerint a templom és berendezése újnak mondott. 1772-től már kápolnával is rendelkezik, így vált kéthajóssá.

Jellege

Barokk stílusban épült templom

Külső megjelenés

Tornya a Homlokzat előtt áll.

Bejárata félköríves nyitott bejáró, felette látható Szent Antal szobra egy félköríves fülkében. Teteje féltető forma, választópárkánnyal ellátva.

A két emeletet vékony párkány osztja ketté, az alsó emeleten lizénák közt hosszúkás nyílások, a második emelet és a toronyszoba körül félköríves ablakok láthatók.

A torony díszítését alkotják még a korinthuszi félpillérek, az órapárkány, a vakolt nyolcoldalas sisak, melynek lábánál négy-négy kögolyó, illetve toboz látható.

Homlokzata egyszerű oromzatos, nincs választópárkánya. A hajófalakat lizénák tagolják, a félköríves ablakok magasan ülnek. A sekrestye a déli falhoz csatlakozik.

Belső

A 130 nm alapterületű templom toronyalja dongaboltozatos. Nagy orgonakarzattal rendelkezik, ami egyetlen fiókos dongaboltozaton emelkedik. A hajó háromszakaszos osztatú, nagyon alacsony falpillekkel határolt, három-három fiókkal. Félköríves diadalív a szentély a nyolcszög háromoldalas zárásából áll

A sekrestye dongaboltozatos. Az északi hajófal két helyütt ajtóval áttört, hosszú, folyosószerű kápolna, a szentély felé eső része csehsüveg-, a többi dongaboltozatos. A szentélyben mennyezetfreskó: Szentháromság angyalsereggel, a hajó mennyezetén Szent Cecília. A hajónak a szentélyhez közeledő részén az egyházatyák és a magyar szent királyok láthatóak.

Ifjabb Dorfmeisternek tulajdonították ezt a közepesnek minősített munkát. A szentély és a hajó mennyezetképét Závory Zoltán, Szilsárkányban egykor élt festőművész restaurálta, az ő munkája a templom egy másik képe is, a Krisztus az angyalok között.

Berendezés

Főoltár: neogótikus stílusú, Krisztus mennybemenetelét ábrázolja, klasszicizáló keretbe foglalva, 1800 körül készülhetett. A főoltár szobrai közül kiemelkedik az Immaculata és a Pieta-szobor. Az itt látható kánontáblák copfdíszes keretbe foglaltak, a gyertyatartók rokokó stílusúak. Szószék: Előre ívelő kerek mellvéddel rendelkezik, hangvetőjét angyalok díszítik.

XVIII. századból származnak a kóruszékek, melynek támlái áttört copfmintákkal készültek. A padokon 1770-es évekből származó mives rokokófaragás látható.

A kápolnában emléktábla (epitaphinum) látható 1770-es évekből a Potyondi és a (valószínű) Hannibál család kriptája felett.

A templom épülete mellett az egykor a faluban élő, több megyei tisztséget viselő Hőgyészi-család síremléke és egy sziklakápolna látható.

A templom előtt egy kettős tagolású alapzaton redőzött ruhában, fején koronával, karján kiseddel XVIII. századi, barokk Mária-szobor áll.

Jelenkor:

2007 nyarán felújítást végeztek a templomon, melynek következtében megújult a tető, a torony és a teljes homlokzat.

Forrás:

Templomok, iskolák Sopron vármegyében : kordokumentumokon és képeslapokon / Göncz József, Bognár Béla, Szép Sopronunk Kiadó Kft., Sopron, 2005.

Csatkai Endre: Sopron és környéke műemlékei. Győr, Győr-Sopron Megyei Idegenforgalmi Hivatal, 1962. p.521.

A Rábaköz. B.K.L. Kiadó, Szombathely 2002. p.113.

Gülch Csaba: Templomfelújítások. In.: Kisalföld, 2007. június 21. p.5.

Képek forrása:

a szócikk szerzője

Külső forrás:

<http://www.szilsarkany.hu/index.php?id=3>

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Szils%C3%A1rk%C3%A1nv>

<http://www.muemlekem.hu/muemlek?id=5123>

Tápi porta a Szentendrei Skanzenben

Elhelyezkedése a Skanzenben

A porta a múzeum kisalföldi tájegységének részét képezi, a tájegység építése 1970-es évektől 1988-ig tartott. Az épületeket a Kisalföldön általános zárt településszerkezetnek megfelelően az úti falu rendjébe helyezték el. Az utca mentén soros elrendezésben következnek a telkek.

A Sokorói-dombság és a Pannonhalmi-dombvidék népének XIX. századi kultúráját a Táp községből származó lakóházzal és gazdasági épületekkel mutatják be.

Zsellérház

A lakóház eredetileg a falu végén, soros telkek sorába szabálytalanul bevágott telken állt a szőlőhegyre vezető út mentén., háttal a főútnak. A falu szélére, újabb (XVIII. század végi) osztású telekre építő zsellérek jellemzője ez a szabálytalan elhelyezkedés, melyre több példát láthatunk ma is a környéken.

A vert falu épület beosztása: szoba, konyha, szoba és istálló. Az épület szelemenés tetőszerkezetét az utcai rövid homlokzat előtt álló külső ágas s a harántfalakra helyezett félágasok tartják, földeme mestergerendás deszkafödém.

Berendezés, takácsműhely

A családfő téli kiegészítő munkája miatt a szobába takácsszövőszéket állítottak fel, s az innen kirakott ágyakat a kamrában helyezték el, amit azután szobának használtak.

A konyha hátsó terére szabadkémény borul, alatta vályogpadkák, a szobai szemeskályha és a konyha hátsó falán kívülre épített kenyérsütő kemence van. A szobai zöld mázas szemeskályha vályogból rakott félméteres padkán áll. A konyhai „kiugratott” kemence a kisalföldi konyhai tüzelők egyik fő típusát képviseli. Az alacsony padkára épített kemence sárfalú, fölötté ágasokon áll a héjazat megnyújtása („föltető”), ez védi meg az esőtől.

Melléképületek

A zsellércsalád gazdasági szintjét a gazdasági épületek kis mérete, egyes típusok hiánya is jelzi. A lakóház végében álló istálló két állat (ló, tehén) tartására méretezett.

A házzal szemben álló szekérszín ágasokra rakott szalmaboglya tetejű, deszkafalú, egyszerű épület, akár csak a deszkafalú disznóól vagy a hasított karókból rakott kukoricagóré, melynek oldalát a termés mennyiségéhez mérten alacsonyabbra vagy magasabbra rakták, s szalmával vagy kukoricaszárral fedték.

Forrás:

Balázs György: A kisalföldi tájegység. In.: Szabadtéri Néprajzi Múzeum Szentendrén (Szerk.: Kecskés Péter) Budapest 1989. 67-78.p.

Kecskés Péter: Kisalföldi épületcsoport a Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban. In.: A Kisalföld népi építészet (A Győrött 1993.május 24-25-én megrendezett konferencia anyaga) Szerk.: Cseri Miklós Szentendre-Győr 1993. 175-203.p.

Képek forrása:

a szócikk írója

Külső forrás:

<http://hu.wikipedia.org/wiki/T%C3%A1p,telep%C3%BCI%C3%A9s>)

<http://skanzen.hu/>

Vadosfai római katolikus templom

A község római katolikus temploma barokk épület, mind külsejében, mind berendezésében kiválik a hasonló korú építmények közül.

Az evangélikusok és a katolikusok 1751-es összecsapásának büntetéseként épült 1753-54-ben.

Magas főhomlokzatát négy toszkán félpillér tagolja. A főpárkány fölött volutával kezdődő, felső részében háromszögletű oromzat.

A homlokzat jobb széléhez csatlakozik a torony. Szabad sarkán ugyancsak toszkán félpillérek.

Berendezése egységes, kiemelkedő színvonalú, rokokó stílusú, 1754 körüli (főoltár, mellékoltárok, orgona).

Vadosfa - utcarészlet a templommal

Kép forrása:

<http://www.vadosfa.hu/tartalom/galeria/vadosfa/slides/DSCN6133.JPG>

Forrás:

<http://www.hontar.hu/>

Vámosszabadi római katolikus templom

A templom története

Az első vámosi templom építésének idejére vonatkozó adatok nem maradtak fent. Az első írásos emlékekből kiderül, hogy már 1332-ben állt a templom. Az első templom a mai helyén állt, tájolása a kelet-nyugati irányt követte. Méreteit tekintve kisebb volt a jelenleginél. Ez a templom 1529-ig fennállt. A templomot a törökök pusztították el amikor Bécs ellen vonultak a Szigetközön keresztül. 1598-ban Schwarzenberg és Pállfy Miklós gróf vezette sereg rajtaütésszerűen visszavette a Bécs biztonsága szempontjából kulcsszerepet betöltő, akkoriban az egyik legerősebbnek számító győri várat. A szigetközi falvakba lassan visszatért az élet. A romos templom helyén 1658-ban indult meg az újjáépítés a káptalan költségén. Ez az új templom az elődjénél már jóval nagyobb lett és a kor építészeti stílusát követve barokk stílusban épült újjá. Az építéshez használt nagy mennyiségű téglát helyben égették ki. Valószínű, hogy a régi templom tégláit is felhasználták az újjáépítéshez. A tető lefedéséhez az akkor általános fazsindelyt alkalmazták. Az új templom szintén megrongálódott amikor a törökök visszavonultak Bécs alól. 1695-ben nagyszabású javításokat végeztek el rajta. A templom mellett 1698-ban iskolát emeltek és a két épület felügyeletével Kálóczi Péter bírót és Vida Istvánt bízták meg.

A következő nagyobb felújításokat 1791-ben végezték el. A külső homlokzaton feliratot helyeztek el: Venerabil CalVLUM IaVrInense honorIbVs DeI eLeVaVerat-1791, azaz: "Isten tiszteletére és dicsőségére felújította a győri Káptalan-1791". A hívek adományából készült el a Mindenszentek oltárkép. 1801-ben új aranyozott oltárt adományozott a káptalan valamint saját önerőből templomzászlókat szereztek be. 1815-ben kijavították a templom tornyát és tetőzetét. A gyakori árvizek miatt sokszor lemállott a vakolat, emiatt szükségessé vált a gyakori renoválás. 1822-ben a templom új arculatot kapott. Az addig fehérre meszelt szentély falait és boltozatát kidíszítették. A festést Kugler Nepomuk János végezte. A templom külső falán elhelyezett latin feliratokat eltávolították. 1906-ban három harangot készítettek a Seltenhofer harangöntő műhellyel. A legkisebb harang 100 kg-os a középső 230 kg-os a nagyharang 408 kg-os volt.

A templom orgonáját 1914-ben készítettették Kemenesi Sándor Szombathelyi orgonaépítővel. Az orgona ára 3000 korona volt. 1914 március 31-én tartották meg az új orgona átvételét és kipróbálását.

Utoljára 1994-ben renoválták a templomot és hozták rendbe a freskókat.

Fotó forrása:

http://hu.wikipedia.org/w/index.php?title=F%C3%A1jl:V%C3%A1moszabadi-_templom.JPG&filetimestamp=20091008102010

Külső hivatkozás:

<http://www.vamoszabadi.hu/>

<http://www.vamoszabadi.plebania.hu/index.html>

<http://www.vamoszabadi.plebania.hu/vamosgallerv/galeria.html>

<http://www.gyor.egyhazmegye.hu/index.php?t=h&id=65>

Vámosszabadi természeti környezete és élővilága

Természti környezete

Vámosszabadi térségében a legvastagabb a halocén kavicsos üledéket borító talaj vastagsága amely eléri az 5-6 m-es vastagságot is. A vastag, jó vízellátottságú öntéstalajokból és réti talajokból álló termőréteg eredményezi a szigetközben is kiemelkedően jó terméshozamú adottságokat a községben. A 2045 hektár területű ingatlanvagyon képviseli a község legnagyobb gazdasági értékét. Mezőgazdasági célra kevésbé alkalmas területek közül több tájvédelmi oltalom alatt áll. Az alacsony árteret széles laposok és eltérő mértékben feltöltődött holtágak alkotják. Az alacsony árter egy-két méterrel fekszik magasabban a Duna középvízszintjénél. Ennek a következménye, hogy tartósan magas vízállás idején az alacsony ártereken fekvő területeket elönti a belvíz. A falutól északra található a vörösrét. Itt a mocsárrétek több védett növényfaja él, például a szibériai nőszirm a hússzínű újjasbokor, széles levelű nőszőfű, a kornistárnics és a nyári tözike.

Élővilága

Több madárfaj is megtalálható itt mint pl. a fekete gólya, szürke gém, itt költ a barna héja, az egerészölyv és a fehér gólya. Az árteri mellékágakba visszatelepült a másfélszáz éve kipusztult hód valamint megjelent és szaporodik élővizeikbe a vidra is. A falutól délnyugatra terül el a Körtvélylajos morotva és a Szigetköz legnagyobb egybefüggő nádasa a Lajma. Itt is különféle növények találhatók meg mint pl. a fekete nyár, rekettye fűz, fehér fűz. Tömegesen virít a védett békaliliom valamint a Szigetközben csak innen került elő a védett nádi boglárka. A falu középpontjában 4 horgászto várja a horgászni és pihenni vágyókat de ezen lehetőségeket a közeli Nagy-Dunán és mellékágainál is üzhetik a horgászni és pihenni vágyók. Az erdők bőséges vadászati lehetőségeket kínálnak amelyben szinte minden hazai vadfaj megtalálható.

Pusztító árvizek

A 19. század második felében rendszeresen árvíz pusztított a faluban amelyek közül az 1896-os volt a legnagyobb. Ekkor a falu összes háza és a templom is vízben állt. Jelentős műszaki beavatkozásokat hajtottak végre a Duna vonalán a 19. század végén. Mesterségesen kialakított főágba terelték a víz nagy részét valamint a főág mellett töltéseket is emeltek. Viszont így a szigetközt két részre osztották: a töltések közé zárt hullámtérre és az azokon kívül fekvő úgynevezett mentett oldalra. A munkákat 1886-1894 között hajtották végre. Ezeket a munkákat három részre osztották: középvíz-szabályozás, védelmi töltések építése valamint a belvizek elvezetése. Alsóvámshoz hasonlóan, Szabadin is gyakran pusztított árvíz. A település öt alkalommal került víz alá 1850 és 1899 között. 1950-ben Alsóvámst és Győrszabadit Vámosszabadi néven egyesítették. 1954-ben óriási károkat okozott az árvíz. Az embereket és az állatokat katonai autók szállították Pannonhalmára valamint Kis és Nagybarátra. A víz hetekig állt a településen és csak csónakokon lehetett közlekedni. Csak akkor csökkent a víz szintje amikor a védőtöltéseket felrobbantották. A házak nagy része összedőlt és a vetemények is elpusztultak.

Felhasznált Irodalom:

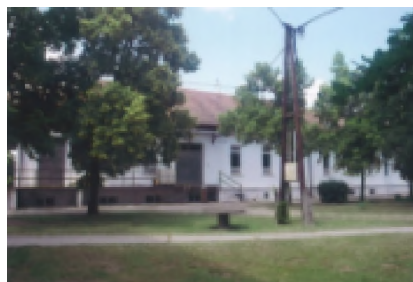
Vámos Települések I. Országos Találkozója (Szerk: Nádasi Annamária Vámosgyörk 2007.) 127-130.

Külső hivatkozások:

Vámosszabadi település honlapja

Vitnyéd-Csermajor, Ilmici és Lajta sajt

Vitnyéd-Csermajorban, a Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat Általános Művelődési Központjának Tanüzemében készül az eredeti Ilmici és Lajta sajtkülönlegesség.

A Csermajori Tanüzem (A kép forrása a szócikk szerzője)

Sajttörténeti bevezető

A sajt tejnek, tejszínnek vagy ezek keverékének savanyítással, vagy tejtöltő enzim hozzáadásával nyert alvadékából, savó elvonása útján előállított tápláló, fehérjedús élelmiszer. Frissen vagy rövidebb-hosszabb érlelés után fogyasztható.

Előállítása szerint van natúr és ömlesztett, állománya alapján kemény, félkemény, lágy, a zsirtartalom szerint sovány, félzsíros, zsíros, érése alapján friss, érlelt, rúzzsal, ill. nemes penésszel érő, lyukazottsága szerint erjedési és röglyukas, ill. zárt tésztájú vagyis lyuk nélküli sajt.

A tehén tejét már Kr. e. 1000 körül használták sajt gyártására, s gyakran titokként őrizték a készítési módszereket. Manapság juh, kecske, bivaly, sőt láma, jak és ló tejéből is készítenek sajtot. Több európai ország, így Franciaország, Olaszország, Svájc, Hollandia, Dánia gazdaságaiban vált történelmileg meghatározóvá a sajt készítés a mestersége.

A sajtműhely (A kép forrása a szócikk szerzője)

A gyártás három lépésben történik:

- természetes alvadási folyamat következtében vagy oltóanyag segítségével alvadékot készítenek a tejből;
- a tejalvadékot – a késztermék jellegétől függően – különféle módokon keverik, darabolják, préselik, esetleg ízesítik, majd kialakítják formáját;
- végül megfelelő klímájú helyiségben érlelik.

Moson megyei sajtgyártás

Magyarországon a 20. sz. elején Moson vármegyében – a mai Győr-Moson-Sopron megyében – Ujhelyi Imre kezdeményezésére indult el a sajt igazi fejlődése. A tejfeldolgozás a nyugat-dunántúli megyékben komoly múltra tekint vissza: magas színvonal jellemezte, a vidék fejlett állattenyésztéssel, kedvező felvásárlási-értékesítési lehetőségekkel bírt. A híres Magyaróvári Akadémia szakemberei pedig jeleskedtek a különféle tejtermékek előállításában.

Csermajor

A Kapuvár város közelében található Vitnyéd községhez tartozó Csermajor az 1920-as években az Esterházy család majorsága volt, ahol az iparos műhelyektől az istállókig minden megtalálható volt, ami az önellátó gazdálkodáshoz szükséges. Már akkoriban működött az uradalomban egy mezőgazdasági szakiskola. Ide telepítették át 1929-ben a Vas vármegyei Lánepusztai majorból az 1889-ben alapított Sárvári Magyar Királyi Tejgazdasági Szakiskolát. Az azóta nevét többször változtató intézményben folyamatos volt a tejipari szakképzés, amely országosan a legnagyobb

múlttal és technikai háttérrel rendelkeznek.

1968-ban az iskola felvette egykori tanulója, Ujhelyi Imre nevét. 2009-ben összevonták a fertői Porpáczy Aladár Általános Művelődési Központtal, így lett a neve Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat Általános Művelődési Központjának Csermajori Tanüzeme.

A fertői központú oktatási-kulturális intézmény diákjai az érettségi után itt sajátítják el a szakmai tárgyakat, szakoktatók felügyelete mellett készítik a különféle tejtermékeket, s így válnak tejipari technikussá. A tanüzem legfőbb célja nem a tejtermékek tömeggyártása, hanem a magas színvonalú szakmai oktatás.

Csermajorban rendezik meg minden év szeptemberében az Országos Sajtversenyt, ahol 100-150 termék kerül bírálatra. A sajtünnepen felvágják az ország legnagyobb sajtját is, amelyet mindig más, előre kiválasztott gyártó állít elő.

A sajtok

Elnevezésük

Mindkét elnevezés a gyártás helyéhez kötődik.

Az Ilmici sajt eredeti neve Moson megyei csemege-sajt. Kidolgozása Ujhelyi Imre nevéhez fűződik, aki a lágyabb sajtokat kedvelő fogyasztók igényeit szerette volna kielégíteni. 1914-ben Magyaróváron készült az első belőle, a németországi „Klosterkäse” gyártási tapasztalatai nyomán. A legizletesebbet a ma Ausztriában található Ilmitz-ben készítették, ezért mindenki ezt a változatot kereste, így maradt rajta a település neve. A termék csomagolásán mindkét elnevezést feltüntetik.

A Lajta sajt a Mosonmagyaróvárt kettészelő Lajta folyóról kapta a nevét. Az egyik legújabb magyar sajtféleség volt a második világháború előtt. Az 1930-as évek végén Takó Imre irányításával Egyed István dolgozta ki Mosonmagyaróváron. Az 1950-es évektől kezdve folyamatosan gyártják.

Jellemzőik

Mindkettő félkemény, tehéntejből készülő, rúzzsal erő sajt. Alap- és fedőlapjuk sík, oldalfelületük enyhén kidomborodó. Kérgük vékony, rugalmas röghézagos, gyengén nyálkás, egyenletes vörössárga színű. Belsejük sűrűn röghézagos. Szaguk jellegzetesen aromás, kissé pikáns. Ízük zamatos, kellemesen pikáns, sós, telt.

Az Ilmici sajt (Forrás: www.ujhelyi.sulinet.hu)

A Lajta sajt (Forrás: www.ujhelyi.sulinet.hu)

Szendvicsek, sajt- és hidegtalak, sajtsaláták készítésre egyaránt alkalmasak. Fogyaszthatók tizórára, uzsonnára, ebéd, vagy vacsora után. Mind a fehér-, mind a vörösborok illenek hozzájuk. Az Ilmici sajt korong alakú, 1-3,1 kg tömegű. Átmérője 20-22 cm, magassága 7-9 cm. Belül homogén, sárga színű. Szaga sós, savanykás, telt, íze savanykás. Szárazanyag-tartalma legalább 52,5%, zsírtartalma a szárazanyagban legalább 42,5%.

A Lajta sajt átmenetet képez a romadur jellegű lágy sajtok felé. Hasáb alakú, 1-1,2 kg tömegű. A hasábok hosszúsága 19-21 cm, szélessége 7-9 cm, magassága 5,5-7,5 cm. Belseje fehér vagy egyenletesen szalmasárga. Illata enyhén savanykás. Szárazanyag-tartalma legalább 54,5%, zsírtartalma a szárazanyagban legalább 49,5%.

Készítésük

A két sajt előállításának technológiája szinte teljesen megegyezik.

A nyers tehenéjeteit pasztörözik, hűtik, zsírtartalmát beállítják a megfelelő értékre. Az alvadóképesség javítására kalcium-kloridot, puffadásgátlásra kálium-nitrátot, majd a sajt jellegét befolyásoló és a savanyodás elősegítő vajkultúra baktérium szintenyészetet adagolnak hozzá. Utána annyi oltóval oltják be, hogy a szükséges idő múlva az alvadék kialakuljon. A keletkező alvadékokat 0,5-1,5 cm átmérőjű rögökre aprítják, és a savó egy részének leszívása után vízzel mossák. A megfelelő állag kialakítása érdekében 37 °C-ra melegítik, majd keverik, esetleg pihentetik. A formázásra kész alvadéktól elválasztják a savót, s ezzel egyidejűleg az alvadékrögök lehűlnek, így alakul ki a megkívánt röglyukasság. A sajtformákat megtöltik az alvadékkal, s amikor az kellően összetapad, kiveszik a formákból, és csurgatóasztalra helyezik. A csurgatás időtartama 16 óra, közben óránként forgatják. Ezután a sajtokat sólében sózzák, majd állványokra helyezett sajtdeszákra érelik. Az érlelés *Brevibacterium linens* szintenyészetnek a sajt felületén való elszaporításával történik oly módon, hogy a sajtokat egy-két naponként a szintenyészetet tartalmazó sós vízzel vagy savóval kengetik és forgatják. A baktérium a sajton sárgás-vöröses nyálkát képez, ezt nevezik rúzsnek. Igen fontos az érlelő helyiség magas, 96-98%-os relatív páratartalma, hogy a baktériumok optimális környezetben

A csermajori tangazdaság (Forrás: a szócikk szerzője)

Gondos kezek érelik a sajtokat (Forrás: www.ujhelyi.sulinet.hu)

A tanüzem szállítóautója (Forrás: www.gymsmoamk.hu)

szaporodhassanak. Az érési idő 3-4 hét, amelynek során lezajló kémiai változások okozzák a pikáns ízt és szagot.

A folyamat lezárásaként csomagolják a fogyasztásra kész sajtokat.

A magasabb zsírtartalom okozza, hogy a Lajta sajtnak az Ilmicinél zamatosabb az íze, állománya pedig attól lágyabb nála, hogy az alvadási ideje hosszabb, 30-35 perc. Különbség az is, hogy fajlagosan nagyobb felületen történik a kéregflórás érlelés.

Forgalmazásuk

A sajtokat 2009 óta korszerű, áttetsző vákumfóliás csomagolóanyagban hozzák forgalomba, aromájuk, állaguk, minőségük hosszan tartó megőrzése érdekében.

A csermajori tejtermékek – tej, kakaó, kefir, joghurt, habtejszín, tejföl, vaj, túró, natúr és füstölt ízesítésű Trappista sajt, Óvári sajt, Teasajt, Panni friss sajt natúr, medvehagymás, lilahagymás ízesítéssel, Pálpusztai sajt, Mosoni csemege vagy Ilmici sajt, és Lajta sajt – terjesztését egy hűtve szállító cég végzi, amely budapesti raktárából szállítja a megrendelt árut az üzletekbe. A minőségi élelmiszerek megvásárolhatóak az egyik országos élelmiszerlánc áruházaiiban, valamint Győr-Moson-Sopron megyében több helyi, kisboltban.

Munkában a sajtverseny bírálóbizottsága
(Forrás: www.gymsmoamk.hu)

Forrás:

Császár Rudolf, Tanüzem és Gyakorlati oktatásvezető adatközlése, Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat Általános Művelődési Központjának Csermajori Tangazdasága

Britannica Hungarica: világciklopédia. 16. kötet, Bp., Magyar Világ Kiadó, 2000. p. 7-8.

Hagyományok, ízek, régiók. 2. kötet, Bp. Keszler Marketing Kft., 2001. p. 241-245.

Magyar nagylexikon. 15. kötet, Bp., Magyar Nagylexikon Kiadó, 2002. p. 730-731.

Csermajori tejtermékek a soproni Esterházy Majorságok Boltjában (Forrás: www.gymsmoamk.hu)

További irodalom:

Cs. Kovács Attila: A francia tejjárárral ismerkedtek a csermajori iskola diákjai: nyári gyakorlat: modern és hagyományos, kézi sajt készítés. In: Kisalföld, 57. évf. 184. sz. 2002. aug. 8. p. 8.

Cs. Kovács Attila: Egyre több a juh- és kecskesajt: sajtverseny: az ország legjobb feldolgozói vetélkednek. In: Kisalföld, 59. évf. 225. sz. 2004. szept. 25. p. 8.

Külső hivatkozások:

Csermajor honlapja: <http://www.ujhelyi.sulinet.hu/start.htm>

A Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat Általános Művelődési Központjának honlapja:

<http://www.gymsmoamk.hu/tortenet.html>

<http://www.gymsmoamk.hu/intezmeny/tangazdasag>

<http://www.gymsmoamk.hu/intezmeny/csermajor>

Vitnyéd, a kenyeretlen

Vitnyéd egykori falucsúfoló neve

A 19. század és a 20. század első felében népszerűek voltak az ország különböző településein, vidékein a falucsúfoló mondókák. A meghatározás alapján a falura leginkább jellemző tulajdonságokat domborítja ki, elsősorban gúnyos, negatív értelemben.

Vitnyéd a kenyeretlen jelző jutott, amit máig fennmaradt versben lehet felismerni:

"Hövejen, Himodon megterem az óma,
Gyóró, Cirák, Dénesfa megenné, ha vóna.
Kisfaludon, Mihályiba' nagy sár van az utcán,
Vica, Beled, Jánosfán elintéznek kurtán.
Nekidúlnak szegény páliak a ködnek,
Csapod, Iván, Család kavicsot csörgetnek.
Gögös büszke Kapuvár,
Sárbasüppedt Endréd,
Zsupp Anyagos-Szergény,
Kenyeretlen Vitnyéd.

Ez a Kapuvárt és környékét bemutató vers egy korszak történelmi lenyomata is.

Vitnyéden a falun áthaladó férfiak – szekéren vásárba menet – kiáltották a lányoknak és menyecskéknek:

„No, kis kenyeretlenek, megvagytok?

„Kenyeretlen, kenyeretlen! Úgy ám, mer' kitulla a kalács! – jött a válasz.

Ami lefordítva annyit tesz, hogy olyan nagy a jólét, hogy kalács jut a kenyér helyett is. Ez a fajta visszavágás kellett a vitnyédiek önbecsülésének, mert jólét az nem volt.

Valóság

A történelmi egykori feljegyzések, visszaemlékezések szerint igencsak szegény falunak számított Vitnyéd.

Innen ered a kenyeretlen elnevezés, hogy még kenyérre sem telik a falu népének.

Azonban ez a falura, lakosaira jellemző szegénység nem egyformán volt igaz mindenkire, a szegénységnek voltak fokozatai.

Vitnyéden sok többféle mértékben szegény család létezett és nem volt egy sem, akire a gazdag jelző illett volna.

A szegénység okai

A településen nem élt nemes, nem voltak kastélyok, így a lakosok sem tudtak helyben cselédséget, szolgáltatást elvállalni. Ehhez a szomszédos települések gazdáihoz kellett vándorolniuk, oda jártak napszámosnak, kubikolni, utat építeni, erdőre.

A szegénység a gyerekek mindennapi életére is kihatott, már 10-12 évesen napszámba mentek a falutól több km-re eső uradalmi földekre.

A másik ok a szegénységre, hogy Vitnyéd sokáig a környék legnagyobb halászfalujának számított, a Fertő-tó és a Hanság lápvilágának köszönhetően. Adóját halban róttta le.

A település alig bírt szántóval, irtásföldeken gazdálkodtak, így aratnivaló búza is kevés volt. A 19.

században súlyosbodott a helyzet a lakosság számának növekedésével, a kevés rendelkezésre álló föld felaprózódott. A gyakori árvizek is sújtották a családokat.

Sokan végső elkeseredettségükben eladták maradék 1 holdnyi rétjüket, melynek ára 1 db kenyér volt.

Így lett a 20. század elejére több vitnyédi külterület a kapuvári gazdáké s ragadt a vitnyédiekre a kenyéretlen jelző.

Forrás:

Tímár Lajos: Kenyéretlen Vitnyéd. Mosonmagyaróvár-Vitnyéd, 1993. p.41-96.

Külső forrás:

<http://www.vitnyed.hu/>

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Vitny%C3%A9d>

Vitnyédi bölcsöske

A karácsonyi népszokások, a bethlehemes játékok egyik válfaja az úgynevezett bölcsöske.

Betlehemes játékok

A Betlehemezés népszokásában általában 4-5 vagy több szereplő házról-házra járva egy kivilágított templomot hordoz legfőbb kellékként. Jézus születésének néhány jelenetét elevenítik meg ilyenkor, mindezért valami díjazásban részesülnek. A szokás keletkezését, eredetét még nem derítette ki a tudomány, a legvalószínűbb, hogy a pogány népeknek a téli napforduló körüli ünneplése (amilyen nálunk a regölés) olvadt össze a katolikus egyház által a középkor folyamán a templomokban rendezett és előadott színjátékokkal, melyek többnyire a három királyok utazása és imádása körül forogtak.

Bölcsöske

Sajátságos karácsonyi játék a vitnyédi „bölcsöske”, mellyel a karácsony előtti időben jártak. Cselekménye nincs, csupán a Mária és Szent József ringatja az újszülött Jézust, közben a szereplők bölcsődalt énekelnek, a jelenlévő angyalok pedig szintén énekkel üdvözlik a kisdedet. Azt az időt mutatja be, ami a születés és a pásztorok hódolata közé esik. A nagy angyalok kosarat, köcsögöt, csengőt, korbácsot visznek. A csengős angyal beszél a háziaknak, hogy szabad-e bölcsöskézni. A játék végén elköszönnek, boldog karácsonyi ünnepeket kívánnak

A bölcsökések az utcán: Az első pár nagyangyal viszi a bölcsőt. Máriát közrefogják a kisangyalok. (József megszemélyesítője újabban hiányzik!) Vitnyéd, Sopron m. 1938. Fotó: Volly István.

A vitnyédi bölcsöske változatai

A Vitnyédi Bölcsöskéhez hasonló szokás az országnak csak nagyon kevés területén bukkant fel. Vitnyéden kívül mindössze Baján, Berkesden, Birján, és Székesfehérváron. Két leírása ismert. Az egyiket Hajós Elemér a Soproni Szemle 1941-es évében közölte. A teljes játékot Volly István adta közre a Népi játékok gyűjteményében. A két leírás kissé eltér egymástól.

Hajós Elemér közlése

E szerint: leánycsoportok rendezik meg, felöltöznek tiszta fehérbe, fehér szoknyájukat jól kikeményítik, csillogó aranszalakkal, gyöngyökkel és angyalszárnyakkal ékesítik magukat. A Máriának öltözött lányka egy faragott bölcsőt visz, azon fekszik egy baba, Jézuska. Ráhelyezik a bölcsőt az asztalra. Mária ringatja, az angyalok körülállják és énekelnek. Búcsúzáskor a másik angyal, akinél a korbács van, megkorbácsolja a ház népét, miközben mondogatja: „Kellises ne legyen, kellises ne legyen.”

Volly István közlése

A másik változatban, amelyet Volly István közölt a következő szereplők vannak: 1-2 kisangyal, (8-10 éves kislány), 1-4 nagyangyal (10-15 éves lány), Szűz Mária (10-15 éves lány), és Szent József (10-16 éves fiú). A leányok öltözete bokros ingváll, derékon keresztbekötött rojtos zselikendő, fehér, bő szoknya, alája keményített alsószoknyákat vesznek. A lábon csizma. A kisangyalok haját előző este cukros vízbe mossák, befonva szárítják, a játék előtt kibontják és a hullámos haját kifésülik a vállra. A homlokra tenyérnyi széles szalagot kötnek, vagy kendőt. A nagyangyalok halványkék szalaggal szokták befonni a hajukat. A nyakon ezüstsínű gyöngy, a szoknyán 2-3 aranyzsinór csillog. Mária fejére sötét alapszínű, a szélein gazdagon színezett virágos, rojtos nagykendőt terítenek. Szent József fején fekete asztrakán süveg, lábán csizma. Szőrös bundát kanyarít a vállára.

A szokáshoz kapcsolódó dalok szövege

\ Vitnyéden a játék során négy-öt ismert karácsonyi éneket énekeltek (kántáltak), melyeket attacca fűztek össze. Dallamukban az idegen (német, szláv) hatás is nyilvánvaló.

1924-ben gyűjtötték a következő dalokat, melynek dallamait Schram Ferenc is közölte:

a)

1. Betlehem kis falucskában
Karácsonykor, éjfél tájban
Fiú Isten ember lett,
Mint kis gyermek, született.

2. Őt nevezték Jézuskának,
Édesanyját Máriának,
Ki pólyába takarta,
Befektette jászolyba.

3. Az angyalok fenn az égben
Mennyei nagy fényességben
Zengették az éneket:
Dicsőség az Istennek!

b)

1. Betlehem városban, rongyos istállóban ma született.
Egy szűznek méhéből, drága szent véréből Megváltónk lett.
Kit angyal hirdetett, pásztornak jelentett,
Ki őtet imádni és dicsőíteni méltóvá lett.

2. Öreg bojtár mondja, hogy bárány és gida készen légyen.
Ő harmadmagával, sípos és dudással ő elmegyén.
Mindeneknél léssen ajándéka készen,
Mivel a kisedet, mint Üdvözítőnket megtiszteljük.

c)

Betlehem, Betlehem, a te határidba
Érkezett Mária rongyos istállóba.
Ott ülven mint egyre elhagyott gerlice,
Elkészíté magát a boldog szülésre.

d)

1. Sír az Isten Báránya, van, aki őt sajnálja.
Bűneinket siratja, Szűz Anya így ringatja:
Áj, áj, áj, Jézus, aludjál!
2. Ne sírj, gyönyörűségem, ki vagyon ékességem
Szép bölcsődalt zengenek a mennyei seregek,
A, a, a, lelkem sugara.
3. Jaj de kemény a jászol, kisfiam, jaj de fázol!
Tél ellen itt nincs bástya, csak Szent József palástja,
Áj, áj, áj, Jézus, aludjál!

e)

1. Menjünk mi is Betlehembe,
Részt venni a nagy örömbe,
Melyet Mennyei Atyánk
Árasztott az éjjel ránk!
2. A pásztorok is ott vannak,
Térden állva imádkoznak.
Ma született kisdédnek
Ajándékokat visznek
3. Egyik tejet, másik sajtot,
A harmadik vaját hozott.
Emez egy kosár almát,

Hagyományőrzés:

Az évente hagyományosan megrendezett, a Kárpát-medencei magyar hagyományörző együttesek téli ünnepköri játékaiknak rangos szemlájén, a Nemzetközi Betlehemes Találkozókon rendszeresen előadják a Vitnyédi Bölcsőskét.

Jegyzetek:

1. Schram ferenc: Adatok a Sopron megyei betlehemes játékok történetéhez. In: Soproni Szemle, 1958?? 282-288.p.
2. Hajós Elemér: Karácsonyi és újévi népszokások a Rábaközben. In: Soproni szemle, 1941, 25
3. Volly István: Népi játékok II.kötet. Betlehemes-Bölcsöske-Háromirály. Budapest, 1938. 73-78. p.

Képek forrása:

Volly István: Népi játékok II.kötet. Betlehemes-Bölcsöske-Háromirály. Bp., 1938. 73,76, 77. p.

Külső hivatkozások:

http://www.folkradio.hu/album/felvetel_show.php?id=6024

http://www.bpk.nyve.hu/index.php?id=14614&L=1&tx_gooffotoboe_k_pi1fid=6&cHash=03277db9ae49cda278ebd9f0e73ecef6

http://album.hagvomanvokhaza.hu/album/felvetel_show.php?id=3572

Vitnyédi „Vöröskép”

Vitnyéd jelképes fája, emlékhely

A vitnyédi Vöröskép egyfajta viszonyítási pontként, tájékozódási pontként segítette a helybelieket évtizedeken keresztül. A vitnyédi erdő szélén álló tölgyfa adott helyet a „képnek”, aminél megálltak a zarándoklók, énekeltek előtte, emlékhellyé vált.

A tölgyfa időközben kiszáradt, de kórón is tartja a Vörösképet, őrzi a falu titkát.

Legendája

1809-ben a Győr felé vonuló napóleoni katonák, Vitnyéden megállva szemet vetettek a falubeli lányokra, menyecskékre, amit a helyi legények, férfiak nagyon rossz szemmel néztek.

Bosszút esküdtek, s amikor a francia katonák vonultak ki a faluból, lelőtték a parancsnokukat.

Társai egy kis tölgyfa mellé temették, fára pedig a vörös csapatzászlót rögzítették és még egy feszületet is elhelyeztek rajta.

Vöröskép

A vitnyédiek körében ezt követően egyre nagyobb tiszteletet kezdte övezni a fát és környékét. A zászlót az időjárás tönkretette, helyette deszkakeretet akasztottak a falubeliek a fára, vörösre festették a zászló emlékére és abba került a kereszt.

Az évtizedek alatt a keret is tönkre ment, 1916-ban újították fel, akkor vörös festék hiányában kékre festették s rákerült az évszám is. Ettől függetlenül ezt már végleg Vörösképnek hívták a vitnyédiek.

A 20. század első felében már zarándokhelyként működött, díszítették virágokkal, koszorúkkal, a búcsújárók innen indultak a búcsúi misére.

1992-ben ismét felújították az addigra nagyon megtépázott Vörösképet, Tóth Mihály erdész és Szuchentrunk Mihály vitnyédi származású esperes plébános vezetésével.

Forrás:

Timár Lajos: Kenyeretlen Vitnyéd. Mosonmagyaróvár-Vitnyéd, 1993. p.104-105.

Külső forrás:

<http://www.vitnyed.hu/>

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Vitny%C3%A9d>

Zsira, Rimanóczy kastély

Zsira Győr-Moson-Sopron megye délnyugati csücskében, a Répce folyó mellett található.

A kastély építéstörténete, tulajdonosai

A XVII. században a Rátky családé volt a gyülevizi birtok, Rátky Katalin házassága révén jutott a Rimanóczyakhoz. Később Rimanóczy Antal udvari tanácsost a betöltött tisztségei kötelezték a gyülevizi, ma zsirai kastély megépítésére, amit 1739-ben kezdtek el. A kastély tervezője ismeretlen, az építés stílusából következtetve Lucas Hildebrand vagy Johann Fischer von Erlach osztrák építészek vagy valamelyik tanítványa lehetett. A művészettörténészek szerint Európa legszebb barokk kastélyai közé tartozik. A kastélyt Pejacevich-kastély néven is említik, pedig csak a XVIII. század végén került a családhoz., és akkor sem véglegesen.

Zsira, Rimanóczy kastély

Rimanóczy Antal halála után lányai Terézia (Szakonyi Jánosné), Anna (Orczy Imréné) és Erzsébet (Márffy Mihályné) örökölték a kastélyt, azonban nemsokára elzalogosították.

1760-ban az új bérlője bélai Horváth Józsefné Pratrovszky Terézia lett.

1771. május 28-án Gróf Draskovics János és felesége, Montecuccoli Antónia vette meg, 1775-ben Nádasdy József lakott benne, majd 1776-ban Daruváry Jankovics Antalé lett. Halála után fivére, Jankovich János, majd annak leánya, Jankovits Katalin kapta meg. Házassága révén lett 1800-ban gróf Pejacevich János az új tulajdonos, akinek családja birtokolta közel kilencven évig a kastélyt.

1890-ben Ruston József angol hajóskapitány, majd Braun Vilmos szerezte meg a tulajdonjogot. 1918-ban Östör József ügyvéd, a birtok ügyintézője lakott a kastélyban. 1922-ben Eszterházy Mária hercegnő költözött a kastélyba testvéreivel és 1929-ig laktak ott. Ő Möller István építésmérnök tervei alapján 1923 és 1925 között a kastélyt korszerűsíti, a főépület formája megmarad, csak a ház belülről lett komfortosabb.

1929-től 1934-ig üresen állt, majd a Legszentebb Üdvözítő Leányai Kongregációja rendezte be kolostornak. Kápolnát alakítottak ki a földszinten. 1950-től a szerzetesrend feloszlata után a kastélyban a Fővárosi Önkormányzat Szociális Otthona működött. 1975 és 1980 között eredeti formájában állították helyre a kastélyt.

1931-ben egyesült Zsira, Gyülevíz és Salamonfa község.

A kastély külseje

A késő barokk stílusú kastély parkban álló, hosszan elnyúló egyemeletes, a középső részben kétemeletes. Az udvari része egyszerűbb kivitelezésű, mint a kerti. Ez azért van így, mert amikor építették a kastélyt, út vezetett itt.

Az épület központi részhez mindkét oldalon négyzetes alaprajzú kupolás oldalszárny csatlakozik, ezek nyitott udvart fognak közre, ami a park felőli részen csodálható meg. A főépület középszárnya magasabbra épült, a kontyolt főtömeget meredek manzárdtetővel fedték. A két oldalszárny íves

Rimanóczy család címere a kastély homlokzatán

Díszterem

Mennyezetfreskó

tetőkupolát kapott. A tetőn lévő kémények félkörívesek. Az épület hátsó homlokzata az oldalszárnyakkal nyitott udvart fog közre.

A kilentengelyes udvari homlokzat főpárkánya háromrészes. A középső rész előbbre nyúlik három tengellyel. A fölszint közepén széles kosárirves főbejáró van. Az emeleti szinteket csigás és akantuszleveles félpillérek fogják át, a széleknél párosával állnak. Az első emeleten magas, köríves ablakok vannak, a másodikon lévők kisméretűek. A földszinti ablakokat kovácsoltvas rács díszíti, az ablakok alatt könyöklők, alattuk táblás dísz látható. Az ablakok között vakolt szögletes mezők vannak. A földszint vakolt sávozású, a középső szárny emeletét karcsú pilaszterek tagolják mindkét oldalon. A homlokzatot finoman megmunkált kő- és kovácsoltvas elemek díszítik. Az erkély mellvédje fölött a Rimanóczy család oroszlános címere látható. A kerti homlokzat tetőzete ívelt formához illeszkedik, szimmetrikus tetőablakokkal és félkörívvel lezárt fehér kéményekkel. Az épület fala hasonló tengelybeosztású, mint az udvari. A középső részt egy fordított csatra hasonló orom díszíti. Két toszkán pillér tartja a rácsos köerkélyt, aminek két szélén angyalos vázák láthatók. Az erkély alatt kosárirves bejáró van. Az oromzat alatti falon olvasható az építés kezdetének éve, 1739. A második emelet középső ablaka alatt, az egykori főbejárata felett látható a Pejacsevich család címere.

Kastélybelső

A földszinten két bejárat van, fölötte húzódik a fogadóterem. A főbejáraton belépve egy fogadócsarnokba léphetünk, ami az épületet keresztirányban átfogja. A lépcsőház mennyezete stukkóval gazdagon díszített, innen lépcső visz fel az emeletre. Kő mellvéddel szegett kovácsoltvas korlát kapcsolódik a lépcsőkhöz. A lakóterem ajtaja kétszárnyú, összenyitva tágas teret alkotnak. A díszterem mennyezetének freskóját 1743-ban festették, nappalt és az éjszakát idézi, közepén Apolló alakja látható, ahogyan kocsiban ül. A zodiákus három jegye látszódik a feje fölött. A falakon főméltóságok portréit láthatjuk, amit feltehetőleg F. A. Palko bécsi művész készített. A lépcsőháztól nyugatra lévő sarokterem mennyezetén is szép Minervát ábrázoló freskó van, körülötte a tudomány és a háború jelképeit festették. Az emeleti szobák mindegyike gipszstukkós, az északnyugati társalgó kétszintes, virágdíszes kályhája még a szoba díszé.

A kastélyhoz angolpark tartozik, kialakítása valószínű a 1800-as években történt. Védett.

Forrás:

Czingráber András: Képek a nyolcszáz éves Zsira történetéből. Zsira, Hazafias Népfőnt, 1986.

Virág Zsolt: Kastélylexikon. Budapest, Fo-Rom Invest, 2007. p. 275-280.

Csatkai Endre: Sopron és környéke műemlékei. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1956. p.613-615.

Göcsei János: Zsira : kastély. Budapest, Tájak, Korok, Múzeumok Egyesület, 1990.

Rebák Sándor: A gyülevízi kastély. In: Kisalföld. 1999. 11. 27. mell. IV.

Varga Ferenc: Adatok a zsirai kastély történetéhez. In: Soproni Szemle. 1987. 3. sz. p. 260-264.

Képek forrása:

A szócikk szerzője

Varga Ferenc: Adatok a zsirai kastély történetéhez. In: Soproni Szemle. 1987. 3. sz. p. 260.

Külső forrás:

[http://www.efozsira.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=47%3Abemutakozas&catid=34%3Aslide&Itemid=59&lang=hu]

Zsirai Nagyboldogasszony római katolikus templom

Zsira határmenti település, Bükfürdőtől 10, Kőszegtől 16, Szombathelytől 31, Soprontól pedig 36 km-re található. A templom, mely a Fő uton található Szent Lőrinc tiszteletére épült.

Templomtörténet

A falunak már a középkorban volt temploma, Szent Lőrinc tiszteletére építették a 16. században. Zsira első maradandó anyagból épült templomát a győri püspök építtette, a ciszterci szerzetesek működhetek közre, ők a korai gótikus stílust, amely a XVII. században fellelhetőek voltak a templomon. 1730-ban a gótikus jegyeket magán viselő templomot barokk stílusban újjáépítették.

1848-ban a templom leégett, 1885-ben valószínűleg a régi részek felhasználásával újjáépült. Két oldalhajó is épült a templomhoz, így már az 295 m² alapterületű lett. 1937-ben szélfogó került a homlokzat elé és belül is kis változtatások lettek. Felszentelés 1885. aug. 9-én. A község templomának freskóit, Dr. Szabó Zoltán pap, festőművész restaurálta, illetve tervezte és részben készítette a színes üveglakokat.

Templombelső

A berendezés barokk jellegű, általában 1730-as években készült. A főhajó dongaboltozatos, négyszakaszos, oldalt fiókos. A mellékhajók a főhajó felé arkádokkal nyílnak. A szentély főhajó szélességében dongás szakasszal, a nyolcszög három oldalával zárul

Berendezés

A főoltár szarkofág alakú, stipes. A tubernákulum angyalfejekkel és vázakkal díszített, ajtaján kehely van, oromzatát hat faragott gyertyatartó díszíti. Az oltár felső részén két-két korinthoszi oszlop félpillérek között voluntás konzolon áll Szent Borbála és Szent Katalin szobra. Faragott levélindás díszítés és tagolt golyvás párkány, amely felett egy-egy angyalszobor látható. Az oltárképet Steicker Károly festette, a védőszentet, szent Lőrincet ábrázolja.

A két mellékoltár, a Szent Család és a Mária-oltár szarkofág alakú, stipes, aranyozott, négy aranyozott gyertyatartóval. Murillo Szent Család festményének átdolgozása francia festő munkája látható nagy keretben, amelynek fenti részén galamb és két angyalfigura van. Mária-oltáron félköríves fülkében faragott Immaculata-szobor látható. Voluntás talapzatú, alatta angyalfej, az oltár két oldalán őrangyalszobor

A szószék talpa félkupolás, szőlővel, mellvédjén csavart oszlopok között a négy evangélista szobra, felette trombitás angyal áll. 1886-ban restaurálták.

Szent József, Nepomuki szent János szobra a 18. századi, a fészület 1735-ből való. Két barokk kép, a Mária megkoronázása és a Fájdalmas Anya adomány.

1891-ben Torkos János harangot öntetett. A templom orgonáját 1885-ben vették, a soproni Müller cégtől. Ekkor renoválták a szószéket és a mellékoltárokat is helyükre tették. Akkor készült el a Szent István és Szent László szobor, amely a szentély fülkéjébe került.

Forrás:

Czingeráber András: Képek a nyolcszáz éves Zsira történetéből. Zsira, 1986.

Csatkai Endre: Sopron és környéke műemlékei. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1956. p. 613-615.

Fotók:

a szócikk szerzője

[http://index.sopron.hu/krny/S_Zsiratemplb2.jpg]